محبوبِ محبوب

بسم الله الرحمن الرحیم

محبوب محبوب : دیدگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام

نویسنده:

حیدر تربتی کربلایی

ناشر چاپی:

حبیب

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

محبوب محبوب : دیدگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام

مشخصات کتاب

سرشناسه : تربتی، محدثه، ۱۳۶۸ -

عنوان و نام پدیدآور : محبوب محبوب : دیدگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام پیرامون پنج موضوع ربا ، حجاب ، ریش تراشی ، شطرنج و موسیقی / تالیف حیدر تربتی کربلایی ؛ بازنویسی محدثه تربتی.

مشخصات نشر : قم : حبیب ، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری : [۲۵۵]ص.

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۶۱۱۹-۴۰-۶

وضعیت فهرست نویسی : فاپا(برون سپاری)

موضوع : اسلام و مسائل اجتماعی

موضوع : اسلام و موسیقی -- جنبه های مذهبی-- اسلام

موضوع : Music -- Religious aspects-- Islam

موضوع : ریش -- جنبه های مذهبی -- اسلام

شناسه افزوده : تربتی کربلایی، حیدر، ۱۳۳۸ -

رده بندی کنگره : BP۲۳۰ / ت۴م۳ ۱۳۸۷

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳

شماره کتابشناسی ملی : ۱۳۳۰۳۵۱

ص:۱

اشاره

ص:۲

ص:۳

ص:۴۰

ص:۵

ص:۶

ص:۷

ص:۸

پیشگفتار

ص:۹

بسم اللّه الرّحمان الرّحیم

الحمـدلله ربّ العالمین و أفضل الصّلوات و التّحیّات علی محمّد و آله الطّیّبین الطّاهرین و لعنه الله علی أعـدائهم و ظالمیهم و غاصبی حقوقهم و مخالفیهم و منکری فضائلهم و مناقبهم و مدّعی شئونهم و مراتبهم و الرّاضین بذلک، من الاوّلین و الآخرین آمین.

قال الله تعالی: قُلْ إنَّما أعِظُکُمْ بِواحِدَهٍ أنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنی وَ فُرادی...(۱)

خداوند متعال می فرماید: بگو(ای پیامبر)! همانا شما را به یک چیز پند می دهم، اینکه برای خدا دوتا دوتا و تک تک بپاخیزید... .

و خـدا انسـان را خلق نمود و خود آگاه است که طبیعت واقعی انسان(۲) به چه چیز گرایش دارد و پاسـخ صـحیح به این گرایش ها کدام است. و این از لطف او بود که پاسخ به این نیازها را در قالبی به نام دین نهاد تا بشر بداند، آنچه را باید بداند.

۱- (۳۴) سوره سبأ: آیه ۴۶.

۲- (۳۰) سوره روم: آیه ۳۱: فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتی فَطَرَ النَّاسَ عَلَیْها.

ص:۱۰

آنچه بـا نام ارزش های معنوی تلقّی می شود، فقط یک گفتار نیست، سیره ای است که در کلام خلاصه شـده و با جاری شـدن آن در جـامعه پرتو هـای هـدایت تـابش می گیرنـد و راه را روشن می کننـد. راهی که برای پیمودن آن آمـده ایم. راهی که انتهـای آن مردی است از تبار نور، مردی راست قامت و مهربان، که همه ما روزی باید پاسخگوی او باشیم.

روزی باید ببینیم چطور جواب محبّت های او را داده و چه به درگاهش می بریم .(۱)

دانستن این موضوع که نافرمانی از آنچه تحت عنوان وحی از آن یاد می شود، چه تبعات و آثاری را به دنبال دارد، بسیار مهم است. زیرا از اینجـاست که پی می بریم خداونـد نیازی به من و ما نـدارد و خود قادر مطلق است و اگر فرمان او را بر دیـده نهیم، رسـتگار خواهیم بود و چنـانچه نافرمـانی او را سـرلوحه رفتار کنیم، خود را و خانواده خود را و جامعه خود را درگیر آثار زیانبار این نافرمانی کرده ایم.

آنچه امروزه شاهـد آن هستیم، چیزی جز ندانسـتن، رسـیدگی نکردن یا لجبازیِ بـدون علم، نیست؛ لجاجتی که به دنبال ناآگاهی از سیمای واقعی وحی به وجود آمـده. و این من و ما هستیم که باید به آنان که نمی دانند، بگوییم تا بدانند و به آنان که گوشـزد نمی کنند، بگوئیم تا آگاه باشند و به آنان که سیمای واقعی وحی را ندیده اند، نشان دهیم آنچه را که می توان دید و همه به هم کمک کنیم تا رنگها عوض شوند و سمت و سوها، یک جهت واحد بگیرند و بدرستی که این

۱- (۱۹) سوره توبه: آیه ۱۰۵: وَ قُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ سَتُرَدُّونَ إِلى عالِمِ الْغَيْبِ وَ الشَّهادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِما كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ.

ص:۱۱

جهت همان است که خداونـد تعیین فرموده، همان که خدا خود فرمود تبعیّتش کنید تا رسـتگار شوید.(۱) راه مردی که گناهان من قلبش را به درد می آورد و اشک را از چشمانش جاری می سازد.

امام عزیزی که شاید هرگز او را ندیده باشیم ولی قلب هایمان را صاحب است.

امروز آنچه ما را از واقعیّت دین دور می کند «توجیه گناه» و «تفسیر» هایی است که شیطان می پسندد، امّا خدا آن را قصد ننموده، هوسهای آلوده آن را زیبا می بینند، امّا قلب امام عزیزمان را به درد می آورد.

شیطان هر زمان حربه ای جدید می سازد و هر روز به شکلی در می آید.

بایـد دانست که او از کـار نمی نشـیند و می خواهـد آخرین تلاـش خود را برای گمراه نمودن انسـان، به کار بنـدد. دنیای او صـحنه نمایشی است که امروزه با بیان لغات و بازی با الفاظ آن را اجرا می کند.

و می بینیم در این زمان، که سخن از فکر روشن و روشنفکری است، از این راه به دلهای پاک جوانان نفوذ کرده و آنان را غافل می نماید و گمراه می کند و سپس برای اینکه آنان را از سرزنشـهای نفس لوّامه یا همان وجدان برهاند، گناهان را برایشان «توجیه» می کند... و اینجاست که دیگر تصوّرش را هم نمی توان کرد که جامعه به چه شکلی درخواهد آمد؟

آیـا دیگر حتّی می توانـد لباس زیبای لفظ را که خود سرپوش گناهش قرار داده، درآورد و زشتی گناه را ببینـد و باور کنـد؟ دیگر حربه ای جدید به میدان آمده، که

۱- (۶) سوره انعام: آیه۱۵۴:﴿وَ أَنَّ هـذا صِـراطی مُسْـتَقیماً فَـاتَّبِعُوهُ وَ لا ـ تَتَّبِعُـوا السُّبُـلَ فَتَفَرَّقَ بِكُـمْ عَنْ سَـبیلِهِ ذلِكُـمْ وَصَّاكُـمْ بِهِ لَعَلَّكُـمْ تَتَّقُونَ﴾.

ص:۱۲

نام آن را «دلیل» می گـذارد، در حالی که واقعیّت آن را نمی بینـد و نمی دانـد «دلیل» را جایگزین «توجیه» کرده و مصـمّم ادامه می دهد...، تا نا کجا آباد... .

روی سخن با همه ماست، همه ما، کسانی که خود را پیرو مکتب علوی می دانند، آنانکه قرآن را در میان دستهای خود می گیرند و تلاوت می کنند و می خواهند عمل کنند، امّا... شاید راه را گم کرده اند.

اصل مسلّم این است که خداوند متعال، آفریدگار مهربان جهان، آنچه را پاک است و سودمند، حلال و آنچه را ناپاک است و برای حیـات مـادّی و معنوی بشـر زیانبـار، حرام نموده است. و این یکی از الطاف اوست. همچنانکه در قرآن کریم فرموده است:﴿وَ یُحِلُّ لَهُمُ الطَّیِّباتِ وَ یُحَرِّمُ عَلَیْهِمُ الْخَبائِث و خداوند برای ایشان آنچه را پاک بود، حلال و آنچه را ناپاک بود، حرام نمود(۱) ﴾او پیامبران الهی و جانشـینان آنان را برای بیان حلال و حرام فرستاد و بوسیله متابعت از فرمان ایشان، پاک را از ناپاک جدا می کند: ﴿لِیَمیزَ اللَّهُ الْخَبیثَ مِنَ الطَّیِّب(۲) ﴾،

و خـدا با لطفی که در حقّ ما روا داشـته، راه را بوسـیله ایشان نمایان می سازد. قرآن را می فرسـتد تا هـدایت باشد و اهل بیت را می فرستد تا معنای این هدایت را بیان کنند.

و ابلاغ را به پیامبر امر می فرماید تا کسی نگوید نمی دانستم یا نفهمیدم.(۳)

۱- (۷) سوره اعراف: آیه ۱۵۸

۲- (۸) سوره انفال: آیه ۳۸.

۳- ﴿... وَمَنْ یُطِعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ یُـدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِـدینَ فیهاوَ ذلِکَ الْفَوْزُ الْعَظیمُ۴) ﴾) سوره نساء: آیه ۱۴. ﴿یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا أَطیعُوا اللَّهَ وَ أَطیعُوا الرَّسُولَ وَ اُولِی الْأَمْرِ مِنْکُم فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فی شَیْ ءٍ فَرُدُّوهُ إِلَی اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ کُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ ذلِکَ خَیْرٌ وَ أَحْسَنُ تَأْویلاً۴) ﴾) سوره نساء:آیه ۶۰. ﴿وَ مَنْ یُطِعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِکَ مَعَ الَّذینَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ مِنَ النَّبِیِّینَ وَ الصِّدِّیقینَ وَ الشُّهَـداءِ وَ الصَّالِحینَ وَ حَسُنَ اُولئِـکَ رَفیقاً۴) ﴾) سوره نساء: آیه ۷۰. ﴿مَنْ یُطِعِ الرَّسُولَ فَقَـدْ أَطـاعَ اللَّهَ وَ مَنْ تَوَلَّی فَما أَرْسَلْناکَ عَلَیْهِمْ حَفیظاً۴) ﴾) سوره نساء: آیه ۸۱. ﴿وَ مَنْ یُطِعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یَخْشَ اللَّهَ وَ یَتَّقْهِ فَأُولئِکَ هُمُ الْفائِزُونَ۲۴) ﴾) سوره نور: آیه۵۳. ﴿... وَ مَنْ یُطِعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَـدْ فازَ فَوْزاً عَظیماً۳۳) ﴾) سوره احزاب:آیه ۷۲. ﴿... وَ مَنْ یُطِعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ یُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ وَ مَنْ یَتَوَلَّ یُعَذِّبْهُ عَذاباً أَلیماً۴۸) ﴾) سوره فتح: آیه ۸۱.

ص:۱۳

او برای دانستن و فهمیدن تک تک ما، راهی گذاشته است، و آن را به لطف خود با چهارده خورشید و ماه و ستاره آذین بسته تا همه راه را ببینند و بخواهند تا هدایت شوند(۱)... .

فضای نفس کشیدن ما بایدپاک باشد تا بتوانیم نفس بکشیم، غذایی که می خوریم باید پاکیزه باشد تا با خوردن آن بیمار نشویم، برای استراحت و رفع خستگی نیاز به محیطی آرام برای تسکین روح داریم، براستی! چرا راهی را نپیماییم که همانا همه خوردن ها و خوابیدن ها و نفس کشیدن ها را برای پیمودن آن خلق کرده اند؟!

ما آمده ایم تا بمانیم .(۲)

از این رو است که آنجا که می بینیم گناهی رخ می دهد، گویا نفس کشیدن که مایه و لازمه تداوم حیات ماست برایمان عذاب آور است، و گویا احساسمان

۱- (۷۶) سوره دهر(انسان): آیه۴: إِنَّا هَدَیْناهُ السَّبیلَ إِمَّا شاكِراً وَ إِمَّا كَفُوراً.
۲- بحارالأنوار:۶/۲۴۹ ب۸ و ج۵۸ ص۷۸: النَّبِیِّ: «مَا خُلِقْتُمْ لِلْفَنَاءِ بَلْ خُلِقْتُمْ لِلْبَقَاءِ وَ إِنَّمَا تُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَی دَارٍ». پیامبر اکرم فرمودند: شما برای نابود شدن آفریده نشده اید، بلکه آفریده شده اید تا بمانید و جاودانی شوید و همانا از خانه ای (دنیا) به خانه دیگر (آخرت) منتقل می شوید. و در کتاب غرر الحکم:۱۳۳ ح۲۲۹۱: إِنَّما خُلِقْتُمْ لِلْبقاءِ لَا لِلْفَناءِ وَ إِنَّكُمْ فی دارِ بُلْغَهٍ وَ مَنْزِلِ قُلْعَهٍ.

ص:۱۴

می گوید: سینه ام برای تحمّل این عذاب تنگ می آید... و می خواهیم هر طور شده خود را خلاص کنیم.

پس بیایید همه با هم تلاش کنیم تا خود، خانواده و اجتماعمان را پاک نگه داریم، بیایید به هم کمک کنیم تا بتوانیم فضای کشور اهل بیت، ایران را از آلودگی های اخلاقی پاک کنیم و همان شویم که او می خواهد... (۱).

گناهانی چون ربا، بی حجابی، شطرنج و موسیقی از جمله گناهانی هستند که بستر انجام بسیاری از گناهان دیگر را فراهم می آورند و این از مکر شیطان است که زشتی را زیبا جلوه دهد تا آنکه ربا می خورد، از ربا خوردن لذّت ببرد و هوس آلوده آنکه تربیت شده مکتب وحی نیست از نگاه حرام، لذّت ببرد و آنکه یا در عرصه شطرنج یا موسیقی می نهد، احساس کند لذّت می برد، درحالی که شیطان زشتی را زیبا جلوه می دهد(۲) و آنگاه که دست انسان از همه جا قطع شد، خود را به کناری کشیده، سخن از اختیار به میان می آورد.(۳)

و انسان را از یاد خدا که همانا تمام زیبایی است غافل می سازد، تا آنجا که می تواند گناه کند و از خدا دور شود، تا به حدّی برسد که دیگر نیاز به تلاش او

۱- «أنْتَ کَمَا اُحِبُّ فَاجْعَلْنِی کَمَا تُحِبُّ». امیرالمؤمنین فرمودند: پروردگارا! تو همانطوری که من دوست دارم، مرا هم همانگونه کن که خود دوست می داری. خصال:۲/۴۲۰، روضهالواعظین:۱/۱۰۹، بحارالأنوار:۷۴/۴۰۲ ب۱۵ و ج۹۱ ص۹۲ ب۳۲.
۲- (۶) سوره انعام: آیه۴۴: فَلَوْلا إِذْ جاءَهُمْ بَأْسُنا تَضَرَّعُوا وَ لکِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَ زَیَّنَ لَهُمُ الشَّیْطانُ ما کانُوا یَعْمَلُونَ.
۳- (۱۴) سوره ابراهیم: آیه ۲۳: ...وَ ما کانَ لِیَ عَلَیْکُمْ مِنْ سُلْطانٍ إِلاَّ أَنْ دَعَوْتُکُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لی فَلا تَلُومُونی وَ لُومُوا أَنْفُسَکُمْ ما أَنَا بِمُصْرِخِکُمْ وَ ما أَنْتُمْ بِمُصْرِخِیَّ.

ص:۱۵

نباشد، تا آنقدر نفس او را بر وی مسلّط سازد که بتواند رو در روی امام خویش بایستد... .

آنچه در این کتاب آمـده است در واقع سـخن خـداست و پیامبر خـدا و اولیاء خـدا، کلام پروردگار متعال پیرامون پنج موضوع: ربا، حجاب، ریش تراشـی، شـطرنج و موسـیقی. و در ذیل آیات، گزیـده ای از احادیث پیرامون این پنـج موضوع ذکر شـده که محقّقین محترم جهت اطّلاـع بیشتر به مصادری که مختصّ به آنهاست، مراجعه نماینـد. احادیث از معتبرترین کتابهای حـدیثی و فقهی آورده شده است و برای ترجمه نمودن متن احادیث، اقدامی دقیق به انجام رسانده ایم.

برای آنان که کلام اهل بیت قلب هایشان را صیقل داده و نورانی می کند، پیش از آغاز متن کتاب، سه قسمت آورده شده:

تا بـدانیم خداونـد، قرآن را نازل کرد و عترت را خلق نمود تا ما، راز سـعادت ابدی را از آنان جویا شویم...، آنان که امر هدایتگری را به عهده دارند.

و بـدانیم آنچه را برایمان برای پیمودن این مسـیر توشه نهادند، تا ابد کفاف سـعادتمان را می دهد و هرگز نیاز ندارد به روز شود، و اگر به روز نبود نتوانـد پاسـخگو باشد، و هرگز نسـخه ای از قرآن با ویرایش و اضافات، چاپ نخواهد شد و همان قرآنی که بر قلب پیامبرمان نازل گشت برای خوشـبخت شـدن، خوشـبخت باقی مانـدن، و عاقبت به خیر شـدن همه ما کفایت می کند. هیچ نیازی بی پاسخ باقی نمانده که ما بخواهیم برای پاسخگویی به آن دست به دامن بیگانه شویم و یا خود را اسیر هوس های آلوده دیگران کنیم یا به شیطان پناه ببریم، بلکه خدا به ما می آموزد تا از شیطان به او پناه ببریم.

ص:۱۶

و بـدانیم کـه در این واویلای گناه چه کنیم تـا نگـاه آن مرد پـاک از آن سـلاله پـاک را برای خـود بخریم و چه کنیم تـا پـاک به درگاهش زانو زده، دست او را ببوسیم و از حمایتگران او باشیم. تا آن روز که آمد، اگر بودیم، از ما روی نگرداند و مبادا ما از او روی بگردانیم... چرا که تنها غصه چنین کابوسی برای مردن تک تک ما کافیست.

و این تنها تذکّری است برای آنان که ایمان آورده اند: وَ ذَکِّرْ فَإِنَّ الذِّکْری تَنْفَعُ الْمُؤْمِنینَ یادآور شو، بدرستی که تذکّر مؤمنان را سود می بخشد(۱). ()

و در پایـان همه مـا را بس است که تحفه ای به عنـایت او به درگـاهش بـبریم و او لطف کنـد و یـک شـاخه گـل لبخنـد را از روی لبهایش به ما هدیه دهد... به خدا سوگند که دنیا و آخرت همه ما را کفایت می کند.

اللَّهُمَّ... وَ أَعِنَّا عَلَی تَأْدِیَهِ حُقُوقِهِ إِلَیْهِ وَ الِاجْتِهَادِ فِی طَاعَتِهِ وَ الِاجْتِنَابِ عَنْ مَعْصِیَتِهِ وَ امْنُنْ عَلَیْنَا بِرِضَاهُ وَ هَبْ لَنَا رَأْفَتَهُ وَ رَحْمَتَهُ وَ دُعَاءَهُ وَ خَیْرَهُ مَا نَنَالُ بِهِ سَعَهً مِنْ رَحْمَتِکَ وَ فَوْزاً عِنْدَک... .(۲) اللّهُمَّ آمین

لازم به ذکر است که صبیّه فاضله ام درتنظیم و تایپ و ویرایش و بازنویسی کتاب یاری ام نموده اند و امیدوارم این عمل صالح وی مورد قبول ولیّ الله الأعظم صلوات الله علیه قرارگیرد.

آنانکه امر هدایتگری بر عهده دارند

۱- (۵۱) سوره ذاریات: آیه۵۶.

۲- فرازی از دعای شریف ندبه که از امام صادق و حضرت صاحب الأمر نقل شده است.

ص:۱۷

در بسیاری از کتب حدیث و تفسیر و تاریخ شیعیان اهل بیت و پیروان خلفاء با سندهای بسیار و از حدّ تواتر گذشته و صحیح، به روایت اهل بیت و دوستان ایشان و حتّی دشمنان آنان، حدیث گرانقدر ثقلین آمده است که پیامبر گرامی اسلام حداقل در پنج موقعیّت و همچنین در آخرین لحظات زندگی خویش، در بستر بیماری، از آن سخن به میان آورده اند، و اینجا به ذکر یک حدیث از آنها بسنده می کنیم.

قال رسول الله: إنِّی قَدْ تَرَکْتُ فِیکُمْ أمْرَیْنِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِی مَا إنْ تَمَسَّکْتُمْ بِهِمَا کِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أهْلَ بَیْتِی فَإنَّ اللَّطِیفَ الْخَبِیرَ قَدْ عَهِدَ إلَیَّ أنَّهُمَا لَنْ یَفْتَرِقَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ کَهَاتَیْنِ وَجَمَعَ بَیْنَ مُسَبِّحَتَیْهِ وَ لَاأقُولُ کَهَاتَیْنِ وَجَمَعَ بَیْنَ الْمُسَبِّحَهِ وَ الْوُسْطَی فَتَسْبِقَ إحْدَاهُمَا الْأُخْرَی فَتَمَسَّکُوا بِهِمَا لَا تَزِلُّوا وَ لَاتَضِلُّوا وَ لَا تَقَدَّمُوهُمْ فَتَضِلُّوا... .(۱)

۱- کافی:۲/۴۱۴ باب أدنی ما یکون به العبد مؤمنا...ح۱.

ص:۱۸

پیامبر فرمودند: بدرستی که دو چیز را برای شما به یادگار می گزارم، تا آن هنگام که به آن دو روی آورید (از ایشان پیروی نمایید)، هرگز گمراه نخواهید شد، کتاب خداوند و عترتم، اهل بیت من، زیرا خداوند مهربان و آگاه با من عهد نموده است آن دو تا زمانی که در کنار حوض کوثر بر من همچون این دو انگشتم (و پیامبر آنگاه میان دو انگشت کنار شست جمع فرمود) وارد شوند و نه همچون این دو انگشت (و جمع نمود میان انگشت اشاره و وسط) و هیچکدام از آن دو بر دیگری پیشی نخواهد گرفت. پس به آن دو چنگ زنید (آنچه امر می فرمایند، پیروی نمایید) و دور و گمراه نشوید و بر آنان پیشی نگیرید که گمراه خواهید شد.

نتیجه: خداوند برای ما اهل بیتی را در کنار قرآن قرار داده که آنچه می گویند، و آنچه عمل می کنند و آنچه را تایید می نمایند، همان است که خداوند پذیرفته است. کلام مولایمان پیامبر بسیار ظریف است: «دور و گمراه نشوید، و بر آنان پیشی نگیرید که گمراه خواهید شد»... .

و هرگز نیاز ندارد به روز شود.

ص:۱۹

قال رسول الله: أَيُّهَا النَّاسُ حَلَالِي حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ حَرَامِي حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ أَلَا وَ قَدْ بَيَّنَهُمَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِي الْكِتَابِ وَ بَيَّنْتُهُمَا لَكُمْ فِي سُنَّتِي وَسِيرَتِي وَبَيْنَهُمَا شُبُهَاتٌ مِنَ الشَّيْطَانِ وَ بِدَعٌ بَعْدِي مَنْ تَرَكَهَا صَلَحَ لَهُ أَمْرُدِينِهِ وَصَلَحَتْ لَهُ مُرُوَّتُهُ وَ عِرْضُهُ وَمَنْ تَلَبَّسَ بِهَا وَقَعَ فِيهَا وَ اتَّبَعَهَا كَانَ كَمَنْ رَعَى غَنَمَهُ قُرْبَ الْحِمَى وَمَنْ رَعَى مَاشِيَتَهُ قُرْبَ الْحِمَى نَازَعَتْهُ نَفْسُهُ إِلَى أَنْ يَرْعَاهَا فِي الْحِمَى أَلَا وَ إِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى أَلَا وَ إِنَّ حِمَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مَحَارِمُهُ فَتَوَقَّوْا حِمَى اللَّهِ وَ مَحَارِمَهُ.(۱)

حضرت امام محمّد باقر فرمود: جدّم پیامبر خدا فرمودند: ای مردم حلال من (آنچه را به امر خداوند حلال نموده ام) تا روز قیامت حلال است و حرام من (آنچه را به امر خداوند حرام نموده ام) تا روز قیامت حرام است، آگاه باشید که خداوند آنها را در قرآن بیان نموده و من در سنّت و سیره ام آنها را بیان نموده ام. در میان آنها شبهه هایی از شیطان و بدعت هایی پس از من است، هر کس این

۱- کنزالفوائد کراجکی:۱/۳۵۲، وسائل الشیعه:۲۷/۱۶۹ ب۱۲ح۳۳۵۱۵، بحارالأنوار:۲/۲۶۰ ب۳۱ ح۱۷و ج۷۱ ص۲۸ ب۱۸ ح۷، مستدرك الوسائل:۱۲/۲۱۷ ب۱۴ ح۱۳۹۲۴-۲.

ص:۲۰

شبهه ها و بـدعت را ترک نماید، امر دین، مروّت و آبروی خود را نیکو قرار داده است، و هرکس خود را به آن آلوده کند و در پی بدعت ها برود، مانند کسـی که گوسـفندان خود را نزدیک مرز (حصار) چراگاه می چراند، نفس او وسوسه اش می کند که آنها را در چراگاه پس مرز نیز بچرانـد. آگاه باشـید سـرزمین هر پادشاهی مرزی دارد و مرز خداوند محرّمات (ممنوعیّت های) اوست، پس مراقب مرزهای فرمان ها و محرّمات او باشید.

قال الصادق: حَلَـالُ مُحَمَّدٍحَلَـالٌ أَبَـداً إِلَی یَوْمِ الْقِیَـامَهِ وَ حَرَامُهُ حَرَامٌ أَبَـداً إِلَی یَوْمِ الْقِیَـامَهِ لَـا یَکُونُ غَیْرُهُ وَ لَا یَجِی ءُ غَیْرُهُ وَ قَالَ: قَالَ عَلِیٌّ: مَا أَحَدٌ ابْتَدَعَ بِدْعَهً إِلَّا تَرَکَ بِهَا سُنَّهً.(۱)

حضرت امام جعفرصادق فرمودنـد: آنچه حلال محمّـد است برای همیشه تا روز قیامت حلال است و آنچه حرام محمّـد است برای همیشه تـا روز قیـامت حرام است و جز این نمی شود و نبایـد بشود. و حضـرت علی فرمودنـد: کسـی نیست که بدعتی را بنیان نهد مگر اینکه سنّتی را ترک کرده باشد.

قال أبوعبدالله: ما خَلَقَ اللهُ حَلالاً وَ لاحَراماً إلّا وَ لَهُ حَـدٌّ کَحَـدِّ الـدّورِ وَ إنَّ حَلالَ مُحَمَّدٍ حَلالٌ إلی یَوْمِ القِیامَهِ وَ حَرامُهُ حَرامٌ إلی یَوْمِ القِیامَهِ... .(۲)

امام جعفرصادق فرمودنـد: خداونـد متعال حلال و حرامی را نیافریـده است مگر اینکه برای آن حدّ ومرزی مانند خانه ها قرار داده است و بدرستی که حلال محمّد حلال است تا روز قیامت و حرام محمّد نیز حرام است تا روز قیامت.

نتیجه: احکام شرعی بخش عظیمی از دین کامل اسلام هستند که سعادت همیشگی

۱- کافی:۱/۵۸ باب البدع و الرأی و المقاییس... ح۱۹.

۲- بصائرالدرجات:۱۴۸ ب۱۳ ح۷.

ص:۲۱

انسـان را تضـمین نموده، و دسـتورات خداونـد است که از نیازهـای مـادّی و معنوی بشـر آگـاهی کامـل دارد و او را سـعادتمند می خواهد.

احکام مطهّر اسلام از استاندارد الهی برخوردار هستند و هیچ خطا و اشتباهی در آنها نیست. زمان و دگرگونیهای آن نباید هیچگونه تغییری در آنها ایجاد کند، و نباید تابع زمان و مقتضـیّات آن باشـند، تا بتواند سعادت ابدی را برای بشر به ارمغان آورد، در هر زمان و هر مکان.

در این واویلای گناه چه کنیم؟

ص:۲۲

ص:۲۳

قال رسول الله: إذَا ظَهَرَتِ الْبِدَعُ فِی اُمَّتِی فَلْیُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ فَمَنْ لَمْ یَفْعَلْ فَعَلَیْهِ لَعْنَهُ اللَّهِ.(۱)

حضرت خاتم الأنبیاء محمّد مصطفی فرمودند: آن زمان که بدعت ها در میان امّتم آشکار گردند، بر عالِم واجب است علم خود را آشکار کند، هرکس به این وظیفه خود عمل ننماید؛ لعنت خداوند بر او باد.

قال رسول الله: إذَا ظَهَرَتِ الْبِدَعُ فِی اُمَّتِی فَلْیُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ وَ إلَّا فَعَلَیْهِ لَعْنَهُ اللَّهِ وَ الْمَلائِکَهِ وَ النَّاسِ أجْمَعِینَ.(۲)

و فرمودند: آن زمان که بدعت ها در میان امّتم آشکار شود، بر عالِم واجب است علم خود را آشکار سازد، هرکس به این وظیفه خود عمل ننماید لعنت خداوند و فرشتگان و همه مردم بر او باد.

۱- کافی:۱/۵۴ باب البدع و... ح۲، عوالی اللآلی:۴/۷۰ جمله۲ ح۳۹، نهج الحق:۳۷، منیهالمرید:۱۸۶، وسائل الشیعه:۱۶/۲۶۹ ب۴۰ ح۲۱۵۳۸، بحارالأنوار:۱۰۵/۱۵ اجازه ۲۸ .

۲- بحارالأنوار:۵۴/۲۳۴.

ص:۲۴

قال رسول الله: کَیْفَ أَنْتُم إذا ظَهَرَ فیکُمُ البِدَعُ حَتَّی یَرْبُوَا فِیها الصَّغیرُ وَ یَهْرَمُ الکَبیرُ وَ یَسْلَمَ عَلَیهَا الأعاجِمُ وَ إذا ظَهَرَتِ البِدَعُ قِیلَ سُنَّةٌ وَ إذَا عَمِلَ بِالسُّنَّهِ قِیلَ بِدْعَهٌ.(۱)

رسول خدا فرمودند: حال شما چگونه است هنگامی که بدعت ها در میان شما آشکار گردد تا آنکه کودکان با آن بزرگ می شوند و بزرگان با آن پیر می گردند و بیگانگان بر آن (دین آلوده به بدعت ها) اسلام می آورند و وقتی بدعت ها آشکار شدند، به آن ها سنّت گفته شود و هنگامی که به سنّت عمل شود، (به آن) بدعت گفته شود.

از اهل بیت عصمت و طهارت روایت شده که فرمودند: إذَا ظَهَرَتِ الْبِدَعُ فَعَلَی الْعَالِمِ أنْ یُظْهِرَ عِلْمَهُ فَإنْ لَمْ یَفْعَلْ سُلِبَ نُورَ الْإیمَانِ.(۲)

آن زمان که بدعت ها آشکار شوند، بر عالِم واجب است علم خود را آشکار کند، اگر (با بدعت ها مبارزه) نکند نور ایمان از او گرفته خواهد شد.

۱- ارشادالقلوب:۱/۶۹ ب۱۷.

۲- رجال الکشی:۴۹۳ ح۹۴۶، علل الشرائع:۱/۲۳۵ ب۱۷۱ح۱، عیون أخبارالرضا۱/۱۱۲: ب۱۰ ح۲، الغیبه شیخ طوسی۶۳:، وسائل الشیعه:۱۶/۲۷۱ ب۴۰ ح۲۱۵۴۶، بحارالأنوار:۴۸/۲۵۲ ب۱۰.

ص:۲۵

قال رسول الله

صلّی الله علیه و آله و سلّم

اِنّی تارِکٌ فیکُمُ الثَّقَلَیْنِ

کِتابَ اللهِ وَ عِتْرَتی اَهْلَ بَیْتی

ما اِنْ تَمَسَّکْتُمْ بِهِما لَنْ تَضِلُّوا بَعْدی اَبَداً

و اِنَّهُما لَنْ یَفْتَرِقا (یَتَفَرَّقا) حَتّی یَرِدا عَلَیَّ الْحَوْضَ

ربا از دیدگاه قرآن و عترت

ربا از دیدگاه قرآن کریم

ص:۲۶

ص:۲۷

ص:۲۸

ص:۲۹

مانند مادر است برای انجام بسیاری از گناهان دیگر، گناه بزرگ رباخواری بستری است برای انجام بسیاری از گناهان دیگر و سبب ایجاد فقر، محرومیّت، بی عـدالتی و... است. ما این نتایـج را بیان می کنیم زیرا با آن مواجه هستیم، امّا اکنون ببینیم خداونـد متعال و خاندان رسالت، در این مورد چه نظری دارند، کمی دقّت به تو و من کمک می کند تا حواسـمان جمع باشد، این بشر است که پس از خرابکاری به فکر چاره است، امّا خداوند با ما فرق دارد، تا آنجا که هیچ شباهتی میان من و او نیست، او مرا قبل از آنکه به حادثه گرفتار شوم، نجات می دهد، ببین:

آیه یکم:الَّذینَ یَأْکُلُونَ الرِّبا لا یَقُومُونَ إلّا کَما یَقُومُ الَّذی یَتَخَبَّطُهُ الشَّیطانُ مِنَ الْمَسِّ ذلِکَ بِأَنَّهُمْ قالُوا إنَّمَا الْبَیْعُ مِثْلُ الرِّبا وَ أحَلَّ اللَّهُ الْبَیْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبا فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَهٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهی فَلَهُ ما سَلَفَ وَ أمْرُهُ إلَی اللَّهِ وَ مَنْ عادَ فَاُولئِکَ أصْحابُ النّارِ

ص:۳۰

هُمْ فيها خالِدُونَ(۱)

ترجمه: کسانی که ربا می خورند، به پا نمی خیزند؛ مگر مانند کسی که بر اثر تماس با شیطان، آشفته حال شده است. این به خاطر آن است که می گویند: دادوستد مانند رباست، در حالی که خداوند، داد و ستد را حلال و ربا را حرام نموده است. پس هرکس اندرز الهی به او رسد و (از رباخواری) خودداری کند، خدا از گذشته او درگذرد و عاقبت کارش با خداست؛ امّا کسانی که بازگردند (وبار دیگر مرتکب این گناه شوند) اهل آتش هستند ودر آن جاودان خواهند بود.

۱- الرسول الأکرم: فَإِذَا أَنَا بِقَوْمٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ مَوَائِدُ مِنْ لَحْمٍ طَيِّبٍ وَ لَحْمٍ خَبِيثٍ وَهُمْ يَأْكُلُونَ الْخَبِيثَ وَ يَدَعُونَ الطَّيِّبَ فَسَأَلْتُ جَبْرَئِيلَ مَنْ هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الْحَرَامَ وَ يَدَعُونَ الْحَلَالَ مِنْ أُمَّتِكَ.

ثُمَّ مَضَيْتُ، فَإِذَا أَنَا بِأَقْوَامٍ يُرِيدُ أَحَدُهُمْ أَنْ يَقُومَ فَلَا يَقْدِرُ مِنْ عِظَمِ بَطْنِهِ فَقُلْتُ: مَنْ هَؤُلَاءِ يا جَبْرَئِيلُ؟ قَالَ: فَهُمْ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبا لا يَقُومُونَ إِلَّا كَما يَقُومُ الَّذِی يَتَخَبَّطُهُ الشَّيطانُ مِنَ الْمَسِّ وَ إِنَّهُمْ لَبِسَبِيلِ آلِ فِرْعَوْنَ يُعْرَضُونَ عَلَى النَّارِ غُدُوًّا وَعَشِيًّا يَقُولُونَ رَبَّنا مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ(۲) وَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ السَّاعَةَ أَدْهى وَ أَمَرّ(۳)(۴).

در تفسير علىّ بن ابراهيم در حديثى از امام صادق درباره معراج پيامبر آمده است كه پيامبر فرمود: گروهى را ديدم كه در مقابل آنها گوشتى پاک و

۱- (۲) سوره بقره: آيه ۲۷۵.

۲- النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْها غُدُوًّا وَ عَشِيًّا وَ يَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذابِ (۴۰) سوره غافر (مؤمن): آيه۴۶.

۳- (۵۶) سوره قمر: آيه ۴۷.

۴- تفسيرقمّى:۲/۷: فِی الْخَبَرِ الطَّوِيلِ فِی الْمِعْرَاجِ عَنْ أَبِی عَبْدِاللهِ إِلَی أَنْ قَالَ:. تفسيرمجمع البيان:۱/۳۸۹، بحارالأنوار:۶/۲۳۹ ح۵۹، مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۱ ب۱ ح۱۵۵۰۱- ۶ .

ص:۳۱

گوشتی پست و ناپاک بود، امّا آن گروه گوشت ناپاک را می خوردند و گوشت پاک را نمی خوردند. درباره آنها از جبرئیل پرسیدم، پاسخ داد: اینان کسانی از امّت تو هستند که (مال) حرام را می خورند و (مال) حلال را رها می کنند.

از آنان گذر کردم.

گروهی را دیدم که یک نفر از آنان قصد داشت از جا برخیزد؛ امّا به جهت بزرگی شکمش، نمی توانست. گفتم: اینان چه کسانی هستند، ای جبرئیل؟ گفت: آنان رباخوران هستند، توانایی برخاستن ندارند، مگر مانند کسی که شیطان زده شده باشد (تعادل روانی ندارد)، و آنان راه و روش آل فرعون (خوی خودکامگی و استثمار) و عاقبت آنان را دارند و هر صبح و شام به جهنّم عرضه می شوند. آنان می گویند: پروردگار ما! چه زمانی قیامت برپا می شود و نمی دانند که روز قیامت، روزی سخت تر و ناگوارتر است.

۲- تفسیرالقمّی: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ» فَإِنَّهُ کَانَ سَبَبُ نُزُولِهَا أَنَّهُ لَمَّاأَنْزَلَ اللَّهُ: «الَّذِینَ یَأْکُلُونَ الرِّبا...» فَقَامَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِیدِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ: یارَسُولَ اللَّهِ رَبَا أَبِی فِی ثَقِیفٍ وَ قَدْ أَوْصَانِی عِنْدَ مَوْتِهِ بِأَخْذِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی: «یا أیهَاالَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ» قَالَ: مَنْ أَخَذَ الرِّبَا وَجَبَ عَلَیهِ الْقَتْلُ وَ کُلُّ مَنْ أَرْبَی وَجَبَ عَلَیهِ الْقَتْلُ.(۱)

مفسّر بزرگ شیعه علیّ بن ابراهیم قمی در تفسیر ارزشمند و شریف خود در مورد آیه: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ ای کسانی که ایمان آورده اید! از (نافرمانی) خداوند بترسید و آنچه را که از

۱- بحارالأنوار:۱۰۰/۱۱۸ب ۵ح۱۸، مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۴ب۲ح۱۵۵۱۹- ۱.

ص:۳۲

مطالبات ربا باقی مانده رها کنید، اگر ایمان دارید می فرماید: سبب نزول این آیه این بود که خالد بن ولید نزد پیامبر از جا برخاسته و گفت: ای پیامبر خدا! ربای پدرم در قبیله ثقیف مانده و هنگام مرگ مرا وصیت کرده که (آن را) بگیرم. آنگاه خداوند این آیه را فروفرستاد:... . سپس حضرت فرمودند: هرکس ربا بگیرد، کشتن او واجب است.

۳- عَنْ أمِیرِالْمُؤْمِنِینَ قَالَ: وَ أَمَّا مَا فِی الْقُرْآنِ تَأْوِیلُهُ فِی تَنْزِیلِهِ فَهُوَ كُلُّ آیَهٍ مُحْكَمِهٍ نَزَلَتْ فِی تَحْرِیمِ شَیْ ءٍ مِنَ الْأُمُورِ الْمُتَعَارَفَهِ الَّتِی كَانَتْ فِی أَیَّامِ الْعَرَبِ تَأْوِیلُهَا فِی تَنْزِیلِهَا، فَلَیْسَ یَحْتَاجُ فِیهَا إِلَی تَفْسِیرٍ أَكْثَرَ مِنْ تَأْوِیلِهَا... وَ قَوْلِهِ تَعَالَی: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا... الْآیَهَ إِلَی قَوْلِهِ: أَحَلَّ اللَّهُ الْبَیْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبا... وَ مِثْلُ ذَلِكَ فِی الْقُرْآنِ كَثِیرٌ مِمَّا حَرَّمَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لَایَحْتَاجُ الْمُسْتَمِعُ لَهُ إِلَی مَسْأَلَهٍ عَنْهُ... .(۱)

امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: و امّا در قرآن آنچه تأویل (معنای باطن) آن در تنزیل (ظاهر) آن است؛ و آن هر آیه ای است که محکم (واضح و روشن) است (و نیاز به تفسیر و تأویل ندارد) در حرام نمودن چیزی از این امور متعارف که در روزگار عرب تأویل آن در تنزیل آن می باشد، نیازی به تفسیر بیش از تأویل آن ندارد مانند... سخن خداوند:یا أیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت نمودن با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را از (مطالبات) ربا باقی مانده؛ رها کنید، اگر ایمان دارید. کسانی که رباخواری می کنند، به پا نمی خیزند؛ مگر مانند کسی که بر اثر تماس با شیطان، آشفته حال شده است. این به خاطر آن است که گفتند: دادوستد مانند رباست، خدا دادوستد

۱- وسائل الشیعه:۲۵/۱۰ ب۱ ح۳۱۰۰۱ و بحارالأنوار:۶۲/۱۳۸ ب۱ح۱۴ از تفسیرنعمانی.

ص:۳۳

را حلال و ربا را حرام نموده است و مانند آن در قرآن بسیار است از چیزهایی که خداوند حرام نموده و شنونده نیازی به پرسیدن پیرامون آن ندارد.

توضیح: خداوند با بیان آیه:وَ أَحَلَّ اللهُ الْبَیْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبوا درصدد بیان این نکته است که میان بیع و ربا تفاوت روشنی است و نباید آنها را با هم اشتباه کرد و به سبب همین وضوح، قرآن به بیان تفاوت آن دو نپرداخته است.(۱)

۴- قال أبُوجَعْفَرٍالباقِرِ: مَخْرَجُکَ فِی کِتَابِ اللَّهِ قَوْلُهُ: فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَهٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهی فَلَهُ ما سَلَفَ وَ أمْرُهُ إلَی اللَّهِ، وَ الْمَوْعِظَهُ التَّوْبَهُ.(۲)

مردی از اهل خراسان که مال بسیاری از راه رباخواری (معاملات ربوی) جمع نموده و از فقهاء درباره آن پرسیده بود و آنان در پاسخ گفته بودند: هیچ عملی از تو قبول نمی شود، مگر آنکه اموال ربوی را به صاحبانش بازگردانی خدمت امام باقر رسید و داستان خود را با آن حضرت مطرح نمود، حضرت فرمودند: راه نجات تو در کتاب خداوند و آیه کریمه است:فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَهٌ مِنْ رَبِّهِ... پس هرکس اندرز الهی به او رسد و (از رباخواری) خودداری کند، خدا ازگذشته او درگذرد و عاقبت کارش با خداست و مقصود از موعظه در این کلام خداوند توبه کردن است. اگر ناآگاهی از حرام بودن ربا (بوده) و سپس آگاهی یافتن باشد، آنچه گذشته است حلال و آنچه باقی مانده است، پس باید نگهداری کند (دیگر

۱- التّبیان فی تفسیر القرآن:۲/۳۶۰، تفسیر مجمع البیان:۲/۳۸۹.

۲- نوادر اشعری:۱۶۱ ب۳۶ ح۴۱۳، تفسیر عیاشی:۱/۱۵۲ ح۵۰۶ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ أنَّ رَجُلًا سَألَ أبَا جَعْفَرٍ وَ قَدْ عَمِلَ بِالرِّبا حَتَّی کَثُرَ مَالُهُ بَعْدَ أنْ سَألَ غَیْرَهُ مِنَ الْفُقَهَاءِ فَقَالُوا لَهُ: لَیسَ یُقْبَلُ مِنْکَ شَیْ ءٌ إلَّا أنْ تَرُدَّهُ إلَی أصْحابِهِ فَلَمَّا قَصَّ عَلَی أبِی جَعْفَرٍ قَالَ لَهُ:. تهذیب الأحکام:۷/۱۵ ب۱ ح۶۸، وسائل الشیعه:۱۸/۱۳۰ ب۵ ح۲۳۳۰۷ و ص۱۳۱ ح۲۳۳۱۰ و ص۱۳۲ح۲۳۳۱۲، بحارالأنوار:۱۰۰/۱۲۲ ب۵ ح۳۹.

ص:۳۴

رباخواری نکند).

۵- قالَ أبُوعَبْدِاللهِ: مَاخَلَقَ اللَّهُ حَلَالًا وَ لَا حَرَاماً إلَّا وَ لَهُ حُدُودٌ كَحُدُودِ الدَّارِ فَمَا كَانَ مِنْ حُدُودِ الدَّارِ فَهُوَ مِنَ الدَّارِ... وَ إنَّ رَجُلًا أرْبَى دَهْراً مِنَ الدَّهْرِ فَخَرَجَ قَاصِداً أبَاجَعْفَرٍ فَسَألَهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ لَهُ: مَخْرَجُکَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، يَقُولُ اللَّهُ: فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهى فَلَهُ ما سَلَفَ وَ الْمَوْعِظَةُ هِيَ التَّوْبَةُ فَجَهْلُهُ بِتَحْرِيمِهِ ثُمَّ مَعْرِفَتُهُ بِهِ فَمَا مَضَى فَحَلَالٌ وَ مَا بَقِيَ فَلْيَحْفَظْ.(۱)

امام صادق فرمودند: خداوند هیچ حلال و حرامی را نیافریده است مگر اینکه برای آن حد و مرزی مانند مرزهای خانه قرار داده، آنچه از مرزهای خانه است، از آن خانه است... . و مردی روزگاری را به رباخواری مشغول بود، نزد امام باقر رفت و از حضرت در این باره پرسش نمود، ایشان فرمودند: راه رهایی تو در کتاب خداوند است آنجا که فرموده:فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ... پس هرکس اندرز الهی به او رسد و (از رباخواری) خودداری کند، خدا از گذشته او درگذرد بنابراین (با توجّه به) ناآگاهی وی به حرام بودن ربا و آگاهی یافتن او پس از آن، آنچه گذشته حلال است و آنچه (از ربا) باقی مانده، باید نگهداری کند (دیگر رباخورای نکند).

۶- فَقَالَ لَهُ أبُوعَبْدِاللَّهِ: مَا أسْكَتَکَ؟ قَالَ: أُحِبُّ أنْ أعْرِفَ الْكَبَائِرَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ. فَقَالَ: نَعَمْ يا عَمْرُو أكْبَرُ الْكَبَائِرِ الْإشْرَاکُ بِاللَّهِ... وَ أكْلُ الرِّبَا لِأنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبا لا يَقُومُونَ إلَّا كَما يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيطانُ مِنَ الْمَس... .(۲)

۱- نوادرأشعری:۱۶۱ ب۳۶ ح۴۱۳، بحارالأنوار:۱۰۰/۱۱۷ ب۵ ح۱۴ به نقل از فقه الرضا.

۲- کافی:۲/۲۸۵ باب الکبائر... ح۲۴، من لایحضره الفقیه:۳/۵۶۳، باب معرفه الکبائر التی... ح۴۹۳۲، علل الشرائع:۲/۳۹۱، ب۱۳۱ ح۱، عیون أخبارالرضا:۱/۲۵۸ ب۲۸ ح۳۳، وسائل الشیعه:۱۵/۳۱۸ ب۴۶ ح۲۰۶۲۹.

ص:۳۵

سیّد کریم عبدالعظیم حسنی می گوید: امام محمّد جواد فرمود: از پدرم شـنیدم که فرمود: شخصی به نام عمرو بن عبید نزد امام صادق آمـده و عرض کرد: می خواهم از قرآن کریم، گناهـان بزرگ را بـدانم. آن حضـرت فرمودنـد: آری ای عمرو! بزرگـترین گناهان شـرک ورزیـدن به خدا و... و رباخواری است زیرا خداوند در قرآن فرموده است: الَّذِینَ یأْکُلُونَ الرِّبا... کسانی که ربا می خورند، به پا نمی خیزند؛ مگر مانند کسی که بر اثر تماس با شیطان، آشفته حال شده است.

۷- قال الإمام الصّادق: آکِلُ الرِّبَا لَا یَقُومُ حَتَّی یتَخَبَّطَهُ الشَّیطَانُ مِنَ الْمَسِّ.(۱)

امام صادق می فرمایند: رباخوار، برنمی خیزد مگر اینکه شیطان به او بمالد (جن زده شده و به بیماری های روحی مبتلا گردد).

۸- وَ مَنْ أَکَلَ الرِّبَا بِجَهَالَةٍ وَ هُوَ لَا یَعْلَمُ أَنَّهُ حَرَامٌ، فَلَهُ مَا سَلَفَ وَ لَا إِثْمَ عَلَیْهِ فِیمَا لَایَعْلَمُ وَ مَنْ عادَ فَأُولئِکَ أَصْحابُ النَّارِ.(۲)

در کتاب «الهدایه» شیخ صدوق که مضـمون آن متن احادیث اهل بیت است، آمـده: وهرکس ربا را با ناآگاهی بخورد درحالی که نمی دانسـته حرام است، آنچه گذشـته برای او (حلال) است و برای آنچه نمی دانسـته، گناهی برایش نوشته نمی شود، و هرکس از آنان بازگردد (و دوباره رباخواری کند) ازاهل آتش است.

۹- لَیسَ الرِّبَا إِلَّا فِیمَا یُکَالُ أَوْ یُوزَنُ وَ دِرْهَمُ رِبًا أَعْظَمُ مِنْ سَبْعِینَ زَنْیَةً کُلُّهَا بِذَاتِ مَحْرَمٍ وَ الرِّبَا رِبَاءَانِ رِبًا یُؤْکَلُ وَ رِبًا لَا یُؤْکَلُ فَأَمَّا الَّذِی یُؤْکَلُ فَهَدِیَّتُکَ إِلَی الرَّجُلِ تُرِیدُ

۱- تفسیرعیّاشی:۱/۱۵۲ ح۵۰۳، وسائل الشیعه:۱۸/۱۲۴ ح۲۳۲۹۲.

۲- مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۷ ب۵ ح۱۵۵۳۰- ۴.

ص:۳۶

الثَّوَابَ أفْضَلَ مِنْهَا وَ أمَّا الَّذِی لَا یُؤْکَلُ فَهُوَ أنْ یَدْفَعَ الرَّجُلُ عَشَرَهَ دَرَاهِمَ عَلَی أنْ یَرُدَّ عَلَیهِ أکْثَرَ مِنْهَا فَهُوَ الرِّبَا الَّذِی نَهَی اللَّهُ عَنْهُ وَ مَنْ أکَلَ الرِّبَا بِجَهَالَهٍ وَ هُوَ لَا یَعْلَمُ أنَّهُ حَرَامٌ فَلَهُ ماسَلَفَ وَ لَاإثْمَ عَلَیهِ فِیمَا لَایَعْلَمُ وَ مَنْ عَادَ فَأُولَئِکَ مِنْ أصْحَابِ النَّارِ.(۱)

و نیز در این کتاب آمده است: ربا نیست مگر در معامله ای که با کِیل (پیمانه) یا با وزن انجام شود. و گناه یک درهم ربا بسیار بزرگتر از گناه زنا با محارم است.

و ربا دو ربا است: ربایی که خورده می شود (حلال است) و ربایی که خورده نمی شود (حرام است). امّا ربایی که خورده می شود: هدیه توست برای مردی که بهره و بیشتر از آن (اصل هدیه) را می خواهی، و امّا ربایی که نباید خورده شود، آن است که (شخصی) به مردی ده درهم بدهد به این شرط و اساس که (وی) بیشتر از آن را بپردازد، پس آن ربا (حرام) می باشد که خداوند از آن نهی فرموده. و هرکس از روی ناآگاهی رباخورای کند و نداند که حرام است، آنچه گذشته از آنِ اوست و در آنچه نمی دانسته بر او گناهی نیست، و هرکس بازگردد (و دوباره رباخواری کند) پس از اهل آتش است.

آیه دوّم:یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ یُرْبِی الصَّدَقاتِ وَ اللَّهُ لا یُحِبُّ کُلَّ کَفَّارٍ أثیمٍ(۲)

ترجمه: خداوند ربا را نابود می سازد و صدقات را افزایش می دهد و خداوند هیچ انسان ناسپاس گناه کاری را دوست ندارد.

۱۰- رُوِی عَنِ النَّبِی أنَّهُ قَالَ: إنَّ اللَّهَ یَقْبَلُ الصَّدَقَاتِ وَ لَا یَقْبَلُ مِنْهَا إلَّا الطَّیِّبَ وَیَأْخُذُهَا بِیَمِینِهِ ثُمَّ یُرَبِّیهَا لِصَاحِبِهَا کَمَا یُرَبِّی أحَدُکُمْ مُهْرَهُ وَ فَصِیلَهُ حَتَّی تَصِیرَ اللُّقْمَهُ مِثْلَ جَبَلِ اُحُدٍ وَ تَصْدِیقُ ذَلِکَ فِی کِتَابِ اللَّهِ: یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ یُرْبِی

۱- بحارالأنوار:۱۱۵/۱۰۰، ۵- الربا و أحکامها... ح۲.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۷۶.

ص:۳۷

الصَّدَقاتِ و إنَّ اللَّهَ یَقْبَلُ التَّوْبَهَ وَ یَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ.(۱)

روایت شده که پیامبراکرم فرمودنـد: همانا خداوند صدقات را می پذیرد و از آنها جز آنچه پاک (کارهای اقتصادی خوب و خالی از حرام) است را نمی پـذیرد و آن را برای صاحبش رشد (برکت و فزونی) می دهد همانطور که یکی از شـما کرّه اسب و بچّه ماده شتر خود را پرورش می دهد، تا آنجا که (دادن) یک لقمه (که در راه خدا داده شود) مانند کوه احد، بزرگ می شود و تصدیق آن در کتاب خداوند است: یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ... خداونـد ربا را نابود کرده و صدقات را افزایش می دهد و همانا خداوند توبه را می پذیرد و صدقات را می گیرد.

۱۱- وَ سَألَ رَجُلٌ الصَّادِقَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ : یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبـا وَ یُرْبِی الصَّدَقاتِ وَ قَدْ أرَی مَنْ یَأْکُلُ الرِّبَا یَرْبُو مَالُهُ؟! فَقَالَ: فَأیُّ مَحْقٍ أمْحَقُ مِنْ دِرْهَمِ رِبًا یَمْحَقُ الدِّینَ فَإنْ تَابَ مِنْهُ ذَهَبَ مَالُهُ وَ افْتَقَرَ.(۲)

مردی ازامام صادق درباره بیان آیه یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ... خداونـد ربا را نابود می کند و صدقات را افزایش می دهد پرسش نمود و گفت: درحالی که رباخوار را می بینم که مالش بیشتر می شود! حضرت فرمود: کدام نابودی، نابود کننده تر از یک درهم رباست که دین (انسان) را از بین می برد و اگر توبه کند، اموالش از دستش می رود (باید به صاحبانشان برگرداند) و فقیر می شود؟

۱- جعفریات:۷۳ باب السنه فی البدنه ...، مستدرک الوسائل:۷/۲۴۶ ب۴۲ ح۸۱۵۷- ۷ و ج ۱۰ ص۱۰۲ ب۲۷ ح ۱۱۵۸۰- ۲.

۲- من لایحضره الفقیه:۳/۲۷۹ باب الربا... ح۴۰۰۵، تهذیب الأحکام:۷/۱۵ب۱ ح۶۵- ... عَنْ زُرَارَهَ،عَنْ أبِی عَبْدِاللَّهِ قَالَ قُلْتُ لَهُ: إنِّی سَمِعْتُ اللَّهَ یقُولُ: یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبـا وَ یُرْبِی الصَّدَقـاتِ وَ قَدْ أرَی مَنْ یَأْکُلُ الرِّبَا یَرْبُوا مَالُهُ. فَقَالَ: أیُّ مَحْقٍ أمْحَقُ مِنْ دِرْهَمِ رِبًا یَمْحَقُ الدِّینَ وَ إنْ تَابَ مِنْهُ ذَهَبَ مَالُهُ وَ افْتَقَرَ. وج۷ ص۱۹ب۱ح۸۳ به نقل از سَماعَه بن مهران از امام صادق، مانند آن را آورده است.

ص:۳۸

۱۲- تفسیر القمّی: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی: یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ یُرْبِیُ الصَّدَقاتِ قَالَ: قِیلَ لِلصَّادِقِ : قَدْ نَرَی الرَّجُلَ یُرْبِی وَ مَالُهُ یکْثُرُ؟! فَقَالَ: یَمْحَقُ اللَّهُ دِینَهُ وَ إِنْ کَانَ مَالُهُ یکْثُرُ.(۱)

به امام صادق درباره آیه:یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ... خداوند ربا را نابود می کند و صدقات را افزایش می دهد گفته شد: (چگونه است) می بینم کسی رباخواری می کند و مالش فزونی می یابد؟! حضرت فرمودند: خداوند (به سبب رباخواری) دین او را نابود می کند، گرچه مال او زیاد شده باشد.

آیه سوّم: إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ وَ أَقامُوا الصَّلاهَ وَ آتَوُا الزَّکاهَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یَحْزَنُونَ(۲)

ترجمه: کسانی که ایمان آوردند و اعمال نیکو انجام دادند، نماز را به پا داشته و زکات را پرداختند، پاداش ایشان نزد پروردگارشان است و هرگز ترسی (از آینده) و اندوه (از گذشته) نخواهند داشت.

آیه چهارم:یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا مابَقِیَ مِنَ الرِّباإِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنینَ(۳)

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! از(مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید.

۱۳- عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ قَالَ: إِنَّ الْوَلِیدَ بْنَ الْمُغِیرَهِ کَانَ یَرْبِی فِی الْجَاهِلِیَّهِ وَ قَدْ بَقِیَ لَهُ بَقَایا عَلَی ثَقِیفٍ وَ أَرَادَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِیدِ الْمُطَالَبَهَ بَعْدَ أَنْ أَسْلَمَ فَنَزَلَتْ:اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ...(۴) .

۱- تفسیر قمّی:۱/۹۳، بحارالأنوار:۱۰۰/۱۱۷ ب۵ ح۱۲، مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۳ ب۱ ح۱۵۵۱۶- ۲۱.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۷۷.

۳- (۲) سوره بقره: آیه ۲۷۸.

۴- تفسیرمجمع البیان:۲/۶۷۳، تفسیرالبرهان:۱/۵۵۷ ، کنزالعرفان فی فقه القرآن:۲/۳۸، وسائل الشیعه:۱۸/۱۳۱ ب۵ ح۲۳۳۰۸.

ص:۳۹

امام باقر فرمودند: ولید بن مغیره در زمان جاهلیت (پیش از اسلام) رباخواری می کرد و از قبیله ثقیف ربا طلبکار بود، و خالد فرزند وی می خواست پس از اسلام آوردن، آن (ربا) را از آنان درخواست کند، آنگاه این آیه نازل شد:اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا... از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید.

۱۴- سَألَ يعْقُوبُ بْنُ شُعَيبِ أبَاعَبْدِاللَّهِ عَنِ الرَّجُلِ يَقْرِضُ الرَّجُلَ الدَّرَاهِمَ الْغِلَّهَ فَيَأْخُذُ مِنْهُ الدَّرَاهِمَ الطَّازَجِيَّهَ طَيِّبَهً بِهَا نَفْسُهُ؟ فَقَالَ: لَابَأْسَ بِهِ وَ ذُكِرَ ذَلِكَ عَنْ عَلِيٍّ. وَ الرِّبَا رِبَاءَانِ رِبًا يُؤْكَلُ وَ رِبًا لَا يُؤْكَلُ فَأمَّا الَّذِی يُؤْكَلُ فَهُوَ هَدِيَّتُكَ إلَی الرَّجُلِ تُرِيدُ الثَّوَابَ أفْضَلَ مِنْهَا وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: وَ ما آتَيتُمْ مِنْ رِباً لِيَرْبُوَا فِی أمْوالِ النَّاسِ فَلا يَرْبُوا عِنْدَاللَّهِ وَ أمَّا الَّذِی لَا يُؤْكَلُ فَهُوَ أنْ يَدْفَعَ الرَّجُلُ إلَی الرَّجُلِ عَشَرَهَ دَرَاهِمَ عَلَی أنْ يَرُدَّ عَلَيهِ أكْثَرَ مِنْهَا فَهَذَا الرِّبَا الَّذِی نَهَی اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يا أيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ إنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ أمْوالِكُمْ لا تَظْلِمُونَ وَلا تُظْلَمُونَ عَنَی اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ أنْ يَرُدَّ آكِلُ الرِّبَا الْفَضْلَ الَّذِی أخَذَهُ عَنْ رَأسِ مَالِهِ حَتَّی اللَّحْمُ الَّذِی عَلَی بَدَنِهِ مِمَّا حَمَلَهُ مِنَ الرِّبَا عَلَيهِ أنْ يَضَعَهُ فَإذَا وُفِّقَ لِلتَّوْبَهِ أدْمَنَ دُخُولَ الْحَمَّامِ لِيَنْقُصَ لَحْمُهُ عَنْ بَدَنِهِ وَ إذَا قَالَ الرَّجُلُ لِصَاحِبِهِ عَاوِضْنِی بِفَرَسِی فَرَسَكَ وَأزِيدَكَ فَلَا يَصْلُحُ وَ لَا يَجُوزُ ذَلِكَ وَ لَكِنَّهُ يَقُولُ أعْطِنِی فَرَسَكَ بِكَذَا وَ كَذَا وَ اُعْطِيكَ فَرَسِی بِكَذَا وَ كَذَا.(۱)

یعقوب بن شعیب از امام صادق پرسش نمود از مردی که پولی کهنه را قرض می گیرد تا نوی آن را بازپس دهد؟ فرمود: اشکالی ندارد، و این از حضرت

۱- – من لایحضره الفقیه:۳/۲۸۵ ح ۴۰۳۱، تهذیب الأحکام:۷/۱۲۰ ب۸ ح۱۲۹، الإستبصار:۳/۱۰۱ ب۶۶ ح۹، وسائل الشیعه:۱۸/۱۶۰ ب۱۷ ح۲۳۳۸۷.

ص:۴۰

علی ذکر شده است.

و ربا دو رباست، ربایی که خورده می شود (حلال) و دیگری که خورده نمی شود (حرام)، امّا آنکه خورده می شود، هـدیه تو برای مردی است که ثواب (مقـدار) بیشتری را بخواهی (بدون شـرط) و فرمایش خداوند در این باره است: وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ رِباً... آنچه به عنوان ربـا می دهیـد تا در اموال مردم فزونی یابـد؛ نزد خداونـد فزونی نخواهـد یافت و امّـا آن ربـایی که خـورده نمی شود (حرام است) آن است که مردی مبلغ ده درهم به کسـی بدهد به این شرط که بیشتر از آن را به او برگرداند، و این ربایی است که خداوند در قرآن از آن نهی فرموده:یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ... ای کسانی که ایمان آورده ایـد! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانـده؛ رها کنیـد، اگر ایمان داریـد. اگر چنین نکنیـد (دست از رباخواری برنداريد) بدانید خدا و رسولش با شـما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سـرمایه های شـما برای شماست (اصل سرمایه بدون ربا)، نه ستم می کنید و نه به شما ستم می شود خداوند قصد نموده است که زیادتی از سرمایه (ربا) را به صاحبش بازگرداند؛ حتّی آن گوشتی را که از پول حرام بر تن او روییـده است، فروگـذارد (آب کند) البته پس از کسب توفیق توبه نمودن، بسیار به حمّام برود تا آن گوشت را از تن خود از بین ببرد.

و اگر کسی به دیگری بگوید در عوض اسب من اسبت را به من بده و مبلغ بیشتری به تو زیادت می دهم؛ جایز نیست (ربا است) امّا بگوید اسبت را به فلان مبلغ بفروش و اسبم را به فلان مبلغ به تو می دهم (جایز است).

توضیح: دو معامله جدا از هم انجام بگیرد و این همان«بیع» (خرید و فروش حلال)

ص:۴۱

است.

۱۵- عَنْ عُبَیْدِ بْنِ زُرَارَهَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ :أخْبِرْنِی عَنِ الْکَبَائِرِ فَقَالَ: هُنَّ خَمْسٌ وَ مَا أوْجَبَ اللَّهُ عَلَیْهِنَّ النَّارَ... وَ قَوْلُهُ: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا....(۱)

عبید بن زراره می گوید: به امام صادق عرض کردم: مرا از گناهان بزرگ آگاه کنید. آن حضرت فرمودند: (بزرگترین گناهان) پنج گناه می باشد، همان گناهانی که خداوند برای انجام آنها آتش جهنّم را واجب نموده... و (ربا که) در سخن خود فرموده: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید.

۱۶- عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: إنَّ التَّوْبَهَ مُطَهِّرَهٌ مِنْ دَنَسِ الْخَطِیئَهِ قَالَ اللَّهُ: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ... لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ فَهَذَا مَا دَعَا اللَّهُ إلَیهِ عِبَادَهُ مِنَ التَّوْبَهِ وَ وَعَدَ عَلَیْهَا مِنْ ثَوَابِهِ فَمَنْ خَالَفَ مَا أمَرَهُ اللَّهُ بِهِ مِنَ التَّوْبَهِ سَخِطَ اللَّهُ عَلَیْهِ وَ کَانَتِ النَّارُ أوْلَی بِهِ وَ أحَقَّ.(۲)

امام صادق فرمودند: همانا توبه پاک کننده از آلودگی خطاهاست، خداوند فرموده: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید. اگر چنین نکنید (دست از رباخواری برندارید)، بدانید خداوند

۱- ثواب الأعمال:۲۳۳، خصال:۱/۲۷۳ ح۱۷، علل الشرائع:۲/۴۷۵ ب۲۲۳ ح۳، وسائل الشیعه:۱۵/۳۲۷ ب۴۶ ح۲۰۶۵۵، بحارالأنوار:۷۶/۴-۵ ب۶۸ ح۵.

۲- تفسیرعیاشی:۱/۱۵۳ ح۵۱۲ و ص۳۶۱ ح۲۷، وسائل الشیعه:۱۸/۱۲۴ ح۲۳۲۹۳، بحارالأنوار:۶/۳۳ ب۲۰ ح۴۵ و ج۱۰۰/۱۲۳ ب۵ ح۴۱، مستدرک الوسائل:۱۲/۱۲۵ب۸۶ ح۱۳۶۹۶- ۲ و ۱۳۶۹۸- ۴.

ص:۴۲

و رسولش با شما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سرمایه های شما (اصل سرمایه بدون ربا) برای شماست، نه ستم می کنید و نه به شما ستم می شود

آنچه را که خداوند به سوی آن خوانده؛ توبه است و وعده پاداش برای آن داده، پس هرکس با فرمان خداوند درباره توبه کردن مخالفت کند، خداوند بر او غضب می کند و آتش برای او سزاوارتر است.

۱۷- فقه الرضا: فَقَالَ تَعَالَی: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا عُنِیَ بِذَلِکَ أنْ یَرُدَّ الْفَضْلَ الَّذِی أَخَذَهُ عَلَی رَأْسِ مَالِهِ حَتَّی اللَّحْمَ الَّذِی عَلَی بَدَنِهِ بِالدُّخُولِ إِلَی الْحَمَّامِ کُلَّ یَوْمٍ عَلَی الرِّیقِ هَذَا إِذَا تَابَ عَنْ أَکْلِ الرِّبَا وَ أَخْذِهِ وَمُعَامَلَتِهِ.(۱)

در فقه الرّضا درباره آیه کریمه: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید آمده است که آن حضرت فرمودند: مقصود آن است که زیادتی از اصل سرمایه را بازگرداند (ربا را پس دهد) حتّی آن گوشتی که بر اثر خوردن مال ربا بر تن او روییده است با هر روز ناشتا به حمّام رفتن آب کند، اگر از رباخواری و گرفتن ربا و معامله ربوی توبه نموده باشد.

۱۸- وَ اعْلَمْ أَنَّ الرِّبَا رِبَوَانِ، إِلَی أَنْ قَالَ: وَ رِباً یُؤْکَلُ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ إِنْ تُبْتُمْ فَلَکُمْ رُؤُسُ أَمْوالِکُمْ یَعْنِی: أَنْ یَرُدَّ آکِلُ الرِّبَا عَلَی صَاحِبِهِ الْفَضْلَ الَّذِی أَخَذَهُ عَنْ رَأْسِ مَالِهِ وَ رُوِیَ: حَتَّی اللَّحْمَ الَّذِی عَلَی بَدَنِهِ عَلَیْهِ أَنْ

۱- فقه الرّضا۲۵۷: ب۳۸، مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۷ ب۵ ح۱۵۵۲۸- ۲.

ص:۴۳

يَضَعَهُ وَ إِذَا وُفِّقَ لِلتَّوْبَةِ أَدْمَنَ دُخُولَ الْحَمَّامِ لِيَنْقُصَ لَحْمُهُ عَنْ بَدَنِهِ.(۱)

شیخ صدوق در کتاب شریف «المقنع» که حاوی متن روایات است فرموده است: و بدان! ربا دو ربا می باشد...تا اینکه فرمود: و ربایی که خورده می شود (حلال است) و آن (در) سخن خداوند است:یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید. اگر چنین نکنید (دست از رباخواری برندارید)، بدانید خدا و رسولش با شما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سرمایه های شما (اصل سرمایه بدون ربا) برای شماست یعنی رباخوار، ربا و زیادتی بر اصل سرمایه (قرض) را به صاحب آن برگرداند. و روایت شده است که حتّی آن گوشتی که از مال حرام ربا، بر تن رباخوار روییده است، اگر توفیق توبه یافت باید چندان به حمّام برود تا آن گوشت را از تن خود کم کند (ذوب نماید).

آیه پنجم:فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ إِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوالِكُمْ لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ(۲)

ترجمه: اگر چنین نکنید (دست از رباخواری برندارید)، بدانید خدا و رسولش با شما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سرمایه های شما برای شماست (اصل سرمایه بدون ربا)، نه ستم می کنید و نه بر شما ستم می شود.

۱۹- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: مَنْ أَخَذَ الرِّبا وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ وَ كُلُّ مَنْ أَرْبَى وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ.(۳)

۱- مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۷ ب۵ ح۱۵۵۲۹- ۳.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۷۹.

۳- تفسیرقمّی:۱/۹۳، بحارالأنوار:۱۰۰/۱۱۸ب۵ ح۱۸، مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۴ ب۲ ح۱۵۵۱۹- ۱.

ص:۴۴

پیامبراکرم پس از نزول این آیه فرمودند: هرکس ربا بگیرد، یا ربا بدهد؛ کشتن او واجب است.

۲۰- عَنْ أبِی عَبْدِاللَّهِ قَالَ: سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ یَکُونُ لَهُ دَیْنٌ إلَی أجَلٍ مُسَمًّی فَیَأْتِیهِ غَرِیمُهُ فَیَقُولُ انْقُدْنِی کَذَاوَکَذَا وَأضَعُ عَنْکَ بَقِیَّتَهُ أوْیَقُولُ انْقُدْنِی بَعْضَهُ وَأمُدُّ لَکَ فِی الْأجَلِ فِیمَا بَقِیَ عَلَیْکَ؟ قَالَ: لَا أرَی بِهِ بَأْساً إنَّهُ لَمْ یَزْدَدْ عَلَی رَأْسِ مَالِهِ (مَا لَمْ یَزِدْ عَلَی رَأْسِ مَالِهِ شَیئاً- الفقیه) قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: فَلَکُمْ رُؤُسُ أمْوالِکُم لا تَظْلِمُونَ وَلا تُظْلَمُونَ(۱)

از امام صادق درباره کسی که بدهکار است پرسیده شد: اگر طلبکار وی بیاید و بگوید: بدهی ات را که چنین و چنان (مقدار و زمان) است به من نقد بده، من نیز مقداری از آن را از تو نمی گیرم، یا بگوید بخشی از آن را نقدی به من بده وبرای بخش دیگر بر مهلت تو می افزایم؛ چگونه است؟ فرمود: اشکالی ندارد زیرا او بر مبلغ (سرمایه و اصل طلب) نمی افزاید و خداوند می فرماید:فَلَکُمْ رُؤُسُ أمْوالِکُمْ ... سرمایه های شما برای شماست (اصل سرمایه بدون ربا) ، نه ستم می کنید و نه بر شما ستم می شود.

آیه ششم:وَ إنْ کانَ ذُو عُسْرَهٍ فَنَظِرَهٌ إلی مَیْسَرَهٍ وَ أنْ تَصَدَّقُوا خَیْرٌ لَکُمْ إنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ(۲)

۱- کافی:۵/۲۵۹، باب الصلح...ح۴، من لایحضره الفقیه:۳/۳۳، باب الصلح...ح۳۲۷۰، تهذیب الأحکام:۶/۲۰۷ب۸۳ح۶- ...عَنْ أبِی جَعْفَرٍ، وَ ...عَنْ أبِی عَبْدِ اللهِ أنَّهُمَا قَالَا: فِی الرَّجُلِ یَکُونُ عَلَیْهِ الدَّیْنُ إلَی أجَلٍ مُسَمًّی فَیَأْتِیهِ غَرِیمُهُ فَیَقُولُ انْقُدْ لِی مِنَ الَّذِی لِی کَذَا وَ کَذَا وَ أضَعُ عَنْکَ بَقِیَّتَهُ أوْ یَقُولُ انْقُدْ لِی بَعْضاً وَ أمُدُّ لَکَ فِی الْأجَلِ فِیمَا بَقِیَ؟ قَالَ: لَا أرَی بِهِ بَأْساً مَا لَمْ یَزِدْ عَلَی رَأْسِ مَالِهِ شَیئاً، یَقُولُ اللهُ عَزَّوَجَلَّ: فَلَکُمْ رُؤُسُ أمْوالِکُمْ لاتَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۸۰.

ص:۴۵

ترجمه: و چنانچه (بدهکار) تنگ دست است، او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید

(و اگر قدرت پرداخت بدهی را ندارد) برای خدا بر او ببخشید، این کار برای شما بهتر است؛ اگر (منافع این کار را) بدانید.

۲۱- قال الإمام الصادق: صَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ الْمِنْبَرَ ذَاتَ يوْمِ فَحَمِدَاللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيهِ وَ صَلَّى عَلَى أَنْبِيائِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِمْ ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ لِيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ مِنْكُمُ الْغَائِبَ أَلَا وَ مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِراً كَانَ لَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ بِمِثْلِ مَالِهِ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ ثُمَّ قَالَ أَبُوعَبْدِاللَّهِ :وَ إِنْ كانَ ذُوعُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلى مَيسَرَةٍ وَ أَنْ تَصَدَّقُوا خَيرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُعْسِرٌ فَتَصَدَّقُوا عَلَيهِ بِمَالِكُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ.(۱)

امام صادق فرمودند: روزی پیامبر اکرم بر فراز منبر رفتند و پس از حمد و ثنای خداوند و درود فرستادن بر پیامبرانش فرمودند: ای مردم! حاضران به غایبان اطلاع دهید: هرکس به کسی که توان بازپس دادن بدهی خود را ندارد؛ مهلت دهد، به جای هر یک روز که به او مهلت داده خداوند ثواب صدقه ای مانند تمام مال وی به او می دهد، تا زمانی که بدهکار بتواند بدهی را بدهد.

سپس امام صادق فرمود:وَ إِنْ كانَ ذُو عُسْرَةٍ... و اگر (بدهکار) تنگ دست است، او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید (و اگر قدرت پرداخت بدهی را ندارد) برای خدا بر او ببخشید، این کار برای شما بهتر است؛ اگر (منافع این کار را) بدانید اگر می دانید بدهکار از پرداخت بدهی ناتوان است، با مال و دارایی خود به او صدقه دهید که همان برای شما بهتر است.

۲۲- وَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهُ قَالَ: لَاحَبْسَ عَلَى مُفْلِسٍ قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: وَ إِنْ كانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلى مَيْسَرَةٍ وَ الْمُعْسِرُ إِذَا ثَبَتَ عَدَمُهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ حَبْسٌ وَ إِن

۱- کافی:۴/۳۵، باب إنظار المعسر... ح۴، من لایحضره الفقیه:۲/۵۸، باب ثواب إنظار المعسر... ح۱۷۰۱.

ص:۴۶

كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ مِنْ شَيْ ءٍ وَصَلَ إِلَيْهِ فَالْبَيِّنَهُ عَلَيْهِ فِي دَعْوَى الْعَدَمِ إِنْ دَفَعَ ذَلِكَ خَصْمَهُ وَ إِنْ كَانَ فِي شَيْ ءٍ لَمْ يَصِلْ إِلَيهِ كَدَيْنٍ لَزِمَهُ مِنْ جِنَايَهٍ أَوْ كَفَالَهٍ أَوْ حَوَالَهٍ أَوْ صَدَاقِ امْرَأَهٍ أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ مَعَ يَمِينِهِ مَا لَمْ يَظْهَرْ لَهُ مَالٌ أَوْ تَقُومُ عَلَيهِ بَيِّنَهٌ.(۱)

حضرت امیرالمؤمنین فرمودند: ورشکسته را نباید زندانی نمود، خداوند فرموده: وَ إِنْ كَانَ ذُو عُسْرَهٍ و اگر (بدهکار) تنگ دست است، او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید و کسی که ناتوان است؛ اگر ناتوانی وی از پرداخت بدهی مردم ثابت شود، نباید زندانی شود، و اگر از کسی طلبی داشته باشد که به وی رسیده است، باید در مورد ادّعای عدم آن دلیل بیاورد تا ادّعای دشمن خود را دفع نمایـد و اگر درباره بدهی ای است که چیزی به او نرسیده مانند جنایت (قتل و...) یا کفالت و یا حواله و یا بدهی مهریّه همسرش و مانند آن، تا زمانی که مالی برایش معلوم نشده و یا دلیل علیه او نباشد، با قسم خوردن وی، سخن سخن اوست و مورد قبول.

۲۳- الإمام الصادق : أَقِيمُوا الشَّهَادَهَ عَلَى الْوَالِدَيْنِ وَ الْوَلَدِ وَ لَا تُقِيمُوهَا عَلَى الْأَخِ فِي الدِّينِ الضَّيْرَ. قُلْتُ: وَ مَا الضَّيْرُ؟ قَالَ:إِذَا تَعَدَّى فِيهِ صَاحِبُ الْحَقِّ الَّذِي يَدَّعِيهِ قِبَلَهُ خِلَافَ مَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجلَّ وَ رَسُولُهُ وَ مَثَلُ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ لِرَجُلٍ عَلَى آخَرَ دَيْنٌ وَ هُوَ مُعْسِرٌ وَ قَدْ أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى بِإِنْظَارِهِ حَتَّى يُيَسَّرَ فَقَالَ: فَنَظِرَهٌ إِلى مَيْسَرَهٍ وَ يَسْأَلُكَ أَنْ تُقِيمَ الشَّهَادَهَ وَ أَنْتَ تَعْرِفُهُ بِالْعُسْرِ فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تُقِيمَ الشَّهَادَهَ فِي حَالِ الْعُسْرِ.(۲)

امام صادق فرمود: شهادت را بر پدر و مادر و فرزند اقامه کنید ولی بر برادر دینی خود که بدهکار و ورشکسته است، زمانی که صاحب حق (طلبکار) تعدّی

۱- دعائم الاسلام:۲/۷۱ فصل ۱۷، مستدرک الوسائل:۱۳/۴۳۱ ب۶ ح ۱۵۸۲۰- ۲.

۲- من لایحضره الفقیه:۳/۴۹، باب من یجب رد شهادته و... ح۳۳۰۴، تهذیب الأحکام:۶/۲۵۷ ب۹۱ ح ۸۰.

ص:۴۷

نمود و برخلاف امر خداوند و پیامبرش (زیادتی و ربا) بخواهد؛ اقامه نکنید، مانند کسی که بدهکار و ناتوان از پس دادن بدهی است درحالی که خداوند امر فرموده است:فَنَظِرَةٌ إلی مَیسَرَهٍ او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید به او تا زمانی که بتواند (بدهی را) پس دهد مهلت داده شود، و از تو بخواهد که به زیان او شهادت بدهی در حالی که آگاهی داری از پرداخت بدهی ناتوان است، بنابراین بر تو حلال نیست در هنگام ناتوانی وی، علیه او گواهی بدهی.

۲۴- عَنِ الصَّادِقِ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یُحِبُّ إِنْظَارَ الْمُعْسِرِ وَ مَنْ کَانَ غَرِیمُهُ مُعْسِراً فَعَلَیْهِ أَنْ یُنْظِرَهُ إِلَی مَیْسَرَهٍ إِنْ کَانَ أَنْفَقَ مَا أَخَذَ فِی طَاعَهِ اللَّهِ وَ إِنْ کَانَ أَنْفَقَ ذَلِکَ فِی مَعْصِیَهِ اللَّهِ فَلَیْسَ عَلَیْهِ أَنْ یُنْظِرَهُ إِلَی مَیْسَرَهٍ وَ لَیْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ الْآیَهِ الَّتِی قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: فَنَظِرَةٌ إلی مَیْسَرَهٍ(۱).

امام صادق فرمود: خدا مهلت دادن به بدهکاری که توانایی ندارد بدهی اش را بپردازد؛ دوست می دارد، و هرکس که بدهکارش ناتوان است، اگر آنچه گرفته در راه طاعت خدا (غیر حرام) مصرف کرده است تا زمان توانایی (به او) مهلت بدهد. ولی اگر در راه نافرمانی خداوند صرف کرده باشد، نباید به او مهلت داده شود و او از اهل این آیه: فَنَظِرَةٌ إلی مَیسَرَهٍ او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید نیست (این آیه شامل حال وی نمی شود).

۲۵- سَأَلَ الرِّضَا رَجُلٌ وَ أَنَا أَسْمَعُ فَقَالَ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ یقُولُ: وَإِنْ کانَ ذُو عُسْرَهٍ فَنَظِرَةٌ إلی مَیْسَرَهٍ أَخْبِرْنِی عَنْ هَذِهِ النَّظِرَهِ الَّتِی ذَکَرَهَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِی کِتَابِهِ لَهَا حَدٌّ یُعْرَفُ إِذَا صَارَ هَذَا الْمُعْسِرُ إِلَیْهِ لَا بُدَّ لَهُ مِنْ أَنْ یُنْتَظَرَ وَ قَدْ أَخَذَ مَالَ هَذَا الرَّجُلِ وَ أَنْفَقَهُ عَلَی عِیالِهِ وَ لَیْسَ لَهُ غَلَّهٌ یُنْتَظَرُ إِدْرَاکُهَا وَ لَا دَیْنٌ یُنْتَظَرُ مَحِلُّهُ وَ

۱- مستدرک الوسائل:۱۳/۴۱۲ ب۲۳ ح۱۵۷۵۵- ۳.

ص:۴۸

لَا مَالٌ غَائِبٌ یُنْتَظَرُ قُدُومُهُ؟ قَالَ: نَعَمْ یُنْتَظَرُ بِقَدْرِ مَا یَنْتَهِی خَبَرُهُ إِلَی الْإِمَامِ فَیَقْضِی عَنْهُ مَا عَلَیْهِ مِنْ سَهْمِ الْغَارِمِینَ إِذَا کَانَ أَنْفَقَهُ فِی طَاعَهِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فَإِنْ کَانَ قَدْ أَنْفَقَهُ فِی مَعْصِیَهِ اللَّهِ فَلَا شَیْءَ لَهُ عَلَی الْإِمَامِ. قُلْتُ: فَمَا لِهَذَا الرَّجُلِ الَّذِی ائْتَمَنَهُ وَ هُوَ لَا یَعْلَمُ فِیمَا أَنْفَقَهُ فِی طَاعَهِ اللَّهِ أَمْ فِی مَعْصِیَتِهِ؟ قَالَ: یَسْعَی لَهُ فِی مَالِهِ فَیَرُدُّهُ عَلَیْهِ وَ هُوَ صَاغِرٌ.(۱)

مردی از حضرت امام رضا پرسش نموده و عرض کرد: فدایت شوم! خداوند متعال، در قرآن می فرماید: وَ إِنْ کانَ ذُوعُسْرَهٍ فَنَظِرَهٌ إِلی مَیسَرَهٍ او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید مرا از معنای «مهلت» در این آیه آگاه کن؛ آیا برای این مهلت، حدّی (اندازه ای) است که اگر بدهکار ناتوان از پرداخت بدهی به آن حد رسیده باشد، باید به وی مهلت داده شود؟ درحالی که مال کسی را می گیرد وبرای خانواده اش مصرف می کند، درحالی که نه غلّه ای (محصولی) دارد که منتظر برداشت آن باشد و نه طلبی دارد که منتظر وصول آن باشد و نه در جایی مالی دارد که منتظر رسیدن آن باشد. (آیا به این فرد هم باید مهلت داد؟)

امام رضا فرمود: آری، مهلت داده می شود تا اینکه خبر نیاز وی به امام برسد و بدهی او را ازسهم ورشکستگان و بدهکاران بپردازد، البته این در صورتی است که مال طلبکار را در راه طاعت و فرمانبرداری از خداوند خرج نموده باشد، اما اگر مال را در راه معصیت (نافرمانی) خدا هزینه کرده باشد، چیزی به عهده امام نیست (امام بدهی را نمی پردازد).

۱- کافی:۵/۹۳، باب الدین... ح۵، تفسیر عیّاشی:۱/۱۵۵ ح۵۲۰، تهذیب الأحکام:۶/۱۸۵ب۸۱ ح۱۰، وسائل الشیعه:۱۸/۳۳۶ ب۹ ح۲۳۷۹۶، بحارالأنوار:۱۰۰/۱۵۲ ب۴ ح۱۸، مستدرک الوسائل: ۷/۱۲۹ ح۷۸۲۳- ۳ و ج۱۳ ص۳۹۷ ب۹ ح۱۵۷۱۷- ۱.

ص:۴۹

وی گفت: عرض نمودم: پس به این مردی که به او پول داده و او را امین دانسته درحالی که نمی داندآن مال را درراه طاعت صرف نموده یا معصیت چه می رسد؟

امام رضا فرمود: برای بازگرداندن مال خود چنان کوشش و پیگیری بنماید تا (بدهکار) خسته شده و مال را بازگرداند.

۲۶- وَ إِنْ كَانَ لَكَ عَلَى رَجُلٍ مَالٌ وَ كَانَ مُعْسِراً وَ أَنْفَقَ مَا أَخَذَهُ مِنْكَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ فَأَنْظِرْهُ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَ هُوَ أَنْ يَبْلُغَ خَبَرُهُ الْإِمَامَ فَيَقْضِيَ عَنْهُ دَيْنَهُ أَوْ يَجِدَ الرَّجُلُ طَوْلًا فَيَقْضِيَ دَيْنَهُ وَإِنْ كَانَ أَنْفَقَ مَاأَخَذَهُ مِنْكَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَطَالِبْهُ بِحَقِّكَ فَلَيْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الْآيَةِ الَّتِي قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ(۱).

شیخ صدوق در کتاب شریف«المقنع» که متن روایات اهل بیت است آورده: و اگر برای تو مالی بر عهده (گردن) کسی است که از بازپس دادن (آن) ناتوان است و او آن مال را در راه اطاعت و فرمانبرداری از خداوند مصرف نموده است، به او تا زمانی که بتواند (بدهی اش را) بپردازد؛ مهلت بده تا اینکه خبر او به امام برسد و امام بدهی اش را از طرف او بپردازد و یا اینکه بدهکار راه چاره ای بیابد و بدهی خود را بدهد، و اگر مالِ تو را در راه گناه و نافرمانی خدا مصرف کرده باشد، حقّ خود را از او طلب نما که او از اهل این آیه که خداوند فرموده است:فَنَظِرَةٌ إلی مَیْسَرَةٍ او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید نیست.

آیه هفتم:وَ اتَّقُوا یَوْماً تُرْجَعُونَ فیهِ إِلَی اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّی کُلُّ نَفْسٍ ما کَسَبَتْ وَ هُمْ لایُظْلَمُونَ (۲)

ترجمه: و پروا کنید از روزی که به سوی خدا بازگردانده می شوید، سپس به

۱- مستدرک الوسائل:۱۳/۴۰۱ ب۹۱۵۷۲۵- ۹ و ج۱۳ ص۴۱۲ ب۲۳ ح۱۵۷۵۵- ۳.

۲- (۲) سوره بقره: آیه ۲۸۱.

ص:۵۰

هرکس آنچه را انجام داده، به طور کامل بازپس داده شود و بر آنها ستم نخواهد شد (هر چه ببینند، نتایج اعمال و بلکه عین عمل آنهاست) .

آیه هشتم:یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا لاتَأْکُلُوا الرِّبَوا أَضْعافاً مُضاعَفَهً وَ اتَّقُوااللَّهَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! ربا را چند برابر نخورید و از (نافرمانی) خدا بپرهیزید تا رستگار شوید.

آیه نهم:وَ اتَّقُوا النَّارَ الَّتی أُعِدَّتْ لِلْکافِرینَ

ترجمه: و ازآتشی که برای کافران مهیّا گردیده؛ پروا کنید.

آیه دهم:وَ أَطیعُوا اللَّهَ وَ الرَّسُولَ لَعَلَّکُمْ تُرْحَمُونَ(۱)

ترجمه: و از فرمان خداوند و پیامبر اطاعت کنید تا مورد رحمت قرار گیرید.

آیه یازدهم-وَماآتَیْتُمْ مِنْ رِباً لِیَرْبُوَا فی أَمْوالِ النَّاسِ فَلا یَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَماآتَیْتُمْ مِنْ زَکاهٍ تُریدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولئِکَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ (۲)

ترجمه: آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خداوند فزونی نخواهد یافت و آنچه را به عنوان زکات می پردازید و تنها رضای خدا را می طلبید (مایه برکت است) و برای کسانی که چنین می کنند، پاداشی چند برابر است.

۲۷- عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ: مِنَ السُّحْتِ... وَ الْهَدِیَّهُ یُلْتَمَسُ أَفْضَلُ مِنْهَا وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ تَعَالَی: وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَکْثِرُ وَ هُوَ قَوْلُهُ تَعَالَی: وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ رِباً لِیَرْبُوَا فِی أَمْوالِ النَّاسِ فَلا یَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَ هِیَ الْهَدِیَّهُ یُطْلَبُ مِنْهَا مِنْ تُرَاثِ الدُّنْیا أَکْثَرَ مِنْهَا

۱- (۳) سوره آل عمران: آیات ۱۳۰-۱۳۲.

۲- (۳۰) سوره روم: آیه ۳۹.

ص:۵۱

وَ... .(۱)

حضرت امیرالمؤمنین علی فرمودند: از جمله اموال حرام... هدیه ای است که (شخصی) بدهد و بخواهد فزونتر از آن را به او بازپس دهند و آن سخن خداوند است که فرمود:وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَکْثِرُ و بر هر کس احسان می کنی، هرگز منّت نگذار و عوض افزون نخواه و سخن اوست: وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ... آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خدا فزونی نخواهد یافت و مقصود آن هدیه ای است که بیشتر از (اصل) آن از مال دنیا درخواست شود... .

۲۸- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: الرِّبَا رِبَاءَانِ رِبًا یُؤْکَلُ وَ رِبًا لَا یُؤْکَلُ فَأَمَّا الَّذِی یُؤْکَلُ فَهَدِیَّتُکَ إِلَی الرَّجُلِ تَطْلُبُ مِنْهُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا فَذَلِکَ الرِّبَا الَّذِی یُؤْکَلُ وَ هُوَ قَوْلُهُ عَزَّوَجَلَّ: وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ رِباً لِیَرْبُوَا فِی أَمْوالِ النَّاسِ فَلا یَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَ أَمَّا الَّذِی لَا یُؤْکَلُ فَهُوَ الرِّبَا الَّذِی نَهَی اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَنْهُ وَ أَوْعَدَ عَلَیْهِ النَّارَ.(۲)

امام صادق فرمودند: ربا دو ربا است، یکی حلال است و خورده می شود و دیگری حرام است و نباید خورده شود، امّا آنکه خورده می شود (حلال است): هدیه ای است که تو به مردی می دهی و درخواست فزونی از وی می کنی، پس این همان ربایی است که خورده می شود و همان سخن خداوند است که فرمود: وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ رِباً آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خداوند فزونی نخواهد یافت و امّا آنکه خورده نمی شود (حرام است): ربایی است که خداوند از آن نهی فرموده و برای آن وعده آتش داده است.

۲۹- عَنْ أَبِی عَبْدِاللَّهِ فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ رِباً لِیَرْبُوَا فِی أَمْوالِ

۱- جعفریّات:۱۸۰، مستدرک الوسائل:۱۳/۶۹ ب۵ ح۱۴۷۷۳- ۱.

۲- کافی:۵/۱۴۵، باب الربا... ح۶، تهذیب الأحکام:۷/۱۷ ب۱ ح۷۳، وسائل الشیعه:۱۸/۱۲۵ب۳ ح۲۳۲۹۵

ص:۵۲

النَّاسِ فَلا یَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ قالَ: هُوَ هَدِیَّتُکَ إلَی الرَّجُلِ تَطْلُبُ مِنْهُ الثَّوَابَ أفْضَلَ مِنْهَا فَذَلِکَ رِبًا یُؤْکَلُ.(۱)

امام صادق دربارهٔ سخن خداوند:وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ رِباً... آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خداوند فزونی نخواهد یافت فرمود: ربا در این آیه همان هدیه توست به مردی که به سبب آن درخواست زیادتی از وی نمایی.

۳۰- عَنْ أبِی عَبْدِاللَّهِ قَالَ: الرِّبَا رِبَاءَانِ أحَدُهُمَا رِبًا حَلَالٌ وَ الْآخَرُ حَرَامٌ فَأمَّا الْحَلَالُ فَهُوَ أنْ یَقْرِضَ الرَّجُلُ قَرْضاً طَمَعاً أنْ یَزِیدَهُ وَ یُعَوِّضَهُ بِأکْثَرَ مِمَّا أخَذَهُ بِلَا شَرْطٍ بَیْنَهُمَا فَإنْ أعْطَاهُ أکْثَرَ مِمَّا أخَذَهُ بِلَا شَرْطٍ بَیْنَهُمَا فَهُوَ مُبَاحٌ لَهُ وَ لَیْسَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ ثَوَابٌ فِیمَا أقْرَضَهُ وَ هُوَ قَوْلُهُ عَزَّوَجَلَّ: فَلا یَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَ أمَّا الرِّبَا الْحَرَامُ فَهُوَ الرَّجُلُ یَقْرِضُ قَرْضاً وَ یَشْتَرِطُ أنْ یَرُدَّ أکْثَرَ مِمَّا أخَذَهُ فَهَذَا هُوَ الْحَرَامُ.(۲)

امام صادق فرمود: ربـا دو ربـا است، یکی از آنهـا حلال و دیگری حرام است، ربـای حلال: آن است که کسی به دیگری قرض بدهد به طمع آنکه به او زیادتی پس دهد و بدون شرط نمودن (بدهکار) بیشتر بازپس دهد، پس اگر به او زیادتی داد و بدون شرط بود، آن (زیادت) برای او حلال است، و نزد خداوند برای آنچه قرض داده ثوابی ندارد و آن همان سخن خداوند است: فَلا یَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ نزد خداوند فزونی نخواهد یافت و امّا ربای حرام آن است که مردی (مالی را)

۱- - من لایحضره الفقیه:۳/۲۷۵، باب الربا... ح۳۹۹۵، تهذیب الأحکام:۷/۱۵ب۱ ح۶۷، دعائم الإسلام:۲/۳۲۷ فصل۳ ح۱۲۳۶: عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ أنَّهُ قَالَ: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ رِباً لِیَرْبُوَا فِی أمْوالِ النَّاسِ فَلا یَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ قَالَ: هِیَ هَدِیَّتُکَ إلَی الرَّجُلِ تَطْلُبُ بِهَا مِنْهُ الثَّوَابَ أفْضَلَ مِنْهَا فَذَلِکَ رِباً، وسائل الشیعه:۱۸/۱۲۶ ب۳ ح۲۳۲۹۶، مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۵ ح۱۵۵۲۲- ۳

۲- تفسیرقمّی:۲/۱۵۹، وسائل الشیعه:۱۸/۱۶۰ ب۱۸ ح۲۳۳۸۹، البحار:۱۰۰/۱۵۷ ب۶ ح۱.

ص:۵۳

قرض بدهد به شرط بازپس دادن (اصل) همراه با زیادت از آنچه داده، این حرام است (معامله قرض ربوی است).

آیه دوازدهم-وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ(۱)

ترجمه: و بر هرکس احسان می کنی، هرگز منّت مگذار و عِوَض افزون مخواه.

۳۱- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهُ قَالَ: مِنَ السُّحْتِ الْهَدِيَّةُ يَلْتَمِسُ بِهَا مُهْدِيهَا مَا هُوَ أَفْضَلُ مِنْهَا وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ أَيْ، لَا تُعْطِ عَطِيَّةً أَنْ تُعْطَى أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ.(۲)

امیرالمؤمنین علی فرمودند: از جمله اموال حرام، هدیه ای است که اهدا کننده آن می خواهد بهتر از آن را به او پس دهند و این همان سخن خداوند عزّوجل است که می فرماید:وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ چیزی عطا مکن که بخواهی بیشتر از آن را باز پس بگیری یعنی چیزی را هدیه مده تا بیشتر از آن را پس بگیری.

۳۲- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى:وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ لَاتُعْطِي الْعَطِيَّةَ تَلْتَمِسُ أَكْثَرَ مِنْهَا.(۳)

امام باقر درباره آیه: وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ و بر هرکس احسان می کنی، هرگز منّت مگذار و عِوَض افزون مخواه فرمودند: چیزی مده که بیشتر از آن را بخواهی.

۳۳- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قُلْتُ لَهُ: مَا حَدُّ آكِلِ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيِّنَهِ؟ قَالَ: يُؤَدَّبُ فَإِنْ عَادَ أُدِّبَ فَإِنْ عَادَ قُتِلَ.(۴)

۱- - (۷۴) سوره مدّثّر: آیه۷.

۲- - دعائم الإسلام:۲/۳۲۷ ح۱۲۳۵، مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۵ ب۳ ح۲.

۳- تفسیر قمّی:۲/۳۹۳، بحارالأنوار:۹/۲۴۴ ب۱ ح۱۴۷.

۴- کافی:۷/۲۴۱ باب ما یجب فیه التعزیر...ح۹، من لایحضره الفقیه:۴/۷۰ باب حد آکل الربا... ح۵۱۳۲، تهذیب الأحکام:۱۰/۹۸ ب۷ ح۳۷ و ج ۱۰ ص۱۴۵ ب۱۰ ح۴.

ص:۵۴

امام صادق فرمود: رباخوار پس از شهادت دادن شاهد، تنبیه می شود و اگر دوباره به رباخواری برگردد، باز تنبیه می شود و اگر مرتبه بعد رباخواری کرد؛ کشته می شود.

توضیح: شیخ طوسی می گوید: در مذهب شیعه، رباخوار تا سه مرتبه تأدیب می شود. اگر توبه نکرد، مرتبه چهارم کشته می شود.

رباخوار در صورت اعتقاد به حلال بودن ربا، مرتد است و از تصرّف در اموال خود محجور می گردد (نمی تواند در اموال خود تصرّف کند)؛ تا وقتی که توبه نماید و اگر مرتدّ فطری باشد، به محض ثبوت ارتداد، اموال وی به ورثه اش منتقل می شود. در صورتی که رباخوار اعتقاد به حرمت ربا داشته باشد، حاکم شرع او را توبه می دهد. تا موقعی که رباخوار توبه نکرده، از تصرّف در اموال خود محجور است. اگر رباخوار به جایی رسید که کشته شد اموالش به ورثه می رسد.

۳۴-...قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ:جُعِلْتُ فِدَاکَ! إِنَّ النَّاسَ یَزْعُمُونَ أَنَّ الرِّبْحَ عَلَی الْمُضْطَرِّ حَرَامٌ وَ هُوَ مِنَ الرِّبَا؟ فَقَالَ: وَ هَلْ رَأَیْتَ أَحَداً اشْتَرَی غَنِیّاً أَوْ فَقِیراً إِلَّا مِنْ ضَرُورَهٍ؟! یَاعُمَرُ! قَدْ أَحَلَّ اللَّهُ الْبَیْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبَا فَارْبَحْ وَ لَا تُرْبِهِ قُلْتُ: وَ مَا الرِّبَا؟ قَالَ: دَرَاهِمُ بِدَرَاهِمَ مِثْلَانِ بِمِثْلٍ.(۱) عمر بن یزید می گوید: به امام صادق عرض کردم: فدایت شوم! مردم بر این

۱- من لایحضره الفقیه:۳/۲۷۸ باب الربا... ح۴۰۰۳، تهذیب الأحکام:۷/۱۸ب۱ ح۷۸، إستبصار:۳/۷۲ ب۴۴ ح۲ و در آن عبارت: وَ حِنْطَهٌ بِحِنْطَهٍ مِثْلَیْنِ بِمِثْلٍ نیز آمده است، وسائل الشیعه:۱۷/۴۴۷ ب۴۰ ح۲۲۹۶۳ و ج۱۸ ص۱۳۳ ب۶ ح۲۳۳۱۴.

ص:۵۵

باورند که سود بردن از کسی که مضطر (ناچار از خرید) است، حرام و ربا است؟ امام صادق فرمودند: و آیا ثروتمند و نیازمندی تا کنون دیده ای که چیزی را جز از روی ناچاری (نیاز) بخرد؟!

ای عمر! بدرستی که خداوند خرید و فروش را حلال و ربا را حرام کرده است؛ پس سود ببر (بخر و بفروش) و ربا نخور. عرض کردم: و ربا چیست؟ فرمود: اینکه درهم ها را در مقابل یکدیگر معامله کنید و یک طرف بیشتر باشد (ربای نقدی- ربا با پول).

۳۵-عن سماعه قال قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِاللَّهِ: إِنِّی رَأَیْتُ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ قَدْ ذَکَرَ الرِّبَا فِی غَیْرِ آیَهٍ وَکَرَّرَهُ فَقَالَ: أَوَ تَدْرِی لِمَ ذَلِکَ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: لِئَلَّا یَمْتَنِعَ النَّاسُ مِنِ اصْطِنَاعِ الْمَعْرُوفِ.(۱)

سماعه می گوید: به امام صادق عرض کردم: خداوند متعال مسئله ربا را در چندین آیه آورده و تکرار کرده است! امام فرمود: آیا دلیل آن را می دانی؟ گفتم: نه. فرمود: به این دلیل است که مردم کارهای نیک (قرض الحسنه بدون بهره) را ترک نکنند.

توضیح: از این روایت استفاده می شود که علّت تکرار آیات تحریم ربا در قرآن، تأکید تحریم و یادآوری اهمیّت آن بوده و نه چیز دیگر. از برخی شأن نزول های ذکر شده درباره آیات ربا نیز چنین برمی آید که بعضی از مردم پس از تحریم ربا در سوره آل عمران، بازهم آن را کنار نگذاشتند و آشکارا اقدام به رباخواری

۱- کافی:۵/۱۴۶ باب الربا...ح۷ و ح۸، تهذیب الأحکام:۷/۱۷ ب۱ ح۷۱...و ح۷۲، وسائل الشیعه: ۱۸/۱۱۸ ب۱ ح۲۳۲۷۳، بحارالأنوار:۱۰۰/۱۱۹ و ح۲۶.

ص:۵۶

کردند. از این رو، خداوند با فرستادن آیات سوره بقره و بیان عاقبت رباخواران وعذاب هایی که در انتظارآنهاست، اراده فرمود این عمل را از صحنه فعّالیّت اقتصادی مسلمانان حذف کند. بنابراین تدریج تحریم ربا در کار نبوده است.

ربا از دیدگاه اهل بیت

اشاره

ص:۵۷

به جهت بزرگی گناهانی که طی انجام معاملات ربوی صورت می گیرد و نیز تحمیل آثار زیانبار آن به فرد و جامعه، علاوه بر آیاتی از قرآن کریم، احادیث بسیاری از پیامبر و اهل بیت ایشان در این زمینه نقل شده که برخی از آنها ذکر می شود، باشد تا بدانیم... .

۱- ترس نبی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي هَذِهِ الْمَكَاسِبُ الْحَرَامُ وَالشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ وَ الرِّبَا.(۱)

امام کاظم از پدران خود از پیامبر نقل می فرمایند که فرمودند: پس از رحلتم، از جمله ترسناکترین چیزهایی که (از آنها) برای امّتم می ترسم، این کسب های حرام و شهوت پنهان (ریا) و رباست.

۲- پنهان تر از حرکت مورچه...

۱- کافی:۵/۱۲۴ باب المکاسب الحرام... ح۱، مستدرک الوسائل:۱۳/۶۶ ب۳ ح ۱۴۷۶۳- ۳ از نوادر راوندی و ص۳۲۹،۱- باب تحریمه... ح۱۵۴۹۷- ۲.

ص:۵۸

...سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ: يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ! الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ وَ اللَّهِ لَلرِّبَا فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ عَلَى الصَّفَا شُوبُوا أَيْمَانَكُمْ بِالصِّدْقِ، التَّاجِرُ فَاجِرٌ وَ الْفَاجِرُ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ أَخَذَ الْحَقَّ وَ أَعْطَى الْحَقَّ.(۱)

امیرالمؤمنین علی فرمود: ای مردم! ابتدا فقه بیاموزید، سپس تجارت کنید. به خدا سوگند! ربا در میان این امّت از حرکت مورچه روی سنگ سیاه پنهان تر است... .

۳- خداوند ربا را حرام فرمود تا...

سَأَلَ هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ : عَنْ عِلَّةِ تَحْرِيمِ الرِّبَا فَقَالَ: إِنَّهُ لَوْ كَانَ الرِّبَا حَلَالًا لَتَرَكَ النَّاسُ التِّجَارَاتِ وَ مَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ فَحَرَّمَ اللَّهُ الرِّبَا لِيَفِرَّ النَّاسُ مِنَ الْحَرَامِ إِلَى الْحَلَالِ وَ إِلَى التِّجَارَاتِ وَ إِلَى الْبَيْعِ وَ الشِّرَاءِ فَيَبْقَى ذَلِكَ بَيْنَهُمْ فِي الْقَرْضِ.(۲)

هشام بن حکم از امام صادق درباره علّت تحریم ربا پرسید؛ امام فرمود: اگر ربا حلال بود مردم تجارت و معاملاتی را که به آنها نیازدارند رها می کردند. به همین جهت خداوند ربا را حرام نمود تا مردم ازحرام به سوی حلال و از ربا به سوی تجارت و داد و ستد روی آورند.

۴- چرا پلید؟...

وَ كَتَبَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرِّضَا إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ فِيمَا كَتَبَ مِنْ جَوَابِ مَسَائِلِهِ:...وَ عِلَّةُ تَحْرِيمِ الرِّبَا لِمَا نَهَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَنْهُ وَ لِمَا فِيهِ مِنْ فَسَادِ الْأَمْوَالِ

۱- کافی:۵/۱۵۰ باب آداب التجاره...ح۱، من لایحضره الفقیه:۳/۱۹۴ و تهذیب:۷/۶ ب۱ الی قوله: المتجر، بحارالأنوار:۱۰۳/۱۱۷.

۲- من لایحضره الفقیه:۳/۵۶۷ باب معرفه الکبائرالتی... ح۴۹۳۷، علل الشرائع:۲/۴۸۲ ب۲۳۶- باب عله تحریم الربا... ح۱، وسائل الشیعه:۱۸/۱۲۰ ب۱ ح۲۳۲۷۷، بحارالأنوار:۱۰۰/۱۱۹، ۵- الربا و أحکامها... ح۲۴.

ص:۵۹

لِأَنَّ الْإِنْسَانَ إذَا اشْتَرَى الدِّرْهَمَ بِالدِّرْهَمَيْنِ كَانَ ثَمَنُ الدِّرْهَمِ دِرْهَماً وَ ثَمَنُ الْآخَرِ بَاطِلًا فَبَيْعُ الرِّبَا وَ شِرَاؤُهُ وَكْسٌ عَلَى كُلِّ حَالٍ عَلَى الْمُشْتَرِي وَ عَلَى الْبَائِعِ فَحَرَّمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَلَى الْعِبَادِ الرِّبَا لِعِلَّهِ فَسَادِ الْأَمْوَالِ كَمَا حَظَرَ عَلَى السَّفِيهِ أنْ يَدْفَعَ إلَيهِ مَالُهُ لِمَا يُتَخَوَّفُ عَلَيْهِ مِنْ إفْسَادِهِ حَتَّى يُؤْنَسَ مِنْهُ رُشْدُهُ فَلِهَذِهِ الْعِلَّهِ حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ الرِّبَا وَ بَيْعُ الرِّبَا بَيْعُ الدِّرْهَمِ بِالدِّرْهَمَينِ وَ عِلَّهُ تَحْرِيمِ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيِّنَهِ لِمَا فِيهِ مِنَ الْإسْتِخْفَافِ بِالْحَرَامِ الْمُحَرَّمِ وَ هِيَ كَبِيرَهٌ بَعْدَ الْبَيَانِ وَ تَحْرِيمِ اللَّهِ عَزَّوَ جَلَّ لَهَا لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ مِنْهُ إلَّا اسْتِخْفَافاً بِالْمُحَرَّمِ الْحَرَامِ وَ الْإسْتِخْفَافُ بِذَلِكَ دُخُولٌ فِي الْكُفْرِ وَ عِلَّهُ تَحْرِيمِ الرِّبَا بِالنَّسِيئَهِ لِعِلَّهِ ذَهَابِ الْمَعْرُوفِ وَ تَلَفِ الْأمْوَالِ وَ رَغْبَهِ النَّاسِ فِي الرِّبْحِ وَتَرْكِهِمْ لِلْقَرْضِ وَ الْقَرْضُ صَنَائِعُ الْمَعْرُوفِ وَ لِمَا فِي ذَلِكَ مِنَ الْفَسَادِ وَ الظُّلْمِ وَ فَنَاءِ الْأَمْوَالِ...(۱) .

امام رضا در پاسخ نامه محمّد بن سنان که از حضرت سؤالهایی را پرسیده بود، نوشتند: علّت حرام نمودن ربا این است که خداوند عزّوجل از آن نهی فرموده، و به سبب تباهی و فسادی که در اموال ربوی است، زیرا انسان هنگامی که یک درهم را به دو درهم می خرد، بهای یک درهم یک درهم است و بهای درهم دیگر باطل (ربا) است. پس خرید و فروش ربوی، در هر حال، برای فروشنده و خریدار موجب خسارت است. خداوند عزّوجل ربا را بر بندگان حرام کرد، زیرا باعث نابودی اموال است... و علّت تحریم ربا در نسیه، از بین رفتن کارهای نیک و نابودی اموال و گرایش مردم به سودجویی و رها کردن قرض است و حال آنکه قرض از کارهای نیک است و ربا سبب فساد و ظلم و از دست

۱- من لایحضره الفقیه:۳/۵۶۵ ح۴۹۳۴، علل الشرائع:۲/۴۸۳ ح۴، عیون أخبارالرضا:۲/۸۸ ب۳۳ ح۱، وسائل الشیعه:۱۸/۱۲۱ ح۲۳۲۸۰.

ص:۶۰

رفتن ثروتهاست.

۵- روزی حلال و پاک

اسلام عزیز با طرح نظام اقتصادی صحیح و معقول، سعادت دنیوی و اخروی جامعه را تضمین فرموده و برای لقمه حلال و خالی از حق النّاس فضیلت بسیار والایی قائل است. همچنان که اهل بیت عصمت وطهارت فرموده اند:

عَنِ النَّبِیِّ أَنَّهُ قَالَ: أَطِبْ کَسْبَکَ تُسْتَجَبْ دَعْوَتُکَ فَإِنَّ الرَّجُلَ یَرْفَعُ اللُّقْمَهَ إِلَی فِیهِ حَرَاماً فَمَا تُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَهٌ أَرْبَعِینَ یَوْماً.(۱)

پیامبر گرامی اسلام فرمودند: کسب خود را پاک گردان؛ دعایت مستجاب خواهد شد. بدرستی کسی که لقمه ای حرام را به سوی دهان خود بالا ببرد، دعایش تا چهل روز مستجاب نمی گردد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: مَنْ أَکَلَ الْحَلَالَ قَامَ عَلَی رَأْسِهِ مَلَکٌ یَسْتَغْفِرُ لَهُ حَتَّی یَفْرُغَ مِنْ أَکْلِهِ. وَ قَالَ: إِذَا وَقَعَتِ اللُّقْمَهُ مِنْ حَرَامٍ فِی جَوْفِ الْعَبْدِ لَعَنَهُ کُلُّ مَلَکٍ فِی السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا دَامَتِ اللُّقْمَهُ فِی جَوْفِهِ لَا یَنْظُرُ اللَّهُ إِلَیهِ وَ مَنْ أَکَلَ اللُّقْمَهَ مِنَ الْحَرَامِ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ، فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَیهِ وَ إِنْ مَاتَ فَالنَّارُ أَوْلَی بِه.(۲)

پیامبر اکرم فرمود: هرکس روزی حلال بخورد تا زمانی که وی مشغول خوردن است؛ فرشته ای بالای سرش قرار گرفته و برایش طلب آمرزش می کند، وهرگاه لقمه حرامی در شکم کسی قرار بگیرد؛ همه فرشتگان آسمان و زمین او را لعنت می کنند و هرکس لقمه حرامی بخورد؛ سزاوار غضب خداوند شده، اگر توبه

۱- مکارم الأخلاق:۲۷۵، مستدرک الوسائل:۵/۲۱۷ ب ۳۰ ح۵۷۲۸- ۲، بحارالأنوار:۹۰/۳۵۸ ب ۲۲.

۲- روضه الواعظین:۲/۴۵۷، مکارم الأخلاق:۱۵۰ فصل۳، دعوات راوندی:۲۴ فصل۲ ح۳۵، بحار الأنوار:۶۳/۳۱۴، ۲- مدح الطعام الحلال... ح۶ و ج ۱۰۰ ص۱۱، ۱- الحث علی طلب الحلال و... ح ۵۰.

ص:۶۱

کند، خداوند توبه او را می پذیرد و اگر توبه نکرده بمیرد، آتش جهنم او را سزاوارتر است.

۶- گناه بزرگ

فقه الرّضا: إعْلَمْ یَرْحَمُکَ اللَّهُ أنَّ الرِّبَا حَرَامٌ سُحْتٌ مِنَ الْکَبائِرِ وَ مِمّا قَدْ وَعَدَ اللَّهُ عَلَیْهِ النّارَ فَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهَا وَ هُوَ مَحْرَّمٌ عَلَی لِسَانِ کُلِّ نَبِیٍّ وَ فِی کُلِّ کِتَابٍ.(۱)

درفقه منسوب به امام رضا آمـده است: بدان! خدا رحمتت کند، همانا ربا، حرام، پلید و از جمله گناهان کبیره و جرایمی است که خداونـد برای انجام آنها وعـده عـذاب داده است، از آن به خدا پناه می بریم. ربا در سـخن تمامی پیامبران و در همه کتب آسـمانی حرام گردیده است.

۷- ناچیزترین آنها...

عَنِ النَّبِیِّ أنَّهُ قَالَ لَهُ: یَاعَلِیُّ! الرِّبا سَبْعُونَ جُزْءاً فَأیْسَرُهَا مِثْلُ أنْ یَنْکِحَ الرَّجُلُ اُمَّهُ فِی بَیْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ، یَا عَلِیُّ! دِرْهَمٌ رِبًا أعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِینَ زَنْیَةً کُلُّهَا بِذَاتِ مَحْرَمٍ فِی بَیْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ.(۲)

امام صادق از پدرانشان، از پیامبرخدا نقل می فرماید که آن حضـرت در وصیّتشان به حضرت علی فرمودند:ای علی!(گناه) ربا هفتاد بخش است که ناچیزترین آنها ماننـد این است که مرد در مسـجدالحرام با مادر خود زنا کند. ای علی! گناه یک درهم ربا نزد خداوند بزرگتر از (گناه) هفتاد مرتبه زناکردن است که تمامی آنها با محارم و در مسجدالحرام باشد.

نظیر این تعبیر در روایات بسیاری از طریق شیعه و عامّه نقل شده است.(۳)

۸- در غضب خدا و...

۱- فقه الرضا۲۵۶: ب۳۸، بحارالأنوار:۱۰۰/۱۲۱، ۵- باب الربا و... ح۳۳.

۲- من لایحضره الفقیه:۴/۳۵۲-۳۶۵ باب النوادر ح۵۷۶۲.

۳- کافی:۸/۸۱ ح۳۹، من لایحضره الفقیه:۴/۳۷۷، ح۵۷۷۵.

ص:۶۲

خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ :... وَ مَنْ أَكَلَ الرِّبَا مَلَأَ اللَّهُ بَطْنَهُ مِنْ نَارِجَهَنَّمَ بِقَدْرِمَا أَكَلَ وَ إِنِ اكْتَسَبَ مِنْهُ مَالًالَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئاًمِنْ عَمَلِهِ وَلَمْ يَزَلْ فِي لَعْنَهِ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَهِ مَا كَانَ عِنْدَهُ قِيرَاطٌ.(۱)

رسول خدا در آخرین خطبه خود قبل از رحلتشان فرمودند: هرکس ربا بخورد، خداوند به اندازه ای که ربا خورده است، شکمش را از آتش جهنّم پر می کند و اگر از راه ربا مالی به دست آورد، هیچ عمل نیکی از او نمی پذیرد و تا وقتی که به اندازه یک قیراط (مقدار ناچیزی) از ربا نزد اوست، پیوسته خداوند و فرشتگان او را لعنت کنند.

۹- گواهی دادن و نوشتن...

گذشته ازحرمتِ اخذ یا پرداخت ربا، حضور در مجلس ربا به عنوان نویسنده سند و شاهد نیز حرام است. این مطلب در روایات زیادی از شیعه و عامّه (سنّی ها) آمده است.

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللهِ الرِّبَا وَ آكِلَهُ وَ مُؤْكِلَهُ وَ بَائِعَهُ وَ مُشْتَرِيَهُ وَ كَاتِبَهُ وَ شَاهِدَيْهِ.(۲)

حضرت امیرالمؤمنین علی فرمود: رسول خدا ربا و رباخوار و فروشنده

۱- ثواب الأعمال، تصحیح علی اکبر غفّاری:۳۳۵ عَنْ أَبِی هُرَيْرَهَ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَا: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ قَبْلَ وَفَاتِهِ وَ هِیَ آخِرُ خُطْبَهٍ خَطَبَهَا بِالْمَدِينَهِ حَتَّى لَحِقَ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَوَعَظَنَا بِمَوَاعِظَ ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ وَ وَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ وَ اقْشَعَرَّتْ مِنْهَا الْجُلُودُ وَ تَقَلْقَلَتْ مِنْهَا الْأَحْشَاءُ أَمَرَ بِلَالًا فَنَادَى الصَّلَاهَ جَامِعَهً فَاجْتَمَعَ النَّاسُ وَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ حَتَّى ارْتَقَى الْمِنْبَرَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ ادْنُوا وَ وَسِّعُوا لِمَنْ خَلْفَكُمْ قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ...:. بحارالأنوار:۷۳/۳۵۹-۳۶۴، ۶۷- جوامع مناهی النبی ح ۳۰، مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۲ ابواب الربا، ب۱ ح۱۲.

۲- من لایحضره الفقیه:۳/۲۷۴باب الربا... ح۳۹۹۴، تهذیب الأحکام:۷/۱۵، ۱- باب فضل التجاره و... ح۶۴، وسائل الشیعه:۱۸/۱۲۷، ۴- باب تحریم أخذ الربا و... ح۲۳۲۹۸.

ص:۶۳

و مشتری ربا و نویسنده و دو شاهد آن را لعنت کردند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: آکِلُ الرِّبَا وَ مُؤْکِلُهُ وَ کَاتِبُهُ وَ شَاهِدَاهُ فِی الْوِزْرِ سَوَاءٌ.(۱)

پیامبر گرامی اسلام فرمود: رباخوار و آنکه ربا دهد و نویسنده سند معامله بر مبنای ربا و دو شاهد آن در گناه مساوی هستند.

توضیح: دقّت کن! شریک نیستند، در گناه مساویند.

۱۰- زمینه نابودی

عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ: إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ هَلَاکاً ظَهَرَ فِیهِمُ الرِّبَا.(۲)

امام صادق می فرمایند: هرگاه ربا در بین قومی آشکار شود خداوند هلاکت آنان را اراده فرماید.

وَ عَنِ النَّبِیِّ أَنَّهُ قَالَ: إِذَا ظَهَرَ الزِّنَا وَ الرِّبَا فِی قَرْیَهٍ أُذِنَ فِی هَلَاکِهَا.(۳)

پیامبراکرم می فرمایند: وقتی زنا و ربا در جامعه ای پیدا شود، اجازه (فرمان) نابودی آن جامعه داده می شود.

۱۱- بدترین شغل

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ :...وَ شَرُّ الْکَسْبِ کَسْبُ الرِّبَا.(۴)

پیامبرخدا فرمودند: ...و بدترین کسب رباخواری است.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَثُ الْمَکَاسِبِ کَسْبُ الرِّبَا.(۵)

۱- کافی:۵/۱۴۴ باب الربا... ح۲، من لایحضره الفقیه:۳/۱۹۳ باب الربا... ح۳۷۲۵، وسائل الشیعه:۱۸/۱۲۶، ۴- باب تحریم أخذ الربا و... ح۲۳۲۹۷، مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۶،۴- باب تحریم أخذ الربا و... ح۱۵۵۲۶- ۴ به نقل از تفسیر ابوالفتوح رازی.

۲-وسائل الشیعه:۱۸/۱۲۳،۱- باب تحریمه... ح۲۳۲۸۶.

۳- مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۲،۱- باب تحریمه... ح۱۵۵۰۶- ۱۱.

۴- کافی:۵/۱۴۷، من لایحضره الفقیه، تحقیق محمّدجواد فقیه:۳۲۶ ح۸۲۸.

۵- کافی:۵/۱۴۷،۵۱- الربا ...ح۱۲.

ص:۶۴

امام باقر فرمودند: پلیدترین کسب ها رباخواری است.

۱۲- ناآگاهی از...

قَـالَ أمِيرُالْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ : مَنِ اتَّجَرَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ارْتَطَمَ فِی الرِّبَا ثُمَّ ارْتَطَمَ قَالَ: وَ كَانَ أمِيرُالْمُؤْمِنِينَ يَقُولُ: لَايَقْعُدَنَّ فِی السُّوقِ إلَّا مَنْ يَعْقِلُ الشِّرَاءَ وَ الْبَيْعَ.(۱)

امیرالمؤمنین علی فرمود: هرکس بـدون آموختن احکـام معاملات؛ تجارت کنـد، قطعاً مرتکب رباخواری می گردد و رباخوار یقیناً در آتش است.

۱۳- از حیله های آخرالزّمان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: يَأْتِی عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُسْتَحَلُّ فِيهِ الرِّبَا بِالْبَيْعِ وَ الْخَمْرُ بِالنَّبِيذِ وَالسُّحْتُ بِالْهَدِيَّه.(۲)

پیامبراکرم فرمودند: روزگاری بر مردم فرا خواهد رسید که ربا را به نام خرید و فروش، شراب را به نام آبجو (ماءالشعیر) و رشوه را به نام هدیه، حلال بشمارند.

۱۴- ربای همگانی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : يَأْتِی عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى أحَدٌ إلَّا أكَلَ الرِّبَا فَإنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أصَابَهُ مِنْ غُبَارِهِ.(۳)

پیامبر اکرم فرمود: روزگاری خواهد آمد که کسی نمی ماند مگر اینکه ربا می خورد و اگر ربا نخورد، غبار ربا بر او می نشیند.

۱۵- چهره ای پشت نقاب

۱- کافی:۵/۱۵۴ بـاب آداب التجاره...ح۲۳، من لایحضـره الفقیه:۳/۱۹۳، مقنعه:۵۹۱، تهـذیب الأحکام:۷/۵ ب۱، نهـج البلاغه:۵۵۵ حکمت۴۴۷، الغرر و الدرر:۳۵۵: قَالَ أمِيرُالْمُؤْمِنِينَ: مَنِ اتَّجَرَ بِغَيرِ فِقْهٍ إرْتَطَمَ فِی الرِّبَا، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۴۸ ب۲ ح۷.

۲- مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۲ ب۱ح۱۶ از لبّ اللباب راوندی.

۳- مستدرک الوسائل:۱۳/۳۳۳ ب۱ ح۱۸ از لبّ اللباب راوندی.

ص:۶۵

عَنْ عَلِیٍّ فِی کَلَام لَهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهُ: یَا عَلِیَّ! إنَّ الْقَوْمَ سَیُفْتَنُونَ بِأمْوَالِهِمْ وَ یَمُنُّونَ بِدِینِهِمْ عَلَی رَبِّهِمْ وَ یَتَمَنَّوْنَ رَحْمَتَهُ وَ یَأْمَنُونَ سَطْوَتَهُ وَ یَسْتَحِلُّونَ حَرَامَهُ بِالشُّبُهَاتِ الْکَاذِبَهِ وَ الْأهْوَاءِ السَّاهِیَهِ فَیَسْتَحِلُّونَ الْخَمْرَ بِالنَّبِیذِ وَ السُّحْتَ بِالْهَدِیَّهِ وَالرِّبَا بِالْبَیْعِ.(۱)

حضرت امیرالمؤمنین فرمودند: پیامبرخدا فرمودند: ای علی! مردم به زودی به وسیله اموالشان مورد آزمایش قرار خواهند گرفت و به دین خود به خدا منّت می نهند در حالی که آرزوی رحمت او را دارند و خود را از شدّت غضب خداوند در امان می دانند، آنان با تمسّک به شبهه های دروغین و هوس های آشفته، حرام خدا را حلال می شمارند، پس شراب را به اسم نبیذ (ماء الشعیر) ورشوه را به نام هدیه وربا را به اسم خرید و فروش، حلال می کنند.

۱- نهج البلاغه:۲۲، نهج البلاغه صبحی صالح: خطبه ۱۵۶، وسائل الشیعه:۱۸/۱۶۳ب ۲۰ ح۲۳۳۹۴.

ص:۶۶

ص:۶۷

اَلا

بِذِكْرِ اللّهِ

تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبِ

سوره رعد آیه ۹۲

حجاب(نگاه، پوشش و روابط)از دیدگاه قرآن و عترت

بسم ربّ الزّهراء

ص:۶۸

ص:۶۹

ص:۷۰

ص:۷۱

پیامبری به پیامبری برانگیخته شد تا بگوید:... خداوند شما را گرامی داشته و می خواهد شما را ارزشمند ببیند.

خداونـد با اسـلام برای انسان برنامه یک زندگی جاوید را به نمایش گذاشت. بوسـیله آنچه از انسان خواست، سـعادتش را تضـمین فرمود، سعادتی جاودانه.

زن را لطیف و زیبا آفرید،... . امّا او را برای اشباع هوس های سرکش بیماردلان خلق نفرمود. او ما را ارزشمند می خواهد.

خداونـد یکتـا، با امر نمودن بشـر به حفظ حریم و حرمت ها، می خواهـد به ما بگویـد: من شـما را، درون و بیرون شـما را، پاک می خواهم. و اسلام همان دین کاملی است که به ما می گوید: شما را با روحی آرام و جسمی پاک می خواهم.

و اینها از علت های واجب شدن رعایت حجاب است... .

غریزه جنسـی، یکی از موهبت هـای الهی است و وجود آن برای تـداوم یـافتن نسـل بشـر الزامی، و هرگز مخـالفت یـا تباین با حیات انسان ندارد. به این غریزه نیز

ص:۷۲

همچون سایر غرائز بشری باید پاسخ مناسب داد و به تکامل وتعدیل آن پرداخت.

و پروردگـار مهربـان و حکیم ما، با فطرت الهی و پاکی که به همه انسانها عنایت نموده است و همچنین از طریق پیام آوران وحی به بشر می گوید: با پیمودن راهی که تو را از من دور می سازد، خود را تباه مکن.

اسـلام با شگردی اساسی به صحنه آمده و سخن از حجاب به میان می آورد. زن و مرد را محدود می کند، نه محدودیّتی که مزاحم و دست و پـاگیر باشـد، نه، بلکه محـدودیّتی که با خود حفاظت و مصونیّت به همراه می آورد، محـدودیّتی که جامعه را از فساد می رهاند و امنیّتی به تمام معنا در جامعه پیاده می سازد: اخلاقی، روانی، بهداشتی و... .

مرد و زن را به رعایت حریم دعوت نموده و بر ازدواج ترغیب می نماید.

اسـلام هرگز زن را محبوس و خانه نشـین نکرده و وی را از ظاهر شـدن در عرصه علم و عمل، منع نمی نماید. زن، در جامعه ای که در آن مراعات احکام اسلامی می شود، هرگز از انجام فعّالیّت های علمی و عملی سازنده محروم نیست.

او می تواند به دور از هوس های آلوده مشغول فعّالیّت خود گردد. حجاب نه تنها مانع او نمی شود، بلکه به وی شخصیّت می بخشد و از هوس و طمع آنـانکه دلهاشـان بیمـار است، در امـان می دارد. زن می توانـد بـا رعـایت دقیق حجاب خود، به کاری که در شأن اوست بپردازد و خود، برنامه، کودک و کارش را حفظ نماید.

آری حجاب اسیر می کند، هوس های آلوده را، تا گوهر پاک وجود ارزشمند یک زن را برای ارضای خود به بازی نگیرد.

فطرت انسانها الهی است، پاکی و نیکویی را می طلبد. حتّی فطرت نیزمی خواهد

ص:۷۳

حجاب وجود داشته باشد و تأثیر این دعوت درونی را در میان اقوام و ملل مختلف جهان می بینیم. همه انسانها برگرفته از احساس فطری خود بی قید و بند بودن و بی بند و باری را ناپسند می دانند. فطرت الهی انسانها، با آزادی بی حدّ این غریزه موافق نیست و نمی خواهد روح را در اسارت جسم ببیند، نمی خواهد نفس را سرکش ببیند. فطرتی که خداوند به لطف خود در درون ما نهاده است، از ما می خواهد که این غریزه را کنترل کنیم تا ما را به بازی نگیرد.

اگر ما نفس خود را به کار نگیریم، او ما را به کار خواهد گرفت.

و از این روست که تمام ادیان الهی به بیان این مهم پرداخته اند و بر لزوم رعایت آن تأکید نموده اند.

زن خود را می پوشاند تا از انسان بودن خارج نشود. او کارگردان خانه ای است که در آن همسر و فرزندانی حضور دارند که آینده سازان و کارگردانان علمی، عملی، اخلاقی، اقتصادی و... جامعه هستند.

جایگاه زن بسیار ارزنده و در عین حال حساس و سازنده است. او می تواند تربیت کننده نسلی موفّق باشد. اوست که چگونه بودن آینده یک جامعه را رقم می زند... خوب یا بد، پاک یا ناپاک، آگاه و مقیّد یا نادان و بی قید...؟

آری زن در اسلام محدود است و محدودیّت هایی دارد، محدودیّت هایی که رعایت نمودن آنها، برای او، خانواده و جامعه اش سعادت را به دنبال می آورد.

آنجا که اسلام حضور دارد، دو همسر تعلّق به یکدیگر دارند و احساسات، عشق و عواطفشان مخصوص به یکدیگر است و غیر این مخالف احکام اسلام خواهد بود، چرا که اسلام دین آرامش است و اظهار نمودن اینها، این حریم را آلوده و

ص:۷۴

ناپاک می گرداند.

غریزه جنسی نیرومند ترین و ریشه دارترین غریزه در وجود انسان است، با این وجود آیا دامن زدن مستمر به این غریزه و شعله ور ساختن آن به هر طریقی، خارج از مسیر، بازی با آتش نیست؟ عاقلانه است که در معرض تحریک قرار داده شود و پس از آنکه جامعه را به آتش این بی قیدی سوزاند، وجودش مقصّر دانسته شود؟ و گفته شود: چرا...؟

استعمارگران در کشورهای اسلامی توسّط مزدوران خود، از طریق وسایل ارتباط جمعی، نشریّه ها و مجلّات، انتشار عکس و فیلم های مستهجن و نیز راه اندازی سایت ها و شبکه های ماهواره ای، نهایت سوءاستفاده خود را می نمایند. آنان آثار حرمت قائل نبودن برای حریم نامحرم را به خوبی بررسی کرده و می دانند اگر از یک جوان، زن یا مرد، فکر او را بگیرند، چیزی برایش باقی نخواهد ماند، آنجا که عقل نباشد، نفس حکمفرمایی می کند و عاقبت انسان بودن از شخص گرفته می شود.

غربیها و غرب زدگان هوسباز، طرفدار مسابقه ای بی پایان در نشان دادن اندام خود و به هیجان آوردن شهوت هستند. مسابقه ای بی پایان.... .

مسابقه ای که پایان آن بی پایانی است و هرچه جوان بیشتر در آن فرو برود، باز هم به عمق آن نخواهد رسید. مسابقه ای برای نمایشِ دور شدن از خدا با آخرین سرعت... .

آنان جوان را نمی خواهند، بلکه می خواهند فکرش را از وی بگیرند. وابسته اش می کنند تا دیگر نتواند تصمیمی بگیرد. می خواهند انسان بودن را از او بگیرند،

ص:۷۵

آنچنـان او را اسـیر هوس نماینـد تـا هر روز به دلـبری دل بسـته و بـا دیگری وداع گویـد. او را در معرض تحریـک دایم قرار دهنـد. تحریکی که موجب در هم کوبیـده شـدن اعصاب او شود و باعث ایجاد هیجان های بیمارگونه عصبی و امراض روانی گردد. و این نظر پزشکان است:

هیجان مستمر عامل ریشه ای به وجود آمدن بسیاری از بیماری هاست.

مسأله «ابتـذال زن» و«سـقوط شخصـیت وی» نیز اهمّیّت بسـیاری دارد، چون هنگامی که جامعه، زن را با انـدام برهنه بخواهد، طبیعی است که روز به روز تقاضای آرایش بیشتر و خودنمایی افزونتری از وی دارد و هنگامی که زن را از طریق جاذبه جنسـی اش وسـیله تبلیغ کالاهـا، دکور اطاقهـای انتظـار، عـاملی برای جلب جهـانگردان و... قرار دهـد، شخصـیّت او را به انـدازه یـک عروسک یا یک کالای بی ارزش سقوط می دهد و ارزشهای والای انسانی و حتّی انسان بودن او به دست فراموشی سپرده می شود...

و تنها افتخار او خودنمایی، جوانی و زیباییش خواهد بود. و به این ترتیب وجود لطیف زن تبدیل به وسـیله ای برای اشـباع هوسـهای سرکش افراد آلوده و فریبکار و انسان نماهای دیوصفت خواهد شد.

در چنین جامعه ای، ویژگی های اخلاقی، علم، آگاهی و دانایی یک زن چگونه می تواند جلوه کند و او را به مقام والا برساند؟!

و در آخر این بیراهه، آمار فوق العاده بالای طلاق در خانواده های بی بنـد و بار، سـطح بالای تولّدفرزنـدان نامشـروع و کودکان بی سرپرست و هزاران بدبختی دیگر است، که خود حکایتی طولانی دارد.

ص:۷۶

این آمارها هستند که افتضاح به بار آمده را نمایان می سازند: برهنگی موجب از هم گسیختگی زندگی زناشویی شده و این شمار در دنیا همواره سیر صعودی داشته و دارد.

زمینه برای انحرافها و آلودگیهای اخلاقی، بزهکاری، ناامنی و شیوع بسیاری از بیماریهای روحی روانی، جسمی و حتّی خسارتهای جبران ناپذیر اقتصادی فراهم می شود و در پایان موجودیّت جامعه از او گرفته خواهد شد.

خداوند حتّی از زنان خواسته است که هنگام راه رفتن پای خود را چنان به زمین نکوبند که صدای خلخالهایشان به گوش رسد! و این نمایش مهربانی اوست، نمی خواهد زن را بازیچه ببیند، می خواهد به درگاه ابلیس زانو نزند و به دنبال آنچه در بلندای لیاقت او نیست، نرود.

آنچه را که به آتش شهوت جوانان دامن می زند، مانند نشر عکس و فیلم های تحریک آمیز و اغوا کننده، رمانها و داستانهای جنسی و...، همین چیزهایی که ما را از خدا دور می کند، نمی خواهیم، هیچکدام از ما به نابودی فکر یک جوان راضی نخواهیم شد و اجازه نخواهیم داد که روح افکارمان به سوی مراکز فساد سوق داده شود و پسران و دختران جوان آلوده شوند؛ دنیای ما باید پاک و مبّرا از زشتی باشد. من و تو، نباید اجازه دهیم دیگران برایمان تصمیم بگیرند، نباید از کسی بپرسیم: دلش می خواهد ما را چطور ببیند. و هرگز نباید آخرتی را که خودمان باید رقم بزنیم و سرانجام نتیجه آن را ببینیم، به دست دیگری بسپاریم.

باید مطمئن باشیم آنکه هواپرستی در خونش قرار گرفته، به فکر فردای تو و من نیست، او از عذاب کشیدن ما، در این دنیا و آخرتی که همانا با آن مواجه خواهیم

ص:۷۷

بود، ناراحت نخواهد شد، زیرا تنها به دنبال آن چیزی می رود که نفس از او می خواهد.

باید بدانیم که من و تو را خدایی خلق نموده که به مصالح و مفاسد ما آگاه است.(۱) و آگاهتر و عادلتر از آن است که ما را در این واویلا، تنها رها کند.

حجاب، روابط زن و مرد و مسایل مرتبط با آن، مانند دیگر احکام و نیازهای زندگی ما، باید از عالم بالا خط بگیرد و با وحی پیوند داشته باشد.

و باید در این راه هم از او بپرسیم: تو مرا چگونه می خواهی؟...

حجاب از دیدگاه قرآن کریم

۱- الَّذینَ یَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِی الْأُمِّی الَّذی یَجِدُونَهُ مَکْتُوباً عِنْدَهُمْ فِی التَّوْراهِ وَ الْإِنْجیلِ یَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَیَنْهاهُمْ عَنِ الْمُنْکَرِ وَ یُحِلُّ لَهُمُ الطَّیِّباتِ وَ یُحَرِّمُ عَلَیْهِمُ الْخَبائِثَ وَ یَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتی کانَتْ عَلَیْهِمْ فَالَّذینَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذی أُنْزِلَ مَعَهُ أُولئِکَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ۷)) سوره اعراف:آیه ۱۵۸.

ص:۷۸

ص:۷۹

آیه یکم: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنينَ يَغُضُّوا مِنْ أبْصارِهِمْ وَ يَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذلِكَ أزْكى لَهُمْ إنَّ اللَّهَ خَبيرٌ بِما يَصْنَعُونَ(۱)﴾

ترجمه: ای محمّد! به مردان با ایمان بگو: چشمان خویش (از نگاه کردن به نامحرمان) فرو گیرند (پایین اندازند) و شرمگاه خود را (از دیده شدن) محافظت کنند. این کار برایشان بهتر است. خداوند به آنچه انجام می دهند آگاه است.

۱- عَنْ أمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ فِی قَوْلِهِ عَزَّوَجَلَّ: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أبْصارِهِمْ وَ يَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذلِكَ أزْكى لَهُمْ﴾ مَعْنَاهُ لَا يَنْظُرُ أحَدُكُمْ إلَى فَرْجِ أخِيهِ الْمُؤْمِنِ أوْ يُمَكِّنُهُ مِنَ النَّظَرِ إلَى فَرْجِهِ.

ثُمَّ قَالَ:﴿قُلْ لِلْمُؤْمِناتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أبْصارِهِنَّ وَ يَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾ أیْ مِمَّنْ يُلْحِقُهُنَّ النَّظَرَ كَمَا جَاءَ فِی حِفْظِ الْفُرُوجِ فَالنَّظَرُ سَبَبُ إيقَاعِ الْفِعْلِ مِنَ الزِّنَا وَ غَيْرِهِ.(۲)

حضرت امیرالمؤمنین امام علی درباره آیه کریمه:﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا...

۱- (۲۴) سوره نور: آیه ۳۱.

۲- وسائل الشیعه:۱/۳۰۰ ب ۱ ح ۷۸۹ و مستدرک الوسائل:۱۱/۱۴۳ ح ۱۲۶۶۰- ۴ از تفسیر نعمانی.

ص:۸۰

ای محمّد! به مردان با ایمان بگو: چشمان خویش (از دیدن نامحرمان) فرو گیرند (پایین اندازند) و شرمگاه خود را (از دیده شدن) محافظت کنند، این کار برایشان بهتر است فرمودند: مقصود این است که کسی از شما به عورت برادر مؤمن خود نگاه نکند و نگذارد کسی به عورتش نگاه کند. سپس فرمودند: مقصود (فروگذاردن نگاه زنان از) آن کسانی است که نگاه به آنان می پیوندد، همچنان که درباره حفظ عورتها آمده است، و نگاه (حرام) سبب گرفتار آمدن به زنا و سایر فحشاء (کارهای منافی عفّت) است.

۲- وَصِيَّةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ لِوَلَدِهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ:...وَ فَرَضَ عَلَى الْبَصَرِ أنْ لَايُنْظَرَ بِهِ إِلَى مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ وَ يَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ فَحَرَّمَ أنْ يَنْظُرَ أحَدٌ إِلَى فَرْجِ غَيْرِه.(۱)

حضرت امیرالمؤمنین علی در ضمن سفارش به فرزند خود محمّد بن حنفیه فرمودند: و خداوند بر دیدگان واجب نموده است که به آنچه حرام است نگاه نکند و فرموده است: قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا... و(ای پیامبر) به مؤمنان بگو: از چشمان (نگاه) خود فرو گذارند و عورتهای خود را نگاه داری کنند در نتیجه نگاه کردن به عورت دیگری را حرام فرمود.

۳- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: إسْتَقْبَلَ شَابٌّ مِنَ الْأنْصارِ امْرَأةً بِالْمَدِينَهِ وَ كَانَ النِّسَاءُ يَتَقَنَّعْنَ خَلْفَ آذَانِهِنَّ فَنَظَرَ إِلَيْهَا وَ هِيَ مُقْبِلَةٌ فَلَمَّا جَازَتْ نَظَرَ إِلَيْهَا وَ دَخَلَ فِي زُقَاقٍ قَدْ سَمَّاهُ بِبَنِي فُلَانٍ فَجَعَلَ يَنْظُرُ خَلْفَهَا وَ اعْتَرَضَ وَجْهَهُ عَظْمٌ فِي الْحَائِطِ أوْ زُجَاجَةٌ فَشَقَّ وَجْهَهُ فَلَمَّا مَضَتِ الْمَرْأةُ نَظَرَ فَإِذَا الدِّمَاءُ تَسِيلُ عَلَى صَدْرِهِ وَ ثَوْبِهِ فَقَالَ: وَ اللَّهِ لَآتِيَنَّ رَسُولَ اللَّهِ وَ لَأُخْبِرَنَّهُ قَالَ: فَأتَاهُ؛ فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ لَهُ: مَا هَذَا

۱- من لایحضره الفقیه:۲/۶۲۶ باب الفروض علی الجوارح ...ح۳۲۱۵، وسائل الشیعه:۱۵/۱۶۸ ح۲۰۲۲۴.

ص:۸۱

فَأخْبَرَهُ فَهَبَطَ جبْرَئِیلُ بِهَذِهِ الْآیَهِ:قُلْ لِلْمُؤْمِنِینَ یَغُضُّوا مِنْ أبْصارِهِمْ وَیَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذلِکَ أزْکی لَهُمْ إنَّ اللَّهَ خَبِیرٌ بِما یَصْنَعُونَ(۱).

امام محمّدباقر فرمودند: جوانی از انصار با زنی در مدینه روبرو شد و زنان در آن زمان مقنعه های خود را به پشت گوشهای خود قرار می دادند به او نگاه می کرد در حالی که زن به سوی او می آمد و هنگامی که از روبروی او گذشت به او نگاه می کرد و (زن) از کوچه ای گذشت و او همچنان به پشت او می نگریست که استخوانی یا شیشه ای در دیواری قرار داشت، صورت جوان را شکافت، تا اینکه آن زن گذر کرد، نگاه کرده و دید خون بر سینه و پیراهنش می ریزد، گفت: به خدا سوگند! نزد پیامبرخدا می روم و به او خبر خواهم داد. نزد آن حضرت رفته و ماجرا را خبر داد، پس جبرئیل این آیه را نازل فرمود:قُلْ لِلْمُؤْمِنِینَ یَغُضُّوا... ای محمّد! به مردان با ایمان بگو: چشمان (نگاه) خویش فروگیرند وشرمگاه خود را محافظت کنند. این کار برایشان بهتر است. خداوند به آنچه انجام می دهند آگاه است.

۴- عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ:...وَ فَرَضَ عَلَی الْبَصَرِ أنْ لَا یَنْظُرَ إلَی مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیْهِ وَ أنْ یُعْرِضَ عَمَّا نَهَی اللَّهُ عَنْهُ مِمَّا لَا یَحِلُّ لَهُ وَ هُوَ عَمَلُهُ وَ هُوَ مِنَ الْإیمَانِ فَقَالَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی:قُلْ لِلْمُؤْمِنِینَ یَغُضُّوا مِنْ أبْصارِهِمْ وَ یَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ أنْ یَنْظُرُوا إلَی عَوْرَاتِهِمْ وَ أنْ یَنْظُرَ الْمَرْءُ إلَی فَرْجِ أخِیهِ وَ یَحْفَظَ فَرْجَهُ أنْ یُنْظَرَ إلَیْهِ.

وَ قَالَ:قُلْ لِلْمُؤْمِناتِ یَغْضُضْنَ مِنْ أبْصارِهِنَّ وَ یَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ مِنْ أنْ تَنْظُرَ

۱- کافی:۵/۵۲۱ باب ما یحل النظر إلیه من المرأه... ح ۵، وسائل الشیعه:۲۰/۱۹۲ب۱۰۴ح۲۵۳۹۸.

ص:۸۲

إحْدَاهُنَّ إلَی فَرْجِ اُخْتِهَا وَ تَحْفَظَ فَرْجَهَا مِنْ أنْ یُنْظَرَ إلَیْهَا.(۱)

امام صادق فرمودند: ...و خداوند بر چشم واجب نموده است که به آنچه حرام گردانده و نهی فرموده، نگاه نکند و این کاری است که چشم باید انجام دهد و (نشانه) ایمان اوست، و خداوند بلندمرتبه فرموده است: قُلْ لِلْمُؤْمِنِینَ یَغُضُّوا... (ای پیامبر) مؤمنان را بگو! از چشمان خود فرو گذارند و عورتهای خود را نگاه داری کنند و بدینوسیله از اینکه دیگران به عورتهای ایشان نگاه کنند، منع نموده است و اینکه مردی به شرمگاه برادر خود نگاه کند، و باید شرمگاه خود را از اینکه دیگران به آن نگاه کنند، نگهبانی کند. و (خداوند) فرمود: قُلْ لِلْمُؤْمِناتِ یَغْضُضْنَ... و(ای پیامبر) به زنان با ایمان بگو دیدگان خود را فروگذارند و عورتهای خود را محافظت کنند مقصود از این آیه این است که برخی ازآنان شرمگاه دیگری را نبیند، و عورتهای خود را از اینکه دیگران ببینند، حفظ نمایند.

۵- عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ: وَ فَرَضَ عَلَی الْبَصَرِ أنْ لَا یَنْظُرَ إلَی مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَ أنْ یُغَضَّ عَمَّا نَهَی اللَّهُ عَنْهُ مِمَّا لَا یَحِلُّ لَهُ وَ هُوَ عَمَلُهُ وَ ذَلِکَ مِنَ الْإیمَان، وَقَالَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی: قُلْ لِلْمُؤْمِنِینَ یَغُضُّوا مِنْ أبْصارِهِمْ وَ یَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ مِنْ أنْ یَنْظُرَ أحَدُهُمْ إلَی فَرْجِ أخِیهِ وَ یَحْفَظَ فَرْجَهُ مِنْ أنْ یَنْظُرَ إلَیْهِ أحَدٌ.

ثُمَّ قَالَ أبُو عَبْدِ اللَّهِ: کُلُّ شَیْ ءٍ فِی الْقُرْآنِ مِنْ حِفْظِ الْفَرْجِ فَهُوَ مِنَ الزِّنَا إلَّا هَذِهِ الْآیَهَ فَإنَّهَا مِنَ النَّظَرِ.(۲)

۱- کافی:۲/۳۳ بَابٌ فِی أنَّ الْإیمَانَ مَبْثُوثٌ لِجَوَارِحِ الْبَدَنِ کُلِّهَا ح۱، من لایحضره الفقیه:۲/۶۲۶ باب الفروض علی الجوارح، وسائل الشیعه:۱۵/۱۶۴ ب۲ ح۲۰۲۱۸.

۲- مستدرک الوسائل:۱/۲۴۵ ح۴۸۹- ۳.

ص:۸۳

امام صادق فرمودنـد: و خداونـد بر چشم هـا واجب فرمود که به آنچه حرام نموده است نگاه نکننـد، و نگاه را از آنچه بازداشـته و حلال ننموده، فرو گذارنـد و این وظیفه چشم می باشـد و(نگاه از حرام بسـتن، بخشـی) از ایمان است و خدای بزرگ منش فرموده: قُلْ لِلْمُؤْمِنِینَ یَغُضُّوا... و (ای پیامبر) به مردان با ایمان بگو: از چشـمان خود فروگذارنـد و عورتهای خود را از نگاه داری کنند نگاه خود را فروگیرند از اینکه هر کدام به شرمگاه دیگری نگاه کند، و شرمگاه خود را از نگاه دیگران حفظ نمایند.

سپس امام صادق فرمودند: در هر جای قرآن که سخن از حفظ فرج آمده است، مقصود از آن (محافظت از) زنا می باشد مگر این آیه که مقصود از حفظ فرج در آن محافظت از نگاه (دیده شدن) است.

۶- وَ سُئِلَ الصَّادِقُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: قُلْ لِلْمُؤْمِنِینَ یَغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ وَیَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذلِکَ أَزْکی لَهُمْ فَقَالَ: کُلُّ مَا کَانَ فِی کِتَابِ اللَّهِ تَعَالَی مِنْ ذِکْرِ حِفْظِ الْفَرْجِ فَهُوَ مِنَ الزِّنَا إِلَّا فِی هَذَا الْمَوْضِعِ فَإِنَّهُ لِلْحِفْظِ مِنْ أَنْ یُنْظَرَ إِلَیْهِ(۱).

درباره سـخن خداوند: قُلْ لِلْمُؤْمِنِینَ یَغُضُّوا... ای محمّـد! به مردان بـا ایمـان بگو: چشـمان خویش (از دیـدن نامحرمـان) فروگیرند (پایین اندازند) و شـرمگاه خود را (از دیده شدن) حفظ کنند. این کار برایشان بهتر اسـت از امام صادق پرسش شد آن حضرت فرمودنـد: آنچه در کتاب خداونـد بلنـدمرتبه از حفظ فرج ذکر شده است، مقصود از آن (محافظت فرج از) زنا می باشد مگر در این آیه که همانا مقصود خداوند از حفظ فرج، حفظ و نگهبانی از دیده شدن است.

۱- من لایحضره الفقیه:۱/۱۱۴ باب غسل یوم الجمعه و... ح، ۲۳۵، وسائل الشیعه:۱/۳۰۰ ب۱ ح۷۸۷.

ص:۸۴

۷- عن أبی عَبدِالله قال:کُلُّ آیَهٍ فِی الْقُرْآنِ فِی ذِکْرِ الْفَرْجِ فَهِیَ مِنَ الزِّنَا، إلَّا هَذِهِ الْآیَهِ فَإنَّهَا مِنَ النَّظَرِ، فَلَا یَحِلُّ لِلرَّجُلِ ألمُؤْمِنِ أنْ یَنْظُرَ إلَی فَرْجِ أخِیهِ، وَ لَا یَحِلُّ لِلمَرْأهِ أنْ تَنْظُرَ إلَی فَرْجِ اُخْتِهَا.(۱)

امام صادق فرمودند: هر آیه ای از قرآن که در آن سخن از حفظ فرج آمده است، مقصود (محافظت کردن فرج از) زنا است، مگر این آیه که مقصود از آن حفظ نموده عورت از دیده شدن است، بنابراین حلال نیست مرد با ایمان به شرمگاه برادر خود، و زن به شرمگاه خواهر (دینی) خود نگاه کند.

آیه دوم: وَ قُلْ لِلْمُؤْمِناتِ یَغْضُضْنَ مِنْ أبْصارِهِنَّ وَ یَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لا یُبْدینَ زینَتَهُنَّ إلاَّ ما ظَهَرَ مِنْها وَ لْیَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلی جُیُوبِهِنَّ وَ لا یُبْدینَ زینَتَهُنَّ إلاَّ لِبُعُولَتِهِنَّ أوْ آبائِهِنَّ أوْ آباءِ بُعُولَتِهِنَّ أوْ أبْنائِهِنَّ أوْ أبْناءِ بُعُولَتِهِنَّ أوْ إخْوانِهِنَّ أوْ بَنی إخْوانِهِنَّ أوْ بَنی أخَواتِهِنَّ أوْ نِسائِهِنَّ أوْ ما مَلَکَتْ أیْمانُهُنَّ أوِ التَّابِعینَ غَیْرِ اُولِی الْإرْبَهِ مِنَ الرِّجالِ أوِ الطِّفْلِ الَّذینَ لَمْ یَظْهَرُوا عَلی عَوْراتِ النِّساءِ وَ لا یَضْرِبْنَ بِأرْجُلِهِنَّ لِیُعْلَمَ ما یُخْفینَ مِنْ زینَتِهِنَّ وَ تُوبُوا إلَی اللَّهِ جَمیعاً أیُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ(۲)

ترجمه: و (ای پیامبر) به زنان با ایمان بگو: چشمان خود را (از نگاه کردن به نامحرمان) فروبندند، و دامان خویش را (از گناه) محفوظ دارند و زینت خود را جز آن مقداری که آشکار است پنهان کنند.

و باید (کناره های) مقنعه ها را بر سینه های خود بیاندازند، و زینت خود را نمایان نکنند مگر برای: شوهرانشان، یا پدرانشان، یا پدران شوهرانشان، یا پسرانشان، یاپسران شوهرانشان، یابرادرانشان، یا پسران برادرانشان، یا پسران خواهرانشان،

۱- تفسیرقمّی:۲/۱۰۱، کافی:۲/۳۳ ح ۱، وسائل الشیعه:۱۵/۱۶۴ ب ۲ ح۲۰۲۱۸، بحارالأنوار:۱۰۱/۳۳ ح ۵.

۲- (۲۴) سوره نور: آیه۳۲.

ص:۸۵

یـا زنـان خودشـان، یـا کنیزان زرخریـدشان، یا مردان پیر و دیوانه ای که به زن مایل نیسـتند، یا به کودکانی که از امور جنسـی زنان آگاهی ندارند.

زنان نباید (به هنگام راه رفتن) پای خود را به زمین بکوبند که آن زینت های مخفی ایشان (برای دیگران) دانسته و معرفی شود.

و ای مؤمنـان! همگی (اعم از مرد وزن) به سوی خداونـد (از کوتـاهی در خودداری از شـهوات) توبه و بـازگشت کنیـد تـا رسـتگار شوید.

توضیـح: با توجه به آیه، زنان باید چنان رعایت عفّت نموده و از انجام اموری که آتش شـهوت را در دل مردان شعله ور می سازد و ممکن است به انحراف آنان از جاده عفت بیانجامد؛ دوری کنند، که حتی صدای خلخال پای آنان را بیگانه نشود.

۸- تفسیر القمی : إنَّ النِّسَاءَ کُنَّ یَخْرُجْنَ إلَی الْمَسْجِدِ وَ یُصَلِّینَ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ فَإذَا کَانَ بِاللَّیْلِ وَ خَرَجْنَ إلَی صَلَاهِ الْمَغْرِبِ وَ الْعِشَاءِ وَ الْغَدَاهِ یَقْعُدُ الشَّابُّ لَهُنَّ فِی طَرِیقِهِنَّ فَیُؤْذُونَهُنَّ وَ یَتَعَرَّضُونَ لَهُنَّ فَأنْزَلَ اللَّهُ:یا أیُّهَا النَّبِیُّ قُلْ لِأزْواجِکَ وَبَناتِکَ وَ نِساءِ الْمُؤْمِنِینَ یُدْنِینَ عَلَیْهِنَّ مِنْ جَلَابِیبِهِنَّ ذلِکَ أدْنی أنْ یُعْرَفْنَ فَلا یُؤْذَیْنَ وَ کانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِیماً(۱).

در تفسیر شریف علیّ بن ابراهیم قمّی که از اصحاب گرانقدر امام حسن عسکری است و روایات را غالباً از امام محمّد باقر و امام جعفر صادق نقـل می فرمایـد؛ از آن بزرگوار نقـل نموده است که فرمودنـد: زنان از خانه برای نماز خوانـدن پشت سر پیامبر به مسجد می رفتند و وقتی شب می شد و برای نماز

۱- تفسیر قمّی:۲/۱۹۶، بحارالأنوار:۱۰۱/۳۳ ب۳۴ ح۶.

ص:۸۶

مغرب وعشاء و صبح به مسجد می رفتند جوانان سر راه آنان نشسته و آنان را آزار داده و راه (آنان) را می گرفتند، از این رو خداوند این آیه را فروفرستاد.

۹- عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ:أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِى الْإِرْبَهِ مِنَ الرِّجالِ إِلَى آخِرِ الْآيَهِ؟ قَالَ: الْأَحْمَقُ الَّذِى لَا يَأْتِى النِّسَاءَ.(۱)

زراره می گوید: از امام باقر پرسیدم مقصود ازأَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِى الْإِرْبَهِ مِنَ الرِّجالِ ... چیست؟ فرمود: مرد احمقی(دیوانه ای) که کاری به زن (شهوت) ندارد.

۱۰- عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ سَأَلْتُ: أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الذِّرَاعَيْنِ مِنَ الْمَرْأَهِ أَهُمَا مِنَ الزِّينَهِ الَّتِى قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى:وَ لا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ؟ قَالَ: نَعَمْ وَمَا دُونَ الْخِمَارِ مِنَ الزِّينَهِ وَ مَا دُونَ السِّوَارَيْنِ.(۲)

فضیل بن یسار گوید: از امام صادق در مورد بازوان زن پرسش نمودم که آیا آنها از زینت هستند که خدای تعالی در آیه فرموده: وَ لا يُبْدِينَ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ؟ فرمود: آری، و آنچه زیر مقنعه و دستبند و النگو است از زینت می باشد (که نباید آشکار کنند).

آیه سوم:وَ الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ اللاَّتی لا يَرْجُونَ نِكاحاً فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُناحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجاتٍ بِزِينَهٍ وَ أَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۳)

ترجمه: پیرزنان که دیگر امیدی به زناشویی(غریزه جنسی) ندارند، بدون آنکه

۱- کافی:۵/۵۲۳ باب أولى الإربه من الرجال... ح۱، تهذیب:۷/۴۶۸ ب۴۱ ح۸۱، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۴ ب۱۱۱ ح۲۵۴۳۶ و ۲۵۴۳۷.

۲- کافی:۵/۵۲۰ باب ما یحل النظر إلیه من المرأه... ح۱، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۰ ب۱۰۹ ح۲۵۴۲۵.

۳- (۲۴) سوره نور: آیه ۶۱.

ص:۸۷

زینتهای خود را آشکار کنند، اگر چادر خویش بنهند مرتکب گناهی نشده اند مشروط بر این که منظورشان از این عمل، زینت و خودنمایی در مقابل دید مردان نباشد و اگر عفّت را پیشه سازند برایشان بهتر است و خدا شنوا و داناست.

۱۱- عَنْ أبِی جَعْفَرٍ فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ:وَ الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ اللَّاتِی لا یَرْجُونَ نِکاحاً مَا الَّذِی یَصْلُحُ لَهُنَّ أنْ یَضَعْنَ مِنْ ثِیابِهِنَّ؟ قَالَ الْجِلْبَابُ.(۱)

از امام محمّدباقر درباره سخن خداوند عزّوجل که فرمود: وَالْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ... پیرزنان که دیگر امیدی به زناشویی ندارند سؤال شد که زنان سالخورده چه چیز از لباسهایشان را می توانند فروگذارند (نپوشند)؟ فرمود: جلباب (چادر و عبا) را.

۱۲- عَنِ الرِّضَا فِیمَا کَتَبَهُ إلَیْهِ مِنْ جَوَابِ مَسَائِلِهِ:... وَ حُرِّمَ النَّظَرُ إلَی شُعُورِ النِّسَاءِ الْمَحْجُوبَاتِ بِالْأزْوَاجِ وَ إلَی غَیْرِهِنَّ مِنَ النِّسَاءِ لِمَا فِیهِ مِنْ تَهْیِیجِ الرِّجَالِ وَ مَا یَدْعُو إلَیْهِ التَّهْیِیجُ مِنَ الْفَسَادِ وَ الدُّخُولِ فِیمَا لَا یَحِلُّ وَ لَا یَجْمُلُ وَ کَذَلِکَ مَا أشْبَهَ الشُّعُورَ إلَّا الَّذِی قَالَ اللَّهُ تَعَالَی:وَ الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ اللَّاتِی لا یَرْجُونَ نِکاحاً فَلَیْسَ عَلَیْهِنَّ جُناحٌ أنْ یَضَعْنَ ثِیابَهُنَّ غَیْرَ مُتَبَرِّجاتٍ بِزِینَهٍ أیْ غَیْرَ الْجِلْبَابِ فَلَا بَأْسَ بِالنَّظَرِ إلَی شُعُورِ مِثْلِهِنَّ.(۲)

حضرت امام علی بن موسی الرضا در جواب سؤالهای محمّد بن سنان مرقوم فرمودند:... و نگاه کردن به موی زنان باحجابی که همسر دار یا بدون همسر هستند (به طور کلّی نگاه کردن به موی زنان)، سبب هیجان مردان می گردد

۱- کافی:۵/۵۲۲ باب القواعد من النساء... ح۳، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۲ ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۰.

۲- عیون أخبارالرّضا:۲/۹۶-۸۸ ب۳۳ ح ۱، وسائل الشیعه:۲۰/۱۹۳ ب۱۰۴ ح۲۵۴۰۶، بحارالأنوار: ۶/۱۰۲ فصل ۲ ح ۲.

ص:۸۸

و(نگاه کردن به)آنچه به تهییج فساد، حرام و نازیباست داخل می شوند، و نیز چنین است (نگاه کردن به) آنچه شبیه به موها گردد مگر در آنچه خداوند فرموده: وَ الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ... پیرزنان که دیگر امیدی به زناشویی (غریزه جنسی) ندارند، بدون آنکه زینتهای خود را آشکار کنند، اگر چادر خویش بنهند مرتکب گناهی نشده اند مشروط بر این که منظورشان از این عمل، زینت و خودنمایی در منظر مردان نباشد مقصود جز جلباب (چادر وعبا) نیست، باکی نیست به موهای همچون آنان (زنان سالخورده) نگاه کردن.

توضیح: نتیجه آشکاراست، بنابر فرمایش حضرت: نگاه کردن به موی زنان، شوهردار یا بی شوهر و آنچه شبیه به موها شود(مثلاً موهای مصنوعی) و نیز نگاه کردن به آنچه سبب تهییج شهوت مردان شود حرام است مگر نگاه کردن به موهای زنان سالخورده به شرط آنکه آرایش نکرده باشند.

و فقط کمی توجّه می طلبد، امام می فرماید: آنچه حرام و نازیباست.

۱۳- تفسیرالقمّی : وَ الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ اللَّاتِی لا یَرْجُونَ نِکاحاً فَلَیْسَ عَلَیْهِنَّ جُناحٌ أَنْ یَضَعْنَ ثِیابَهُنَّ غَیْرَ مُتَبَرِّجاتٍ بِزِینَهٍ قَالَ: نَزَلَتْ فِی الْعَجَائِزِ اللَّاتِی یَئِسْنَ مِنَ الْمَحِیضِ وَ التَّزْوِیجِ أَنْ یَضَعْنَ النِّقَابَ ثُمَّ قَالَ: وَ أَنْ یَسْتَعْفِفْنَ خَیْرٌ لَهُنَّ أَیْ لَایَظْهَرْنَ لِلرِّجَالِ.(۱)

در تفسیر قمی از اهل بیت آمده که پیرامون آیه: وَ الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ... پیرزنان که دیگر امیدی به زناشویی (غریزه جنسی) ندارند، بدون آنکه زینتهای خود را آشکار کنند، اگر چادر خویش بنهند مرتکب گناهی نشده اند

۱- تفسیر قمّی:۲/۱۰۷، بحارالأنوار:۱۰۱/۴۰ ب۳۴ ح۴۵، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۶ ب۸۶ ح۱۶۷۰۵- ۲.

ص:۸۹

مشروط بر آنکه منظورشان از این کار، زینت و خودنمایی در منظر مردان نباشد فرموده اند: این آیه درباره پیرزنانی است که ازحیض شدن و ازدواج (بهره جنسی) نا امید شده اند، که می توانند (روبندی) فرو گذارند. سپس فرمود:وَأَنْ یَسْتَعْفِفْنَ خَیْرٌ لَهُنَّ و اگر عفاف را پیشه سازند (چهره را آشکار نسازند) برایشان بهتر است یعنی برای آنان بهتر است که برای مردان ظاهر نشوند.

صاحب جواهر در مورد پوشش زنان پیر و سالخورده نوشته است: اما در مورد زنان سالخورده، آنچه از دلایل آشکار می شود این است: حکم عورت و وجوب پوشش نسبت به آن قسمتهایی از بدن، مثل شکم و مانند آن، که دیگر زنان می پوشانند، در مورد ایشان نیز باقی است.

اشکال ندارد این دسته از زنان، چهره، بخشی از مو، قسمت آرنج به پایین ومانند آن را آشکار کنند، یعنی قسمت هایی که آشکار کردن آنها در میان پیرزنها، متعارف است... نه به این معنا که حکم عورت و پوشش (به کلی) در مورد ایشان برداشته شده، چرا که می توان ادّعا نمود ضرورت مذهب یا دین، برخلاف این برداشت است.(۱)

و به نظر طبرسی، مقصود از آن، جلباب است.(۲) در دیگر کتب تفسیری نیز همین

۱- جواهرالکلام:۲۹/۸۵: و امّا الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ: فالّذی یظهر بقاء حکم العوره بالنّسبه الی ما یعتاد ستره من الأجساد فی مثلهنّ من البطن و نحوها، نعم، لابأس ببروز وجوههنّ و بعض شعرهنّ و أذرعهنّ و نحو ذلک ممّا یعتاد فی العجائز المسنّه...، لا ـ أنّ المراد ارتفاع حکم العوره بالنسبه إلیهنّ الّذی یمکن دعوی ضروره المذهب أو الدّین علی خلافه.

۲- تفسیرمجمع البیان:۷/۲۷۱.

ص:۹۰

سخنان کم و بیش به چشم می خورد.زنان مورد بحث، اجازه دارند در برابر مردان نامحرم، تنها پوشش سرتاسری خود مانند چادر را بردارند و نمی توانند در برابر آنان، با سر و سینه برهنه وبدون روسری، آشکار شوند مگر آنانکه کنیز هستند.

۱۴- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ فِی قَوْلِهِ عَزَّوَجَلَّ: وَ الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ اللَّاتِی لا یَرْجُونَ نِکاحاً مَا الَّذِی یَصْلُحُ لَهُنَّ أنْ یَضَعْنَ مِنْ ثِیابِهِنَّ؟ قَالَ: الْجِلْبَابُ.(۱)

محمّدبن مسلم می گوید: درباره این سخن خداوند که می فرماید: وَالْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ اللَّاتِی لا یَرْجُونَ نِکاحاً ازامام صادق پرسیدم: این دسته از زنان، کدام بخش از لباس خود را می توانند بردارند؟ حضرت فرمود: جلباب (چادروعبا) را.

۱۵- عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: الْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ لَیسَ عَلَیْهِنَّ جُنَاحٌ أنْ یَضَعْنَ ثِیَابَهُنَّ قَالَ: تَضَعُ الْجِلْبَابَ وَحْدَهُ.(۲)

امام صادق درباره آیه فرمودند:تنها می تواند جلباب (چادر و عبا) را بردارد.

توضیح: براساس این دو روایت مقصود از ثیاب در آیه، جلباب (چادروعبا) است.

۱۶- عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ أنَّهُ قَرَأ: أنْ یَضَعْنَ ثِیابَهُنَّ قَالَ: الْخِمَارَ وَ الْجِلْبَابَ. قُلْتُ: بَیْنَ یَدَیْ مَنْ کَانَ؟ فَقَالَ: بَیْنَ یَدَیْ مَنْ کَانَ غَیْرَ مُتَبَرِّجَهٍ بِزِینَهٍ فَإنْ لَمْ تَفْعَلْ فَهُوَ خَیْرٌ لَهَا...(۳).

امام صادق آیه أنْ یَضَعْنَ ثِیابَهُنَّ را قرائت کردند و فرمودند: (مقصود از ثیابهن) روسری و چادر است. راوی می گوید به آن حضرت عرض کردم: نزد هر

۱- کافی:۵/۵۲۲ باب القواعد من النساء... ح۳، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۲ ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۰.

۲- کافی:۵/۵۲۲ باب القواعد من النساء ...ح۲، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۳ ب ۱۱۰ح ۲۵۴۳۲.

۳- کافی:۵/۵۲۲ ح ۱، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۲ ب ۱۱۰ ح ۲۵۴۳۱.

ص:۹۱

کسی می تواند(روسری وچادر را) فروگذارد؟ فرمودند: نزد هر کسی(بیننده ای)،و زینت خود را آشکار نکند و اگر این را هم انجام ندهد برای او بهتر است... .

۱۷- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَرَأَ:أنْ یَضَعْنَ ثِیابَهُنَّ قَالَ: الْجِلْبَابَ وَ الْخِمَارَ إِذَا کَانَتِ الْمَرْأَةُ مُسِنَّةً.(۱)

امام صادق درباره آیه مورد بحث فرمود: زن در صورتی که سالخورده باشد می تواند جلباب و روسری خود را بردارد.

۱۸- عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ الْکِنَانِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْقَوَاعِدِ مِنَ النِّسَاءِ مَا الَّذِی یَصْلُحُ لَهُنَّ أَنْ یَضَعْنَ مِنْ ثِیَابِهِنَّ؟ فَقَالَ: الْجِلْبَابُ إِلَّا أَنْ تَکُونَ أَمَهً فَلَیْسَ عَلَیْهَا جُنَاحٌ أَنْ تَضَعَ خِمَارَهَا.(۲)

از امام صادق پرسیدم: زنان سالخورده می توانند کدام بخش از پوشش خود را بردارند؟ فرمود: روپوش (لباسی که سر تا پا را می پوشاند)، مگر اینکه آن زن، کنیز باشد، که در این صورت بر او گناهی نیست روسری خود را بردارد.

توضیح: از این روایت، به قرینه ذیل آن استفاده می شود که برای زنان سالخورده (غیر کنیز) روا نیست در برابر مردان نامحرم، روسری خود را بردارند.

۱۹- ذَکَرَ الْحُسَیْنُ أَنَّهُ کَتَبَ إِلَیْهِ (الصادق) یَسْأَلُهُ عَنْ حَدِّ الْقَوَاعِدِ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِی إِذَا بَلَغَتْ جَازَ لَهَا أَنْ تَکْشِفَ رَأْسَهَا وَ ذِرَاعَهَا؟ فَکَتَبَ: مَنْ قَعَدْنَ عَنِ النِّکَاحِ.(۳)

حسین (یکی ازاصحاب امام صادق) می گوید: خدمت آن حضرت نامه نوشته و از ایشان پرسیدم: حدّ زنان سالخورده که وقتی به آن حد برسند، می توانند سر

۱- کافی:۵/۵۲۲ ح۴، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۳ ب۱۱۰ح۲۵۴۳۳.

۲- تهذیب الأحکام:۷/۴۸۰ ب۴۱ ح۱۳۶، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۳ ابواب مقدمات نکاح ب۱۱۰ ح۲۵۴۳۵.

۳- تهذیب الأحکام:۷/۴۶۷ ب۴۱ ح۷۹، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۳ ابواب مقدمات نکاح ب۱۱۰ ح۲۵۴۳۴.

ص:۹۲

و دو دست خود از آرنج تا پایین را آشکار سازند، چیست؟ فرمود: وقتی که از ازدواج، فرو بنشینند (ودیگر رغبتی به آن نداشته باشند).

۲۰- عَنِ الرِّضَا قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَحِلُّ لَهُ أنْ یَنْظُرَ إلَی شَعْرِ اُخْتِ امْرَأتِهِ فَقَالَ: لَا إلَّا أنْ تَکُونَ مِنَ الْقَوَاعِدِ. قُلْتُ لَهُ: اُخْتُ امْرَأتِهِ وَ الْغَرِیبَهُ سَوَاءٌ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: فَمَا لِی مِنَ النَّظَرِ إلَیْهِ مِنْهَا؟ فَقَالَ شَعْرُهَا وَ ذِرَاعُهَا.(۱)

بزنطی می گوید: از امام رضا پرسیدم: آیا برای مرد حلال است به موی خواهر زن خود نگاه کند؟ فرمود: نه، مگر آن که از زنان سالخورده باشد. عرض کردم: یعنی خواهر زن با غریبه یکسان است؟ فرمود بله. عرض کردم: پس به کدام قسمت از او می توانم نگاه کنم؟ فرمود: مو و دستهایش ازآرنج به پایین.

با توجّه به پاسخ اول حضرت، روشن است که مقصود خواهر زن سالخورده است.

آیه چهارم- یَا نِسَاءَ النَّبِیِّ لَسْتنُ کَأحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ إن اتَّقَیْتنُ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیَطْمَعَ الَّذِی فی قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا(۲)

ترجمه: ای همسران پیامبر! شما مانند یکی از زنان (دیگر) نیستید (باید سرمشق باشید) اگر تقوی پیشه کنید، بنابراین به گونه ای (به نرمی و ناز) هوس انگیز سخن نگویید تا بیماردلان (هواپرستان) به شما طمع کنند، و سخن شایسته (غیر هوس انگیز) بگویید.

آیه پنجم- وَقَرْنَ فی بُیُوتِکُنَّ وَ لَاتَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِیَّهِ الْأُولیَ وَ أقِمْنَ الصَّلَوهَ وَءَاتِینَ الزَّکَوهَ وَ أطِعْنَ اللَّهَ وَ رَسُولَه...(۳)

۱- قرب الإسناد: ۱۶۰ الجزء۳، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۹۹ ب۱۰۷ح ۲۵۴۲۰.

۲- (۳۳) سوره احزاب: آیه ۳۳.

۳- (۳۳) سوره احزاب: آیه ۳۴.

ص:۹۳

ترجمه: و در خانه های خود بنشینید، و چون زنان جاهلیّت نخست خودنمایی نکنید، و نماز بپادارید، و زکات دهید، و خدا و رسولش را اطاعت کنید... .

آیه ششم- ﴿یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُیُوتَ النَّبِیِّ إِلاَّ أَنْ یُؤْذَنَ لَکُمْ إِلی طَعامٍ غَیْرَ ناظِرینَ إِناهُ وَ لکِنْ إِذا دُعیتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَ لا مُسْتَأْنِسینَ لِحَدیثٍ إِنَّ ذلِکُمْ کانَ یُؤْذِی النَّبِیَّ فَیَسْتَحْیی مِنْکُمْ وَ اللَّهُ لا یَسْتَحْیی مِنَ الْحَقِّ وَ إِذا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتاعاً فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ ذلِکُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِکُمْ وَ قُلُوبِهِنَّ وَ ما کانَ لَکُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَ لا أَنْ تَنْکِحُوا أَزْواجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَداً إِنَّ ذلِکُمْ کانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظیماً(۱)﴾

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! به خانه های پیامبر داخل نشوید مگر آنکه به شما اجازه داده شود... و چون از زنان پیامبر چیزی خواستید (سؤالی داشتید) از پشت پرده بخواهید، این پاکیزه تر است برای دلهای شما و آنها، و شما نباید رسول خدا را اذیت کنید و نه زنان او را پس از ایشان به همسری خود درآورید، این کار نزد خدا (گناهی) بزرگ است.

آیه هفتم- ﴿یا أَیُّهَا النَّبِیُّ قُلْ لِأَزْواجِکَ وَ بَناتِکَ وَ نِساءِ الْمُؤْمِنینَ یُدْنینَ عَلَیْهِنَّ مِنْ جَلابیبِهِنَّ ذلِکَ أَدْنی أَنْ یُعْرَفْنَ فَلا یُؤْذَیْنَ وَ کانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحیماً(۲)﴾

ترجمه: ای پیامبر! به زنان و دختران خود و زنان مؤمنان بگو: چادر خود را به خود جمع کنند (و با آن صورت خود را بپوشانند). این نزدیکتر است تا شناخته نشوند و مورد آزار قرار نگیرند. و خدا آمرزنده و مهربان است.

توضیح: اظهارنمودن اندام و زیباییها، حیات معنوی را نابود می کند، و تفاوتی در کار نیست، زن و مرد هر دو گرفتار خواهند شد.

۱- (۳۳) سوره احزاب: آیه ۵۴.

۲- (۳۳) سوره احزاب: آیه ۶۰.

ص:۹۴

از این رو اسلام خانم های جوان را از افکندن چادر و روسری منع و موظّف نموده است که چادری ضخیم بپوشند تا لباسشان از پشت آن نمایان نباشد. خداوند به جهت حسّاسیّت امر برای بانوان جوان در مقابل دیدگان، وظایفی را مقرّر فرموده است، و بدینوسیله دلهای پاک را، راهنمایی می فرماید.

همچنین با توجّه به این قسمت از آیه کریمه ذلِکَ أدْنی أنْ یُعْرَفْنَ فَلا یُؤْذَیْنَ برای اینکه زنان شناخته نشوند چاره ای ندارند جز اینکه تمام بدن حتّی صورت را که مجمع زیباییها و زینت های ایشان و برترین قسمت شناسانندهٔ اشخاص است، بپوشانند.

روی عن النبی أنه قال: للزوج ما تحت الدرع و للابن و الأخ ما فوق الدرع و لغیر ذی محرم أربعه أثواب: درع و خمار و جلباب و إزار.(۱)

از پیامبر اکرم روایت شده: (بهره شوهر از زن) کامیابی از زیرپیراهن است وبرای پسر و برادر آنچه روی پیراهن است و نامحرم (از روی) چهار لباس (همراه با هم):پیراهن(لباس بلند)، روسری، شلوار و چادر می تواند زن را ببیند.

محقّق اردبیلی می نویسند: از «ثیاب» مانند چادر و عبا اراده شده که معمولاً روی لباسهای دیگر پوشیده می شود.(۲)

مفسّرین امامیّه جز اندکی از ایشان، همگی ثیاب را به چادر تفسیر کرده اند.

شهرت عظیمی از نظر جمیع مفسّرین و علماء اسلام که به اجماع نزدیک است محقّق شود می توان ادّعا کرد که مراد از ثیاب در آیه لباس گشاد (عبا و چادر)

۱- تفسیر مجمع البیان:۴/۱۵۵.

۲- زبده البیان، سوره نور: آیه ۵۹.

ص:۹۵

است. و مشهور میان علماء و لغت شناسان این است که «جلباب» را به چادر در مقابل خمار که روسری می باشد معنا کرده اند.

بر زن، پوشانیدن همه بدن، حتّی چهره و دو دست واجب است. به گفته علّامه حلّی، این قول را، ابابکر بن عبدالرّحمان بن هشام و به گفته صاحب جواهر، فاضل مقداد اختیار نموده اند ؛(۱) و از عبارت فیض کاشانی در تفسیر صافی نیز این بیان آشکار می شود.(۲)

براساس نقل صاحب جواهر، سخن فاضل مقداد سیوری چنین است:

إنّ بدن المرأه عوره الّا علی الزّوج و المحارم(۳). یعنی: پیکر زن عورت است مگر بر شوهر و محارم او.

سیره عملی متدیّنان ازصدر اسلام تاکنون نیز رعایت پوشش کامل از سوی بانوان و پوشیده ماندن ایشان ازنگاه نامحرمان بوده است. مردان متدیّن وغیور، هیچگاه اجازه نمی دادند زنان ودخترانشان باچهره های باز در مقابل نامحرم نمایان شوند.

شهید ثانی چنین نگاشته: لاتّفاق المسلمین علی منع النّساء من أن یخرجن سافرات(۴). یعنی: مسلمانان اتّفاق دارند که از بیرون رفتن زنان با سر و روی برهنه جلوگیری نمایند.

صاحب جواهر فرموده: بعضی بر وجوب پوشش چهره به این آیه یا أَیُّهَا النَّبِیُّ قُلْ لِأَزْواجِکَ وَ بَناتِکَ وَ نِساءِ الْمُؤْمِنینَ یُدْنینَ عَلَیْهِنَّ مِنْ جَلابِیبِهِنَّ ذلِکَ أَدْنی

۱- تذکره الفقهاء:۲/۴۴۸؛ جواهر الکلام:۲۹/۷۷.

۲- تفسیر صافی:۲/۳۶۶.

۳- جواهر الکلام:۲۹/۷۰۷.

۴- مسالک الأفهام:۷/۴۷.

ص:۹۶

أنْ يُعْرَفْنَ فَلا يُؤْذَيْنَ وَ كانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحيماً استدلال کرده اند.(۱)

استدلال به آیه، مبنی بر این است: يُدْنينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلابِيبِهِنَّ روپوش های خویش را به خود نزدیک کنند اشاره به پوشاندن صورت است، چنانکه ملّامحسن فیض در تفسیر صافی نوشته است: يغطّين وجوههنّ و أبدانهنّ بملاحفهنّ إذا برزن لحاجه(۲). یعنی: زنان، هنگامی که برای (رفع) حاجتی، بیرون می روند، چهره ها و بدن هایشان را با روپوش های خویش بپوشانند.

صاحب جواهرالکلام می نویسد: و لمناسبه ذلک البعد عن الوقوع فی الزنا، والافتتان ونحوهما المعلوم من الشارع اراده عدمهما(۳). یعنی: حکم به حرمت، تناسب دارد با دور شدن از زناکاری و مفتون واقع نشدن و مانند آن دو که معلوم است مقصود شارع، نبودن آنها است.

جوهری نوشته است: الجلباب: الملحفه(۴)؛ یعنی: جلباب، پوشش سرتاسری است.

قرطبی از مفسرین عامّه می نویسد: الجلابيب جمع جلباب و هو ثوب اكبر من الخمار. و روی عن ابن عباس و ابن مسعود انّه الرّداء و قد قيل: إنّه القناع، والصحيح أنّه الثوب الّذی يستر جميع البدن(۵). یعنی: جلابیب، جمع جلباب وآن پوششی است بزرگتر از روسری و از ابن عبّاس و ابن مسعود روایت شده که جلباب را به ردا معنا کرده اند؛ برخی آن را به معنای روسری دانسته اند و صحیح آن است که

۱- جواهر الکلام:۲۹/۷۷.

۲- تفسیر الصافی:۲/۳۶۶.

۳- جواهرالکلام:۲۹/۷۸.

۴- صحاح اللّغه:۱/۱۰۱.

۵- الجامع لأحکام القرآن:۱۴/۲۴۴.

ص:۹۷

واژه ی جلباب را به معنای پوششی بدانیم که همه بدن را می پوشاند.

اسماعیل بن کثیرازمفسرین عامّه می نویسد: الجلباب هو الرّداء فوق الخمار... و هو بمنزله الإزار الیوم(۱). یعنی:جلباب به معنای پوششی است که روی مقنعه قرار می گیرد... و آن امروزه به منزله چادر است. این سخن را ابن مسعود، عبیده، قتاده، حسن بصری، سعیدبن جبیر، ابراهیم نخعی، عطایی خراسانی و شمار فراوان دیگری ابراز داشته اند.

وجوب پوشش صورت از دیدگاههایی است که در میان مفسّرین(۲) و فقهاء شهرت فتوایی دارد.

حجاب از دیدگاه اهل بیت

۱- بهشت سزای...

۱- تفسیر ابن کثیر:۴/۲۴۴.

۲- - الجلباب خمار المرأه الّذی یغطی رأسها و وجهها اذا خرجت لحاجه، یعنی: جلباب سرپوشی است که زن، سر و صورت خود را هنگام بیرون رفتن از خانه (با آن) می پوشاند، تفسیر مجمع البیان.

ص:۹۸

ص:۹۹

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ□: مَنْ سَلِمَ مِنْ أمَّتِی مِنْ أرْبَع خِصَالٍ فَلَهُ الْجَنَّهُ، مِنَ الدُّخُولِ فِی الدُّنْیا وَاتِّبَاعِ الْهَوَی وَ شَهْوَهِ الْبَطْنِ وَ شَهْوَهِ الْفَرْجِ، وَ مَنْ سَلِمَ مِنْ نِسَاءِ أمَّتِی مِنْ أرْبَعِ خِصَالٍ فَلَهَا الْجَنَّهُ، إذَا حَفِظَتْ مَا بَینَ رِجْلَیهَا وَ أطَاعَتْ زَوْجَهَا وَ صَلَّتْ خَمْسَهَا وَصَامَتْ شَهْرَهَا.(۱)

پیامبراکرم□ فرمودند: از امّت من هرکس از چهار خوی سالم بماند، پاداش او بهشت است: ۱- در دنیا داخل شدن(دنیاپرستی) ۲- و پیروی از هوا و هوس (هواپرستی) ۳- شهوت شکم(شکم بارگی) ۴- شهوت جنسی (شهوترانی).

و از زنان امّت من هرکدام که از چهار خوی سالم بماند، پاداش او بهشت است: ۱- اگر بین دو پای خود حفظ کند(شهوت پرستی نکند) ۲- و فرمان شوهر خود ببرد ۳- و نمازهای پنجگانه را به جای آورد ۴- و ماه رمضان را روزه بگیرد.

۱- خصال:۱/۲۲۳ ح۵۴، بحارالأنوار:۱۰۱/۱۰۷ ب۳ ح۲.

ص:۱۰۰

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: تَقَبَّلُوا لِی سِتَّ خِصَالٍ أَتَقَبَّلْ لَکُمْ بِالْجَنَّهِ... وَ غُضُّوا أَبْصَارَکُمْ وَاحْفَظُوا فُرُوجَکُمْ وَ... (۱).

پیامبر اکرم فرمودند: شش خصلت را برایم بپذیرید، بهشت را برای شما خواهم پذیرفت... و چشمانتان را از نگاه حرام فرو نهید وعورتهای خود را از حرام محافظت کنید و... .

۲- هر عضوی را بهره ای از...

عَنِ النَّبِیِّ أَنَّهُ قَالَ: لِکُلِّ عُضْوٍ مِنْ بَنِی آدَمَ حَظٌّ مِنَ الزِّنَی، وَ الْعَینُ زِنَاهُ النَّظَرُ وَاللِّسَانُ زِنَاهُ الْکَلَامُ وَ الْأُذُنَانِ زِنَاهُمَا السَّمْعُ وَ الْیَدَانِ زِنَاهُمَا الْبَطْشُ وَ الرِّجْلَانِ زِنَاهُمَا الْمَشْیُ وَ الْفَرْجُ یُصَدِّقُ ذَلِکَ کُلَّهُ وَ یُکَذِّبُهُ.(۲)

پیامبراسلام فرمودند: برای هرعضوی ازفرزندان آدم بهره ای از زنا است و زنای چشم نگاه حرام، زنای زبان سخن بانامحرم، زنای دو گوش شنیدن صدای نامحرم و زنای دست ها لمس و گرفتن است و زنای پاها نیز راه رفتن به سوی گناه و حرام است. و عورت ها(شهوت جنسی) تصدیق و تکذیب آنها را می کند.

توضیح: محقّق حلّی می نویسد: برای شخص نابینا، روا نیست به صدای زن نامحرم گوش فرا دهد.(۳)

صاحب کتاب جواهرالکلام می نویسد: اختصاص به شخص نابینا ندارد؛ و ظاهر کتاب های القواعد، التحریر، الارشاد و التلخیص نیز حرمت است.(۴)

۳- دستان پاکش، پاکتر از آن بود که...

۱- مشکاهالأنوار:۱۷۳ فصل ۱۹، بحارالأنوار:۶۸/۲۸۶ ب۷۸ و ج ۷۲ ب۴۷.

۲- جامع الأخبار:۱۴۵فصل ۷، بحارالأنوار:۱۰۱/۳۸ ب۳۴ح۳۵، مستدرک الوسائل: ۱۴/۳۴۰ ب۱۲ح۱۶۸۹۴- ۱

۳- شرائع الإسلام:۲/۲۶۹.

۴- جواهرالکلام:۲۹/۵۱۲.

ص:۱۰۱

عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عَمْرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ: کَیفَ مَاسَحَ رَسُولُ اللَّهِ النِّسَاءَ حِینَ بَایَعَهُنَّ؟ فَقَالَ: دَعَا بِمِرْکَنِهِ الَّذِی کَانَ یتَوَضَّأُ فِیهِ فَصَبَّ فِیهِ مَاءً ثُمَّ غَمَسَ فِیهِ یَدَهُ الْیُمْنَی فَکُلَّمَا بَایَعَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ قَالَ اغْمِسِی یَدَکِ فَتَغْمِسُ کَمَا غَمَسَ رَسُولُ اللَّهِ فَکَانَ هَذَا مُمَاسَحَتَهُ إِیّاهُنَّ.(۱)

به امام صادق عرض کردم: هنگامی که پیامبرخدا با زنان (مکّه) بیعت فرمودند، چگونه با آنان بیعت نمودند؟ فرمود: ظرف وضوی خود را طلبیده، در آن مقداری آب ریختند، سپس دست راست خود را درآن فرو بردند، هر زنی که می خواست با آن حضرت بیعت کند، می فرمود: دست خود را در ظرف فرو ببرد، و زنان بیعت کننده نیز مانند پیامبر دست خود را در ظرف فرومی بردند. مصافحه پیامبر با زنان اینگونه بود. (هرگزبا هیچ زنی مصافحه نکرده ودست ندادند).

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَتَدْرِی کَیفَ بَایَعَ رَسُولُ اللَّهِ النِّسَاءَ؟ قُلْتُ: أَللَّهُ أَعْلَمُ وَ ابْنُ رَسُولِهِ أَعْلَمُ. قَالَ: جَمَعَهُنَّ حَوْلَهُ ثُمَّ دَعَا بِتَوْرٍ بِرَامٍ فَصَبَّ فِیهِ نَضُوحاً ثُمَّ غَمَسَ یَدَهُ إِلَی أَنْ قَالَ: ثُمَّ قَالَ: إِغْمِسْنَ أَیْدِیَکُنَّ فَفَعَلْنَ، فَکَانَتْ یَدُ رَسُولِ اللَّهِ الطَّاهِرَةُ أَطْیَبَ مِنْ أَنْ یَمَسَّ بِهَا کَفُّ أُنْثَی لَیْسَتْ لَهُ بِمَحْرَمٍ.(۲)

امام صادق فرمودند: آیا می دانی پیامبرخدا با زنان چگونه بیعت نمودند؟ عرض کردم: خدا و فرزند پیامبر خدا داناترند. آن حضرت فرمود: ظرف وضوی خود را طلب نمودند و در آن آب تازه ریخته؛ سپس دست خود را در آن

۱- کافی:۵/۵۲۵ح۱، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۸ ب۱۱۵ ح۲۵۴۴۷.

۲- کافی:۵/۵۲۶ح۱، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۸ ب۱۱۵ ح۲۵۴۴۸.

ص:۱۰۲

فروبردند و به زنان امر فرمودند: دستان خود را در آن فرو برید. همانا دستان طاهر رسول خدا، پاکتر از آن بود که با آن دست زن نامحرمی را لمس کند.

عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قالَ: لَمّا فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ مَکَّهَ بَایَعَ الرِّجالَ ثُمَّ جاءَهُ النِّساءُ یُبایِعْنَهُ فَأنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ:یا أیُّهَا النَّبِیُّ إذا جاءَکَ الْمُؤْمِناتُ یُبایِعْنَکَ عَلی أنْ لایُشْرِکْنَ بِاللَّهِ شَیْئاً وَ لا یَسْرِقْنَ وَ لا یَزْنِینَ وَ لا یَقْتُلْنَ أوْلادَهُنَّ وَ لا یَأْتِینَ بِبُهْتانٍ یَفْتَرِینَهُ بَیْنَ أیدِیهِنَّ وَ أرْجُلِهِنَّ وَ لا یَعْصِینَکَ فِی مَعْرُوفٍ فَبایِعْهُنَّ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ(۱) إلَی أنْ قالَ: فَقالَتْ أُمُّ حَکِیمٍ:... یا رَسُولَ اللَّهِ! کَیفَ نُبَایِعُکَ؟ فَقالَ: إنِّی لا أصافِحُ النِّساءَ، فَدَعا بِقَدَحٍ مِنْ ماءٍ فَأدْخَلَ یَدَهُ ثُمَّ أخْرَجَها فَقالَ: أدْخِلْنَ أیْدِیَکُنَّ فِی هذَا الْماءِ فَهِیَ الْبَیْعَهُ.(۲)

امام صادق فرمودند: هنگامی که پیامبرخدا مکّه را فتح نمودند؛ مردان با آن حضرت بیعت کردند، سپس زنان برای بیعت کردن با ایشان آمدند، خداوند عزّوجل آیه ای نازل فرمود:ای پیامبر! هنگامی که زنان با ایمان نزد تو آیند تا (براساس این شرایط) با تو بیعت کنند: چیزی را با خدا شریک نگیرند، و دزدی نکنند، و مرتکب زنا نشوند، و فرزندان خود را نکشند، و طفل حرام زاده خود را به دروغ و افترا به شوهرانشان نبندند، و در هیچ کار پسندیده ای از تو سرپیچی نکنند، با آنان بیعت کن و از خدا برای آنان آمرزش بخواه؛ زیرا خداوند آمرزنده و مهربان است (زنی به نام) امّ حکیم گفت: ای پیامبرخدا! چگونه با تو بیعت کنیم؟ پیامبر فرمود: بدرستی که من با زنان دست نمی دهم. پس آن حضرت

۱- (۶۰) سوره ممتحنه: آیه ۱۳.

۲- تفسیر قمّی:۲/۳۶۳ ب۶۰، کافی:۵/۵۲۷ باب صفه مبایعه النبی النساء ...ح۵، شرح نهج البلاغه حدیدی:۱۸/۸، وسائل الشیعه:۲۰/۲۱۱ب۱۱۷ح ۲۵۴۵۴، بحارالأنوار:۲۱/۱۱۳ب۲۶ ح۶.

ص:۱۰۳

ظرف آبی خواستند، دست خود را در آن قرار دادند، سپس دست خود را از آن خارج نموده و فرمودند: ای زنان دست خود را در این آب قرار دهید، همین بیعت کردن است.

۴- پیمان بر عفاف

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ الْبَيْعَةَ عَلَى النِّسَاءِ... وَ لَا يَقْعُدْنَ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْخَلَاءِ.(۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمود: پیامبرخدا از زنان پیمان گرفتند (بر اینکه)... و اینکه در خلوت با نامحرمان ننشینند.

عَنْ أَبِي عَبْدِاللَّهِ قَالَ فِيمَا أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ مِنَ الْبَيعَهِ عَلَى النِّسَاءِ:... وَلَايَقْعُدْنَ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْخَلَاءِ.(۲)

امام صادق فرمود: از چیزهایی که پیامبر (بر آنها) از زنان پیمان گرفتند... و اینکه با مردان در خلوت همنشینی نکنند.

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ: أَنَّهُ كَانَ مِمَّا يَأْخُذُ عَلَى النِّسَاءِ فِي الْبَيْعَهِ أَنْ لَا يَتَحَدَّثْنَ مَعَ الرِّجَالِ إِلَّا ذَا مَحْرَمٍ.(۳)

از پیمان هایی که رسول خدا از زنان می گرفتند این بود که با نامحرمان همسخن نباشند.

۵- نهی نبوی

۱- دعائم الإسلام:۱/۲۲۶، مکارم الأخلاق:۲۳۳ فصل ۹، وسائل الشیعه:۲۰/۱۸۵ ب ۹۹ ح ۲۵۳۸۳، بحار الأنوار:۷۹/۱۰۱ ب ۱۶ و ج ۱۰۰ ص ۲۶۱ ب ۵ ح ۱۷، مستدرک الوسائل:۲/۴۴۹ ب ۷۱ ح ۲۴۳۳- ۲ و ص ۴۵۳ ح ۲۴۴۹- ۱۸ و ج ۱۴ ص ۲۶۵ ب ۷۸ ح ۱۶۶۶۶- ۳.

۲- کافی:۵/۵۱۹ باب التستر... ح ۶، وسائل الشیعه:۲۰/۱۸۵ ب ۹۹ ح ۲۵۳۸۱.

۳- دعائم الإسلام:۲/۲۱۴ ح ۷۹۱، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۲ ب ۸۳ ح ۱۶۶۹۰- ۱.

ص:۱۰۴

عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ أنْ یَدْخُلَ الرِّجَالُ عَلَی النِّسَاءِ إلَّا بِإذْنِ أوْلِیائِهِنَّ.(۱)

امام صادق فرمود: پیامبر نهی فرمود از اینکه مردان بر زنان بدون اجازه اولیاء (سرپرست، پدر، شوهر، ولیّ) آنان داخل شوند.

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ أنَّهُ نَهَی النِّسَاءَ أنْ یَنْظُرْنَ إلَی الرِّجَالِ وَ أنْ یَخْرُجْنَ مِنْ بُیُوتِهِنَّ إلَّا بِإذْنِ أزْوَاجِهِنَّ وَ نَهَی أنْ یَدْخُلْنَ الْحَمَّامَاتِ إلَّا مِنْ عُذْرٍ وَ قَالَ: أیُّما إمْرَأةٍ وَضَعَتْ خِمَارَهَا فِی غَیْرِ بَیْتِ زَوْجِهَا فَقَدْ هَتَکَتْ حِجَابَهَا.(۲)

رسول اکرم زنان را از نگاه کردن به مردان نامحرم نهی فرمودند و از بیرون رفتن از خانه بدون اجازه شوهران بازداشتند و از رفتن به حمّام عمومی بدون عذر شرعی نهی نموده و فرمودند: هر زنی که حجاب خود را در غیر خانه شوهرش فروگذارد، حجاب خود را هتک نموده است.

وَ عَنْهُ: أنَّهُ نَهَی النِّسَاءَ أنْ یَسْلُکْنَ وَسَطَ الطَّرِیقِ وَ قَالَ: لَیْسَ لِلنِّسَاءِ فِی وَسَطِ الطَّرِیقِ نَصِیبٌ. وَ نَهَی أنْ تَلْبَسَ الْمَرْأةُ إذَا خَرَجَتْ ثَوْباً مَشْهُوراً أوْ تَتَحَلَّی بِمَا لَهُ صَوْتٌ یُسْمَعُ وَ لَعَنَ الْمُذَکَّرَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَ الْمُؤَنَّثِینَ مِنَ الرِّجَالِ وَ نَهَی النِّسَاءَ عَنْ إظْهَارِ الصَّوْتِ إلَّا مِنْ ضَرُورَةٍ وَ نَهَاهُنَّ عَنِ الْمَبِیتِ فِی غَیْرِ بُیوتِهِنَّ وَ نَهَی أنْ یُسَلِّمَ الرِّجَالُ عَلَیْهِنَّ.(۳)

و پیامبر زنان را از اینکه در وسط راه حرکت کنند نهی نموده و فرمودند:

۱- وسائل الشیعه:۲۰/۲۱۴ ب۱۱۸ ح۲۵۴۵۸، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۸۱ ب۹۱ ح ۱۶۷۲۰.

۲- دعائم الإسلام:۲/۲۱۵ فصل۴ ح۷۹۴، مستدرک الوسائل:۱/۳۸۵ ب۱۲ح ۹۳۰- ۴ و ج۱۴ ص ۲۸۰ ب ۹۰ ح۱۶۷۱۶- ۳.

۳- دعائم الإسلام:۲/۲۱۵ فصل۴ ح۷۹۶، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۸۰ ب ۹۰ ح۱۶۷۱۸- ۵.

ص:۱۰۵

زنان را از وسط راه بهره ای نیست و زنان را از اینکه لباس شـهرت (که سبب انگشت نما شدن باشد) بپوشند و از پوشیدن چیزی که صدا ایجاد کند (زیورآلات و غیر آنها باشد)؛ نهی فرمودند و مردانی را که صفات زنان دارند (تشبّه به زنان) و زنان با صفات مردان (تشبّه به مردان) را لعنت کردنـد و زنـان را از اینکه صـدای خود را در غیر ضـرورت آشـکار کننـد و در غیر خـانه خود بماننـد نهی فرمودند و از سلام کردن مردان به زنان نهی فرمودند.

من مناهی النَّبِیِّ: مَنْ صَافَحَ إمْرَأَهً تَحْرُمُ عَلَیهِ فَقَدْ بَاءَ بِسَـخَطٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، وَمَنِ الْتَزَمَ إمْرَأَهً حَرَاماً قُرِنَ فِی سِلْسِلَهٍ مِنْ نَارٍ مَعَ شَیْطَانٍ فَیُقْذَفَانِ فِی النَّارِ.(۱)

از آنچه پیامبرخدا نهی فرموده، آن است که فرمود: هرکسـی دست به زن نامحرمی بدهـد، سـزاوار غضب الهی شده و هرکس زن نامحرمی را در آغوش گیرد به همراهی شیطان در زنجیری از آتش بسته شود و هر دو در آتش جهنّم انداخته شوند.

۶- از وصایای پدر امّت

فِیمَا أوْصَی بِهِ رَسُولُ اللَّهِ عَلِیّاً: یـا عَلِیُّ!... وَ لَا تَخْرُجُ مِنْ بَیْتِ زَوْجِهَا إلَّا بِإذْنِهِ فَإنْ خَرَجَتْ بِغَیْرِ إذْنِهِ لَعَنَهَا اللَّهُ وَ جَبْرَئِیلُ وَ مِیکَائِیلُ وَ لَا تُعْطِی مِنْ بَیْتِ زَوْجِهَا شَـیْئاً إلَّا بِإذْنِهِ...یاعَلِیُّ!...وَ طَاعَهُ الْمَرْأهِ نَدَامَهٌ، یاعَلِیُّ! إنْ کَانَ الشُّؤْمُ فِی شَـیْ ءٍ فَفِی لِسَانِ الْمَرْأه...یاعَلِیُّ! أرْبَعَهٌ مِنْ قَوَاصِمِ الظَّهْرِ، إمَامٌ یَعْصِی اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَ یُطَاعُ أمْرُهُ وَ زَوْجَهٌ یحْفَظُهَا زَوْجُهَا وَ هِی تَخُونُهُ وَ فَقْرٌ لَا یَجِدُ صَاحِبُهُ مُـدَاوِیاً وَ جَارُ سَوْءٍ فِی دَارِ مُقَامٍ...(۲) .

۱- من لایحضره الفقیه:۴/۱۳ باب ذکر جمل من مناهی النبی...

۲- من لایحضره الفقیه:۴/۱۳ باب ذکر جمل من مناهی النبی... . - من لایحضره الفقیه:۴/۳۵۲-۳۷۶ بالنوادر ح۵۷۶، خصال:۲/۵۱۱، وضع عن النسـاء تسـعه عشـر شـیئا...، مکارم الأخلاق:۴۳۸ فصل۳ دروصـیت پیامبر به امـام علی، بحارالأنوار:۷۴/۴۶ ح۳و ج ۱۰۰ ص۲۵۷ح۲.

ص:۱۰۶

پیامبر اکرم به امیرالمؤمنین فرمودند: ای علی! (زن) ... و نباید از خانه شوهر بدون اجازه او خارج شود و اگر چنین کرد خدا و جبرئیل و میکائیل او را لعنت می کنند. و ازخانه شوهر بدون اجازه او چیزی به کسی ندهد... . ای علی! ... فرمانبرداری از زن پشیمانی آورد. ای علی! اگر در چیزی شومی و نحسی است، پس در زبان زن (بددهان) است... ای علی! چهار چیز کمر را می شکند: ۱- پیشوایی که نافرمانی خدا کند و فرمان او برده شود ۲- و زنی که شوهرش او را حفظ کند و آن زن به شوهر خود خیانت کند ۳- و تنگدستی و فقری که صاحب آن درمان کننده ای نیابد ۴- و همسایه بد برای خانه... .

۷- پدرت آمرزیده شد

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ خَرَجَ فِی بَعْضِ حَوَائِجِهِ فَعَهِدَ إِلَی امْرَأَتِهِ عَهْداً أَلَّا تَخْرُجَ مِنْ بَیْتِهَا حَتَّی یَقْدَمَ، قَالَ: وَ إِنَّ أَبَاهَا مَرِضَ فَبَعَثَتِ الْمَرْأَهُ إِلَی النَّبِیِّ فَقَالَتْ: إِنَّ زَوْجِی خَرَجَ وَعَهِدَإِلَیَّ أَنْ لَا أَخْرُجَ مِنْ بَیْتِی حَتَّی یَقْدَمَ وَإِنَّ أَبِی قَدْمَرِضَ فَتَأْمُرُنِی أَنْ أَعُودَهُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَاإِجْلِسِی فِی بَیْتِکِ وَ أَطِیعِی زَوْجَکِ، قَالَ: فَثَقُلَ فَأَرْسَلَتْ إِلَیْهِ ثَانِیاً بِذَلِکَ فَقَالَتْ: فَتَأْمُرُنِی أَنْ أَعُودَهُ؟ فَقَالَ: إِجْلِسِی فِی بَیْتِکِ وَ أَطِیعِی زَوْجَکِ، قَالَ: فَمَاتَ أَبُوهَا فَبَعَثَتْ إِلَیْهِ إِنَّ أَبِی قَدْ مَاتَ فَتَأْمُرُنِی أَنْ أُصَلِّیَ عَلَیهِ؟ فَقَالَ: لَا إِجْلِسِی فِی بَیْتِکِ وَ أَطِیعِی زَوْجَکِ. قَالَ: فَدُفِنَ الرَّجُلُ فَبَعَثَ إِلَیهَا رَسُولُ اللَّهِ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَکِ وَ لِأَبِیکِ بِطَاعَتِکِ لِزَوْجِکِ.(۱)

۱- کافی:۵/۵۱۳ باب ما یجب من طاعه الزوج... ح۱، من لایحضره الفقیه:۳/۴۴۱ باب حق المرأه علی الزوج... ح۴۵۳۲، مکارم الأخلاق:۲۱۶، نوادر راوندی:۴۳، وسائل الشیعه:۲۰/۱۷۴ ب۹۱ ح۲۵۳۵۰-۱، بحارالأنوار:۲۲/۱۴۵ ب۳۷ ح۱۳۶، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۵۶ ب۷۱ ح۱۶۶۳۸- ۱ و ص۲۵۷ ح۱۶۶۴۰- ۳ و ص۲۵۸ ح۱۶۶۴۴- ۷.

ص:۱۰۷

امام صادق فرمود: مردی از انصار در زمان رسول خدا برای انجام بعضی از کارهایش ازخانه خارج شد(به سفر رفت) و به همسر خود گفت: تا بازنگشته ام از خانه بیرون مرو. در آن زمان پدرش (پدر آن زن) بیمار گشت. پس آن زن برای پیامبر پیغام فرستاد که: شوهرم بیرون رفته و به من گفته است از خانه خارج نشوم تا وی بازگردد و بدرستی که پدرم بیمار شده است. امر می فرمایید به عیادت پدرم بروم؟ رسول خدا فرمود: نه، بنشین در خانه ات و از فرمان شوهرت پیروی کن. پس پدرش به شدّت بیمار گشت؛ دوباره آن زن برای پیامبر پیغام فرستاد، پیامبر فرمود: در خانه ات بنشین و از فرمان شوهرت پیروی کن. تا اینکه پدر آن زن از دنیا رفت و باز آن زن پیغام برای حضرتش فرستاد که آیا مرا اجازه می دهید بر پدرم نماز بگزارم؟ فرمود: نه، در خانه ات بنشین و فرمان شوهرت را اطاعت کن. عاقبت پدر آن زن را به خاک سپردند. و پیامبر این بار برای او پیغام فرستاد که: خداوند تو و پدرت را به خاطر فرمانبرداری از شوهرت آمرزید.

۸- زنان...

قَالَ النَّبِیّ : النِّسَاءُ عِیٌّ وَ عَوْرَاتٌ، فَدَاوُوا عِیَّهُنَّ بِالسُّکُوتِ وَ عَوْرَاتِهِنَّ بِالْبُیُوتِ.(۱)

پیامبر فرمود: زنان ناتوان و ناتوان طلب (در گفتار) و عورت هستند، ناتوانی گفتاری آنان را با سکوت و عورت های آنان را با خانه ها درمان کنید.

۱- در کتاب کافی: فَاسْتُرُوا، و در مستدرک الوسائل: فَادْرَءُوا آمده است. کافی:۵/۵۳۵ ح۱ و ۴، من لا یحضره الفقیه:۳/۳۹۰ باب المذموم من أخلاق النساء و... ح۴۳۷۲، مکارم الأخلاق:۲۰۱، مستدرک الوسائل:۱۴/۱۸۲ ح۱۶۴۵۱- ۳، وسائل الشیعه:۲۰/۶۶ ب۲۴ ۲۵۰۵۱و ۲۵۰۵۳، بحارالأنوار:۱۰۰/۲۵۲ ب۴- أحوال الرجال و... ح ۵۰ .

ص:۱۰۸

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: إِتَّقُوا اللَّهَ فِی النِّسَاءِ فَإِنَّهُنَّ عِیٌّ وَ عَوْرَهٌ وَ إِنَّکُمْ اسْتَحْلَلْتُمُوهُنَّ بِأَمَانَهِ اللَّهِ وَ هُنَّ عِنْدَکُمْ عَوَانٍ فَادْرَءُوا عِیَّهُنَّ بِالسُّکُوتِ وَ وَارُوا عَوْرَاتِهِنَّ بِالْبُیُوتِ.(۱)

رسول اکرم فرمودند: درباره زنان تقوای خدا پیشه کنید، همانا آنان ناتوان (در گفتار) و عورت اند و همانا آنان را به امانت خدا بر خود حلال کردید و آنان نزد شما به نیمه رسیده هستند، پس ناتوانی آنان را با خاموشی و عورتهای آنان را با خانه ها بپوشانید.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : النِّسَاءُ عَوْرَهٌ إِحْبِسُوهُنَّ فِی الْبُیُوتِ وَ اسْتَعِینُوا عَلَیْهِنَّ بِالْعُرْی.(۲)

پیامبر اکرم فرمودند: زنان عورت اند، آنان را در خانه (دور از محیطی که نامحرم در آن حضور دارد) نگاه دارید... .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ : لَا تَبْدَءُوا النِّسَاءَ بِالسَّلَامِ وَ لَا تَدْعُوهُنَّ إِلَی الطَّعَامِ فَإِنَّ النَّبِیَّ قَالَ: النِّسَاءُ عَیٌّ وَ عَوْرَهٌ فَاسْتُرُوا عِیَّهُنَّ بِالسُّکُوتِ وَ اسْتُرُوا عَوْرَاتِهِنَّ بِالْبُیُوتِ.(۳)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: به زنان آغاز به سلام نکنید و آنان را به طعام (جهت پذیرایی) دعوت ننمایید، زیرا پیغمبر فرمود: زنان، ناتوان و ناتوان طلب در گفتار و عورتند. پس عیب گفتاری آنان را با سکوت (گفتگو ننمودن با نامحرم) و عورت (تن و اندام) آنان را با خانه بپوشانید.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ فِی الضَّعِیفَیْنِ یَعْنِی بِذَلِکَ الْیَتِیمَ وَ النِّسَاءَ وَ إِنَّمَا

۱- دعائم الإسلام:۲/۲۱۴ فصل ۴ ح ۷۸۹، مستدرک الوسائل:۱۴/۱۸۲ ب ۲۱ ح ۱۶۴۵۱- ۳.

۲- نوادر راوندی:۳۶، بحارالأنوار:۱۰۰/۲۵۰ ب ۴۴ ح ۳، مستدرک الوسائل:۱۴/۱۸۱ ب ۲۱ ح ۱۶۴۴۹- ۱.

۳- کافی:۵/۵۳۴ باب التسلیم علی النساء... ح ۱، شرح نهج البلاغه حدیدی:۲۰/۳۱۰ حکمت ۵۵۷، وسائل الشیعه:۲۰/۲۳۴ ب ۱۳۱ ح ۲۵۵۱۶.

ص:۱۰۹

هُنَّ عَوْرَةٌ.(۱)

امام صادق□ فرمودنـد: دربـاره دو ناتوان تقوای خـداپیشه کنیـد یعنی یتیم و زنان و همانا که آنان (زنان) عورت هسـتند. (آنان را از گناه بازدارید.)

توضـیح: تعبیر«النِّسَاءُ عَیٌّ» از باب مبالغه و به این مفهوم است که زنان باید سـکوت را به طور کامل در حضور نامحرم مراعات کنند. کلمه «عَیّ» را بعضـی ناتوانی در درست سـخن گفتن و بند آمدن زبان و در صحبت گیر کردن معنا کرده اند. بنابر فرمایش حضرت که درباره تمام تن زنان فرمودند: آنان عورت اند، یعنی باید پوشیده گردند. برای ما مراد آن حضرت از کلمه «عَیٌّ» معلوم می شود: از آنجا که در سـخن گفتن و ارتباط گفتاری زنان با نامحرمان به ویژه زمانی که با صدای نازک و عشوه همراه باشد، شـهوت انگیز برای مردان و سبب ایجاد انس با آنان می شود، پیامبر□ همچنان که فرموده است تن و اندام زن باید در خانه پوشـیده گردد، فرموده اند که باید سخن گفتن ایشان نیز که می تواند توجّه نامحرم را جلب کند با سکوت محافظت شود.

در بیان این مطلب محقّق حلّی می فرماید: اصل، وجوب پوشش تمام بدن زن مسلمان مؤمنه است.(۲)

۹- حجاب حضرت فاطمه□

عن أهل البیت□: أَنَّهُ لَمَّا أجْمَعَ أبُوبَکْرٍ عَلَی مَنْعِ فَاطِمَهَ□ فَدَکَ، وَ بَلَغَهَا ذَلِکَ لَاثَتْ [لَاثَتْ] خِمَارَهَا عَلَی رَأْسِهَا وَ اشْـتَمَلَتْ بِجِلْبَابِهَا وَ أَقْبَلَتْ فِی لُمَهٍ مِنْ حَفَدَتِهَا وَنِسَاءِ قَوْمِهَا تَطَأُ ذُیولَهَا، مَاتَخْرِمُ مِشْیَتُهَا مِشْیَهَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِ وَسَلَّمَ حَتَّی

۱- کافی:۵/۵۱۱ باب حق المرأه علی الزوج... ح۳، وسائل الشیعه:۲۰/۱۷۰ ب۸۸ ح ۲۵۳۳۱.

۲- سلسله ینابیع الفقهیه:۱۸/۴۵.

ص:۱۱۰

دَخَلَتْ عَلَی أَبِی بَکْرٍ وَ هُوَ فِی حَشَدٍ مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ غَیرِهِمْ فَنِیطَتْ دُونَهَا مُلَاءَهٌ... .(۱)

از اهل بیت روایت شده است که فرمودند: چون ابوبکر و عمر، تصمیم گرفتند حضرت فاطمه را از فدک محروم کنند و خبر آن به حضرت رسید، مقنعه به سر کشیدند و چادر خویش را بر خود پیچیدند و در میان گروهی از یاران و زنان خویشاوند، درحالی که بلندی چادر قدم هایشان را می پوشانید و در راه رفتن پا روی آن می نهادند. راه رفتنشان، به سان راه رفتن پیامبر بود، تا اینکه بر ابوبکر وارد شدند درحالی که در میان جمعی از مهاجرین و انصار بود، و برای حضرت فاطمه پرده ای زده شد و... .

۱۰- آنجا که جگرگوشه زهرا بیرون می آید...

رُوِیَ: ... وَ أَقْبَلَ النَّاسُ مِثْلَ عُرْفِ الْفَرَسِ إِلَی عَلِیٍّ وَ هُوَ جَالِسٌ وَ الْحَسَنُ وَالْحُسَیْنُ بَیْنَ یَدَیْهِ یَبْکِیَانِ فَبَکَی النَّاسُ لِبُکَائِهِمَا وَ خَرَجَتْ أُمُّ کُلْثُومٍ وَ عَلَیْهَا بُرْقُعَهٌ وَ تَجُرُّ ذَیْلَهَا مُتَجَلِّلَهً بِرِدَاءٍ عَلَیْهَا تُسَبِّجُهَا وَ هِیَ تَقُولُ یَا أَبَتَاهْ! یَا رَسُولَ اللَّهِ! الْآنَ حَقّاً فَقَدْنَاکَ فَقْداً لَا لِقَاءَ بَعْدَهُ أَبَداً... (۲).

علّامه شهید محمّد بن فتّال نیشابوری در کتاب شریف«روضه الواعظین» فرموده است: روایت گردیده... هنگام شهادت حضرت زهرا مردم همچنان پشت سر یکدیگر به حضور حضرت علی رسیدند در حالی که ایشان نشسته بود و حسنین در حضور آن حضرت مشغول گریه کردن بودند، و مردم به سبب گریه آنان اشک می ریختند، و امّ کلثوم در حالی خارج گردید که

۱- إحتجاج طبرسی:۱/۹۷، بحارالأنوار:۲۹/۲۲۰.

۲- روضهالواعظین:۱/۱۵۰، بحارالأنوار:۴۳/۱۹۱ ب۷ ح۲۰.

ص:۱۱۱

روبنده به صورت داشت و دامن لباسش به زمین کشیده می شد و می فرمود: ای پدر جان! ای پیامبر خدا! گویا هم اکنون تو را به نحوی از دست دادیم که پس از آن ملاقاتی در کار نخواهد بود!...

توضیح: ای سراپا کتاب خدا! ای سراپا قرآن خدا! و ای سرتاپا ولیّ خدا! مرا به خود نزدیک کن تا نه مثل تو، بلکه همرنگ تو شوم، تو محبوب من هستی و من می خواهم به تو نزدیک باشم.

۱۱- بهترین زن

جَابِرُ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ یقُولُ کُنَّا عِنْدَ النَّبِیِّ فَقَالَ: إِنَّ خَیْرَ نِسَائِکُمُ الْوَلُودُ الْوَدُودُ الْعَفِیفَهُ الْعَزِیزَهُ فِی أَهْلِهَا الذَّلِیلَهُ مَعَ بَعْلِهَا الْمُتَبَرِّجَهُ مَعَ زَوْجِهَا الْحَصَانُ عَلَی غَیْرِهِ الَّتِی تَسْمَعُ قَوْلَهُ وَ تُطِیعُ أَمْرَهُ وَ إِذَا خَلَا بِهَا بَذَلَتْ لَهُ مَا یرِیدُ مِنْهَا وَ لَمْ تَبَذَّلْ کَتَبَذُّلِ الرَّجُلِ.(۱)

جابر بن عبدالله انصاری که یکی از اصحاب خوب پیامبر است، می گوید: نزد پیامبر بودیم که فرمودند: بهترین زنان شما زنی است که بزاید و مهربان و باعفّت باشد، نزد خاندان خود قدرتمند و نزد شوهرش فرمانبردار باشد. آنکه در اختیار شوهر باشد، و نزد غیر شوهر خود را حفظ کند، آنکه سخن شوهر را گوش داده و فرمانبردار او باشد و هرگاه نزد شوهر رفت همچون مردان بذل نکند.

۱۲- بدترین زن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: أَلَا أُخْبِرُکُمْ بِشِرَارِ نِسَائِکُمْ... الَّتِی لَا تَوَرَّعُ مِنْ قَبِیحٍ الْمُتَبَرِّجَهُ إِذَا غَابَ عَنْهَا بَعْلُهَا الْحَصَانُ مَعَهُ إِذَا حَضَرَ...(۲) .

۱- کافی:۵/۳۲۴ ح۱، من لایحضره الفقیه:۳/۳۸۹ ح۴۳۶۷.

۲- جعفریات:۱۴۷، کافی:۵/۳۲۵ ح۱، من لایحضره الفقیه:۳/۳۹۱ باب المذموم من أخلاق النساء و... ح۴۳۷۶، تهذیب الأحکام:۷/۴۰۰ ب۳۴ ح۶، روضه‌الواعظین:۲/۳۷۴، مکارم الأخلاق:۲۰۲، وسائل الشیعه:۲۰/۳۳ ب۷ ح۲۴۹۵۷، مستدرک الوسائل:۱۴/۱۶۵ب۶ ح۱۶۳۸۹- ۵ و ص ۱۶۶ ح۱۶۳۹۳- ۹.

ص:۱۱۲

پیامبراکرم فرمود: آیا خبر بدهم شما را به بدترین زنانتان؟!... و او زنی است

که از کارهای زشت دامن خود را پاک نگاه ندارد و هنگامی که شوهر نزد او نیست بی بندوبار باشد و نزد شوهر خود را نگه دارد... .

۱۳- تشبّه به جنس مخالف و...

قال النبیُّ : ...لَعَنَ اللَّهُ...وَ الْمُتَشَبِّهِینَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَال...(۱) .

پیامبراکرم فرمودند: ... لعنت خدا بر... و بر مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان کنند.

لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ الْمُخَنَّثِینَ [مِنَ] الرِّجَالِ الْمُتَشَبِّهِینَ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَرَجِّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ الْمُتَشَبِّهَاتِ بِالرِّجَالِ.(۲)

پیامبرخدا مردان مخنّث را لعنت کردند.آنان که خود را شبیه زنان کنند، وزنانی مردصفت که خود را شبیه مردان کنند (صفت مردان را به خود بگیرند).

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ أَنَّهُ لَعَنَ الْمُخَنَّثِینَ مِنَ الرِّجَالِ وَ قَالَ: أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُیُوتِکُمْ وَ لَعَنَ الْمُذَکَّرَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَ الْمُؤَنَّثِینَ مِنَ الرِّجَالِ.(۳)

پیامبر گرامی اسلام مردانی را که صفات زنان بگیرند لعنت فرموده و فرمان دادند آنان را از خانه های خود بیرون کنید و زنانی را که صفت مردان بگیرند و مردانی را که صفت زنان بگیرند، لعنت فرمودند.

۱- کافی:۸/۶۹، وسائل الشیعه:۱۷/۲۸۴ ب۸۷.

۲- جعفریات:۱۴۷،مستدرک الوسائل:۱۳/۲۰۲ب۷۰ح۱۵۱۰۶- ۱ و ج۱۴ص۳۴۸ ب۱۶ح۱۶۹۱۸- ۴.

۳- دعائم الإسلام:۲/۴۵۵ فصل۲ ح۱۵۹۷، مستدرک الوسائل:۱۴/۳۴۹ ب۱۶ ح۱۶۹۲۱- ۷.

ص:۱۱۳

عَنْ عَلِیٍّ أَنَّهُ رَأی رَجُلًا بِهِ تَـأْنِیثٌ فِی مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ فَقَـالَ لَهُ: أَخْرُجْ مِنْ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ یـا مَنْ لَعَنَهُ رَسُولُ اللَّهِ،ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ یَقُولُ: لَعَنَ اللَّهُ الْمُتَشَبِّهِینَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ.(۱)

امام علی درمسجدپیامبر با مردی مواجه شدندکه حالت های زنانه داشت؛ پس به او فرمودند: از مسجد پیامبر خدا بیرون شو ای کسی که مورد لعنت پیامبرخدا هستی. سپس فرمودند: شنیدم پیامبر می فرمودند: خداونـد مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان می کنند، لعنت کند.

عَنْ عَلِیٍّ قَالَ: کُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ جَالِساً فِی الْمَسْجِدِ حَتَّی أَتَاهُ رَجُلٌ بِهِ تَأْنِیثٌ فَسَلَّمَ عَلَیهِ فَرَدَّ عَلَیهِ السَّلَامَ ثُمَّ أَکَبَّ رَسُولُ اللَّهِ إلَی الْأَرْضِ یَسْتَرْجِعُ ثُمَّ قَالَ: مِثْلُ هَؤُلَاءِ فِی أُمَّتِی؟! إنَّهُ لَمْ یَکُنْ مِثْلُ هَؤُلَاءِفِی أمَّهٍ إلَّا عُذِّبَتْ قَبْلَ السَّاعَه .(۲)

حضـرت امام امیر المؤمنین علی فرمودنـد: همراه با پیامبر خدا در مسـجد نشسـته بودم که مردی با تأنّث و ویژگی های زنان وارد شد و بر پیامبر سـلام کرد، حضـرت پس از اینکه به سلام او پاسخ دادند، چشم به زمین دوختند درحالی که استرجاع می نمودند(۳) سپس فرمودنـد: چنین افرادی در امّت من یافت می شونـد؟! این گونه افراد، در هیـچ امّتی یافت نمی شوند، مگر اینکه آن امّت پیش ازآمدن قیامت، عذاب می شوند.

عَنْ أبِی جَعْفَرٍ قَالَ إنَّ رَسُولَ اللَّهِ لَعَنَ الْمُتَشَبِّهِینَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَلَعَنَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ.(۴)

۱- علل الشرائع:۲/۶۰۲ ب۳۸۵ ح۶۳، وسائل الشیعه:۲۰/۳۳۷ ب۱۸ ح۲۵۷۶۵، بحارالأنوار:۷۶/۶۴ ب۷۱ ح۷.

۲- علل الشرائع:۲/۶۰۲ ب۳۸۵ ح۶۵، وسائل الشیعه:۱۷/۲۸۵ ب۸۷ ح۲۲۵۳۴.

۳- این آیه کریمه را تلاوت فرمودند: (۲) سوره بقره: آیه ۱۵۷: إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ راجِعُونَ کنایه از اینکه با مصیبتی مواجه گردیده اند.

۴- بحارالأنوار:۷۳/۳۴۱ ب۶۷ ح۱۱.

ص:۱۱۴

امام محمّدباقر فرمودنـد: بدرستی که پیامبراسـلام مردانی کـه خـود را شـبیه زنـان و زنـانی که خـود را شـبیه مردان کننـد، لعنت فرمودند.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ یَزْجُرُ الرَّجُلَ أَنْ یَتَشَبَّهَ بِالنِّسَاءِ وَ یَنْهَی الْمَرْ أَهَ أَنْ تَتَشَبَّهَ بِالرِّجَالِ فِی لِبَاسِهَاً.(۱)

امام صادق از پدران گرامیش نقل نمود که پیامبراکرم از اینکه مردان خود را شبیه به زنان کنند، جلوگیری می نمودند و از اینکه زنان در پوشاک خود را به مردان شبیه کنند، نهی می فرمودند.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ فِی حَدِیثٍ: لَعَنَ اللَّهُ... وَالْمُتَشَبِّهِینَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَ ... .(۲)

حضرت امام محمّد باقر فرمود: پیامبر خدا فرمودند: لعنت خداوند بر... و بر مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان کنند... .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ: الْمُتَشَبِّهِینَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَ هُمُ الْمُخَنَّثُونَ وَ... .(۳)

حضرت امام جعفرصادق فرمود: پیامبرخـدا مردانی که خود را شبیه زنان وزنانی که خود را شبیه مردان کنند که همان مخنّثون می باشند لعنت فرمودند.

فقه الرّضا: قَدْ لَعَنَ النَّبِیّ سَبْعَهً... وَ الْمُتَشَبِّهَ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ... وَ الْمُتَغَافِلَ عَلَی زَوْجَتِهِ وَ هُوَ الدَّیوثُ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: اقْتُلُوا الدَّیوثَ.(۴)

۱- مکارم الأخلاق:۱۱۸، وسائل الشیعه:۵/۲۵ ابواب احکام الملابس ب۱۳ح۵۷۹۴.

۲- کافی:۸/۶۹ ح۲۷، علل الشرائع:۲/۶۰۲ ب۳۸۵ ح۶۳، وسائل الشیعه:۱۷/۲۸۴، ابواب ما یکتسب به، ب۸۷ ح۲۲۵۳۱.

۳- محاسن:۱/۱۱۳ ب۵۱ ح۱۰۸، کافی:۵/۵۵۰ ح۴،وسائل الشیعه:۲۰/۳۴۶ ب۲۴ ح۲۵۷۸۹.

۴- فقه الرّضا:۲۵۰ ب۳۶، مستدرک الوسائل:۱۳/۹۴ ب۱۷ح۱۴۸۷۴ - ۱و ج۱۴ ص۲۹۱ ب۱۰۳ ح۱۶۷۵۰ - ۴ وص۳۴۱ ب۱۴ح۱۶۸۹۸- ۱، بحارالأنوار:۷۶/۱۱۶ب۸۴ح۱۱وج۱۰۰ص۵۱ب۴ح۱۳.

ص:۱۱۵

در کتاب شریف فقه منسوب رضوی آمـده است: بدرستی که پیامبر هفت کس را لعنت فرمود: ... و زنی که خود را شبیه مردان و مردی که خود را شبیه زنان کند و مردی که حفاظت از همسر خود (از فحشاء و منکر) نکند و او دیّوث است و پیامبر فرمود: دیّوث را بکشید.

وَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ الْمُخَنَّثِینَ وَ قَالَ: أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُیُوتِکُمْ.(۱)

و پیامبرگرامی اسلام مخنّث ها (مردان زن صفت و شبیه زن) را لعنت کرده وفرمودند: آنان را از خانه هایتان بیرون کنید.

عن رَسُولِ اللَّهِ : أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُیُوتِکُمْ فَإِنَّهُمْ أَقْذَرُ شَیْ ءٍ.(۲)

پیامبراکرم فرمودند: آنان (مردان زن صفت) را از خانه هایتان بیرون کنید، به یقین آنان کثیفترین چیز هستند.

عَنْ أَبِی عَبْدِاللَّهِ أَوْ أَبِی الْحَسَنِ قَالَ: إِنِّی لَأَکْرَهُ أَنْ یُتَشَبَّهَ بِالنِّسَاءِ.(۳)

امام صادق و یا امام کاظم فرمودند: خوش ندارم مردی شبیه زنان شود.

شهیـد ثـانی می فرمایـد: یکی از محرّمـات (ممنوعیّتها) زینت نمودن مرد و زن است با چیزی که بر آنها حرام است،ماننـد اینکه مرد النگو و خلخال و لباسی که به حسب عادت، ویژه بانوان است بپوشد که البته لباس ویژه، با توجه به زمان ها

۱- جعفریّات:۱۲۷، مکارم الأخلاق:۲۳۲ فصل ۹، وسائل الشیعه:۲۰/۳۴۲ ب ۲۲ ح ۲۵۷۸۲، بحارالأنوار:۱۰۱/۴۶ ب۳۶ ح ۱۵، مستدرک الوسائل:۱۴/۳۴۸ ب۱۶ح۱۶۹۱۷- ۳ و ص۳۵۲ ب۱۹ح ۱۶۹۳۳- ۳.

۲- علل الشرائع:۲/۶۰۲ ب۳۸۵ ح۶۴، بحارالأنوار:۷۶/۶۵ ب ۷۱.

۳- کافی:۶/۴۵۸بـاب تشـمیر الثیاب ...ح۱۲، مکـارم الأخلاق:۱۱۸، وسائل الشـیعه:۵/۲۵، ابواب احکـام الملاـبس، ب۱۳ ح۵۷۹۳ و ص۴۲ ب۲۳ ح ۸۵۵۱.

ص:۱۱۶

و مکان ها، فرق می کند و مانند اینکه زن، اشیای ویژه مرد، مانند کمربند وعمامه را بپوشد.(۱)

قابل توجّه: هرگونه شباهت در آرایش و پیرایش موهای سر و ریش و ابرو و نیز ناخن، پوشاک، رفتار، گفتار و اخلاق، به جنس مخالف حرام است.

۱۴-پوشش دشمنان حق

أوْحَی اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إلَی نَبِیٍّ مِنْ أنْبِیائِهِ: قُلْ لِلْمُؤْمِنِینَ لَایَلْبَسُوا لِبَاسَ أعْدَائِی وَلَایَطْعَمُوا مَطَاعِمَ أعْدَائِی وَلَایَسْلُکُوا مَسَالِکَ أعْدَائِی فَیَکُونُوا أعْدَائِی کَمَا هُمْ أعْدَائِی.(۲)

امام صادق فرمود: خداوندعزّوجل به پیامبری از پیامبرانش وحی فرمود:

به مؤمنان بگو! پوشش دشمنانم را نپوشند، خوردنی های دشمنان را نخورند و راه های آنها را نپیمایند، در غیر این صورت مانند آنان، دشمنانم خواهند بود.

توضیح: این یک قانون فطری است: آنچه از ظاهر آنکه خدا را دوست دارد، آشکار است؛ نباید شبیه به ظاهرآن باشد که خدا را دوست نمی دارد و با او دشمن است. خودت بگو: اگر خوراک، پوشاک، رفتار و... دوست و دشمن خدا یکسان باشد، پس در چه چیز با یکدیگر تفاوت دارند؟...

۱۵- بیش از پنج کلمه؟!...

۱- - الروضه البهیّه فی شرح اللمعه الدمشقیّه تحقیق کلانتر:۳/۲۱۶.

۲- جعفریات:۲۳۴ باب البر و...، من لایحضره الفقیه:۱/۲۵۲ ح ۷۷۰، علل الشرائع:۲/۳۴۸ ب۵۶ ح۶، عیون أخبارالرضا۲/۲۳: ب ۳۰ ح۵۱، تهذیب الأحکام:۶/۱۷۲ ب۷۹ ح۱۰، قصص الأنبیاء راوندی: ۲۷۹ فصل ۱۰ ح۳۴۲، مجموعهورام:۱/۱۵ جزء اول، مشکاهالأنوار:۳۲۵ ب۹، نوادر راوندی:۵۵، وسائل الشیعه:۴/۳۸۵ ب۱۹ح۵۴۶۸ و ج۱۵ ص۱۴۶ ب۶۴ ح۲۰۱۸۰ و ج۲۵ ص۳۶۳ ب۲۷ ح۳۲۱۳۴، مستدرک الوسائل:۱۱/۱۱۹ ب۵۲ ح۱۲۵۸۵- او ج۱۶ ص۲۹۷ ب۷۲ ح۱۹۹۴۱- ۶.

ص:۱۱۷

نَهی(النبیُّ)... وَ نَهی أنْ تَتَزَیَّنَ لِغَیْرِ زَوْجِهَا فَإنْ فَعَلَتْ كَانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ أنْ یُحْرِقَهَا بِالنَّارِ وَ نَهی أنْ تَتَكَلَّمَ الْمَرْأةُ عِنْدَ غَیْرِ زَوْجِهَا أوْ غَیْرِ ذی مَحْرَمٍ مِنْهَا أكْثَرَ مِنْ خَمْسِ كَلِمَاتٍ مِمَّا لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ.(۱)

پیامبر گرامی اسلام نهی فرمود... و از اینکه زنی برای غیر شوهر خود آرایش کند و فرمود: اگر زنی چنین کند بر خدا سزاوار است او را به آتش بسوزاند. و نهی فرمود از این که زنی نزد غیر شوهر خود و نامحرم بیش از پنج کلمه لازم سخن بگوید.

عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ: وَ نَهی (رَسُولُ اللهِ) أنْ تَتَكَلَّمَ الْمَرْأةُ عِنْدَ غَیْرِ زَوْجِهَا أوْ غَیْرِ ذی مَحْرَمٍ مِنْهَا أكْثَرَ مِنْ خَمْسِ كَلِمَاتٍ مِمَّا لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ.(۲)

امام صادق از پدران گرامی خود از رسول خدا نقل نمودند: پیامبر از اینکه زنی نزد غیر همسر و غیر محرمش، بیش از پنج کلمه لازم سخن بگوید، نهی فرمودند.

۱۶- گفتار با نامحرم

عَنْ عَلِیٍّ: ... وَ مُحَادَثَةُ النِّسَاءِ تَدْعُوا إلَی الْبَلَاءِ وَ یَزِیغُ الْقُلُوبِ... (۳).

۱- من لایحضره الفقیه:۴/۳ باب ذکر جمل من مناهی النبی...، امالی صدوق:۴۲۲ مجلس ۶۶، مجموعه‌ورام:۲/۲۵۶، مکارم الأخلاق:۴۲۴ فصل۲، وسائل الشیعه:۲۰/۱۹۷ب۱۰۶وص۲۱۱ ب۱۱۷، بحارالأنوار:۷۳/۳۲۸ ب۶۷ و ج۱۰۰ ص۲۴۳ ب۴ و ج۱۰۱ ص۳۲ ب۳۴.

۲- من لایحضره الفقیه:۴/۳، امالی صدوق:۴۴۲ مجلس۶۶، مجموعه‌ورّام:۲/۲۵۶، مکارم الأخلاق: ۴۲۴ فصل۲، وسائل الشیعه:۲۰/۱۹۷ ب۱۰۶ ح۲۵۴۱۶، بحارالأنوار:۷۳/۳۲۸ ب۶۷ و ج۱۰۰ ص۲۴۳ ب۴ و ج۱۰۱ ص۳۲ ب۳۴ ح۱.

۳- تحف العقول:۱۴۹ خطبه دیباج،بحارالأنوار:۷۴/۲۹۱ ب۱۴ ح۲.

ص:۱۱۸

حضرت امام علی فرمود: ... و گفتگو با زنان فراخوان بلاست و قلبها را منحرف می کند... .

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ قَالَ: مُحَادَثَهُ النِّسَاءِ مِنْ مَصَائِدِ الشَّيطَانِ.(۱)

امام صادق فرمود: گفتگو با زنان از دامهای شیطان است.

من مواعظ الإمام جعفر بن محمّد الصادق: ثَلَاثٌ يَجِبُ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ تَجَنُّبُهَا، مُقَارَنَهُ الْأَشْرَارِ وَ مُحَادَثَهُ النِّسَاءِ وَ مُجَالَسَهُ أَهْلِ الْبِدَعِ.(۲)

از موعظه های امام صادق چنین است: بر هر انسانی واجب است از سه چیز دوری کند: ۱- همراهی افراد شرور ۲- گفتگو با زنان ۳- همنشینی با بدعت گذاران.

۱۷- سلام به...

عَنْ أَبِی عَبْدِاللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: لَا تُسَلِّمْ عَلَى الْمَرْأَهِ.(۳)

امام صادق فرمود: به زن (آغاز به) سلام نکن!

پیام: باب سخن با نامحرم را باز مکن.

۱۸- گوهر در حراج

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَا تُنْزِلُوا النِّسَاءَ بِالْغُرَفِ وَ... .(۴)

پیامبر فرمودند: زنان را به محلّ همگانی (جایی که نامحرمان هستند) نبرید.

۱۹- بهترین برای زن؟...

۱- دعائم الإسلام:۲/۲۱۴ ح۷۸۸، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۳ ب۸۳ ح۱۶۶۹۲- ۳.

۲- تحف العقول:۳۱۹، بحارالأنوار:۷۵/۲۳۲ ب۲۳.

۳- کافی:۵/۵۳۵ باب التسليم على النساء ... ح۲، مشکاةالأنوار:۲۰۳ فصل۵، وسائل الشيعه:۲۰/۲۳۴، ابواب مقدمات النكاح، ب۱۳۱ ح۲۵۵۱۷.

۴- جعفریّات:۹۷، کافی:۵/۵۱۶ باب فی تأدیب النساء... ح۱، من لایحضره الفقیه:۱/۳۷۴ باب أدب المرأه فی الصلاه... ح۱۰۸۹، بحارالأنوار:۱۰۰/۲۶۱ ب۵ ح۱۶، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۵۹ ب۷۲ ح۱۶۶۴۷-۱.

ص:۱۱۹

عَنْ عَلِيّ أَنَّهُ قالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ: أَیُّ شَی ءٍ خَیرٌ لِلْمَرْأهِ؟ فَلَمْ یُجِبْهُ أحَدٌ مِنَّا فَذَکَرْتُ ذَلِکَ لِفَاطِمَهَ فَقَالَتْ: مَامِنْ شَی ءٍ خَیْرٌلِلْمَرْأهِ مِنْ أنْ لَاتَرَی رَجُلًا وَ لَایَرَاهَا فَذَکَرْتُ ذَلِکَ لِرَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ: صَدَقَتْ إنَّهَا بَضْعَهٌ مِنِّی.(۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: رسول خدا به ما فرمودند: چه چیز برای زن بهتر است؟ هیچ کدام از ما (اصحاب) آن حضرت را پاسخ ندادیم، پس آن را برای حضرت فاطمه ذکر نمودیم، فرمودند: چیزی برای زن بهتر از این نیست که هیچ مردی او را نبیند و او نیز هیچ مردی را نبیند. سخن آن حضرت را برای رسول خدا بیان نمودم، پیامبر فرمود: راست فرموده است، بدرستی که او پاره ای از من است.

عَنْ عَلِيّ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ: أخْبِرُونِی أیُّ شَی ءٍ خَیرٌ لِلنِّسَاءِ؟ فَعَیِینَا بِذَلِکَ کُلُّنَا حَتَّی تَفَرَّقْنَا فَرَجَعْتُ إلَی فَاطِمَهَ فَأَخْبَرْتُهَا بِالَّذِی قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ وَ لَیسَ أحَدٌ مِنَّا عَلِمَهُ وَ لَا عَرَفَهُ فَقَالَتْ: وَ لَکِنِّی أعْرِفُهُ خَیرٌ لِلنِّسَاءِ أنْ لَا یَرَیْنَ الرِّجَالَ وَ لَا یَرَاهُنَّ الرِّجَالُ فَرَجَعْتُ إلَی رَسُولِ اللَّهِ فَقُلْتُ: یارَسُولَ اللَّهِ سَألْتَنَا أیَّ شَی ءٍ خَیْرٌ لِلنِّسَاءِ، خَیْرٌ لَهُنَّ أنْ لَا یَرَیْنَ الرِّجَالَ وَ لَا یَرَاهُنَّ الرِّجَال فَقَالَ: مَنْ أخْبَرَکَ فَلَمْ تَعْلَمْهُ وَ أنْتَ عِنْدِی؟ فَقُلْتُ فَاطِمَهُ، فَأَعْجَبَ ذَلِکَ رَسُولَ اللَّهِ وَ قَالَ: إنَّ فَاطِمَهَ بَضْعَهٌ مِنِّی...(۲) .

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: ما نزد پیامبر بودیم، و ایشان فرمودند: مرا خبر دهید چه چیزی برای زنان بهتر است؟ ما ندانستیم چه جواب

۱- مستدرک الوسائل:۱۴/۱۸۲ ب ۲۱ ح ۱۶۴۵۰و ۱۶۴۵۲- ۴ و ص ۲۸۹ ب ۱۰۰ ح ۱۶۷۴۱- ۲.

۲- وسائل الشیعه:۲۰/۶۶ ح۲۵۰۵۴ از کشف الغمّه:۱/۴۶۶ از کتاب«أخبار فاطمه» تألیف شیخ صدوق، عدد القویه:۲۲۵، مکارم الأخلاق:۲۳۳ فصل ۹.

ص:۱۲۰

بگوییم و پراکنده شدیم، به حضرت زهرا مراجعه نمودم و ایشان را به آنچه پیامبر فرموده بودند و اینکه کسی ندانست چه جوابی بدهد، خبر دادم. آن حضرت فرمودند: ولی من می دانم، بهترین چیز برای زنان این است که مردی را نبینند و مردان نیز آنان را نبینند. پس به سوی پیامبر بازگشتم و گفتم: ای پیامبر! از ما سؤال فرمودید چه چیزی برای زنان بهتراست؛ بهترین چیز برای آنان این است که مردان را نبینند و مردان نیز آنان را نبینند. آن حضرت فرمودند: چه کسی به شما خبر داد، آنگاه که نزد من بودید نمی دانستید؟ گفتم: فاطمه، پس پیامبر از آن درشگفت و خشنود گشت و فرمود: بدرستی که فاطمه پاره ای از من است.

قَالَ النَّبِیُّ لَهَا(لفاطمه): أیُّ شَی ءٍ خَیْرٌ لِلْمَرْأهِ؟ قَالَتْ: أنْ لَاتَرَی رَجُلًاوَ لَایَرَاهَا رَجُلٌ. فَضَمَّهَا إلَیهِ وَ قَالَ: ذُرِّیَّهٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ(۱).

رسول خدا به حضرت فاطمه فرمودند: چه چیز برای زن بهتر است؟ حضرت فاطمه فرمودند: اینکه هیچ مردی را نبیند و هیچ مردی او را نبیند. آنگاه پیامبر آن حضرت را در آغوش گرفته و فرمودند: ذریّه ای که بعضی از بعض دیگرند.

توضیح: جمله اخیر «ذریّه ای که بعضی از بعض دیگرند»، مضمون یکی از آیات قرآن(۲) می باشد. پیامبر اکرم از بیان این جمله قصد نموده اند که این سخن حضرت زهرا را تایید فرموده و در عین حال تأکید نمایند که حضرت فاطمه

۱- مناقب آل ابی طالب، ابن شهرآشوب:۳/۳۴۱، بحارالأنوار:۴۳/۸۴ ب۴.

۲- (۳) سوره آل عمران: آیه ۳۵: ذُرِّیَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمیعٌ عَلیمٌ .

ص:۱۲۱

زهرا از خاندان عصمت و نبوّت بوده و دست پرورده وحی هستند.

۲۰- آنجا که به خدا نزدیکتر است...

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أبِیهِ: أنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ دَخَلَ عَلَیهَا عَلِیٌّ وَ بِهِ کَآبَهٌ شَدِیدَهٌ فَقَالَتْ: مَا هَذِهِ الْکَآبَهُ فَقَالَ: سَألَنَا رَسُولُ اللَّهِ عَنْ مَسْألَهٍ وَ لَمْ یَکُنْ عِنْدَنَا جَوَابٌ لَهَا. فَقَالَتْ: وَ مَا الْمَسْألَهُ؟ قَالَ: سَألَنَا عَنِ الْمَرْأهِ مَا هِیَ قُلْنَا عَوْرَهٌ قَالَ فَمَتَی تَکُونُ أدْنَی مِنْ رَبِّهَا فَلَمْ نَدْرِ. قَالَت: إرْجِعْ إلَیهِ فَأعْلِمْهُ أنَّ أدْنَی مَا تَکُونُ مِنْ رَبِّهَا أنْ تَلْزَمَ قَعْرَ بَیْتِهَا. فَانْطَلَقَ فَأخْبَرَ النَّبِیَّ فَقَالَ: مَاذَا مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِکَ یا عَلِیُّ، فَأخْبَرَهُ أنَّ فَاطِمَهَ أخْبَرَتْهُ، فَقَالَ: صَدَقَتْ إنَّ فَاطِمَهَ بَضْعَهٌ مِنِّی.(۱)

امام صادق از پدر گرامیشان روایت می کنند که فرمود: حضرت علی در حالی که بسیار اندوهگین بودند بر حضرت فاطمه وارد شدند. حضرت فاطمه فرمودند: این اندوه بسیار از چیست؟ حضرت علی فرمودند: پیامبر از ما پرسشی نمودند و جوابی نداشتیم. حضرت فاطمه فرمودند: آن مسأله چیست؟ گفتم: از ما سؤال فرمود که زن چیست؟ پاسخ دادیم: عورت است (باید پوشیده گردد). فرمود: چه زمانی به خدای خود نزدیکتر است؟ و ما جواب آن را ندانستیم. حضرت فاطمه فرمودند: به سوی پیامبر بازگرد و به ایشان بگو: بدرستی که زن زمانی به خدای خود نزدیکتر است که درون خانه خود (دور از نامحرم) باشد. پس امیرالمؤمنین از خانه بیرون رفتند و به پیامبر خبر دادند، آن حضرت فرمودند: این جواب از تو نیست ای علی! پس امام علی خبر دادند که جواب از فاطمه است. پس پیامبر فرمودند:

۱- جعفریّات:۹۵، عددالقویّه:۲۲۴؛ نوادر راوندی:۱۴؛ دعائم الإسلام:۲/۲۱۵ فصل۴ ح۷۹۳، مستدرک الوسائل:۱۴/۱۸۲ ب۲۱ ح۱۶۴۵۰- ۲، بحارالأنوار:۱۰۰/۲۵۰ ب۴ ح۴۰.

ص:۱۲۲

فاطمه درست گفته است، بدرستی که فاطمه بخشی از من است.

قَالَ عَلِيٌّ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ أَصْحَابَهُ عَنِ الْمَرْأَةِ مَا هِيَ؟ قَالُوا: عَوْرَةٌ، قَالَ: فَمَتَى تَكُونُ أَدْنَى مِنْ رَبِّهَا؟ فَلَمْ يَدْرُوا فَلَمَّا سَمِعَتْ فَاطِمَةُ ذَلِكَ قَالَتْ: أَدْنَى مَا تَكُونُ مِنْ رَبِّهَا أَنْ تَلْزَمَ قَعْرَ بَيْتِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: إِنَّ فَاطِمَهَ بَضْعَهٌ مِنِّی.(۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: پیامبر ازاصحاب خود پرسیدند: زن چیست؟ پاسخ دادند: عورت است (نباید آشکار باشد). فرمود: چه زمانی به خدای خود نزدیکتر است؟ اصحاب جواب را ندانستند، حضرت فاطمه آن را شنیدند و پاسخ فرمودند: زنان زمانی به خدای خود نزدیکترند که کنج (درون) خانه خود باشند. پیامبر فرمودند: بدرستی که فاطمه پاره ای از من است.

۲۱- حفظ با حجاب

عَنْ أَبِی عَبْدِاللَّهِ قَالَ: قَالَ أَمِيرُالْمُؤْمِنِينَ فِی رِسَالَتِهِ إِلَی الْحَسَنِ: ... وَاكْفُفْ عَلَيْهِنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ بِحِجَابِكَ إِيَّاهُنَّ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحِجَابِ خَيْرٌ لَكَ وَ لَهُنَّ مِنَ الِارْتِيَابِ وَلَيْسَ خُرُوجُهُنَّ بِأَشَدَّ مِنْ دُخُولِ مَنْ لَا تَثِقُ بِهِ عَلَيْهِنَّ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَايَعْرِفْنَ غَيْرَكَ مِنَ الرِّجَالِ فَافْعَلْ...وَ إِيَّاكَ وَ التَّغَايُرَ فِی غَيْرِ مَوْضِعِ غَيْرَهٍ فَإِنَّ ذَلِكَ يَدْعُوا الصَّحِيحَهَ إِلَی السَّقَمِ وَ الْبَرِيئَهَ إِلَی الرِّيْبِ...(۲) حضرت امام امیرالمؤمنین علی از جنگ صفّین باز می گشتند، به فرزندشان امام حسن مجتبی نوشتند: ...زنان را روی پوشیده دار تا چشمشان به مردان (نامحرم) نیفتد، که سختگیری در پوشیدگی (و حجاب) بیش از هر چیز آنان را نگاه داری می کند. بیرون رفتن ایشان (از خانه در جمع نامحرمان حاضر شدن)

۱- حارالأنوار:۴۳/۹۲ ب۴ ح۱۶.

۲- کافی:۵/۳۳۷ ح۷، نهج البلاغه چاپ دارالمعرفه بیروت:۳/۵۶ نامه۳۱، کشف المحجّه:۲۲۰، تحف العقول:۶۸، وسائل الشیعه:۲۰/۶۴ ب۲۴ ح۲۵۰۴۹، مستدرک الوسائل:۱۴/۱۸۳ ب۲۱ ح۱۶۴۵۳- ۵.

ص:۱۲۳

بـدتر از آن نیست که فردی را که به وی اطمینـان نـداری، به خـانه آوری. اگر در توان توست کاری کن که جز تو را نشناسـند... از غیرت ورزیدن نابجا بپرهیز که سبب می شود زن درستکار به نادرستی، و بانوی پاکدامن به بدگمانی بیفتد... .

۲۲- حجابِ ناتمام...

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: لَا یَصْلُحُ لِلْمَرْأهِ الْمُسْلِمَهِ أَنْ تَلْبَسَ مِنَ الْخُمُرِ وَ الدُّرُوعِ مَا لَایُوَارِی شَیْئاً.(۱)

امام صادق فرمودند: برای زن مسلمان شایسته نیست حجابش ناتمام باشد.

۲۳- حتّی از زنان...

عَنْ أَبِی عَبْدِاللَّهِ قَالَ: وَ لَا(یَنْبَغِی) یَجُوزُ لِلْمَرْأهِ أَنْ تَنْکَشِفَ بَیْنَ یَدَی الْیَهُودِیَّهِ وَالنَّصْرَانِیَّهِ لِأَنَّهُنَّ یَصِفْنَ ذَلِکَ لِأَزْوَاجِهِنَّ وَ لَا یَجُوزُ لَهَا أَنْ تَتَطَیَّبَ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ بَیْتِهَا وَ لَـا یَجُوزُ لَهَا أَنْ تَتَشَبَّهَ بِالرِّجَالِ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ لَعَنَ الْمُتَشَبِّهِینَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ لَعَنَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَال.(۲)

حضـرت امام صادق فرمودنـد: زن مسـلمان حتّی میـان زنـان یهودی و نصـرانی بـا چهره بـاز نمایـان نشود؛ زیرا آنها ویژگیهای زن مسـلمان را برای شوهرانشان ومردهای یهودی و نصـرانی توصـیف می کنند، و برای زن مسلمان جایز نیست هنگامی که از خانه اش بیرون می رود خود را خوشـبو و آرایش کند. و نباید خود را شبیه مردان کند؛ زیرا پیامبرخدا مردانی که خود را شبیه زنان و زنانی که خود را شبیه مردان کنند، لعنت فرمود.

۲۴- در احرام هم...

۱- کافی:۳/۳۹۶ ح۱۴،تهذیب الأحکام:۲/۲۱۹ ب۱۱ ح۶۹، استبصار:۱/۳۹۰ ب۲۲۸ ح۸، مکارم الأخلاق:۹۳، وسائل الشیعه:۴/۳۸۸ ب۲۱ ح۵۴۷۵.

۲- کافی:۵/۵۱۹ باب التستر... ح۵، من لا یحضره الفقیه:۳/۵۶۱ باب النوادر... ح۴۹۲۸، وسائل الشیعه:۲۰/۲۲۰ ب۱۲۳ح۲۵۴۷۳-۱ از خصال:۵۸۵ ح۱۲.

ص:۱۲۴

قَالَ أبُو عَبْدِ اللَّهِ: الْمَرْأةُ الْمُحْرِمَهُ... وَ قَالَ: تَسْدِلُ الثَّوْبَ عَلَی وَجْهِهَا، قُلْتُ: حَدُّ ذَلِکَ إلَی أیْنَ؟ قَالَ: إلَی طَرَفِ الْأنْفِ قَدْرَ مَا تُبْصِرُ.(۱)

امام صادق فرمودند: زن در حال احرام... و باید چادرش را بر جلو صورتش آویزان کند. گفتم: حدّ آن تا کجاست؟ فرمود: تا آخر بینی به اندازه ای که (جلو پایش را) ببیند.

قَالَ أبُو عَبْدِ اللَّهِ: الْمُحْرِمَهُ تَسْدُلُ الثَّوْبَ عَلَی وَجْهِهَا إلَی الذَّقَنِ.(۲)

امام صادق فرمودند: زن مُحرم (در حال احرام) لباس را پرده وار به صورتش تا چانه آویزان نماید.

عن ابی عبدالله: أنَّ الْمُحْرِمَهَ تَسْدُلُ ثَوْبَهَا إلَی نَهْرِهَا.(۳)

امام صادق فرمودند: زن مُحرم (در حال احرام) چادرش را جلو صورتش تا گودی زیر گلویش (مانند پرده) آویزان کند.

عن ابی عبدالله أنّه قال: تَسْدُلُ الْمَرْأةُ الثَّوْبَ عَلَی وَجْهِهَا مِنْ أعْلَاهَا إلَی النَّحْرِ إذَا کَانَتْ رَاکِبَهً.(۴)

امام صادق فرمودند: زن هنگامی که سوار بر مرکب است چادرش را از بالای صورت تا گودی زیر گلویش مانند پرده به صورتش آویزان کند.

عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: مَرَّ أبُوجَعْفَرٍ بِامْرَأهٍ مُتَنَقِّبَهٍ وَ هِیَ مُحْرِمَهٌ فَقَالَ: أحْرِمِی وَ أسْفِرِی وَ أرْخِی ثَوْبَکِ مِنْ فَوْقِ رَأْسِکِ فَإنَّکِ إنْ تَنَقَّبْتِ لَمْ یَتَغَیَّرْ لَوْنُکِ. فَقَالَ رَجُلٌ:

۱- کافی:۴/۳۴۴ ح ۱؛ تهذیب:۵/۷۳ ح۲۴۳، وسائل الشیعه:۱۲/۴۹۳ ب۴۸ ح۱۶۸۷۷.

۲- من لایحضره الفقیه:۲/۲۱۹ ح۱۰۰۷، وسائل الشیعه:۱۲/۴۹۵ ب۴۸ ح ۱۶۸۸۱.

۳- من لایحضره الفقیه:۲/۳۵۶ ح۲۶۸۸، وسائل الشیعه:۱۲/۴۹۵ ب۴۸ ح ۱۶۸۸۲.

۴- من لایحضره الفقیه:۲/۳۴۲ باب ما یجوز الإحرام فیه و... ح۲۶۲۶، وسائل الشیعه:۱۲/۴۹۵ ب۴۸ ح ۱۶۸۸۳.

ص:۱۲۵

إلَی أیْنَ تُرْخِیهِ؟ فَقَالَ: تُغَطِّی عَیْنَیْهَا. قَالَ قُلْتُ: یَبْلُغُ فَمَهَا؟ قَالَ: نَعَمْ.(۱)

امام باقر از زنی کـه (مُحرم بـود و) نقـاب به صـورت داشت گذشـتند و فرمودنـد: عمـل به احرام کن و نقـاب از صـورت بگشـا و چادرت را از بالای سرت رها کن (به جلو صورت خود)؛ زیرا اگر نقاب بسته باشی شکل و رنگ تو (نسبت به قبل از احرام) تغییر و تفـاوتی پیـدا نکرده است. مردی پرسـید: تـا کجـا چادرش را رها کنـد؟ فرمود: تا چشـمش را بپوشانـد. (آن مرد) گفت: پرسـیدم: تا دهانش برسد؟ فرمود: بله.

توضـیح: از شـیوه بیان حضـرت با این خانم چنین برمی آیـد که او پیش از احرام، نقاب به چهره می زده و این امری عادی بوده، لذا حضـرت تصـریح می فرماینـد که اگر در حـال احرام هم نقـاب بزنـد چهره اش بـا پیش از احرام تفـاوتی نکرده و مقصـود از آویزان نمودن چادر، پوشاندن صورت است تا آنجا که نامحرمی نتواند چهره او را ببیند.

قَالَ أبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَرْأةُ الْمُحْرِمَهُ...تَسْدِلُ الثَّوْبَ عَلَی وَجْهِهَا. قُلْتُ: حَدُّ ذَلِکَ إلَی أیْنَ؟ قَالَ: إلَی طَرَفِ الْأنْفِ قَدْرَ مَا تُبْصِرُ.(۲)

حضرت امام جعفرصادق فرمودنـد: زن در حال احرام... چادر را بر صورت خود بیانـدازد. گفتم: حـدّ آن تا کجاست؟ فرمودند: تا زیر بینی به اندازه ای که بتواند (جلو خود را) ببیند.

بَعْضُ نُسَخِ فِقْهِ الرِّضَا: وَ لَا بَأسَ أنْ تُسْدِلَ الْمَرْأةُ الْمُحْرِمَهُ الثَّوْبَ عَلَی وَجْهِهَا حَتَّی یَبْلُغَ نَحْرَهَا إذَا کَانَتْ رَاکِبَهً.

۱- کافی:۴/۳۴۴ باب ما یجوز للمحرمه أن تلبسه...ح۱، تهذیب:۵/۷۳ ب۷ ح۵۱.

۲- کافی:۴/۳۴۴ ح۱، تهذیب الأحکام:۵/۷۳ ب۷ ح۵۱، وسائل الشیعه:۱۲/۴۹۳ ب۴۸ ح۱۶۸۷۷ .

ص:۱۲۶

وفی موضع آخر منه: وَمَنْ كَانَ مَعَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ فَلْيَصْنَعْنَ كَمَا تَصْنَعُونَ وَيَسْدِلْنَ الثِّيَابَ عَلَى وُجُوهِهِنَّ سَدْلًا إِنْ أَرَدْنَ ذَلِكَ إِلَى النَّحْرِ.(۱)

در برخی نسخه های کتاب شریف فقه منسوب رضوی چنین آمده است: و باکی نیست که زن در حال احرام پوشش خود را چنان بر چهره بکشد تا به گلوی خود برساند اگر سوار بر مرکب است.

و در جای دیگر آمده است: و هرکس از زنان با شما باشد، باید همچون شما کنند و پوشش خود را اگر بخواهند تا گلو بر چهره های خود بیاندازند.

کتاب المقنع : وَ لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَهِ أَنْ تَتَنَقَّبَ لِأَنَّ إِحْرَامَ الْمَرْأَهِ فِي وَجْهِهَا وَ إِحْرَامَ الرَّجُلِ فِي رَأْسِهِ، قَالَ: وَ لَا بَأْسَ أَنْ تُسْدِلَ الثَّوْبَ عَلَى وَجْهِهَا مِنْ أَعْلَاهُ إِلَى النَّحْرِ إِذَا كَانَتْ رَاكِبَهً.(۲)

شیخ صدوق در کتاب شریف «المقنع» که از متون احادیث اهل بیت است آورده: جایز نیست زن در حال احرام نقاب بزند؛ زیرا احرام زن در چهره او و احرام مرد در سرِ اوست، و باکی نیست که چادر خود را اگر سوار بر مرکب است، از بالا تا گلو بیاندازد.

المقنع للصدوق: وَ يكْرَهُ النِّقَابُ وَ لَا بَأْسَ أَنْ تُسْدِلَ الثَّوْبَ عَلَى وَجْهِهَا إِلَى طَرَفِ الْأَنْفِ قَدْرَ مَا تُبْصِرُ وَ إِنْ مَرَّ بِهَا رَجُلٌ اسْتَتَرَتْ مِنْهُ بِثَوْبِهَا وَ لَا تَسْتَتِرُ بِيدِهَا مِنَ الشَّمْسِ.(۳)

شیخ صدوق در جای دیگر از «مقنع» فرموده است: و روا نیست نقاب زدن برای زن در حال احرام و باکی نیست که چادرش را بر چهره خود تا انتهای بینی

۱- مستدرک الوسائل:۹/۲۲۴ ب۳۸ ح۱۰۷۴۳- ۲.

۲- همان ح۱۰۷۴۴- ۳.

۳- همان ح۱۰۷۴۵- ۴.

ص:۱۲۷

بیانـدازد چنانکه بتواند (جلو پایش را) ببیند و اگر مردی (نامحرم) از او گذشت با لباس خود چهره اش را نپوشاند و با دست خود را از خورشید نپوشاند.

نتیجه: پوشاندن صورت بر زنان حتّی در حال احرام واجب است و نگاه کردن نامحرمان به آن جایز نیست.

۲۵- نظر به بانوان نامسلمان و...

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَا حُرْمَهَ لِنِسَاءِ أَهْلِ الذِّمَّهِ أَنْ یُنْظَرَ إِلَی شُعُورِهِنَّ وَ أَیْدِیهِنَّ.(۱)

امام صادق می فرماید: رسول خدا فرمود: نگریستن به مو و دست زنان اهل ذمّه، حرام نیست.

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ: لَا بَأْسَ بِالنَّظَرِ إِلَی رُءُوسِ نِسَاءِ أَهْلِ الذِّمَّهِ... (۲)

امام صادق از پدرش و آن حضرت از امام علی روایت می نماید که فرمودند: نگاه کردن به سر زنان اهل ذمّه اشکالی ندارد.

عَنْ عَبَّادِ بْنِ صُهَیبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللَّهِ یقُولُ: لَابَأْسَ بِالنَّظَرِ إِلَی رُءُوسِ أَهْلِ التِّهَامَهِ وَ الْأَعْرَابِ وَ أَهْلِ السَّوَادِ وَ الْعُلُوجِ لِأَنَّهُمْ إِذَا نُهُوا لَا یَنْتَهُونَ قَالَ: وَ الْمَجْنُونَهِ وَالْمَغْلُوبَهِ عَلَی عَقْلِهَا وَ لَا بَأْسَ بِالنَّظَرِ إِلَی شَعْرِهَا وَ جَسَدِهَا مَا لَمْ یَتَعَمَّدْ ذَلِکَ.(۳)

امام صادق فرمود: نگریستن به سر زنان تهامه، بادیه نشین، روستایی های اطراف و علج ها (بی تقوایان)، ایراد ندارد؛ زیرا اینان، هرگاه نهی شوند، از

۱- کافی:۵/۵۲۴ باب النظر الی نساء اهل الذّمه ح ۱، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۵، ابواب مقدمات النکاح، ب۱۱۲ ح ۲۵۴۴۰.

۲- وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۵، ابواب مقدمات النکاح، ب۱۱۲، ح ۲۵۴۴۱.

۳- کافی:۵/۵۲۴ باب النظر الی نساء الاعراب و اهل السّواد ح ۱، وسائل الشیعه:۲۰/۲۰۶ ح ۱.

ص:۱۲۸

انجام این کار دست برنمی دارند. ایراد ندارد به مو و بدن زنان دیوانه و فاقد عقل نگاه کرد، البته به شرطی که این کار از روی عمد (قصد لذّت و ادامه نگاه) نباشد.

۲۶- پوشش بانوان در برابر خواستگاران

شیخ طوسی در النهایه و الخلاف و المبسوط نگاه کردن مرد به چهره و دستها تا مچ زنی را که می خواهد به عقد نکاح درآورد جایز می داند.(۱)

ابن ادریس و محقق حلّی و شهید ثانی نیز بر این فتوا هستند.(۲)

۲۷- بیتوته و نَفَسِ...

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَبِتْ فِي مَوْضِعٍ يَسْمَعُ نَفَسَ إِمْرَأةٍ لَيَسَتْ لَهُ بِمَحْرَمٍ.(۳)

رسول خدا فرمود: هرکس ایمان به خدا و روز قیامت دارد، نباید در جایی که صدای نَفَسِ زن نامحرم را می شنود، بماند.

۲۸- در خانه بیگانه

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: أَيُّما امْرَأةٍ وَضَعَتْ ثَوْبَهَا فِي غَيْرِ مَنْزِلِ زَوْجِهَا أوْ بِغَيْرِ إِذْنِهِ لَمْ تَزَلْ فِي لَعْنَهِ اللَّهِ إِلَى أنْ تَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهَا.(۴)

امام صادق فرمود: هر زنی که پوشش خود را در غیر خانه شوهرش و بدون اجازه او کنار گذارد؛ تا آنگاه که به خانه بازگردد؛ پیوسته در لعنت خداست.

۲۹- بیگانه در خانه

۱- النهایه:۴۸۴؛ الخلاف:۲/۱۳۹؛ المبسوط:۴/۱۶۱.

۲- شرائع الاسلام:۲/۲۶۸؛ الروضه البهیّه:۵/۹۷، سلسله ینابیع الفقهیه:۱۹/۴۲۵.

۳- وسائل الشیعه:۲۰/۱۸۵ ب۹۹ ح۲۵۳۸۲، بحارالأنوار:۱۰۱/۵۰ ب۳۷ ح۱۶.

۴- من لایحضره الفقیه:۳/۴۴۰ باب حق الزوج علی المرأه... ح۴۵۲۳، مکارم الأخلاق:۲۱۵.

ص:۱۲۹

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: غَضَبُ اللَّهِ وَ غَضَبِی عَلَی امْرَأهٍ أدْخَلَتْ عَلَی أهْلِ بَیْتِهَا مِنْ غَیرِهِمْ فَأکَلَ خِزَانَتَهُمْ وَ نَظَرَ إلَی عَوْرَاتِهِمْ.(۱)

پیامبراکرم فرمود: غضب خداوند و من بر زنی است که نامحرم را بر اهل خانه اش داخل کرده و آن نامحرم از خوردنی ها بخورد و نگاه (شهوت آلود و حرام) به آنان بیندازد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَایَحِلُّ لِامْرَأهٍ أنْ تُدْخِلَ بَیْتَهَامَنْ قَدْ بَلَغَ الْحُلُمَ وَ لَا تَمْلَأَ عَیْنَهَا مِنْهُ وَ لَا یَمْلَأَ عَیْنَهُ مِنْهَا وَ لَا تَأْکُلَ مَعَهُ وَ لَا تَشْرَبَ إلَّا أنْ یَکُونَ مَحْرَماً عَلَیْهَا وَ ذَلِکَ بِحَضْرَهِ زَوْجِهَا. فَقَالَتْ عَائِشَهُ عِنْدَ ذَلِکَ: یا رَسُولَ اللَّهِ! وَ إنْ کَانَ مَمْلُوکاً؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: وَ إنْ کَانَ مَمْلُوکاً، فَلَا تَفْعَلْ شَیْئاً مِنْ ذَلِکَ فَإنْ فَعَلَتْ فَقَدْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَیْهَا وَ مَقَتَهَا وَلَعَنَهَا وَ لَعَنَتْهَا الْمَلَائِکَهُ .(۲)

رسول خدا فرمود: جایز نیست زنی مردِ بالغ را داخل خانه خود کند و چشمان خود را از نگاه به او و چشمان او را از نگاه به خود پُر کند و نباید با او هم غذا شود و نوشیدنی بنوشد مگر اینکه محرم او باشد در حالی که شوهرش هم حضور داشته باشد. آنگاه عایشه گفت: ای پیامبر خدا! هرچند که برده یا غلام باشد؟

پیامبراکرم فرمودند: گرچه برده باشد نباید هیچ یک از این کارها را انجام دهد و اگر چنین کرد، همانا خداوند بر او غضب نموده و همراه با فرشتگانش او را لعنت می کنند.

عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: إشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَی امْرَأهٍ أدْخَلَتْ عَلَی أهْلِ بَیْتِهَا مِنْ

۱- جعفریّات:۱۰۴، مستدرک الوسائل:۱۴/۳۰۴ ب۱۱۸ح۱۶۷۸۳- ۶ و ص۳۳۳ ب۲ ح۱۶۸۶۹- ۲.

۲- مستدرک الوسائل:۱۴/۲۸۶ ب۹۶ ح۱۶۷۳۴- ۲.

ص:۱۳۰

غَیرِهِمْ فَأَکَلَ خَیْرَاتِهِمْ وَ نَظَرَ إِلَی عَوْرَاتِهِمْ.(۱)

امام صادق فرمود: غضب خداوند بر زنی که بر اهل خانه اش نامحرم را داخل کند و او نعمت های آنان را بخورد و عورتهای آنان را نگاه (چشم چرانی) کند شدّت خواهد گرفت.

۳۰- سوّمین آنها...

عَنْ عَلِیٍّ: أَنَّهُ کَانَ نَهَی عَنْ مُحَادَثَهِ النِّسَاءِ، یَعنِی غَیرَ ذَوَاتِ ألمَحَارِمِ وَقَالَ: لَا یَخْلُو بِامْرَأهٍ رَجُلٌ، فَمَا مِنْ رَجُلٍ خَلَا بِامْرَأهٍ إِلَّا کَانَ الشَّیطَانُ ثَالِثَهُمَا.(۲)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی از سخن گفتن زنان با نامحرم نهی کرده و فرمودند: زن و مرد نامحرمی با هم خلوت نکنند، مگر اینکه شیطان سوّمین آنان باشد (و زمینه سازی فحشاء کند).

۳۱- خداوند نمی پذیرد...

قَالَ أَبُوعَبْدِاللَّهِ: ... وَ أَیُّمَا امْرَأهٍ تَطَیَّبَتْ لِغَیْرِ زَوْجِهَا لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاهٌ حَتَّی تَغْتَسِلَ مِنْ طِیبِهَا کَغُسْلِهَا مِنْ جَنَابَتِهَا.(۳)

امام صادق فرمود: ...و خداوند نماز زنی را که برای غیر همسرش خود را خوشبو نماید، نمی پذیرد تا وقتی که از این کار خود غسل نماید، همان گونه که از جنابت خود غسل می کند.

۳۲- شایسته نیست

۱- کافی:۵/۵۴۳ ح۳، دعائم الإسلام:۲/۴۴۸ فصل ۲ ح۱۵۶۶، نوادر راوندی:۳۸، وسائل الشیعه: ۲۰/۳۱۵ ب۲ ح۲۵۷۱۱.

۲- دعائم الإسلام:۲/۲۱۴ فصل ۴ ح۷۸۸، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۶۵ ب۷۸ ح۱۶۶۶۵- ۲.

۳- کافی:۵/۵۰۷ باب حق الزوج علی المرأه... ح۲، من لایحضره الفقیه:۳/۴۴۰ باب حق الزوج علی المرأه... ح۴۵۲۱، مکارم الأخلاق:۲۱۵، وسائل الشیعه:۲۰/۱۶۰، ابواب مقدمات النکاح، ب۸۰ ح۲۵۳۰۵.

ص:۱۳۱

عَنْ أبِی عَبْدِاللَّهِ قَالَ: لَا یَنْبَغِی لِلْمَرْأهِ أنْ تُجَمِّرَ ثَوْبَهَا إذَا خَرَجَتْ مِنْ بَیْتِهَا.(۱)

امام صادق فرمود: هرگاه زن بخواهد از خانه خارج شود، شایسته نیست (نارواست) لباس خود را خوشبو کند.

۳۳- آرایش کرده ...

عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: أیُّ امْرَأهٍ تَطَیَّبَتْ ثُمَّ خَرَجَتْ مِنْ بَیْتِهَا فَهِیَ تُلْعَنُ حَتَّی تَرْجِعَ إلَی بَیْتِهَا مَتَی مَا رَجَعَتْ.(۲)

امام صادق فرمود: پیامبرخدا فرمود: زنی که خود را خوشبو کند، سپس از خانه اش خارج شود (جایی برود که نامحرم حضور دارد)، مورد لعنت است تا هنگامی که به خانه خود بازگردد.

۳۴- من او را می بینم...

جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أبِیهِ: أنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ اسْتَأْذَنَ عَلَیهَا أعْمَی فَحَجَبَتْهُ فَقَالَ لَهَا النَّبِیّ: لِمَ حَجَبْتِهِ وَ هُوَ لَا یَرَاکِ؟ فَقَالَتْ: یا رَسُولَ اللَّهِ إنْ لَمْ یَکُنْ یَرانِی فَأنَا أرَاهُ وَ هُوَ یَشَمُّ الرِّیحَ. فَقَالَ النَّبِیّ: أشْهَدُ أنَّکِ بَضْعَهٌ مِنِّی.(۳)

امام صادق ازپدر گرامی خود امام باقر نقل نمودند که ایشان فرمودند: مرد کوری بر حضرت فاطمه زهرا وارد شد در حالی که آن حضرت خود را از او در حجاب داشتند. آنگاه رسول خدا فرمودند: او شما را نمی بیند، چرا خود

۱- کافی:۵/۵۱۹ ح۳، من لایحضره الفقیه:۳/۴۴۰ ح۴۵۲۲، وسائل الشیعه:۲۰/۱۶۱ب ۸۰ ح۲۵۳۰۹.

۲- کافی:۵/۵۱۸ باب التستر... ح۲، مکارم الأخلاق:۴۳، عوالی اللآلی:۳/۳۰۹ باب النکاح... ح۱۳۳، بحارالأنوار:۱۰۰/۲۴۷ ب۴ ح۲۷، وسائل الشیعه:۱۴/۱۱۲، ابواب مقدمات النکاح، ب۸۰ ح۴ و ص ۱۶۱ ح۲۵۳۰۸.

۳- دعائم الإسلام:۲/۲۱۴ فصل۴ ح۷۹۲؛ عددالقویّه:۲۲۴؛ نوادر راوندی:۱۳، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۸۹ ب۱۰۰ ح۱، بحارالأنوار:۴۳/۹۱ ب۴.

ص:۱۳۲

را در حجاب داشتید؟ فرمودند: اگر او مرا نمی بیند من او را می بینم و او بو را استشمام می کند. آنگاه پیامبر فرمودند: گواهی می دهم که تو پاره ای از من هستی.

۳۵- شما که ... می بینید!

إسْتَأْذَنَ إبْنُ اُمِّ مَكْتُومٍ عَلَى النَّبِيِّ وَ عِنْدَهُ عَائِشَةُ وَ حَفْصَةُ فَقَالَ لَهُمَا: قُومَا فَادْخُلَا الْبَيْتَ. فَقَالَتَا: إنَّهُ أعْمَى. فَقَالَ: إنْ لَمْ يَرَكُمَا فَإنَّكُمَا تَرَيانِهِ.(۱)

یکی از اصحاب پیامبر که نابینا بود به نام ابن امّ مکتوم درحالی بر پیامبر وارد شد که عایشه و حفصه نزد ایشان بودند، پیامبر فرمودند: برخیزید و به اتاق بروید. گفتند: وی کور است. حضرت فرمودند: گرچه او شما را نمی بیند، ولی شما وی را می بینید.

عَنْ اُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ:كُنْتُ عِنْدَرَسُولِ اللَّهِ وَعِنْدَهُ مَيمُونَهُ فَأقْبَلَ ابْنُ اُمِّ مَكْتُومٍ وَذَلِكَ بَعْدَ أنْ اُمِرَ بِالْحِجَابِ فَقَالَ: إحْتَجِبَا، فَقُلْنَا: يارَسُولَ اللَّهِ ألَيسَ أعْمَى لَايُبْصِرُنَا؟ قَالَ: أفَعَمْياوَانِ أنْتُمَا؟ ألَسْتُمَا تُبْصِرَانِهِ؟!.(۲)..

امّ سلمه همسرِ خوب رسول خدا می گوید: من و میمونه نزد رسول خدا بودیم که ابن امّ مکتوم بعد از آنکه فرمان حجاب برای ما آمده بود وارد شد،

پیامبر فرمود: هر دو حجاب گیرید. ما گفتیم: ای رسول خدا! مگر نه اینکه او کور است و ما را نمی بیند؟ آن حضرت فرمود: آیا شما نیز کور هستید؟ او را نمی بینید؟!...

۳۶- چشمان گریان، مگر...

۱- کافی:۵/۵۳۴ ح ۲.

۲- وسائل الشیعه:۲۰/۲۳۲ ب۱۲۹ح ۲۵۵۱۱ -۴ از مکارم الأخلاق:۲۳۳.

ص:۱۳۳

عَنِ النَّبِیِّ قَـالَ: کُـلُّ عَینٍ بَـاکِیَهٌ یَوْمَ الْقِیامَهِ إلَّا ثَلَاثَ أعْیُنٍ، عَیْنٍ بَکَتْ مِنْ خَشْیَهِ اللَّهِ وَ عَیْنٍ غُضَّتْ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ وَ عَیْنٍ بَاتَتْ سَاهِرَهً فِی سَبِیلِ اللَّه.(۱)

پیامبراکرم فرمود: روز قیامت همه چشم ها گریان اند به جزسه چشم: چشمی که از ترس (نافرمانی) خدا در دنیا گریان بوده است، چشمی که از صحنه های حرام بسته شده و چشمی که در راه خدا شب زنده داری نموده.

۳۷- با حوریان

وَ قَالَ الصَّادِقُ : مَنْ نَظَرَ إلَی امْرَأهٍ فَرَفَعَ بَصَرَهُ إلَی السَّمَاءِ أوْ غَمَّضَ بَصَرَهُ لَمْ یَرْتَدَّ إلَیهِ بَصَرُهُ حَتَّی یُزَوِّجَهُ اللَّهُ مِنَ الْحُورِالْعِینِ.(۲)

امام جعفرصادق فرمودنـد: هرکس چشـمش به زنی افتاد، اگر چشم خود را به آسـمان کند و یا از حرام فرونهد، بی درنگ خدای تعالی از حوریان بهشتی به همسری او درآورد.

۳۸- روحی پاک، خاطری آرام

قَالَ أمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ: مَنْ غَضَّ طَرْفَهُ أرَاحَ قَلْبَهُ.(۳)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمود: کسی که چشم خود را از نگاه حرام بازدارد، قلبش را آسوده نموده است.

قَالَ أمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ: مَنْ غَضَّ طَرْفَهُ قَلَّ أسَفُهُ وَ أمِنَ تَلَفَهُ.(۴)

۱- وسائـل الشـیعه:۷/۷۵ ب۲۹ح ۸۷۷۰ -۷ از خصـال:۱/۹۸ ح۴۶، ثـواب الأعمـال:۱۷۷، جـامع الأخبـار: ۹۸ فصـل ۵۴، روضهالواعظین:۲/۴۵۰، کشف الغمه:۲/۹۹، مکارم الأخلاق:۳۱۵.

۲- من لایحضـره الفقیه:۳/۴۷۳ بـاب النوادر... ح۴۶۵۶ و عوالی اللآلـی:۳/۲۹۱ بـاب النکاح... ح۴۹، فقه القرآن راوندی:۲/۱۴۴، باب الزیادات...، و مکارم الأخلاق:۲۳۶ فصل ۱۰، وسائل الشیعه: ۲۰/۱۹۳ ب۱۰۴ ح۲۵۴۰۳، بحارالأنوار:۱۰۱/۳۷ ب۳۴ ح۲۸.

۳- غررالحکم آمُدی:۱/۲۵۱ ح۲۵۹، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۱ ب۸۱.

۴- مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۱ ب۸۱.

ص:۱۳۴

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: کسی که چشم خود را از حرام ببندد، افسوسش کم شده و از تباهی در امان می ماند.

۳۹- تیر زهرآلود شیطان

عَنْ عَلِیٍّ أَنَّهُ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ عَنِ الرَّجُلِ تَمُرُّ بِهِ المَرْأَهُ فَیَنْظُرُ إِلَیْهَا؟ فَقَالَ: أَوَّلُ نَظْرَهٍ لَکَ وَ الثَّانِیَهُ عَلَیْکَ وَ لَا لَکَ وَ النَّظِرَهُ الثَّالِثَهِ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِیسَ مَنْ تَرَکَهَا لِلَّهِ لَا لِغَیْرِهِ أَعْقَبَهُ اللَّهُ إِیمَاناً یَجِدُ طَعْمَهُ.(۱)

حضرت امیرالمؤمنین امام علی فرمودند: از پیامبر پرسیده شد از مردی که زنی از کنار او بگذرد و آن زن را ببیند (چشم چرانی کند) ؟ پیامبر فرمود: اوّلین نگاه از آنِ توست (نگاه اتّفاقی) و نگاه دوّم تو به زیان توست و نگاه سوّم (استمرار نگاه) تیری زهرآگین از تیرهای شیطان است. هرکس آن نگاهها را برای خدا و نه برای غیر خدا ترک کند، خدای متعال او را چنان ایمانی بدهد که طعم گوارای آن را بچشد.

عَنِ النَّبِیِّ أَنَّهُ قَالَ: النَّظِرَهُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِیسَ فَمَنْ تَرَکَهَا خَوْفاً مِنَ اللَّهِ أَعْطَاهُ إِیمَاناً یَجِدُ حَلَاوَتَهُ فِی قَلْبِهِ.(۲)

پیامبراکرم فرمودند: نگاه (حرام) تیری زهرآگین از تیرهای شیطان است، پس هرکس آن را از بیم نافرمانی خدا رها کند (چشم چرانی نکند)، خداوند تعالی او را چنان ایمانی عطا فرماید که شیرینی آن را در قلبش احساس کند.

عَنْهُ: أَنَّهُ قَالَ النَّظَرُ إِلَی مَحَاسِنِ النِّسَاءِ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِیسَ فَمَنْ تَرَکَهُ أَذَاقَهُ اللَّهُ

۱- دعائم الإسلام:۲/۲۰۲ فصل ۳ ح۷۳۹، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۶۸ ب ۸۱ ح۱۶۶۷۶- ۱.

۲- جامع الأخبار:۹۳ فصل ۱۰۵ و ص۱۴۵ فصل ۱۰۷، بحار الأنوار:۱۰۱/۳۸ ب۳۴ ح۳۴، مستدرک الوسائل: ۱۴/۲۶۸ ب۸۱ ح۱۶۶۸۰- ۵.

ص:۱۳۵

طَعْمَ عِبَادَهٍ تَسُرُّهُ.(۱)

پیامبراکرم فرمودند: نگاه کردن به زیباییهای زنان تیری از تیرهای شیطان است، هرکس آن را ترک کند خدای تعالی طعم و مزّه عبادتی به او بچشاند که او را شادمان کند.

قَالَ النَّبِیُّ: إشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَی امْرَأهٍ ذَات بَعْلٍ مَلَأتْ عَیْنَهَا مِنْ غَیْرِ زَوْجِهَا أوْ غَیر ذی مَحْرَم مِنْهَا فَإنَّهَا إنْ فَعَلَتْ ذَلِکَ أحْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ کُلَّ عَمَلٍ عَمِلَتْهُ فَإنْ أوْطَأتْ فِرَاشَهُ غَیْرَهُ کَانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ أنْ یُحْرِقَهَا بِالنَّارِ بَعْدَ أنْ یُعَذِّبَهَا فِی قَبْرِهَا.(۲)

پیامبر اکرم فرمودند: زن شوهر داری که چشم او از غیرهمسرش یا نامحرمی پر شود، غضب خداوند بر او شدّت می گیرد؛ اگر چنین باشد، خداوند همه کردارش (عبادتهایش) را نابود می کند و اگر بستر شوهر را در اختیار دیگری قرار دهد (با دیگری رابطه نامشروع داشته باشد)، بر خداوند سزاوار است او را پس از عذاب نمودن در قبر، با آتش بسوزاند.

عَنِ النَّبِیِّ: أنَّهُ قَالَ مَنْ أصَابَ مِنِ امْرَأهٍ نَظْرَهً حَرَاماً مَلَأ اللَّهُ عَیْنَهُ نَاراً.(۳)

پیامبراسلام فرمودند: هر مردی به زن نامحرم نگاه حرام کند، خداوند چشم او را از آتش پر می نماید.

عَنْ أبِی عَبْدِاللَّهِ قَالَ: النَّظْرَهُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إبْلِیسَ مَسْمُومٌ وَ کَمْ مِنْ نَظْرَهٍ أوْرَثَتْ حَسْرَهً طَوِیلَهً.(۴)

۱- مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۰ ب۸۱ ح۱۶۶۸۶- ۱۱ از لبّ اللباب.

۲- عقاب الاعمال:۳۳۸،وسائل الشیعه:۲۰/۲۳۲باب تحریم رؤیه المرأه الرجل الاجنبی...ح۲۵۵۰۹-۲.

۳- مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۰ ب۸۱ ح۱۶۶۸۵- ۱۰.

۴- کافی:۵/۵۵۹ باب نوادر... ح۱۲، ثواب الأعمال:۲۶۴، محاسن:۱/۱۰۹ ب۴۹ ح۱۰۱، وسائل الشیعه:۲۰/۱۹۰ ابواب مقدمات النکاح ب۱۰۴ح۲۵۳۹۵، بحارالأنوار:۱۰۱/۴۰ ب۳۴ ح۴۶.

ص:۱۳۶

امام صادق فرمود: نگریستن (به آنچه حرام است) تیری از تیرهای زهرآلود شیطان است و چه بسا نگاهی (هر چند کوتاه) سبب افسوسی دراز گردد.

قَالَ أبُو عَبْدِ اللَّهِ: النَّظْرَهُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إبْلِیسَ مَسْمُومٌ مَنْ تَرَکَهَا لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ لَالِغَیْرِهِ أعْقَبَهُ اللَّهُ إیمَاناً یَجِدُ طَعْمَهُ.(۱)

حضرت امام جعفر صادق فرمود: چشم چرانی تیری از تیرهای زهرآلود شیطان می باشد هرکس آن را برای خدا و نه برای دیگری ترک کند خداوند ایمانی به او خواهد داد که طعم (خوش) آن را بچشد.

قَالَ أبُوعَبْدِاللَّهِ: إیّاکُمْ وَ النَّظَرَ فَإنَّهُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إبْلِیسَ.(۲)

حضرت امام جعفر صادق فرمودند: از نگاه حرام برحذر باشید، همانا تیری از تیرهای شیطان است.

فقه الرِّضَا: وَ اجْتَنِب الْمَسَّ وَ الْقُبْلَهَ وَ النَّظَرَ فَإنَّهَا سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إبْلِیسَ.(۳)

در کتاب شریف فقه الرّضا چنین آمده: و از لمس کردن و بوسیدن نامحرم و نگاه کردن به نامحرم دوری کن چرا که نگاه حرام تیری از تیرهای شیطان است.

۴۰- حدّ نگاه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَا یَدْخُلِ الرَّجُلُ مَعَ ابْنِهِ الْحَمَّامَ فَیَنْظُرَ إلَی عَوْرَتِهِ. وَقَالَ: لَیْسَ لِلْوَالِدَینِ أنْ یَنْظُرَا إلَی عَوْرَهِ الْوَلَدِ وَ لَیسَ لِلْوَلَدِ أنْ یَنْظُرَ إلَی عَوْرَهِ الْوَالِدِ.

رسول اکرم فرمودنـد: نبایـد مردی با فرزنـد خود به حمّام رود و عورتهای او را بنگرد. و فرمود: پـدر و مادر نبایـد به عورت فرزند نگاه کنند و فرزند نیز نباید

۱- من لایحضره الفقیه:۴/۱۸ ح۴۹۶۹، وسائل الشیعه:۲۰/۱۹۲ ب۱۰۴ ح۲۵۳۹۹.

۲- تهذیب الأحکام:۷/۴۳۵ ب۳۹ ح۳، وسائل الشیعه:۲۰/۸۹ ب۳۶ ح۲۵۱۰۸.

۳- فقه الرضا: ۲۰۵ ب۳۰، بحارالأنوار:۹۳/۲۷۵ ب۳۲ ح۱۹، مستدرک الوسائل:۷/۳۵۱ ب۳۷ ح۸۳۸۷- ۱.

ص:۱۳۷

به عورت پدر و مادر خود نگاه کند.

وَ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ النَّاظِرَ وَ الْمَنْظُورَ إِلَيْهِ فِی الْحَمَّامِ بِلَا مِئْزَرٍ.(۱)

و حضرت امام جعفر صادق فرمود: پیامبرخدا کسی را که در حمّام (به دیگری) نگاه کند و یا بگذارد به او نگاه کنند در حالی که پوشش ندارد؛ لعنت فرمودند.

عَنِ النَّبِیّ أَنَّهُ قَالَ: یا عَلِیُّ! إِیّاکَ وَ دُخُولَ الْحَمَّامِ بِغَیْرِ مِئْزَرٍ مَلْعُونٌ (مَلْعُونٌ) النَّاظِرُ وَ الْمَنْظُورُ إِلَیهِ.(۲)

پیامبراکرم فرمودند: ای علی! بدون لُنگ(پوشاننده ای که از ناف تا زانو را می پوشاند) داخل حمّام مشو، بیننده (چشم چران) و (آنچه) دیده شده هر دو ملعون (از رحمت خدا محروم) می باشند.

وَ عَنْ عَلِیٍّ أَنَّهُ قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ النَّاظِرَ وَ الْمَنْظُورَ إِلَيْهِ.(۳)

حضرت امیرالمؤمنین امام علی فرمودند: لعنت خدا بر بیننده (چشم چران) و (آنچه) دیده شده باد.

عن فِقْه الرِّضَا: وَ إِیَّاکَ أنْ تَدْخُلَ الْحَمَّامَ بِغَیْرِ مِئْزَرٍ فَإِنَّهُ مِنَ الْإِیمَانِ وَ غُضَّ بَصَرَکَ عَنْ عَوْرَهِ النَّاسِ وَ اسْتُرْ عَوْرَتَکَ مِنْ أنْ یُنْظَرَ إِلَیْهِ فَإِنَّهُ أرْوِی: أنَّ النَّاظِرَ وَالْمَنْظُورَ إِلَیهِ مَلْعُونٌ.(۴)

۱- کافی:۶/۵۰۳ باب الحمام... ح۳۶، وسائل الشیعه:۲/۵۶ ب۲۱ ح۱۴۶۶.

۲- تحف العقول:۱۳، وسائل الشیعه:۲/۳۳ب۳ح۱۳۹۹، بحارالأنوار:۷۴/۶۸ب۳ح۶، مستدرک الوسائل: ۱/۳۸۰ ب۷ ح۱۸- ۳.

۳- بحارالأنوار:۷۳/۷۵ ب۳ ح۱۸، مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۱ ب۸۱ ضمن حدیث ۱۶۶۸۵-۱۰ ازلبّ اللباب راوندی.

۴- فقه الرّضا۴:، مستدرک الوسائل:۱/۳۷۶ ب۳ ح۹۰۰- ۱.

ص:۱۳۸

در کتاب شریف فقه منسوب به امام رضا آمده است: و مبادا بدون لُنگ داخل حمّام شوی؛ زیرا(پوشش عورتها بخشی) از ایمان است و چشمانت را ازنگاه کردن به عورت مردم ببند و عورت خود را از دیده شدن بپوشان زیرا روایت می کنم: بیننده و دیده شده هر دو ملعون اند.

۴۱- ایمان چشم ها

عَنْ أَبِی عَبْدِاللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ: ...وَ فَرَضَ عَلَی الْعَیْنَیْنِ غَضَّ الْبَصَرِ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ وَ هُوَ عَمَلُهُمَا.

وفی نسخه: وَ فَرَضَ عَلَی الْبَصَرِ أنْ لَا یَنْظُرَ إلَی مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَ أنْ یُغَضَّ عَمَّا نَهَی اللَّهُ عَنْهُ مِمَّا لَا یحِلُّ لَهُ وَ هُوَ عَمَلُهُ وَ ذَلِکَ مِنَ الْإِیمَان.(۱)

امام صادق فرمودند: ... و خداوند بر چشم ها واجب فرمود که از دیدن آنچه حرام است فروگذارند و نبینند و این وظیفه چشم هاست.

و در نسخه دیگری چنین آمده: و خداوند بر دیده واجب فرموده است که آنچه را حرام کرده نبیند وآنچه را که بر او حلال نکرده و نهی فرموده چشم ببندد و این وظیفه چشم است. و چشم از حرام بستن (نشانه و بخشی) از ایمان است.

۴۲- ...در پی ناموس کسان...

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ أنَّهُ سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ تَمُرُّ بِهِ المَرْأهُ فَیَنْظُرُ إلَی خَلْفِهَا؟ فَقَالَ:أیَسُرُّ أحَدُکُمْ أنْ یَنْظُرَ الرِّجَالُ إلَی أهْلِهِ؟! إرْضَوْا لِلنَّاسِ مَا تَرْضَوْنَ لِأنْفُسِکُمْ.(۲)

از امام صادق پرسیده شد: اگر زنی(نامحرم) از مردی بگذرد آیا می تواند آن زن را از پشت سر نگاه کند؟ آن حضرت فرمود: آیا کسی از شما مردان خوش

۱- مستدرک الوسائل:۱/۲۴۵ح ۴۸۹- ۳.

۲- مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۳ ب ۸۴ ح ۱۶۶۹۵- ۱ از دعائم الإسلام:۲/۲۰۱ح ۷۳۷.

ص:۱۳۹

دارد که مردان دیگر همسرش را ببینند؟! آنچه را که برای خودتان راضی هستید برای دیگران نیز راضی باشید.

۴۳- عبور از کنار

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَيْسَ لِلنِّسَاءِ مِنْ سَرَوَاتِ الطَّرِيقِ شَيْ ءٌ وَ لَكِنَّهَا تَمْشِي فِي جَانِبِ الْحَائِطِ وَ الطَّرِيقِ.(۱)

رسول خدا فرمود: برای زنان از وسط راه بهره ای نیست. از کنار دیوار و راه ها حرکت کنند.

الإمام الباقر: وَ لَيْسَ لِلنِّسَاءِ مِنْ سَرَوَاتِ الطَّرِيقِ شَيْ ءٌ وَ لَهُنَّ جَنْبَتَاهُ وَ لَا يَجُوزُ لَهُنَّ نُزُولُ الْغُرَفِ.(۲)

امام محمّدباقر فرمود: برای زنان از وسط راه نصیبی نیست و برای آنها دو سمتِ راه می باشد و برای آنها جایز نیست به جایی بروند که نامحرم حضور دارد.

۴۴- زنان از پشت سر

فَرُوِيَ أَنَّ مُوسَى قَالَ لَهَا: وَجِّهِينِي إِلَى الطَّرِيقِ وَ امْشِي خَلْفِي فَإِنَّا بَنُو يَعْقُوبَ لَانَنْظُرُ فِي أَعْجَازِ النِّسَاءِ.(۳)

روایت است که حضرت موسی پیغمبر به دختر حضرت شعیب فرمود: از پشتِ سرِ من حرکت کن و مرا به راه (خانه حضرت شعیب) راهنمایی کن. بدرستی که ما فرزندان یعقوب به پشتِ سرِ زنان نگاه نمی کنیم.

...قَالَ (مُوسَى) لِي: تَأَخَّرِي عَنِّي وَ دُلِّينِي عَلَى الطَّرِيقِ فَأَنَا مِنْ قَوْمٍ لَا يَنْظُرُونَ فِي

۱- کافی:۵/۵۱۸ باب التستر...ح۱، وسائل الشیعه:۲۰/۱۸۳ ب۹۷ ح۲۵۳۷۶.

۲- وسائل الشیعه: ۲۰/۲۲۰ ب۱۲۳ح۲۵۴۷۳ از خصال:۵۸۲ ح۱۲.

۳- مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۴ ب۸۴ ح۱۶۶۹۸- ۴ از کتاب کمال الدین:۱۵۱.

ص:۱۴۰

أدْبَارِ النِّسَاءِ، عَرَفْتُ أنَّهُ لَيسَ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ يَنْظُرُونَ فِي أعْجَازِ النِّسَاءِ.(۱)

دختر شعیبِ پیغمبر می گوید: حضرت موسی به من فرمود: از پشت سرِ من حرکت کن و مرا به راهِ خانه ی پدرت راهنمایی کن. من از قومی هستم که پشتِ سرِ زنان را نگاه نمی کنند. از این سخنِ او دانستم او از چنین قومی است که از پشتِ سر (قامت) زنان را نگاه نمی کنند.

قَالَ (مُوسَى): فَإنَّا بَنُو يَعْقُوبَ لَا نَنْظُرُ فِي أعْجَازِ النِّسَاء.(۲)

حضرت موسی فرمود: مافرزندان یعقوبپشتِ سرِ زنان را نگاه نمی کنیم.

۴۵- دنبال شیر برو امّا...

قال داوود لابنه: إمْشِ خَلْفَ الْأسَدِ وَ الْأسْودِ وَ لَا تَمْشِ خَلْفَ المَرْأهِ.(۳)

حضرت داوود پیامبر به فرزندش فرمود: پشتِ سر شیر و درّندگان راه برو (ولی) پشتِ سرِ زن راه مرو.

۴۶- تا سرد شود

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: إذَا جَلَسَتِ الْمَرْأهُ مَجْلِساً فَقَامَتْ عَنْهُ فَلَا يَجْلِسُ فِي مَجْلِسِهَا رَجُلٌ حَتَّى يَبْرُدَ.(۴)

رسول اکرم فرمود: اگر زنی در جایی نشست و برخاست، تا هنگامی که جای او سرد نشده، هیچ مردی جای او ننشیند.

۴۷- هیجان شهوت

۱- مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۴ ب۸۴ ح۱۶۶۹۹- ۵.

۲- کمال الدین:۱/۱۵۱ ب۶، بحارالأنوار:۱۳/۴۱ ب۲ و ص۵۹ ب۲.

۳- مستدرک الوسائل:۱۴/۲۷۵ ب۸۴ ح۱۶۷۰۰- ۶ از لبّ اللباب راوندی.

۴- کافی:۵/۵۶۴ باب نوادر... ح۳۸، من لایحضره الفقیه:۳/۴۶۷ باب نوادر... ح۴۶۱۹ وج۳ ص۵۵۵ ح۴۹۰۳، وسائل الشیعه:۲۰/۲۲۰ ب۱۲۳ح۲۵۴۷۳-۱و ص۲۴۸ ب۱۴۵ ح۲۵۵۵۳، بحارالأنوار: ۱۰۰/۲۵۴ ب۵.

ص:۱۴۱

قَالَ أمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ : لَا تَحْمِلُوا الْفُرُوجَ عَلَی السُّرُوجِ فَتُهَیِّجُوهُنَّ لِلْفُجُورِ.(۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمود: فروج (زنـان) را بر زین هـا سوار نکنیـد، زیرا (با این کار) آنان را برای فحشاء به هیجان می آورید.

۴۸- کیفر زنان...

عَنْ أمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیهِ قَالَ: دَخَلْتُ أنَا وَ فَاطِمَهُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ فَوَجَدْتُهُ یَبْکِی بُکَاءً شَدِیداً فَقُلْتُ: فِدَاکَ أبِی وَ أمِّی یا رَسُولَ اللَّهِ مَا الَّذِی أبْکَاکَ فَقَالَ:

یاعَلِیُّ! لَیلَهَ اُسْرِی بِی إلَی السَّمَاءِ رَأیْتُ نِسَاءً مِنْ أمَّتِی فِی عَذَابٍ شَدِیدٍ فَأنْکَرْتُ شَأنَهُنَّ فَبَکَیتُ لِمَا رَأیْتُ مِنْ شِدَّهِ عَذَابِهِنَّ، وَ رَأیْتُ إمْرَأهً مُعَلَّقَهً بِشَعْرِهَا یَغْلِی دِمَاغُ رَأْسِهَا وَرَأیْتُ إمْرَأهً مُعَلَّقَهً بِلِسَانِهَا وَ الْحَمِیمُ یُصَبُّ فِی حَلْقِهَا وَ رَأیْتُ إمْرَأهً مُعَلَّقَهً بِثَدْیِهَا وَرَأیْتُ إمْرَأهً تَأْکُلُ لَحْمَ جَسَدِهَا وَالنَّارُ تُوقَدُ مِنْ تَحْتِهَا وَ رَأیْتُ إمْرَأهً قَدْ شُدَّ رِجْلَاهَا إلَی یَدَیْهَا وَ قَدْ سُلِّطَ عَلَیهَا الْحَیَّاتُ وَ الْعَقَارِبُ وَ رَأیْتُ إمْرَأهً صَمَّاءَ عَمْیاءَ خَرْسَاءَ فِی تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ یَخْرُجُ دِمَاغُ رَأْسِهَا مِنْ مَنْخِرِهَا وَ بَدَنُهَا مُتَقَطِّعٌ مِنَ الْجُذَامِ وَ الْبَرَصِ وَ رَأیْتُ إمْرَأهً مُعَلَّقَهً بِرِجْلَیْهَا فِی تَنُّورٍ مِنْ نَارٍ وَ رَأیْتُ إمْرَأهً تُقَطِّعُ لَحْمَ جَسَدِهَا مِنْ مُقَدَّمِهَا وَمُؤَخَّرِهَا بِمَقَارِیضَ مِنْ نَارٍ وَ رَأیْتُ إمْرَأهً یُحْرَقُ وَجْهُهَا وَ یَدَاهَا وَ هِیَ تَأْکُلُ أمْعَاءَهَا وَرَأیْتُ إمْرَأهً رَأْسُهَا رَأسُ خِنْزِیرٍ وَ بَدَنُهَا بَدَنُ الْحِمَارِ وَ عَلَیْهَا ألْفُ ألْفِ لَوْنٍ مِنَ الْعَذَابِ وَرَأیْتُ إمْرَأهً عَلَی صُورَهِ الْکَلْبِ وَ النَّارُ تَدْخُلُ فِی دُبُرِهَا وَ تَخْرُجُ مِنْ فِیهَا وَ الْمَلَائِکَهُ یَضْرِبُونَ رَأْسَهَا وَ بَدَنَهَا بِمَقَامِعَ مِنْ نَارٍ.

فَقَالَتْ فَاطِمَهُ: حَبِیبِی وَ قُرَّهُ عَینِی أخْبِرْنِی مَا کَانَ عَمَلُهُنَّ وَ سِیرَتُهُنَّ حَتَّی وَضَعَ اللَّهُ عَلَیْهِنَّ هَذَا الْعَذَابَ فَقَالَ: یا بِنْتِی! أمَّا الْمُعَلَّقَهُ بِشَعْرِهَا فَإنَّهَا کَانَتْ

۱- کافی:۵/۵۱۶ باب فی تأدیب النساء... ح۴، من لایحضره الفقیه:۳/۴۶۸ باب النوادر... ح۴۶۲۶، مکارم الأخلاق:۲۳۱، وسائل الشیعه:۲۰/۱۷۸ب۹۳ح ۲۵۳۶۰، بحارالأنوار:۱۰۰/۲۶۰ ب۵ ح۱۴.

ص:۱۴۲

لَاتُغَطِّی شَعْرَهَا مِنَ الرِّجَالِ وَ أَمَّا الْمُعَلَّقَهُ بِلِسَانِهَافَإِنَّهَا كَانَتْ تُؤْذِی زَوْجَهَا وَ أَمَّا الْمُعَلَّقَهُ بِثَدْیِهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ تَمْتَنِعُ مِنْ فِرَاشِ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الْمُعَلَّقَهُ بِرِجْلَیْهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ تَخْرُجُ مِنْ بَیْتِهَا بِغَیرِ إِذْنِ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الَّتِی كَانَتْ تَأْكُلُ لَحْمَ جَسَدِهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ تُزَیِّنُ بَدَنَهَا لِلنَّاسِ وَ أَمَّا الَّتِی شُدَّتْ یَدَاهَا إِلَی رِجْلَیْهَا وَ سُلِّطَ عَلَیْهَا الْحَیَّاتُ وَ الْعَقَارِبُ فَإِنَّهَا كَانَتْ قَذِرَهَ الْوَضُوءِ قَذِرَهَ الثِّیَابِ وَ كَانَتْ لَا تَغْتَسِلُ مِنَ الْجَنَابَهِ وَ الْحَیْضِ وَ لَاتَتَنَظَّفُ وَ كَانَتْ تَسْتَهِینُ بِالصَّلَاهِ وَ أَمَّا الْعَمْیاءُ الصَّمَّاءُ الْخَرْسَاءُ فَإِنَّهَا كَانَتْ تَلِدُ مِنَ الزِّنَاءِ فَتُعَلِّقُهُ فِی عُنُقِ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الَّتِی تُقْرَضُ لَحْمُهَا بِالْمَقَارِیضِ فَإِنَّهَا تَعْرِضُ نَفْسَهَاعَلَی الرِّجَالِ وَ أَمَّا الَّتِی كَانَتْ تُحْرَقُ وَجْهُهَا وَ بَدَنُهَا وَ هِیَ تَأْكُلُ أَمْعَاءَهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ قَوَّادَهً وَ أَمَّا الَّتِی كَانَ رَأْسُهَا رَأْسَ خِنْزِیرٍ وَ بَدَنُهَا بَدَنَ الْحِمَارِ فَإِنَّهَا كَانَتْ نَمَّامَهً كَذَّابَهً وَ أَمَّا الَّتِی كَانَتْ عَلَی صُورَهِ الْكَلْبِ وَ النَّارُ تَدْخُلُ فِی دُبُرِهَا وَ تَخْرُجُ مِنْ فِیهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ قَیْنَهً نَوَّاحَهً حَاسِدَهً.

ثُمَّ قَالَ: وَیْلٌ لِامْرَأهٍ أغْضَبَتْ زَوْجَهَا وَ طُوبَی لِامْرَأهٍ رَضِیَ عَنْهَا زَوْجُهَا.(۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: همراه با حضرت فاطمه بر پیامبرخدا وارد شدیم و دیدیم آن حضرت به شدّت گریه می کنند.

عرض کردم: ای رسول خدا! پدر و مادرم به فدایت. چه چیزی شما را گریان نموده است؟

آن حضرت فرمود: ای علی! شبی که به معراج برده شدم، زنانی را از امّتم در عذاب شدید دیدم و ناراحت شدم از اینکه آن زنان چه کرده بودند تا به اینچنین عذابهای سختی گرفتار آمده اند، گریان شدم، زنی را دیدم که به موی سرش آویزان بود و مغز سرش می جوشید. زنی را دیدم که به زبانش آویزان بود و آبِ جوشان در گلویش می ریختند. زنی را دیدم که به سینه اش آویزان بود. زنی را

۱- عیون اخبار الرضا:۱۰/۲ ح۲۴، بحارالأنوار:۳۰۹/۸ ح۷۵.

ص:۱۴۳

دیدم که گوشت بدن خود را می خورد وآتش ازنشیمنگاه او خارج می شد.زنی را دیدم که پاهایش را به دستهایش بسته بودند و مارها وعقرب ها او را می گزیدند. زنی را دیدم کر، کور و لال در تابوتی از آتش، مغز سرش از بینی اش بیرون می ریخت و اندامش بر اثر جذام و پیسی از هم جدا بود.

زنی را دیدم که گوشت تنش را با قیچی های آتشین پاره پاره می کردند. زنی را دیدم که صورت و دست هایش می سوخت و روده ها و درون خود را می خورد.

زنی را دیدم که سرش ماننددسرِ خوک وبدنش مانند بدن الاغ بود و به یک میلیون نوع از عذاب ها گرفتاربود.

زنی را دیدم شبیه سگ که آتش از نشیمنگاه او داخل و از دهانش خارج می شد و فرشتگان با گرزهای آهنین آتشین بر سر و پیکر او می زدند.

آنگاه حضرت فاطمه عرضه داشتند: ای حبیبم و نور دیدگانم! مرا خبر دهید کار و روش آنان چه بود که خداوند اینگونه عذابهایی را بر آنان قرار داده بود؟

پیامبر فرمودند: ای دخترم! آنکه به موی خود آویزان بود، موی خود را از مردان نامحرم نمی پوشاند.

و آن زنی که به زبانش آویزان شده بود، شوهرش را اذیّت می نمود.

و آن زنی که به سینه اش آویزان بود، از همخوابی با شوهرش سرپیچی می نمود.

و آن زنی که به پاهایش آویزان بود بدون اجازه شوهرش ازخانه بیرون می رفت.

و آن زنی که گوشت بدن خود را می جوید، خود را برای مردان (نامحرم) آرایش و زینت می نمود.

و آن زنی که دستهایش بسته بود و مارها و عقرب ها بر او مسلّط گردیده بودند،

ص:۱۴۴

شرایط وضو و طهارت را رعایت نمی کرد و لباسهایش آلوده بود و غسل حیض و جنابت را انجام نمی داد و نماز را سبک می شمرد.

و آن زنی که کر، کور و لال بود از زنا (فحشاء) باردار می شد و فرزند می آورد و فرزندان زنازاده را بر گردن شوهر خود می انداخت.

و آن زنی که گوشتش چیده می شد، خود را به مردان نامحرم عرضه می داشت.

و آن زنی که صورت و بدنش می سوخت و روده ها و درون خود را می خورد، واسطه زنا میان دو نامحرم بود.

و آن زنی که سرش مانند سرِخوک و اندامش مانند الاغ بود، سخن چین و بسیار دروغگو بود.

و آن زنی که به صورت سگ بود و آتش در نشیمنگاه وی داخل و از دهانش خارج می شد، آوازه خوان و نوحه گر (خواننده و نوازنده) و حسود بود.

سپس حضرت فرمودند: وای به حال زنی که شوهرش را خشمگین کند، و خوشا به حال زنی که شوهرش از او راضی و خشنود گردد.

۴۹- خشم امام

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ: یا أَهْلَ الْعِرَاقِ! نُبِّئْتُ أَنَّ نِسَاءَکُمْ یُدَافِعْنَ الرِّجَالَ فِی الطَّرِیقِ أَ مَا تَسْتَحْیُونَ.(۱)

امام صادق فرمود: امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: ای اهل عراق! باخبر شدم که زنان شما در گذرها مردان را هُل می دهند (با هم برخورد می کنند)، آیا شرم نمی کنید؟

۱- کافی:۵/۵۳۶ باب الغیره... ح۶، وسائل الشیعه:۲۰/۲۳۵ ب۱۳۲ح ۲۵۵۲۰.

ص:۱۴۵

عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ عَلِیٌّ: یا أهْلَ الْعِرَاقِ! نُبِّئْتُ أنَّ نِسَاءَکُمْ یُوَافِینَ الرِّجَالَ فِی الطَّرِیقِ أمَا تَسْتَحْیُونَ.

وَ قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَا یَغَارُ.(۱)

امام صادق فرمود: حضرت علی چنین فرمود: ای اهل عراق! باخبر شدم زنان شما در راه با مردان برخورد می کنند، آیا حیا نمی کنید؟

و فرمودند: لعنت خدا بر کسی که غیرت ندارد.

قَالَ عَلِیٌّ : یا أهْلَ الْعِرَاقِ نُبِّئْتُ أنَّ نِسَاءَکُمْ یُدافِعْنَ ألرِّجَالَ فِی الطَّرِیقِ أمَا تَستَحُونَ.

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمود: ای اهل عراق! آگاهی یافتم زنان شما با مردان در راه ها برخورد می کنند، آیا حیا نمی کنید؟

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ أنَّ أمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ: أ مَا تَسْتَحْیُونَ وَ لَا تَغَارُونَ نِسَاءَکُمْ یَخْرُجْنَ إلَی الْأسْوَاقِ وَ یُزَاحِمْنَ الْعُلُوجَ.(۲)

و در حدیث دیگری است که امیرالمؤمنین فرمودند: آیا حیا نمی کنید و غیرت نمی ورزید از اینکه زنان شما به بازارها می روند و با مردان بی تقوا برخورد می کنند (هل می دهند)؟!...

۵۰- حشر با... منافقین

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ: وَ مَنِ اطَّلَعَ فِی بَیْتِ جَارِهِ فَنَظَرَ إلَی عَوْرَهِ رَجُلٍ أوْ شَعْرِامْرَأهٍ أوْ شَیْ ءٍ مِنْ جَسَدِهَا کَانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ أنْ یُدْخِلَهُ النَّارَمَعَ الْمُنَافِقِینَ الَّذِینَ کَانُوا یَتَّبِعُونَ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ فِی الدُّنْیا وَ لَایَخْرُجُ مِنَ الدُّنْیاحَتَّی یَفْضَحَهُ اللَّهُ وَیُبْدِی لِلنَّاسِ عَوْرَتَهُ فِی الْآخِرَهِ. وَ مَنْ مَلَأ عَیْنَیهِ مِنِ امْرَأهٍ حَرَاماً حَشَاهُمَا اللَّهُ یَوْمَ الْقِیامَهِ

۱- محاسن:۱/۱۱۵ ب۵۴، بحارالأنوار:۷۶/۱۱۵ ب۸۴ ح۷.

۲- مشکاه الأنوار:۲۳۷ فصل ۶.

ص:۱۴۶

بِمَسَامِيرَ مِنْ نَارٍ وَ حَشَاهُمَا نَاراً حَتَّى يَقْضِيَ بَيْنَ النَّاسِ ثُمَّ يُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ... وَ مَنْ صَافَحَ إِمْرَأَةً حَرَاماً جَاءَ يَوْمَ الْقِيامَهِ مَغْلُولًا ثُمَّ يُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ وَ مَنْ فَاكَهَ إِمْرَأَةً لَايَمْلِكُهَا حُبِسَ بِكُلِّ كَلِمَهٍ كَلَّمَهَافِى الدُّنْيا أَلْفَ عَامٍ وَ الْمَرْأَةُ إِذَا طَاوَعَتِ الرَّجُلَ فَالْتَزَمَهَا حَرَاماً أَوْ قَبَّلَهَا أَوْ بَاشَرَهَا حَرَاماً أَوْ فَاكَهَهَا فَأَصَابَ بِهَا فَاحِشَةً فَعَلَيْهَا مِنَ الْوِزْرِ مَا عَلَى الرَّجُلِ وَ إِنْ غَلَبَهَا عَلَى نَفْسِهَا كَانَ عَلَى الرَّجُلِ وِزْرُهُ وَ وِزْرُهَا...(۱).

پیامبراسلام فرمود: و هر کسی که به خانه همسایه سرک بکشد و عورت مرد و یا موی زنی و یا بدن آن زن را ببیند سزاوار است خداوند او را با منافقین داخل آتش کند، همانان که در دنیا عورت های زنان را پیروی می کردند (در بی عفّتی سرآمد بودند)، و ازدنیا خارج نمی شود مگر اینکه خداوند او را رسوا نموده و در آخرت عورتش (عیب هایش) برای مردم آشکارگردد. و هرکسی چشم خود را از نگاه حرام به زنی پر کند، خداوند روز قیامت دو چشمش را از میخ های آتشین و آتش پرکند، تا اینکه قضاوت بین همه اهل محشر به انجام برسد. سپس فرمان دهد او را در آتش بیاندازند... و هر کسی که دست به زن نامحرم بدهد روز قیامت او را دست بسته بیاورند و در آتش اندازند و هر کسی با زن نامحرمی شوخی کند، به خاطر هر کلمه ای که در دنیا با آن زن شوخی نموده است؛ او را هزار سال در آتش قرار دهند و اگر زنی مردی را همراهی کند و آن مرد او را در آغوش بگیرد یا ببوسد و یا با او شوخی کند و کار به فحشاء بیانجامد هر دو مانند هم گناهکارند و کیفر خواهند دید و اگر مردی بر زن حرامی (نامحرمی) چیره

۱- جامع الأخبار:۹۳ فصل ۵۱، عقاب الأعمال:۲۸۲، اعلام الدین واعظ دیلمی:۴۱۲، وسائل الشیعه:۲۰/۱۹۴ ب۱۰۴ ح۲۵۴۱۰، بحارالأنوار:۷۳/۳۶۱ ب۶۷ و ج ۱۰۱ ص۳۷ ب۳۴ ح۳۲، مستدرک الوسائل:۱/۳۷۶ ب۳ ح۹۰۱- ۲.

ص:۱۴۷

گردد، گناه خودش و گناه آن زن به عهده آن مرد است.

۵۱- از نشانه های آخرالزّمان

عَنِ النَّبِیِّ أَنَّهُ قَالَ فِی حَجَّهِ الْوَدَاعِ: إنَّ مِنْ أشْرَاطِ الْقِیامَهِ...ثُمَّ قَالَ: فَعِنْدَهَا إمَارَهُ النِّسَاءِ وَ مُشَاوَرَهُ الْإمَاء...وَ یَشَّبَّهُ الرِّجَالُ بِالنِّسَاءِ وَ النِّسَاءُ بِالرِّجَالِ وَ یَرْکَبْنَ ذَوَاتُ الْفُرُوجِ السُّرُوجَ فَعَلَیهِمْ مِنْ اُمَّتِی لَعْنَهُ اللَّهِ. ثُمَّ قَالَ: إنَّ عِنْدَهَا تُزَخْرَفُ الْمَسَاجِدُ کَمَا تُزَخْرَفُ الْبِیَعُ وَ الْکَنَائِسُ وَ تُحَلَّی الْمَصَاحِفُ... (۱).

پیامبر اکرم در حجّه الوداع (آخرین سفر حجّی که پیامبر در عمر شریفشان به جای آوردند) فرمودند: از شرایط برپا شدن قیامت است:... آنگاه که زنان امیر شوند و با دختران مشورت شود... و مردان خود را شبیه زنان و زنان خود را شبیه مردان کنند و زنان سوار بر زین ها شوند. پس لعنت خدا از امّت من بر آنان باد. سپس فرمود: در آن زمان مسجدها مانند معابد یهود و نصاری، زیبا شوند و قرآن ها به زیور تزیین شوند... .

قَالَ النَّبِیُّ: کَیْفَ بِکُمْ إذَا فَسَدَتْ نِسَاؤُکُمْ وَ فَسَقَ شَبَابُکُمْ وَ لَمْ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَلَمْ تَنْهَوْا عَنِ الْمُنْکَرِ؟! فَقِیلَ لَهُ وَ یَکُونُ ذَلِکَ یا رَسُولَ اللَّهِ؟! فَقَالَ: نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِکَ، کَیفَ بِکُمْ إذَا أمَرْتُمْ بِالْمُنْکَرِ وَ نَهَیْتُمْ عَنِ الْمَعْرُوفِ؟! فَقِیلَ لَهُ یارَسُولَ اللَّهِ وَیَکُونُ ذَلِکَ؟! قَالَ: نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِکَ، کَیفَ بِکُمْ إذَا رَأیْتُمُ الْمَعْرُوفَ مُنْکَراً وَ الْمُنْکَرَ

مَعْرُوفاً؟!... (۲).

پیامبراکرم فرمودند: چه حالی دارید آنگاه که زنانتان فاسد و جوانانتان فاسق

۱- - تفسیر قمّی:۲/۳۰۳، وسائل الشیعه:۱۵/۳۴۸ ب۴۹ ح۲۰۷۰۵، بحارالأنوار:۶/۳۰۵ ب۱، مستدرک الوسائل:۸/۲۷۵ ب۱۷.

۲- کافی:۵/۵۹ باب الأمر بالمعروف و... ح۱۴، تهذیب الأحکام:۶/۱۷۷ ب۸۰ ح۸؛ روضهالواعظین:۲/۳۶۵؛ مجموعه ورّام:۲/۱۲۴ و مشکوه الأنوار:۴۹ فصل۱۳، بحارالأنوار:۹۷/۹۱ ب۱ح۸۲.

ص:۱۴۸

شونـد و امر به معروف و نهی از منکر نکنیـد؟! گفته شد: ای پیامبرخدا! آیا چنین خواهد شد؟ حضـرت فرمودند: آری و بدتر از آن. شما را چه می شود آنگاه که امر به منکر و نهی از معروف کنید؟! به حضرتش گفته شد: آیا چنین شود؟ فرمود: آری و بدتر از آن. چه حالتی خواهید داشت آنگاه که معروف را منکر ومنکر را معروف ببینید؟!...

قال أمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ: (فی علائم الظهور)...وَ ائْتُمِنَ الْخَائِنُ وَ اتُّخِذَتِ الْقَيْنَاتُ وَالْمَعَازِفُ وَ لَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أوَّلَهَا وَ رَكِبَ ذَوَاتُ الْفُرُوجِ السُّرُوجَ وَتَشَبَّهَ النِّسَاءُ بِالرِّجَالِ وَ الرِّجَالُ بِالنِّسَاء.(۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی درباره علائم ظهور فرمودنـد:... و زمانی که خائن را امانت دار بدانند و زنان، آوازه خوان و نوازنده شود و آوازه خوانی ونوازنـدگی مطلوب گردد... . و زنـان بر زین هـا سوار شونـد و خود را به مردان شبیه کننـد و مردان شبیه زنـان شوند.

قال أمِيرُالْمُؤْمِنِينَ:... وَخَرِبَتِ الْقُلُوبُ وَاسْتَحَلُّوا الْمَعَازِفَ وَ شُرِبَتِ الْخُمُورُ وَرُكِبَتِ الذُّكُورُ وَ اشْتَغَلَ النِّسَاءُ وَ شَارَكْنَ أزْوَاجَهُنَّ فِي التِّجَارَةِ حِرْصاً عَلَى الدُّنْيَاوَ عَلَتِ الْفُرُوجُ السُّرُوجَ وَ يُشْبِهْنَ بِالرِّجَالِ فَحِينَئِذٍ عَدُّوا أنْفُسَكُمْ فِي الْمَوْتَى وَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَياةُ الدُّنْيا فَإنَّ النَّاسَ اثْنَانِ بَرٌّ تَقِيٌّ وَ آخَرُ شَقِيٌّ وَ الدَّارُ دَارَانِ لَا ثَالِثَ لَهُمَا وَ الْكِتَابُ وَاحِدٌ لا يُغادِرُ صَغِيرَةً وَ لا كَبِيرَةً إلَّا أحْصاها ألَا وَ إنَّ حُبَّ الدُّنْيا رَأسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ وَ بَابُ كُلِّ بَلِيَّةٍ وَ مَجْمَعُ كُلِّ فِتْنَةٍ وَ دَاعِيَةُ كُلِّ رِيبَةٍ، الْوَيلُ لِمَنْ جَمَعَ الدُّنْيا وَ أوْرَثَهَا مَنْ لَايَحْمَدُهُ وَقَدِمَ عَلَى مَنْ لَا يَعْذِرُه.(۲)

۱- کمال الدین:۲/۵۲-۵۴،۷- باب حدیث الدجال...، خرائج و جرائح:۳/۱۱۳۳؛ مستدرک الوسائل: ۱۲/۳۲۶ ب۳۹.

۲- کمال الدین:۱/۳۳۰ ب۳۲؛ بحارالأنوار:۲۲/۷۵ ب۱۵.

ص:۱۴۹

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: (از علائم آخرالزّمان است که) دلها خراب شوند و موسیقی وخوانندگی حلال قلمداد شود ونوشیدنی های مست کننده نوشیده شود و مردان مَرکب شوند و زنان مشغول کار شده و در تجارت به خاطر حرص بر دنیا با مردان مشارکت کنند و زنان سوار بر زین ها (دوچرخه، موتور و اسب) و شبیه مردان شوند.

در آن زمان خود را میان مردگان به شمار آورید و زندگانی دنیا شما را مغرور نکند. به یقین مردم دو دسته اند: یا نیکوکارِ باتقوا یا بدبخت پست و خانه دو خانه است، سوّم ندارد. (دنیا محلّ تکلیف و آخرت محلّ جزاست) و نامه ی عمل یکی است که کوچک و بزرگ کارها، همه در آن نوشته شده است.

و بدرستی که دنیادوستی، موجب گرفتار آمدن به تمامی گناهان و باب ورود به همه بلاها ومحلّ گردهمایی همه فتنه ها و فراخواننده (به سوی) همه شک هاست. وای به حال کسی که به گردآوری دنیا مشغول است (فرد بیچاره فرومایه) و برای کسی که حمد و سپاس خدا را نمی نگوید مال جمع می کند، و رو به سوی خدایی می آورد که عذر وی را نمی پذیرد.

عَنْ أمِیرِالْمُؤْمِنِینَ (فی علائم ظهورالدجّال):... فَإنَّ عَلَامَهَ ذَلِکَ إذَا أمَاتَ النَّاسُ الصَّلَاهَ... وَ اتُّخِذَتِ الْقِیَانُ وَ الْمَعَازِفُ وَ لَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأمَّهِ أوَّلَهَا وَ رَکِبَ ذَوَاتُ الْفُرُوجِ السُّرُوجَ وَ تَشَبَّهَ النِّسَاءُ بِالرِّجَالِ وَ الرِّجَالُ بِالنِّسَاءِ وَ... وَ تُفُقِّهَ لِغَیْرِ الدِّینِ وَ آثَرُوا عَمَلَ الدُّنْیا عَلَی الْآخِرَهِ وَ لَبِسُوا جُلُودَ الضَّأْنِ عَلَی قُلُوبِ الذِّئَابِ وَقُلُوبُهُمْ أنْتَنُ مِنَ الْجِیَفِ وَ أمَرُّ مِنَ الصَّبِرِ... (۱).

۱- کمال الدین:۲/۵۲۵ ب۴۷ ح۱، خرائج و جرائح:۳/۱۱۳۳؛ منتخب الأنوارالمضیئه:۸۵؛ بحارالأنوار: ۵۲/۱۹۲ ب۲۵ ح۲۶، مستدرک الوسائل:۱۲/۳۲۶ ب۳۹ ح۱۴۲۱۴- ۱به نقل از کتاب مختصر البصائر.

ص:۱۵۰

حضرت امام امیرالمؤمنین علی به صعصعه ازاصحاب خود فرمودند: حفظ کن! بدرستی که از نشانه های ظهور دجّال آن است: آنگاه مردم نماز را بمیرانند... و زنان بر زین ها سوار شوند وخود را شبیه به مردان کنند و مردان خود را شبیه زنان کنند... و دین را بیاموزند نه برای دین، و کار دنیا را بر آخرت پیش اندازند و بر دلهای گرگ صفت خود، پوست میش بپوشانند، در حالی که دل های آنان از مردار کثیف تر و از صبر (گیاهی بسیار تلخ) تلخ تر باشد... .

عَنْ أمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ: یَظْهَرُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ وَ اقْتِرَابِ السَّاعَهِ(القِیَامَهِ) وَهُوَ شَرُّ الْأَزْمِنَهِ نِسْوَهٌ کَاشِفَاتٌ عَارِیاتٌ مُتَبَرِّجَاتٌ مِنَ الدِّینِ دَاخِلَاتٌ فِی الْفِتَنِ مَائِلَاتٌ إلَی الشَّهَوَاتِ مُسْرِعَاتٌ إلَی اللَّذَّاتِ مُسْتَحِلَّاتٌ لِلْمُحَرَّمَاتِ فِی جَهَنَّمَ خَالِدَاتٌ.(۱)

حضرت امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: در آخرالزّمان و نزدیکی قیامت که بدترین زمانهاست، زنانی با چهره باز و تن نمایان آشکار شوند، از دین خارج گشته و در فتنه ها داخل شده اند، چنانکه به شهوت رانی ها مایل و به لذّتهای نفسانی شتابان هستند، کارهای حرام را حلال می دانند، آنان در جهنّم جاودان خواهند بود.

قَالَ حَمیدُبْنُ مُسْلِم: سَمِعْتُ أبَاجَعْفَرٍ یقُولُ: الْقَائِمُ مَنْصُورٌ بِالرُّعْبِ... فَقُلْتُ لَهُ: یاابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَتَی یَخْرُجُ قَائِمُکُمْ؟ قَالَ: إذَا تَشَبَّهَ الرِّجَالُ بِالنِّسَاءِ وَ النِّسَاءُ بِالرِّجَالِ وَ اکْتَفَی الرِّجَالُ بِالرِّجَالِ وَ النِّسَاءُ بِالنِّسَاءِ وَ رَکِبَ ذَوَاتُ الْفُرُوجِ السُّرُوجَ وَ قُبِلَتْ شَهَادَاتُ الزُّورِ وَ رُدَّتْ شَهَادَاتُ الْعَدْلِ وَ اسْتَخَفَّ النَّاسُ بِالدِّمَاءِ وَ ارْتِکَابِ الزِّنَاءِ وَ أکْلِ الرِّبَا وَ اتُّقِیَ الْأشْرَارُ مَخَافَهَ ألْسِنَتِهِم...فَعِنْدَ ذَلِکَ خُرُوجُ قَائِمِنَا...(۲) .

۱- من لایحضره الفقیه:۳/۳۹۰ ح۴۳۷۴، مکارم الأخلاق:۲۰۱، وسائل الشیعه:۲۰/۳۵ ب۷ ح۲۴۹۶۱.

۲- کمال الدین:۱/۳۳۰ ب۳۲ ح۱۶، إعلام الوری:۴۶۳ فصل۳؛ کشف الغمه:۲/۵۳۴ فصل۳، بحارالأنوار:۵۲/۱۹۱ ب۲۵ ح۲۴، مستدرک الوسائل:۱۲/۳۳۵ ب۳۹ ح۱۴۲۱۹- ۶ و ج۱۴ ص۲۶۱ ب۷۳ ح۱۶۶۵۴- ۱ و ص۳۵۴ ب۲۰ ح۱۶۹۴۲- ۷.

ص:۱۵۱

حمیـد بن مسـلم می گویـد: از امام باقر شـنیدم فرمود: مهدی r به سـبب هراس (که خداونـد در دل دشـمنان می انـدازد) یاری می شود... . به حضـرت گفتنـد: ای فرزند رسول خدا! قائم شـما چه زمان خروج خواهـد کرد؟ فرمودنـد: آنگاه که مردان شبیه زنان و زنـان شبیه مردان شونـد و مردان به مردان و زنـان به زنان اکتفا (هم جنس بازی) کننـد و زنان بر زین ها سوار شونـد و گواهی های دروغ پـذیرفته شود و گواهی های دادگرانه رد شوند و مردم، خون مردم و زناکاری و رباخواری را سـبک بشـمارند و از ترس زبان اشرار پروا شود... پس در آن زمان قائم ما خروج خواهد نمود... .

حدیث أبی عَبدِالله مَعَ المَنصُور(فی عَلائِمِ الظُّهُور): ... وَ رَأیْتَ أکْثَرَ النَّاسِ وَ خَیْرَ بَیْتٍ مَنْ یُسَاعِدُ النِّسَاءَ عَلَی فِسْقِهِنَّ وَ رَأیْتَ الْمُؤْمِنَ مَحْزُونـاً مُحْتَقَراً ذَلِیلًا وَ رَأیْتَ الْبِـدَعَ وَ الزِّنَـا قَـدْ ظَهَرَ وَ... وَ رَأیْتَ الْحَرَامَ یُحَلَّلُ وَ رَأیْتَ الْحَلَـالَ یُحَرَّمُ وَ رَأیْتَ الـدِّینِ بِالرَّأی... وَ رَأیْتَ النِّسَاءَ وَ قَدْ غَلَبْنَ عَلَی الْمُلْکِ وَ غَلَبْنَ عَلَی کُلِّ أمْرٍ لَایُؤْتَی إلَّا مَا لَهُنَّ فِیهِ هَوًی... (۱).

امام صادق در بـاب علائم ظهور فرمودنـد: ...آنگاه که بیشتر مردم به گناه کردن زنان کمک کننـد و بهترین خانه را خانه ای ببینی که بر گنـاه (آشـکار) زنـان کمـک کنـد و آنگاه که مؤمن را غمگین و حقیر شـده و خار، و بـدعت ها و زنا (اعمال منافی عفّت) را آشـکار دیدی و حرام را حلال شده و حلال را حرام شده دیدی و دین را به رأی (اظهار نظر شخصـی) دیدی... و زنان را دیدی که بر

۱- کافی:۸/۳۸ وسائل الشیعه:۱۶/۲۷۵ ب۴۱، بحارالأنوار:۵۲/۲۵۷ ب۲۵.

ص:۱۵۲

مُلک مسلّط شوند و بر هر کاری چیره گردند و جز به سوی آنچه هوا و هوس ایشان را فرا می خواند، نروند... .

پیشنهاد و خاتمه

ص:۱۵۳

و در پایـان پس از طی این لحظاتی که آن را برای خداونـد گذرانـدی، می خواهم بگویم: نیامـدم تا چیزی را از جانب خویش بیان کنم. و کلاـم را دیگری بر زبانم جاری نمود. او مرا یاد داد تا سـخن بگویم. کمکم کرد تا راه را بیابم و آنگاه که به حقیقت آن پی بردم، به تو نشانش دهم. این راه را خدا برای ما علامتگذاری کرده، حریم ها حفظ شده اند، خط قرمز را رها کن. به سوی روشـنایی برو. از خودش برای پرواز بال بگیر و در فضای نورانی رضای او پر بکش.

آرزو دارم اینقدر که به غذا و تحصیل و پوشاک و خواب جوانانمان اهمیّت می دهیم، برای اندیشه آنها نیز ارزش قائل شویم.

ما هیچکدام نمی خواهیم جوانانمان بازیچه شوند. بازیچه دست آنان که ادّعای دلسوزی دارند، آنان که تظاهر به ترحّم و تلاش می کنند امّا هرگز آرامشی را به ارمغان نمی آورند.

مسلّم است که مردان غیور و بانوان با عفّت به یقین می خواهند راحت زندگی

ص:۱۵۴

کنند و مطمئن باشند که احکام اجرا می شود. بهتر است با دایر نمودن مراکز تعلیم و تربیت و پزشکی، فروشگاههای مختلف و... با کادر آقایان برای آنها و با کادر خانم ها برای ایشان به توسعه فرهنگ اهل بیت اطهار ، رفاه و امنیّت اخلاقی، روانی و اجتماعی کمک کنیم.

و آنچه از آن یاد شد کفایت می نماید برای آنان که می خواهند پیروی کنند.

هر کدام از ما می تواند با حفظ خود و خانواده اش، یک گام به سوی معدن علم و نور بردارد. و اگر نگاه حرام را ترک نمود برای خدا، چنان ایمانی به او دهد که شیرینی آن را در قلب خود احساس نماید.

به امید آن روز که دیگر حتی دیگر نامی هم از گناه باقی نماند. به امید آن روز که تو بیایی و من نیز با امید به درگاهت زانو بزنم، مرا بپذیری و با خود ببری، هر کجا که می روی... .

ریش تراشی از دیدگاه قرآن و عترت

اشاره

ص:۱۵۵

ص:۱۵۶

ص:۱۵۷

بسم الله الرّحمان الرّحیم

پذیرفتن اینکه خدایی یکتا وجود دارد و او تنها وجود لایق پرستش است، کار سختی نیست. مشکل کنار گذاشتن غیر اوست، اگر غیر او را، غیر او ببینیم و بدانیم. وقتی کسی کار زشتی را مرتکب می شود، اگر آن اشتباه را زشت نپندارد، اصلاً اشتباهی نمی بیند، که بخواهد رهایش کند،

و امروز ما به این بلای عظیم گرفتار آمده ایم. گناهان وجهه شرعی پیدا کرده اند و دیگر نمی آییم بگوییم فلان کار حرام است، فقط باید بگوییم: حلال نیست، تا بلکه شکل حلال بودن به خود نگیرد.

و متاسّفانه یکی از این گناهان، ریش تراشی است، که در میان مسلمانان رایج شده و به شکل های گوناگون صورت می پذیرد و البته در لباس اسلام.

در این زمینه علمای بزرگوار شیعه رساله های مستقل تألیف کرده و حرمت تراشیدن ریش را از ضرورت های دین دانسته اند و نظر مخالفی ذکر نکرده اند.

ما نیز به برخی از دلایل حرمت آن اشاره می کنیم، باشد تا گفته باشیم... .

ریش تراشی از دیدگاه قرآن کریم

ص:۱۵۸

ص:۱۵۹

آیه کریمه: ﴿وَ لَأُضِلَّنَّهُمْ وَ لَأُمَنِّيَنَّهُمْ... وَ لَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَ مَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْراناً مُبيناً(۱)﴾

ترجمه: (شیطان گفت): به طور حتم ایشان (انسانها) را گمراه خواهم کرد و به آرزوهای باطل (و دور و دراز) سرگرم خواهم کرد... و آنان را امر کنم تا خلقت خدا را تغییر دهند، (امّا ای بندگان بدانید) هرکس شیطان را به جای خداوند ولی (سرپرست) گیرد، سخت زیان کرده، زیانی آشکار.

متن آیه دلالت می کند بر اینکه ایجاد هر گونه تغییر در آفرینش الهی صورتاً یا صفتاً، چنانچه بدون اجازه از راه وحی باشد، حرام است. و از جمله این تغییرات است: ریش تراشی، جوان را بی ریش نمودن و هر آنچه مانند آن باشد. این تغییرات در شرع به نام «مُثله» شناخته می شود و بنابر تصریح معصومین

۱- (۴) سوره نساء: آیه ۱۲۰

ص:۱۶۰

ریش تراشیدن نیز از مصادیق «مُثله» است و بنابر سیاق آیه معلوم است که هرکس این کارها را انجام دهد از دوستان و یاران شیطان است، مگر اینکه در مورد خاصّی اجازه داده شده باشد، چنانچه در مورد شارب فرموده اند: از ته بگیرید چرا که منزلگاه شیطان است.

دلالت علماء

شیخ فقیه بحرانی در کتاب شریف «الحدائق النّاضره» به نقل ازملّامحسن فیض کاشانی در کتاب «الوافی» نوشته است: و قد افتی جماعه من فقهائنا بتحریم حلق اللحیه و ربّما یستشهد لهم بقوله سبحانه حکایه عن ابلیس اللعین: «وَلَآمُرَنَّهُم فَلَیُغَیِّرُنَّ خَلقَ اللهِ». یعنی: به تحقیق گروهی از فقهاء ما شیعیان فتوا به حرام بودن تراشیدن ریش داده اند و چه بسا که دلیل آورند بر آن به سخن خدای تعالی از زبان ابلیس ملعون (که گفت:) «وَلَآمُرَنَّهُم فَلَیُغَیِّرُنَّ خَلقَ اللهِ».

ریش تراشی از دیدگاه اهل بیت

۱- فطرت اسلام

ص:۱۶۱

قالَ رَسوُلُ اللهِ: إنَّ الْمَجُوسَ جَزُّوا لِحاهُمْ وَ وَفَّرُوا شَوَارِبَهُمْ وَ إنَّا نَجُزُّ الشَّوَارِبَ وَنُعْفِى اللِّحَى وَ هِيَ الْفِطْرَهُ.(۱)

پیامبرخدا فرمودند: همانا گبران ریش را می چیدند و سبیل را بلند می کردند و ما مسلمانان شارب ها را می چینیم و ریش را بلند می گذاریم و این فطرت اسلام است.

۲- پروردگارم مرا امر فرموده تا...

حضرت ختمی مرتبت به فرستادگان کسری(پادشاه ایران باستان) که ریش خود را تراشیده بودند و سبیل را گذاشته بودند فرمود: وَیْلَکُمَا مَنْ أمَرَکُمَا بِهَذَا؟ قَالَا أمَرَنَا بِهَذَا رَبُّنَا یَعْنِیَانِ کِسْرَی. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَکِنَّ رَبِّی أمَرَنِی بِإعْفَاءِ لِحْیَتِی

۱- من لایحضره الفقیه:۱/۱۳۰ ح۳۳۱، وسائل الشیعه:۲/۱۱۶ ب۶۷ ح۱۶۵۹.

ص:۱۶۲

وَقَصِّ شَارِبِی.(۱)

وای برشما! چه کسی شما را به این کار امر نمود؟ گفتند: ربّ ما یعنی کسری، حضرت فرمودند: لیکن پروردگار من مرا به گذاشتن ریش و چیدن شارب امر کرده است.

۳- شبیه یهودیان نباشید

قالَ رَسوُلُ اللهِ: حُفُّوا الشَّوَارِبَ وَ اعْفُوا اللِّحى وَ لَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ.(۲)

پیامبرخدا فرمودند: سبیل را گود نمایید و ریش را کوتاه نکنید و بلند بگذارید و شبیه به یهودیان نباشید (نگذارید ریش زیاد بلند شود زیرا یهودیان دست به اصلاح نمی زنند).

۴- آنجا که امیرالمؤمنین بر مسند قضاوت می نشیند

قَضى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِی اللِّحْيَهِ إِذَا حُلِقَتْ فَلَمْ تَنْبُتِ الدِّيَهَ كَامِلَهً فَإِذَا نَبَتَتْ فَثُلُثُ الدِّيَهِ.(۳)

امیرالمؤمنین درباره تراشیدن ریش قضاوت فرمودند که اگر دومرتبه ریش درنیامد دیه کامل واجب می شود و اگر روییده شد، باید یک سوّم دیه پرداخت شود.

۱- تدرک الوسائل:۱/۴۰۷: قال الکازرونی فی المنتقی فی حوادث السنه السادسه بعد أن ذکرکتابه رسول الله إلَی الملوک وأنّه کتب کسری الی عامل الیمن بازان [بَاذان] أن یبعثه إلیه وأنّه ببعث کاتبه بانویه و رجلًا آخریقال له خرخسک إلیه. قال: و کانا قد دخلا علی رسول اللّه و قد حلقا لحاهما و أعفیا شواربهما فکره النّظر إلیهما و قال:.

۲- من لایحضره الفقیه:۱/۱۳۰ ح۳۲۹، معانی الأخبار:۲۹۱ ح۱، مکارم الأخلاق:۶۷، وسائل الشیعه:۲/۱۱۶ ب۶۷ ح۱۶۵۸ و ۱۶۶۰، بحارالأنوار:۷۳/۱۱۱ و۱۱۲ب۱۳ ح۱۰.

۳- کافی:۷/۳۱۶ باب ما تجب فیه الدیه کامله...ح۲۳، من لایحضره الفقیه:۴/۱۵۰ح۵۳۳۲، تهذیب:۱۰/۲۵۰ ب۲۲ح۲۳، عوالی اللّآلی:۳/۶۲۹ باب الدیات...ح۵۰.

ص:۱۶۳

دلالت علماء

شیخ حرّ عاملی در «وسائل الشیعه» و محقّق شیخ علی در «درّ المنثور» برای حرمت تراشیدن ریش به حدیث فوق استدلال کرده اند بدین نحو: انجام دادن هر کاری که سبب وجوب پرداخت دیه گردد، حرام است، و تراشیدن ریش هم از جمله آن موارد است.

۵- پس مسخ شدند...

قالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طالِبٍ: أَقْوَامٌ حَلَقُوا اللِّحَی وَ فَتَلُوا الشَّوَارِبَ فَمُسِخُوا.(۱)

این حدیث شریف نیز صحیح است و دلالتی آشکار را در بر دارد:

حضرت امیرالمؤمنین فرمودند: اقوامی بودند که ریش می تراشیدند و شارب را پیچ می دادند، پس خداوند آنان را به مارماهی مسخ کرد.

توضیح: با توجّه به متن حدیث، آشکار است که حضرت در مقام بیان حرمت انجام دادن این کار برآمده اند، بدین نحو: کسی که این کار را انجام دهد استحقاق دارد که خداوند او را به صورت مارماهی و جرّی (نوعی ماهی حرام گوشت) و مانند این مسخ شدگان، مسخ نماید.

دلالت علماء

گروهی از علما در حکم به حرمت ریش تراشیدن اکتفا به این حدیث نموده اند، مانند علّامه مجلسی در «حلیه المتّقین» و شیخ فقیه بحرانی در موسوعه «الحدائق

۱- کافی:۱/۳۴۶ ح۳، کمال الدین:۲/۵۳۶ ب۴۹، وسائل الشیعه:۲/۱۱۶ب۶۷ ح ۱۶۶۱، بحارالأنوار: ۶۲/۲۰۵ ب۴ و ج۷۳ ص۱۱۲.

ص:۱۶۴

الناضره»(۱) می فرمایـد: الظّـاهر کمـا اسـتظهره جملـه مـن الأصـحاب کمـا عرفـت تحریـم حلـق اللّحیـه لخبر المسـخ المروی عن أمیرالمؤمنین فـإنّه لاـ یقع إلّا علی إرتکاب أمر محرّم بالغ فی التّحریم، یعنی: ظاهر همچنانکه گروهی ازعلماء شیعه اظهار نموده اند حرام بودن تراشیدن ریش است، به دلیل خبر مسخ شدن عده ای که از امیرالمؤمنین روایت گردیده است، و همانا مسخ شدن تنها به سبب انجام کار حرامی صورت می گیرد که درباره حرام بودنش تأکید به عمل آمده باشد.

۶- قوم لوط و هلاکت

حضرت امام حسن روایت می فرماینـد از پیامبر که فرمودنـد: عَشْـرُ خِصَـالٍ عَمِلَهَـا قَوْمُ لُوطٍ بِهَا اُهْلِکُوا وَ تَزِیـدُهَا اُمَّتِی بِخَلَّهٍ إتْیَانُ الرِّجَالِ، إلَی أنْ قَالَ: وَ قَصُّ اللِّحْیَهِ وَ طُولُ الشَّارِبِ.(۲)

قوم لوط ده کار را انجام دادنـد و به سـبب انجام آن کارها هلاک شدند. امّت من بر آن یک صـفت دیگر را اضافه خواهند کرد، و یکی از آن ده کار چیدن ریش از ته با قیچی و نیز بلند گذاشتن سبیل است.

۷- از ما نیست...

قالَ رَسوُلُ اللهِ: لَیْسَ مِنَّا مَنْ سَلَقَ و لاخَرَقَ وَ لا حَلَقَ.(۳)

پیامبراکرم فرمودند: از ما نیست کسـی که بسیار بی حیا و بی پروا سـخن بگوید و مال خود را اسراف کند (به هدر بدهد) و ریش را بتراشد.

توضیح: تو بگو، آیا بدتر از این نیز وجود دارد که پیامبری به یکی از پیروانش که

۱- – حدائق النّاظره:۵/۵۶۱.

۲- مستدرک الوسائل:۱/۴۰۷ ب ۴۰ ح۱۰۰۵- ۳ از جامع صغیر سیوطی و او از ابن عساکر.

۳- عوالی اللّآلی:۱/۱۱۱ فصل۷ ح۱۹، مستدرک الوسائل:۱/۴۰۶ ب ۴۰ ح۱۰۰۴- ۲.

ص:۱۶۵

گمـان می کنـد عملش نیکوست، بگویـد: تو از من نیستی؟! تصوّر کن چقـدر دردنـاک است... و در آن لحظه فقط به دنبال دلیل و برطرف کردن آن است.

۸- شهادت می دهم از او راضی نیستم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: حَلْقُ اللِّحْيَهِ مِنَ الْمُثْلَهِ وَ مَنْ مَثَّلَ فَعَلَيْهِ لَعْنَهُ اللَّهِ.(۱)

امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب فرمود که رسول خدا فرمود: تراشیدن ریش از جمله مصادیق «مُثله» است و لعنت خداوند بر کسی باد که «مُثله» کند.

۹- اینجا نامحرم، آنجا محروم

قَالَ الإمامُ الصَّادِقُ: ثَلَاثَهٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ النَّاتِفُ شَيْبَهُ وَ النَّاكِحُ نَفْسَهُ وَ الْمَنْكُوحُ فِي دُبُرِهِ.(۲)

امـام جعفر صادق فرمودنـد: سه گروه هسـتند که خداونـد روز قیـامت بـا آنهـا سـخن نخواهـد گفت و نظر رحمت به سوی ایشـان نخواهد افکند و برای ایشان است عذابی دردناک: کسـی که ریش را بکَنَد و کسـی که با خود اسـتمناء کند و کسی که موطوء شود و... .

توضـیح: غرض معصوم این بیـان است: کسـی که ریش دارد، خود را بی ریش کنـد؛ چه به چیـدن بـا قیچی یا تراشـیدن با تیغ، یا به هرصورت و وسیله یا مادّه دیگری.

خوب، دلالت واضح است و کم و زیاد هم در کار نیست، اگر گفته شود کمی از ریش را بتراشد یا مقداری از آن را باقی گزارده و بقیّه را بتراشـد، بازهم مصـداق سـخن معصوم خواهـد بود، چرا که جزء تابع کل است و تفاوتی نیست که تمام ریش را محو کنـد یا قسمتی از آن را.

۱- جعفریّات:۱۵۷مستدرک الوسائل:۱/۴۰۶ ب ۴۰ ح۱۰۰۳- ۱.

۲- وسائل الشیعه:۲/۱۳۰ ب۷۹ ح۱۷۰۹.

ص:۱۶۶

ص:۱۶۷

وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ

مٰا هُوَ شِفٰاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِینَ

سوره الاسراء آیه ۳۸

شطرنج از دیدگاه قرآن و عترت

اشاره

ص:۱۶۸

ص:۱۶۹

ص:۱۷۰

ص:۱۷۱

بسم الله الرّحمان الرّحیم

همه خوب می دانند، کمتر کسی از حضور و ظهور یگانه منجی عالم بشریّت بی اطّلاع است. او روزی خواهدآمد و عدل را به پهنه زمین خواهد گستراند، این را همه می دانند و بسیارند چشم های به راه مانده برای دیدن آن طلعت دلربا... امّا کیست که بداند امید همه ی چشم های به راه مانده، رو به سوی که می آورد و به دیدن چه کسی می رود؟ همه مشتاق دیدار او هستند، او مشتاق دیدار کیست؟ چه کسی است که دیدنش او را به وجد می آورد؟ در آغوش نورانی او چه کسی جای دارد؟ و نگاه لطف او به سوی چه کسی جاری است؟...

دیگر خدا نیست که می گوید چه کاری خوب است و چه کاری بد. اگر چنین بود کارمان به اینجا نمی کشید. ما بیشتر آن هستیم که خودمان می پسندیم، بیشتر طوری رفتار می کنیم که دیگران می خواهند، طرز لباس پوشیدن و رفتار و گفتارمان، بستگی به ذائقه دیگران دارد، قریحه دیگران است که حتّی دوست داشتن هایمان به علاقه و تنفّر آن شکل می گیرد، دوست داشتن هایی که دین ما را می سازد و جهت گیری آنها مسیر زندگیمان را تعیین می کند.

ص:۱۷۲

مگر ما برای دیگران زنـدگی می کنیم؟ پس آن اسـتقلالی که می گویند و می گوییم وجود دارد، کجاست؟ آنچه می بینیم آیا جز تقلیدی کورکورانه است؟...

و ای کاش کسی هم به این بیاندیشد: مرا باید خدا تربیت کند و سایرین همانطور که خدا مرا می پسندد، بپذیرند.

افسوس و آه کاری برای ما از پیش نمی برد. همه از تکرار خسـته ایم، از اینکه به جای عمل، فقط افسوس را می بینیم. ادّعا و مدّعی زیاد است ولی کمتر کسی به فکر آینـده است، آینده ای که آمدنش چندان دور نیست، آنکه همه پیامبران به آمدنش بشارت داده اند، آینده ای که به فرا رسیدنش محتاجیم.

کیست راه را نشان دهد؟ رهگذران! آیا یاریگری هست که مرا راهنمایی کند؟ کسی هست کمکم کند؟

صـدایش را می شـنویم، اگر بخواهیم: خـدا به همه آنچه تو بـدان نیازمندی، پاسخ گفته. راه از این طرف است، دنبال من بیا. مراقب باش، بیراهه بسیار است و پرتگاهها عمیق، نا امید نباش که در این راه خدا یار و همراه و رهنماست.

بیا به درگاهش نیاز شویم و برویم تا بلکه ما را قابل نماید و محرم راز خویش کند. بیا آنچه ما را از او دور می کند، رهاکنیم و با او بپیوندیم تا جاودانه شویم. تمام تلاش ما باید این باشد که انتخابش کنیم، برای امروز و فردایمان، برای خود وخانواده مان، برای دنیا و آخرتمان... ویک گام به سویش برداشته و ادامه دهیم و تا آخر با او برویم، تا آستان بوس درگاهش شویم.

و به دیگران بگوییم تا جلوتر بیایند تا آنجا که در نور وجودش قرار گیرند و در آغوشـش آرام شوند و این همان آرامشـی است که به دنبال آن هستیم.

شطرنج از دیدگاه قرآن کریم

ص:۱۷۳

آیه یکم-یَسْئَلُونَکَ عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَیْسِرِ قُلْ فیهِما إِثْمٌ کَبیرٌ وَ مَنافِعُ لِلنَّاسِ وَ إِثْمُهُما أَکْبَرُ مِنْ نَفْعِهِما...(۱)

ترجمه:(ای پیامبر) از تو درباره شراب و میسر(قمار) سؤال می کنند (به آنها) بگو: در آن دو گناه بزرگی است، و منافعی برای مردم دارند، ولی گناهشان از نفعشان بزرگتر است... .

آیه دوم- یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیْسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیْطانِ(۲) فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ

۱- (۲) سوره بقره: آیه ۲۲۰.

۲- در کتاب راز شطرنج نوشته: سعید رمزی صفحات۱۰۵-۱۰۶ آمده است: آیا شطرنج تقویت کننده نیروی فکر است؟ در جواب این سؤال می توان اثرات بازی شطرنج و پیامدهای آن را در بعد فکری و عقلی از دیدگاه روانشناسان، کارشناسان و قهرمانان شطرنج جهان چنین توصیف کرد: بسیار خسته کننده، خطرناک، نابود کننده سایر منابع و فعالیت های ذهنی، موجب اختلال حواس، منشأ ایجاد انگیزه زشت اسارت و پدرکشی، موجب بروز عواطف نامطلوب، منشا ایجاد تنفّر از حریف، اعتیادآور، مانع خوشبختی و موجب تزلزل بنیان خانواده... .بنا به نظر کارشناسان حتّی افراد کودن و کم هوش نیز به خوبی می توانند شطرنج بازی کنند، به طوری که دیوانگان بر دانشجویان پیروز می شوند. واقعاً این بازی چه زیبا فکر را تقویت می کند. و چه زیبا فکر یک شطرنج باز تقویت می گردد آن جا که حاضر است اعضای خود را و بالاتر از آن، همسر خود را در معرض برد و باخت قرار دهد، و یا پس از باخت از فرط خشم و غضب لوازم اطراف خود را بشکند، و یا خود را برای مدّتی زندانی کند، و حتی حریف خود را از طبقه دوم به بیرون پرتاب نماید، و در نهایت مبتلا به بیماریهای روانی، عصبی و حملات قلبی و مرگ نابهنگام گردد؟ یک ضرب المثل فرانسوی می گوید: اگر قلب مهربانی داشته باشی نمی توانی شطرنج بازی کنی. بازی شطرنج بر فرض که یک نوع تقویت فکر باشد، تقویت فکر جنگجویی و ستیز است، و تقویت هر فکری پسندیده نیست. باید فکر انسانیّت، دوستی و صمیمیّت، صلح و صفا را تقویت کرد، و هیچ کدام از این ها از یک بازی جنگی بدست نمی آید. شاید یکی از فلسفه های ممنوعیّت شطرنج همین جنگ فکری آن باشد. برادران و خواهران ایمانی خود را برای آگاهی بیشتر از آثار شوم و زیانبار موسیقی به کتاب ارزنده: تأثیر موسیقی بر روان و اعصاب، نوشته مرحوم حسین عبداللّهی خوروش ارجاع می دهم.

ص:۱۷۴

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! بدانید که شراب و میسر (قمار) و بت ها و ازلام (نوعی بخت آزمایی) پلید و از عمل شیطانند، از آن دوری و اجتناب کنید، امید است رستگار شوید.

آیه سوم- ﴿ إِنَّمايُرِيدُ الشَّيْطانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ فِي الْخَمْرِ وَ الْمَيْسِرِ وَ يَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَ عَنِ الصَّلاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ (۱)﴾

ترجمه: همانا شیطان می خواهد در میان شما به وسیله شراب و میسر(قمار)، دشمنی ایجاد کند و شما را از یاد خدا و نماز بازدارد، آیا از انجام این امور دست برمی دارید؟

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ﴿: الشِّطْرَنْجُ وَ النَّرْدُ هُمَا الْمَيْسِرُ.(۲)

۱- (۵) سوره مائده: آیات ۹۱ و ۹۲.

۲- کافی:۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج... ح۳، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۴ ب۱۰۴ ح۲۲۶۶۶ و در آن چنین آمده: النَّرْدُ وَ الشِّطْرَنْجُ هُمَا الْمَيْسِرُ.

ص:۱۷۵

حضرت امیرالمؤمنین فرمودند: شطرنج و نرد (طاولی) هر دو میسر هستند.

۲- عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ: وَ أَمَّا الْمَیْسِرُ فَالنَّرْدُ وَ الشِّطْرَنْجُ وَ کُلُّ قِمَارٍ مَیْسِرٌ... کُلُّ هَذَا بَیْعُهُ وَ شِرَاؤُهُ وَ الِانْتِفَاعُ بِشَیْ ءٍ مِنْ هَذَا حَرَامٌ مِنَ اللَّهِ مُحَرَّمٌ وَ هُوَ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیْطَانِ وَ قَرَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَ الْمَیْسِرَ مَعَ الْأَوْثَانِ.(۱)

امام باقر فرمودند: امّا معنای میسر، نرد و شطرنج و هر قماری میسر است... و تمام این موارد خرید و فروش و هر گونه بهره برداری از این ها حرام است؛ از جانب خدا حرام شده و پلید و از کار شیطان است، و خداوند شراب و قمار را قرین بت ها قرار داده است.

توضیح: گناه میگساری وقماربازی با بت پرستی وکفر ورزیدن به خدا قرین است.

۳- عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ قَالَ: الشِّطْرَنْجُ وَ النَّرْدُ مَیْسِرٌ.(۲)

امام باقر فرمودند: شطرنج و نرد، میسر هستند.

۴- و قال الباقر: یَدخُلُ فی المَیسِرِ اللَّعِبُ بِالشِّطرَنجِ وَ النَّرد وَ غَیرُ ذلِکَ مِن أنواعِ القِمارِ حَتَّی أنَّ لَعِبَ الصِّبیانِ بِالجَوزِ مِن القِمارِ.(۳)

امام باقر می فرماید: بازی با شطرنج و نرد و غیر این دو از انواع قمار، همه داخل در میسر است، حتّی گردوبازی بچّه ها هم قمار (و از مصادیق میسر) است (و همان حکم را دارد).

۵- مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍعَنْ أَبِیهِ جَعْفَرِبْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: النَّرْدُ وَ الشِّطْرَنْجُ مِنَ الْمَیْسِرِ.(۴)

۱- تفسیرقمّی:۱/۱۸۰،تفسیرعیّاشی:۱/۳۳۹،وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۱ب۱۰۲ح۲۲۶۵۷، تفسیرالبرهان: ۱/۴۹۷، تفسیر نورالثقلین:۱/۶۶۹، بحارالانوار:۷۶/۲۲۸ب۹۸ ح۱.

۲- تفسیرعیّاشی:۱/۳۴۱ ح۱۸۶، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۲ ب۱۰۲ ح۲۲۶۶۰، بحارالأنوار:۷۶/۲۳۵ب۹۸ ح۱۸.

۳- مجمع البیان:۳/۳۷۰، تفسیر نورالثقلین:۱/۶۶۹ ح۳۴۵.

۴- وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۶ ب۱۰۴ ح۲۲۶۷۶.

ص:۱۷۶

امام صادق می فرماید: نرد و شطرنج قمار و از (مصادیق) میسر هستند.

۶- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: الشِّطْرَنْجُ مَیْسِرٌ وَ النَّرْدُ مَیْسِرٌ.(۱)

امام صادق می فرماید: شطرنج میسر است و نرد نیز میسر است.

۷- فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: هِیَ الشِّطْرَنْجُ قَالَ: فَقُلْتُ: أَمَا إِنَّهُمْ یَقُولُونَ إِنَّهَا النَّرْدُ، قَالَ: وَ النَّرْدُ أَیْضاً.(۲)

عبدالملک قمّی می گوید: من با برادرم ادریس نزد امام صادق بودیم که برادرم ادریس گفت: خدا ما را فدایت گرداند؛ میسر یعنی چه؟ حضرت فرمود: میسر یعنی شطرنج. عرض کردم: ایشان (عامّه- سنّیها) می گویند که مقصود نرد است؟! فرمود: بلی، نرد هم میسر است.

۸- عَنْ أَبِی جَعْفَرٍقَالَ:لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَی رَسُولِهِ :إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیْسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیْطانِ فَاجْتَنِبُوهُ قِیلَ: یَارَسُولَ اللَّهِ مَا الْمَیْسِرُ؟ فَقَالَ: کُلُّ مَا تُقُومِرَ بِهِ حَتَّی الْکِعَابُ وَ الْجَوْزُ...(۳) .

حضرت امام محمّد باقر فرمودند: هنگامی که آیهإِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیْسِرُ وَ... بر پیامبرخدا نازل گردید از آن حضرت پرسیده شد: میسر چیست؟ فرمود: هر چیزی که با آن قمار بازی (برد و باخت) شود، حتّی طاس و گردو بازی.

۹- وَسُئِلَ الصَّادِقُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ:فَاجْتَنِبُوا الرِّجسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ؟ قَالَ: «الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ» الشِّطْرَنْجُ وَ «قَوْلُ الزُّورِ» الْغِنَاءُ وَ النَّرْدُ

۱- - کافی:۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج... ح۱۱، تفسیرعیّاشی:۱/۳۴۱ ح۱۸۵، وسائل الشیعه: ۱۷/۳۲۱ ب۱۰۲ح۲۲۶۵۹ و ص۳۲۴ ب۱۰۴ ح۲۲۶۶۸ و ص۳۲۵ ح۲۲۶۷۲، بحارالأنوار:۷۶/۲۳۵ ب۹۸ ح۱۷.

۲- کافی:۶/۴۳۶ باب النرد و الشطرنج... ح۸، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۴ ب۱۰۴ ح۲۲۶۶۹.

۳- کافی:۵/۱۲۲ باب القمار... ح۲، من لایحضره الفقیه:۳/۱۶۰ ح۳۵۸۷، تهذیب الاحکام:۶/۳۷۱ ب۹۳ ح۱۹۶، وسائل الشیعه:۱۷/۱۶۵ ح۲۲۲۵۷.

ص:۱۷۷

أشَـدُّ مِـنَ الشِّطْرَنْـجِ فَأمَّا الشِّطْرَنْجُ فَإنَّ اتِّخَاذَهَا كُفْرٌ وَ اللَّعِـبَ بِهَا شِـرْكٌ وَتَعْلِيمَهَا كَبِيرَةٌ مُوبِقَةٌ وَ السَّلَامَ عَلَى اللَّاهِى بِهَامَعْصِـيَةٌ وَمُقَلِّبَهَاكَمُقَلِّبِ لَحْمِ الْخِنْزِيرِ وَالنَّاظِرَ إلَيْهَا كَالنَّاظِرِ إلَى فَرْجِ اُمِّهِ وَ اللَّاعِبَ بِالنَّرْدِ قِمَاراً مَثَلُهُ مَثَلُ مَنْ يَأْكُلُ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَ مَثَلَ الَّذِى يَلْعَبُ بِهَا مِنْ غَيْرِ قِمَارٍ مَثَلُ مَنْ يَضَعُ يَدَهُ فِى لَحْمِ الْخِنْزِيرِ أوْ فِى دَمِهِ وَ لَايَجُوزُ اللَّعِبُ بِالْخَوَاتِيمِ وَالْأرْبَعَهَ عَشَرَ وَكُلُّ ذَلِكَ وَأشْبَاهُهُ قِمَارٌحَتَّى لَعِبُ الصِّبْيَانِ بِالْجَوْزِ هُوَ الْقِمَارُ وَ إيَّاكَ وَ الضَّرْبَ بِالصَّوَانِيجِ فَإنَّ الشَّيْطَانَ يَرْكُضُ مَعَكَ وَالْمَلَائِكَهَ تَنْفِرُ عَنْكَ وَ مَنْ بَقِىَ فِى بَيْتِهِ طُنْبُورٌ أرْبَعِينَ صَبَاحاً فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ.(۱)

از امام جعفرصادق درباره تفسیرآیه فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ پرسیده شد آن حضرت فرمود: الرِّجْسَ مِنَ الْأوْثانِ بت های پلید شطرنج است و قَوْلَ الزُّورِ سخن ناروا غنا می باشـد و نرد (گناه و کیفرش) شدیدتر از شـطرنج است، و امّا شطرنـج: همانا گرفتن آن، کفر ورزیـدن به خداونـد وبازی کردن با آن، شـرک ورزیدن به خداست، یادگرفتن آن، گناهی نابودگر است و سـلام کردن به سـرگرم شونده با آن، معصـیت (و سرکشـی از فرمان خدا) است و زیر و رو کننده آن، مانند کسـی است که گوشت خوک را زیر و رو کنـد و بیننده آن، مانند کسـی است که شـرمگاه مادر خود را ببیند وکسـی که با نرد قماربازی کند مانند کسـی است که گوشت خوک بخورد و مَثَل کسی که بدون قمار (برد و باخت) با آن بازی کند، مانند کسی است که دست خود را به گوشت خوک و یا خون آن آلوده گرداند و جایز نیست بازی کردن با خواتیم و اربعهعشر(۲) و مبادا چوگان بازی

۱- فقه الرّضـا۲۸۴: ح۴، من لایحضره الفقیه:۴/۵۸ باب حد شرب الخمر... ح۵۰۹۳، بحارالأنوار: ۷۶/۲۳۳ ب۹۸ ح۹، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۴ ب۸۳ ح۱۵۱۹۶- ۲.

۲- نوعی بازی بچّه هاست که روی زمین خطوط جدول مانند کشیده و روی خطوط سنگهایی را گذاشته و بازی می کنند.

ص:۱۷۸

کنی زیرا همراه با تو شیطان می دود و فرشته ها از تو بیزار می شوند... .

۱۰- فقه الرّضا : اعْلَمْ يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قَدْ نَهَى عَنْ جَمِيعِ الْقِمَارِ وَ أَمَرَ الْعِبَادَ بِالِاجْتِنَابِ مِنْهَا وَ سَمَّاهَا رِجْساً فَقَالَ:رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطانِ فَاجْتَنِبُوهُ مِثْلُ اللَّعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ وَ النَّرْدِ وَ غَيْرِهِمَا مِنَ الْقِمَارِ وَ النَّرْدُ أَشَرُّ مِنَ الشِّطْرَنْجِ فَأَمَّا الشِّطْرَنْجُ فَإِنَّ اتِّخَاذَهَا كُفْرٌ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَ اللَّعِبُ بِهَا شِرْكٌ وَتَقْلَابُهَا كَبِيرَةٌ مُوبِقَةٌ وَ السَّلَامُ عَلَى اللَّاهِي بِهَا كُفْرٌ وَ مُقَلِّبُهَا كَالنَّاظِرِ إِلَى فَرْجِ أُمِّهِ وَاللَّاعِبُ بِالنَّرْدِ كَمَثَلِ الَّذِي يَأْكُلُ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَ مَثَلُ الَّذِي يَلْعَبُ بِهَا مِنْ غَيْرِ قِمَارٍ مَثَلُ الَّذِي يَصْبَغُ [يَضَعُ] يَدَهُ فِي الدَّمِ وَ لَحْمِ الْخِنْزِيرِ وَ مَثَلُ الَّذِي يَلْعَبُ فِي شَيْ ءٍ مِنْ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ كَمَثَلِ الَّذِي مُصِرٌّ عَلَى الْفَرْجِ الْحَرَامِ وَ اتَّقِ اللَّعِبَ بِالْخَوَاتِيمِ وَ الْأَرْبَعَةَ عَشَرَ وَ كُلَّ قِمَارٍ حَتَّى لَعِبَ الصِّبْيَانِ بِالْجَوْزِ وَ اللَّوْزِ وَ الْكِعَابِ وَ إِيَّاكَ وَ الضَّرْبَةَ بِالصَّوْلَجَانِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَرْكُضُ مَعَكَ وَ الْمَلَائِكَةُ تَنْفِرُ عَنْكَ وَ مَنْ عَثَّرَ دَابَّتَهُ فَمَاتَ دَخَلَ النَّار.(۱)

در کتاب فقه منسوب رضوی چنین آمده است: بدان! خدا تو را رحمت کند که خداوند تبارک و تعالی از جمیع اقسام قمار نهی فرموده، و بندگان خود را امر فرمود تا از آنها اجتناب نمایند، وآنها را «پلیدی» نامید و فرمود: رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطانِ فَاجْتَنِبُوهُ این ها پلیدی و از عمل شیطان است، از آن اجتناب کنید مانند بازی با شطرنج و نرد و غیر این دو از اقسام قمار، و نرد بدتر از شطرنج است، و امّا شطرنج: همانا گرفتن آن، کفر ورزیدن به خداوند بزرگ وبازی کردن با آن، شرک ورزیدن به خدا و زیر و روکردن آن، گناهی بزرگ وسلام کردن به سرگرم شونده با شطرنج، کفر است و کسی که مهره شطرنج را به دست می گیرد،

۱- فقه الرّضا۲۸۴: ب۴۶، بحارالأنوار:۷۶/۲۳۳ ب۹۸ ح۹، مستدرک الوسائل:۱۳/۱۱ ب۲۹ ح۱۴۹۴۳- ۱.

ص:۱۷۹

مانند کسی است که شرمگاه مادرش را ببیند و بازی کننده با نرد، مانند کسی است که گوشت خوک می خورد وکسی که با آن به غیر از قمار کردن بازی کنـد (بـدون برد و باخت)، مانند کسـی است که دست خود را به خون وگوشت خوک آلوده کند و کسـی که بـا این ابزارهای قمار، بازی کنـد؛ ماننـد کسـی است که اصـرار و تکرار بر زنا نمایـد، و بپرهیز از خواتیم و اربعه عشـر و هرگونه دیگر از اقسام قمار، حتی بازی بچّه ها با گردو و بادام و طاس. و مبادا چوگان بازی کنی زیرا شیطان همراه تو می دود و فرشتگان از تو بیزار می شوند و فرد چوگان بازی که مرکبش بلغزد (به زمین بخورد) و بمیرد، داخل آتش می شود.

۱۱- وَ عَنِ الرِّضَا قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ الشِّطْرَنْجَ وَ النَّرْدَ وَ أَرْبَعَةَ عَشَرَ وَ كُلَّ مَا قُومِرَ عَلَيْهِ مِنْهَا فَهُوَ مَيْسِرٌ.(۱)

امام رضا می فرماید: شطرنج و نرد و اربعه عشر و هرچیزی که باآن قمار شود، میسر است.

۱۲- عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: الْمَيْسِرُ هُوَ الْقِمَارُ.(۲)

امام رضا می فرمایند: «الْمَيْسِر» همان قمار است.

۱۳- عَنْ أَبِی الْحَسَنِ قَالَ: النَّرْدُ وَ الشِّطْرَنْجُ وَ الْأَرْبَعَةَ عَشَرَ بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ وَ كُلُّ مَا

قُومِرَ عَلَيْهِ فَهُوَ مَيْسِرٌ.(۳)

۱- تفسیرعیّاشی:۱/۳۳۹ ح۱۸۲، عوالی اللّآلی:۲/۱۱۱ مسلک۴ ح۳۰۴: و روی عن أهـل الـبیت أن المیسـر هو القمـار بجمیع أنواعه حتی لعب الصبیـان بـالجوز و البیض، متشابه القرآن ابن شـهرآشوب: ۲/۲۱۰: و قـال ابن عبـاس و ابن مسـعود و الحسن و قتـاده و ابن سیرین المیسر هو القمار کله، وسائل الشیعه:۱۷/۱۶۷ب۳۵ ح۲۲۲۶۴، بحارالأنوار:۷۶/۲۳۵ ب۹۸ح۱۶.

۲- کافی:۵/۱۲۴ باب القمار و... ح۹، وسائل الشیعه:۱۷/۱۶۵ ب۳۵ ح۲۲۲۵۶ و ص۱۶۷ح۲۲۲۶۳، بحار الأنوار:۷۶/۲۳۵ ب۹۸ ح۱۵.

۳- کافی:۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج... ح۱، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۳ ب۱۰۴ ح۲۲۶۶۵.

ص:۱۸۰

امام کاظم فرمودند: نرد و شطرنج و اربعه عشر همه یکسان هستند (فرقی بین آلات قمار نیست) و هر چیزی که با آن قمار شود؛ میسر است.

۱۴–...إِلَی عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ إِنْ رَأَی سَیِّدِی وَ مَوْلَایَ أَنْ یُخْبِرَنِی عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: یَسْئَلُونَکَ عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَیْسِرِ... فَمَا الْمَیْسِرُ جُعِلْتُ فِدَاکَ؟ فَکَتَبَ: کُلُّ مَا قُومِرَ بِهِ فَهُوَ الْمَیْسِرُ وَ کُلُّ مُسْکِرٍ حَرَامٌ.(۱)

ابراهیم بن عنبسه به امام علی بن محمّدهادی نامه نوشت که: سرور و آقایم مرا از مقصود خداوند تعالی از این آیه: یَسْئَلُونَکَ عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَیْسِرِ... خبر دهند، قربانتان گردم «الْمَیْسِرِ» چیست؟ آن حضرت در پاسخ مرقوم فرمودند: آنچه با آن قمار (برد و باخت) شود، میسر می باشد، و (نوشیدن) هر مست کننده ای حرام است.

آیه چهارم– ...فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

(۲)ترجمه: از پلیدترین نوع بت پر ستی اجتناب کنید و از سخن ناروا بپرهیزید.

۱۵– عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ، قَالَ: «الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ» هُوَ الشِّطْرَنْجُ وَ «قَوْلُ الزُّورِ» الْغِنَاءُ.(۳)

امام صادق پیرامون این آیه فرمودند: «پلیدی از بت ها (بت پرستی)» همان

شطرنج است و «سخن ناروا» غنا (آوازه خوانی و نوازندگی) می باشد.

۱۶– سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ

۱– تفسیرعیّاشی:۱/۱۰۵ ح۳۱۱، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۵ ب۱۰۴ ح۲۲۶۷۵.

۲– (۲۲) سوره حج: آیه۳۱.

۳– کافی:۶/۴۳۶ باب النرد و الشطرنج... ح۷.

ص:۱۸۱

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ، فَقَالَ: الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشِّطْرَنْجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ.(۱)

زید شحام می گوید: از امام صادق پیرامون این آیه سؤال کردم، فرمودند: مقصود از «پلیدی از بت ها (بت پرستی)» شطرنج است و مقصود از «سخن ناروا» غنا (ترانه خوانی و نوازندگی) می باشد.

۱۷- سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ، قَالَ: الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشِّطْرَنْجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ.قُلْتُ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ:وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِى لَهْوَ الْحَدِيثِ؟ قَالَ: «مِنْهُ الْغِنَاءُ».(۲)

عبدالأعلی گوید: از امام جعفرصادق درباره آیه یاد شده پرسش نمودم، حضرت فرمودند: مراد خداوند از «پلیدی از بت ها(بت پرستی)» شطرنج و مراد از «سخن ناروا» غناست. راوی گوید: از حضرت درباره آیه: وَ مِنَ النَّاسِ... و از مردم کسانی هستند که سخنان لهو و بیهوده را خریدارند پرسیدم، فرمود: از جمله آن (سخنان لهو و بیهوده) غنا می باشد.

۱۸- عَنْ أَبِى الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَنْ آبَائِهِ عَنِ الصَّادِقِ فِى قَوْلِهِ تَعَالَى:فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ قَالَ: الرِّجْسُ الشِّطْرَنْجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ.(۳)

امام علی هادی از پدران خود از امام جعفرصادق نقل می فرمایند که آن حضرت در تفسیر آیه فوق فرمودند: «الرِّجْسُ پلید و نجس»، شطرنج

۱- کافی:۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج... ح۲.

۲- معانی الأخبار:۳۴۹ ح۱، وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۸ ب۹۹ ح۲۲۶۱۳، بحارالأنوار:۷۶/۲۴۵ ب۹۹ ح ۲۰.

۳- أمالی شیخ طوسی۲۹۴: مجلس ۱۱ ح۵۷۵- ۲۲، بحارالأنوار:۷۶/۲۴۴ ب۹۹ ح۱۷.

ص:۱۸۲

و«سخن ناروا» غنا (موسیقی) است.

۱۹- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: فَاجْتَنِبُوا الرِّجسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِفَقَالَ:الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشِّطْرَنْجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ.(۱)

از امام جعفرصادق درباره آیه پرسیده شد، حضرت فرمودند:«پلیدی از بت ها (بت پرستی)»، شطرنج و «سخن ناروا»، غنا (آوازه خوانی و نوازندگی) است.

۲۰- عن الصَّادِقِ: أَنَّ الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ الشِّطْرَنْجُ.(۲)

از امام جعفرصادق نقل است که فرمودند: «پلیدی از بت ها (بت پرستی)»، شطرنج است.

۲۱- فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ:...وَ أَمَّا الشِّطْرَنْجُ فَهِيَ الَّذِي قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ فَقَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ وَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ عَنْ جَمِيعِ ذَلِكَ لَفِي شُغُلٍ مَا لَهُ وَ الْمَلَاهِي!فَإِنَّ الْمَلَاهِيَ تُورِثُ قَسَاوَةَ الْقَلْبِ وَ تُورِثُ النِّفَاقَ وَ...(۳).

امام صادق درباره شطرنج فرمودند: و امّا شطرنج، همان است که خدای عزّوجل در مورد آن فرموده است:از پلیدی از بت ها (بت پرستی) اجتناب ورزید و از سخن ناروا دوری کنید و«سخن ناروا» غنا است و همانا مؤمن از تمامی این کارها به کار دیگر است، مؤمن را چه به آلات لهو، (مؤمن و شطرنج بازی و مطربی؟!) زیرا (استعمال) آلات لهو، قساوت قلب می آورد و دورویی

۱- دعائم الإسلام:۲/۲۱۰ فصل۴ ح۷۶۹، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۲ ب۸۱ ح۱۵۱۸۶- ۱.

۲- المقنعه شیخ مفید:۱۵۴، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۲ ب۸۱ ح۱۵۱۸۸- ۳.

۳- بحارالأنوار:۷۳/۳۵۶ ب۶۷ ح۲۲ و مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۶ ب۷۹ ح۱۵۱۶۳- ۴ از کتاب زید النرسی: عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَأَلَهُ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ طَلَبِ الصَّيْدِ وَ قَالَ لَهُ إِنِّي رَجُلٌ أَلْهُو بِطَلَبِ الصَّيْدِ وَ ضَرْبِ الصَّوَالِجِ وَأَلْهُو بِلَعِبِ الشِّطْرَنْجِ قَالَ

ص:۱۸۳

را به یادگار می نهد.

۲۲- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ فِی قَوْلِهِ تَعَالَی: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ، قَالَ: الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشِّطْرَنْجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ.(۱)

امام صادق درحدیث دیگری درتفسیر این آیه کریمه فرمودند: «پلیدی از بتها (بت پرستی)» شطرنج و«سخن ناروا» غنا می باشد.

۲۳- فی التَّفسیر: أنَّ الِّرجسَ مِنَ الأوثـانِ الشِّطرَنـجِ وَ قَولَ الزُّورِالغِنـاءُ... وَ اجْتَنِبِ الْمَلَاهِیَ کُلَّهَا وَاللَّعْبَ بِالْخَوَاتِیمِ وَالْأَرْبَعَهَ عَشَرَ فَإِنَّ الصَّادِقِینَ نَهَوْاعَنْ ذَلِکَ أجمَعَ.(۲)

شیخ صدوق می گوید: در تفسیر از اهل بیت است که الِّرجسَ مِنَ الأوثانِ شطرنج و قَولَ الزُّورِ غنا می باشـد... و از انجام کارهـای بیهوده (اسـتعمال آلاـت موسـیقی) بپرهیز و از بـازی کردن با خواتیم و اربعه عشـر دوری کن. زیرا امامان راسـتگو از انجام دادن همه آنها نهی فرموده اند.

آیه پنجم- وَ الَّذینَ لا یَشْهَدُونَ الزُّورَ وَ إذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کِراماً(۳)

ترجمه: (بندگان خاصّ خداوند) کسانی هستند که در مجالس باطل و گناه شرکت نمی کنند، و هنگامی که با لغو روبرو می شوند، بزرگوارانه از آن می گذرند (به آن اعتنایی نمی کنند).

۲۴- وَ عَنْ جعفر بن محمّد أَنَّهُ سُـئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: وَ الَّذِینَ لا یَشْـهَدُونَ الزُّورَ وَ إذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کِراماً قَالَ: مِنْ ذَلِکَ الْغِنَاءُ وَ الشِّطْرَنْجُ.(۴)

۱- تفسیر قمّی:۲/۸۴، وسائل الشیعه:۱۷/۳۱۰ ب۹۹ ح۲۲۶۱۹.

۲- المقنع شیخ صدوق۱۵۴:، مستدرک الوسائل:۱۳/۱۱۸ ب۲۹ ح۱۴۹۴۴- ۲.

۳- - (۲۵) سوره فرقان: آیه ۷۳.

۴- - دعائم الإسلام:۲/۲۰۸ فصل۴ ح۷۶۳، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۳ ب۷۸ ح۱۵۱۴۷- ۷.

ص:۱۸۴

ز امام صادق درباره آیه شریفه فوق سؤال شد، حضرت در جواب فرمودند: غنا و شطرنج از (مصادیق) آن (لغو) هستند.

توضیح: لحظه ای درنگ کن! خداوند بندگان ویژه درگاهش را اینگونه توصیف می کند، به رنگ و بویی که خود می پسندد: آنان در انجمن های گناه لحظه ای تأمّل نمی کنند.

آیه ششم-إِذْ قالَ لِأَبِيهِ وَ قَوْمِهِ ما هذِهِ التَّماثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَها عاكِفُونَ(۱)

ترجمه: حضرت ابراهیم به پدر و قوم خویش چنین فرمودند: این صورت ها (بتها) چیست که دور آن جمع شده و خود را گرفتار آن نموده اید؟!

۲۵- رَوَى عَبْدُاللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ مَرَّ بِقَوْمٍ يَلْعَبُونَ بِالشِّطْرَنْجِ قَالَ: مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ(۲).

عبدالله بن مسعود صحابی پیامبر روایت می کند که آن حضرت بر گروهی که با شطرنج بازی می کردند گذشتند (معترضانه) فرمودند: این صورت ها (بت ها) چیست که دور آن جمع شده و خود را گرفتار نموده اید؟!

۲۶- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهُ مَرَّ بِقَوْمٍ يَلْعَبُونَ بِالشِّطْرَنْجِ فَقَالَ:مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ وَ أَخَذَ قَدْراً مِنَ التُّرَابِ وَ طَرَحَهُ فِيهِ.

قَالَ الشَّيْخُ: يَقُولُ الَّذِينَ يَتَعَاطَوْنَ لَعِبَ الشِّطْرَنْجِ إِنَّهُ كُلَّمَا بَسَطَ نَطْعَهُ وَجَدَ فِيهِ شَيْئاً مِنَ التُّرَابِ.(۳)

۱- (۲۱) سوره انبیاء: آیه ۵۳.

۲- جامع الأخبار:۱۵۳ فصل۱۱۴، عوالی اللّآلی:۱/۲۴۳ فصل۹ ح۱۶۶، بحارالأنوار:۷۶/۲۳۶ ب۹۸ ح۲۳، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۲ ح۱۵۱۸۹ -۴.

۳- مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۳ ب۸۱ ح۱۵۱۹۱ -۶.

ص:۱۸۵

شیخ ابوالفتوح رازی□ در تفسیرش از امیرالمؤمنین علی□ نقل نموده که آن حضـرت با گروهی که شـطرنج بازی می کردند، روبرو شدند (مانند پیامبر□ اعتراض کردند و همان آیه را تلاوت فرمودند) و مقداری خاک برداشته و روی صفحه شطرنج انداختند.

شیخ در ادامه می گوید: آنان که اصـرار داشـتند با شـطرنج، بازی کنند؛ هرگاه بساط شـطرنج را پهن می کردند، مقداری خاک در آن می یافتند.

۲۷- قال العلّامَه الحلّی □: و قد خالفوا قول النبیّ□ حیث نهی عن اللّعب بالشِّطرنج. و مرَّ علیٌّ□ بقوم یلعبون بالشطرنج فقال: یَأتِی عَلَی النّاسِ زَمانٌ یَلعَبُونَ بِهَا وَ لَا یَلعَبُ بِهَا إلّا کُلُّ جَبَّارٍ وَ الجَبَّارُ مِنَ النَّارِ، یَعنِی الشِّطرَنجَ.(۱)

علّامه حلّی□ می نویسد: و(عامّه) با پیامبر□ درمورد نهی از بازی با شطرنج مخالفت نمودند. و امام علی□ بر گروهی شطرنج باز گذر کردند و فرمودند: زمانی بر مردم خواهد آمد که با شـطرنج، بازی کنند (رایج شود) و با آن بازی نکند مگر هر سـتمگری و سـتمگر از آن آتش است.

۲۸- مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ□ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَاهُ عَنِ التَّمَاثِیلِ فَقَالَ: لَا یَصْلُحُ أَنْ یُلْعَبَ بِهَا.(۲)

امام موسی بن جعفر□ از پدر گرامش امام صادق□ در مورد مهره های شطرنج پرسیدند. امام صادق□ فرمودند: نباید (حرام است) با آنها بازی شود.

آیه هفتم- □وَ لا تَأْکُلُوا أَمْوالَکُمْ بَیْنَکُمْ بِالْباطِلِ وَ تُدْلُوا بِها إِلَی الْحُکّامِ لِتَأْکُلُوا فَرِیقاً

۱- نهج الحق علّامه حلّی۵۶۸:□.

۲- مسائـل علی بـن جعفر۲۹۴:□ ح۷۵۱، محـاسن:۶۱۸، قرب الإسـناد:۱۲۲،وسائل الشـیعه:۵/۳۰۷ ب۳ ح۶۶۲۲ و ۶۶۲۳ و ج۱۷ ص۲۹۸ب۹۴ح۲۲۵۷۸، بحارالأنوار:۷۳/۳۵۶ ب۶۷ ح۲۴ و ج۷۶ ص۲۸۷ ب۱۰۷ ح۸ و۹.

ص:۱۸۶

مِنْ أمْوالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَ أنْتُمْ تَعْلَمُونَ (۱)

ترجمه: و داراییهای یکدیگر را به ناحق در میان خودتان نخورید، و اموال را به (عنوان رشوه به جیب) حاکمان و قاضیان سرازیر نکنید، تا بخشی از اموال مردم را به گناه بخورید، حال آنکه خودتان می دانید(که گناه می کنید).

۲۹- سَألْتُ أبَاجَعْفَرٍ عَنْ هَذِهِ الْأشْيَاءِ الَّتِى يَلْعَبُ بِهَا النَّاسُ النَّرْدِ وَ الشِّطْرَنْجِ حَتَّى انْتَهَيْتُ إلَى السُّدَّرِ، فَقَالَ: إذَا مَيَّزَ اللَّهُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ فِى أيِّهِمَا يَكُونُ؟ قُلْتُ: مَعَ الْبَاطِلِ. قَالَ: فَمَا لَكَ وَ لِلْبَاطِلِ.(۲)

فضیل گوید: ازامام محمّدباقر درباره چیزهایی که مردم با آنها بازی می کنند مانند نرد و شطرنج سؤال کردم تا اینکه رسیدم به سُدَّر، فرمود: وقتی خدا حق را از باطل جدا کند (نرد وشطرنج و...) با کدام هستند(حق یا باطل)؟ گفتم: با باطل، حضرت فرمود: پس تو با باطل چکار داری؟

۳۰- عَنْ أبِى عَبْدِ اللَّهِ أنَّهُ سُئِلَ عَنِ الشِّطْرَنْجِ وَ عَنْ لُعْبَهِ شَبِيبٍ الَّتِى يُقَالُ لَهَا لُعْبَهُ الْأمِيرِ وَ عَنْ لُعْبَهِ الثَّلَاثِ فَقَالَ: أرَأيْتَكَ إذَا مَيَّزَ اللَّهُ الْحَقَّ مِنَ الْبَاطِلِ مَعَ أيِّهِمَا تَكُونُ؟ قَالَ: قُلْتُ: مَعَ الْبَاطِلِ. قَالَ: فَلَا خَيْرَ فِيهِ.(۳)

زراره می گوید: از امام صادق درباره شطرنج و بازی شبیب و سه در (برخی انواع قمار) سؤال شد، فرمود: وقتی خدا حق و باطل را از هم جدا کند، (شطرنج و...) با حق خواهند بود یا با باطل؟ عرض کردم: با باطل. فرمودند: پس خیری در باطل نیست.

۱- (۲) سوره بقره: آیه ۱۸۹.

۲- کافی:۶/۴۳۶ ح۹، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۴ ب۱۰۴ ح۲۲۶۶۷.

۳- کافی:۶/۴۳۶، وسائل الشیعه:۱۷/۳۱۹ ب۱۰۲ ح۲۲۶۵۰.

ص:۱۸۷

۳۱- سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللَّهِ؟ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ:؟وَلاتَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ؟ فَقَالَ: كَانَتْ قُرَيْشٌ تُقَامِرُ الرَّجُلَ بِأَهْلِهِ وَ مَالِهِ فَنَهَاهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْ ذَلِكَ.(۱)

أبوعبیده حذّاء گوید: از امام جعفر صادق؟ درباره این آیه: ؟وَ لا تَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ؟ پرسیدم؛ فرمودند: قریشیان برسر مال و زنهای خود قماربازی می کردند و خداوند در این آیه آنها را از آن (کار) نهی فرمود.

۳۲- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ؟ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ:؟وَلاتَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ؟: ذَلِكَ الْقِمَارُ.(۲)

امام جعفر صادق؟ درباره کلام خداوند: ؟وَ لا تَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ؟ فرمودند: مقصود از باطل قمار است.

۳۳- عَنْ أَبِي عَبْدِاللَّهِ ؟ قَالَ: الشِّطْرَنْجُ مِنَ الْبَاطِلِ.(۳)

امام صادق؟ فرمودند: شطرنج از باطل (و حرام) است.

شطرنج از دیدگاه اهل بیت؟

۱- نهی نبوی

۱- - کافی:۵/۱۲۲ باب القمار... ح۱، تفسیر عیّاشی:۱/۸۴ ح۲۰۴، وسائل الشیعه:۱۷/۱۶۴ ب۳۵ ح۲۲۲۵۴، بحارالأنوار:۷۶/۲۳۴ ب۹۸ ح۱۲.

۲- وسائل الشیعه:۱۷/۱۶۷ ب۳۵ ح۲۲۲۶۷.

۳- کافی:۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج...ح۴، تفسیرعیّاشی:۲/۳۱۵ ح۱۵۳، وسائل الشیعه:۱۷/۳۱۸ و۳۲۱ ب۱۰۲ ح۲۲۶۴۷ و ۲۲۶۵۸، بحارالأنوار:۷۶/۲۳۶ ب۹۸ ح۲۱.

ص:۱۸۸

ص:۱۸۹

نَهی رَسُولُ اللَّهِ...وَ نَهی عَنِ اللَّعِبِ بِالنَّرْدِ وَ الشِّطْرَنْجِ وَ الْکُوبَهِ وَ الْعَرْطَبَهِ وَ هِیَ الطُّنْبُورُ وَ الْعُودُ...(۱) .

امام صادق ازپـدران بزرگوارش نقل می فرماید که پیامبر از بـازی کردن با نرد و شـطرنج و طبل و تار و طنبور (آلات موسـیقی) نهی فرمود... .

عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ: عَنِ اللَّعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ وَ النَّرْدِ.(۲)

امام صادق می فرماید: پیامبرخدا از بازی کردن با شطرنج و نرد نهی فرمود.

فِی خَبَرِ مَنَاهِی النَّبِیِّ أنَّهُ نَهَی عَنْ بَیْعِ النَّرْدِ وَ الشِّطْرَنْجِ وَ قَالَ: مَنْ فَعَلَ ذَلِکَ

۱- مـن لایحضـره الفقیه:۴/۳ بـاب ذکر جمـل من منـاهی النـبی... ح ۴۹۶۸، مجمـوعه ورّام:۲/۲۵۶ وسائل الشـیعه:۱۷/۳۲۵ ب۱۰۴ ح۲۲۶۷۰ و بحارالأنوار:۷۳/۳۳۰ ب۶۷.

۲- کافی:۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج... ح۱۷، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۰ ب۱۰۲ ح۲۲۶۵۴.

ص:۱۹۰

فَهُوَ کَآکِلِ لَحمِ الْخِنْزِیر.(۱)

پیامبرخدا از خرید و فروش نرد و شطرنج نهی نموده و فرمودند: هرکس چنین کند مانند کسی است که گوشت خوک می خورد.

توضیح: خداوند از بازی نمودن با شطرنج نهی نموده و از این رو وجهی که برای خریداری آن پرداخت می شود، از جمله اموال حرام است، به همین دلیل پیامبر اکرم از کسی که در ازای خرید و فروش آن مبلغی پرداخته یا اخذ می نماید، با عنوان کسی یاد می کنند که گوشت خوک می خورد، یعنی... .

۲- گناهی بس بزرگ

عَنِ الرِّضَا فِی کِتَابِهِ إِلَی الْمَأْمُونِ قَالَ: الْإِیمَانُ هُوَ أَدَاءُ الْأَمَانَهِ وَ اجْتِنَابُ جَمِیعِ الْکَبَائِرِ وَ... وَ اجْتِنَابُ الْکَبَائِرِ وَ هِیَ...وَ الْمَیْسِرُ وَ هُوَ الْقِمَارُ و...(۲)

حضرت امام علی بن موسی الرضا در نامه ای که به مأمون(لعنه الله) درباره ایمان نوشتند، مرقوم داشتند: ایمان ادای امانت و پرهیز از همه گناهان بزرگ و... است... و گناهان بزرگ... و میسر است که همان قمار می باشد و... .

۳- پرده های عصمت

عن أبی خالد الکابلی قال سَمِعْتُ زَیْنَ الْعَابِدِینَ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ یَقُول: ...وَالذُّنُوبُ الَّتِی تَهْتِکُ الْعِصَمَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ اللَّعِبُ بِالْقِمَار.(۳)

ابوخالدکابلی گوید: شنیدم امام زین العابدین علی بن الحسین فرمود:... و گناهان بزرگی که پرده های عصمت را پاره می کند، شراب خواری و قماربازی

۱- أمالی شیخ صدوق:۴۲۴ مجلس ۶۶، بحارالأنوار:۱۰۰/۴۴ ب ۴ ح ۹ و ج ۷۶ ص ۲۳۲ ب ۹۸ ح ۷.

۲- عیون اخبار الرّضا۲/۱۲۶: ب ۳۵، وسائل الشیعه:۱۵/۳۲۹ ب ۴۶ ح ۲۰۶۶۰، بحارالأنوار: ۷۶/۱۲ ب ۶۸ ح ۱۲.

۳- معانی الأخبار:۲۷۰، وسائل الشیعه:۱۶/۲۸۱ ب ۴۱ ح ۲۱۵۵۶، بحارالأنوار:۷۰/۳۷۵ ب ۱۳۸.

ص:۱۹۱

است.

توضیح: می شنوی؟ این صدای اوست، انجام دادن این کارها پاک بودن را از من و تو می گیرد، خوب بودن را و نزدیک بودن به درگاه او را... .

۴- حرامِ محض

عَنِ الصَّادِقِ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ مَعَایِشِ الْعِبَادِ فَقَالَ:... وَ ذَلِکَ إِنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ الصِّنَاعَهَ الَّتِی هِیَ حَرَامٌ کُلُّهَا الَّتِی یَجِیءُ مِنْهَا الْفَسَادُ مَحْضاً نَظِیرَ الْبَرَابِطِ وَ الْمَزَامِیرِ وَالشِّطْرَنْجِ وَ کُلِّ مَلْهُوٍّ بِهِ وَ الصُّلْبَانِ وَ الْأَصْنَامِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِکَ مِنْ صِنَاعَاتِ الْأَشْرِبَهِ الْحَرَامِ وَ مَا یَکُونُ مِنْهُ وَ فِیهِ الْفَسَادُ مَحْضاً وَ لَا یَکُونُ مِنْهُ وَ لَا فِیهِ شَیْءٌ مِنْ وُجُوهِ الصَّلَاحِ فَحَرَامٌ تَعْلِیمُهُ وَ تَعَلُّمُهُ وَ الْعَمَلُ بِهِ وَ أَخْذُ الْأَجْرِ عَلَیْهِ وَ جَمِیعُ التَّقَلُّبِ فِیهِ مِنْ جَمِیعِ وُجُوهِ الْحَرَکَاتِ کُلِّها... (۱).

امام صادق فرمودند:...خدا صنعتهایی را حرام نموده که تمامی اش حرام است و فساد محض در آن است نظیر تارها، نی ها (آلات نوازندگی و موسیقی)، شطرنج و هرآلت لهو دیگر و ساختن صلیب، بت و امثال اینها مانند شراب درست کردن وآن چیزی که در آن فساد محض باشد و ازآن و درآن وجه مصلحتی نباشد، پس یاد دادن و یادگرفتن و عمل کردن و به کار گرفتن این آلات و هرگونه حرکت و اجرت گرفتن بر اینها حرام است... .

۵- نزدیکش مشو

عَنْ أَبِی عَبْدِاللَّهِ قَالَ: سُئِلَ عَنِ الشِّطْرَنْجِ وَ النَّرْدِ فَقَالَ: لَا تَقْرَبُوهُمَا، قُلْتُ: فَالْغِنَاءُ؟ قَالَ: لَا خَیْرَ فِیهِ لَا تَقْرَبْهُ.(۲)

ابوربیع شامی می گوید: از امام صادق درباره شطرنج و نرد سؤال شد.

۱- تحف العقول:۳۳۵، وسائل الشیعه:۱۷/۸۳ ب ۲ ح۲۲۰۴۷، بحارالأنوار:۱۰۰/۴۷ ب ۴.

۲- وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۰ ب ۱۰۲ ح۲۲۶۵۵.

ص:۱۹۲

حضرت فرمود: نزدیک آن دو نشوید. گفتم: غنا چطور؟ فرمود: خیری در آن نیست. نزدیک آن نشو.

توضیح: خواننده محترم، می دانم تو که اهل دقّت هستی خوب می فهمی که عبارت «با شطرنج بازی نکن» با عبارت «نزدیک آن نشو»، تفاوتی آشکار دارد والعاقل تکفیه الإشاره.

۶- در آتش شدن

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا قَالَ:«الْمُطَّلِعُ فِی الشِّطْرَنْجِ کَالْمُطَّلِعِ فِی النَّارِ».(۱)

امام رضا فرمودند: کسی که از شطرنج آگاهی می یابد مانند کسی است که آگاه از (وارد) آتش شده است.

۷- شطرنج و نگاه

عن النبیّ: مَلْعُونٌ مَنْ لَعِبَ بِالْإِسْتِرِیقِ یَعْنِی الشِّطْرَنْجَ وَ النَّاظِرُ إِلَیْهِ کَآکِلِ لَحْمِ الْخِنْزِیرِ.

و فی خبر آخر: النَّاظِرُ إِلَیْهِ کَالنّاظِرِ إلی فَرجِ اُمِّهِ.(۲)

پیامبر فرمودند: کسی که با شطرنج، بازی کند مورد لعنت است و تماشاگر آن، مانند کسی است که گوشت خوک می خورد.

و در حدیث دیگری فرمود: (کیفر) نگاه کننده به شطرنج مانند (کیفر) کسی است که شرمگاه مادرش را نگاه کند.

۸- دستی آلوده

دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِاللَّهِ فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاکَ مَا تَقُولُ فِی الشِّطْرَنْجِ؟ قَالَ: الْمُقَلِّبُ

۱- کافی:۶/۴۳۷ ح۱۶، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۲ ب۱۰۳ ح۲۲۶۶۲.

۲- جامع الأخبار:۱۵۳ فصل۱۱۴، بحارالأنوار:۷۶/۲۳۷ ب۹۸، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۳ ب۸۲ ح۱۵۱۹۲- ۱.

ص:۱۹۳

لَهَا كَالْمُقَلِّبِ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ. فَقُلْتُ: مَا عَلَى مَنْ قَلَّبَ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ؟ قَالَ: يَغْسِلُ يَدَهُ.(۱)

علی بن رئاب می گوید: بر امام صادق وارد شدم و عرضه داشتم: فدایت شوم! درباره شطرنج چه می فرمایید؟ فرمود: کسی که مهره شطرنج را بگیرد، مانند زیر و رو کننده گوشت خوک است. عرض کردم: کسی که گوشت خوک را زیر و رو کند چه وظیفه ای دارد؟ فرمود: (باید) دست خود را بشوید(تطهیر کند).

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ:مِنَ السُّحْتِ...وَثَمَنُ الشِّطْرَنْجِ وَثَمَنُ النَّرْدِ... .(۲)

حضرت امام المتقین امیرالمؤمنین علی فرمودند: ازجمله اموال حرام... وپول شطرنج و نرد است (مبلغی که بابت خرید یا فروش آن پرداخت یا اخذ می گردد و یا هر اجرت دیگری که به واسطه شطرنج داده و یا گرفته شود)... .

۹- شطرنج درخانه؟

فقه منسوب رضوی: أَنَّهُ مَنْ لَقِيَ فِي بَيْتِهِ طُنْبُوراً أَوْ عُوداً أَوْ شَيْئاً مِنَ الْمَلَاهِي مِنَ الْمِعْزَفِهِ وَ الشِّطْرَنْجِ وَ أَشْبَاهِهِ أَرْبَعِينَ يَوْماً فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ فَإِنْ مَاتَ فِي أَرْبَعِينَ مَاتَ فَاجِراً فَاسِقاً مَأْوَاهُ النَّارُ وَ بِئْسَ الْمَصِيرُ.(۳)

در کتاب فقه منسوب به امام رضا آمده است: هر که طنبور یا تار (آلات موسیقی) یا هر چیز دیگر از وسایل لهو و آلات ساز و شطرنج و مانند اینها را چهل روز در خانه اش نگهداری کند، در خشم خدا داخل شده (خود را از لطف خدا محروم گردانده) و اگر در این چهل روز بمیرد فاجر و فاسق مرده و جایگاهش آتش خواهد بود و بد جایگاهی است.

۱- کافی:۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج...ح۱۵، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۲ ب۱۰۳ ح۲۲۶۶۳.

۲- جعفریّات:۱۸۰، مستدرک الوسائل:۱۳/۶۹ ب۵ ح۱۴۷۷۳- ۱.

۳- فقه الرّضا۲۸۲: ب۴۵، بحارالأنوار:۷۶/۲۵۳ ب۱۰۰ ح۱۱، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۸ ب۷۹ ح۱۵۱۶۹- ۱۰.

ص:۱۹۴

توضیح: خدای تو و من خود فرمود: رحمتم همه چیز را فرا گرفته است، امّا ببین چه آسوده امّا بی اطّلاع، خود را از رحمت او دور می سازد، خدایش آگاه کند.

۱۰- کاری یزیدی و مجوسی گری

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الشِّطْرَنْجِ فَقَالَ: دَعُوا الْمَجُوسِیَّهَ لِأَهْلِهَا لَعَنَهَا اللَّهُ.(۱)

مسعده بن زیاد می گوید: از امام صادق درباره شطرنج سؤال شد، حضرت فرمود: مجوسی گری را برای اهلش واگذارید، خدا لعنتش کند.

قال الفضل: سَمِعْتُ الرِّضَا یَقُولُ: لَمَّا حُمِلَ رَأْسُ الْحُسَیْنِ إِلَی الشَّامِ أَمَرَ یَزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ فَوُضِعَ وَ نُصِبَ عَلَیْهِ مَائِدَهٌ فَأَقْبَلَ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ یَأْکُلُونَ وَ یَشْرَبُونَ الْفُقَّاعَ فَلَمَّا فَرَغُوا أَمَرَ بِالرَّأْسِ فَوُضِعَ فِی طَشْتٍ تَحْتَ سَرِیرِهِ وَ بُسِطَ عَلَیْهِ رُقْعَهُ الشِّطْرَنْجِ وَجَلَسَ یَزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ یَلْعَبُ بِالشِّطْرَنْجِ وَ یَذْکُرُ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ وَ أَبَاهُ وَ جَدَّهُ وَیَسْتَهْزِئُ بِذِکْرِهِمْ فَمَتَی قَامَرَ صَاحِبَهُ تَنَاوَلَ الْفُقَّاعَ فَشَرِبَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ صَبَّ فَضْلَتَهُ عَلَی مَا یَلِی الطَّشْتَ مِنَ الْأَرْضِ فَمَنْ کَانَ مِنْ شِیعَتِنَا فَلْیَتَوَرَّعْ عَنْ شُرْبِ الْفُقَّاعِ وَ اللَّعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ وَ مَنْ نَظَرَ إِلَی الْفُقَّاعِ أَوْ إِلَی الشِّطْرَنْجِ فَلْیَذْکُرِ الْحُسَیْنَ وَ یَلْعَنْ یَزِیدَ وَ آلَ زِیَادٍ یَمْحُو اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِذَلِکَ ذُنُوبَهُ وَ لَوْ کَانَتْ بِعَدَدِ النُّجُومِ.(۲)

فضل بن شاذان می گوید: شنیدم از امام رضا که می فرمود: چون سر مقدّس امام حسین به شام حمل شد، یزید لعنه الله فرمان داد تا سر قرار داده شود و بر آن سفره غذایی قرار گرفت و خود و همراهانش شروع به خوردن و آبجو نوشیدن نمودند، و پس از آن فرمان داد تا سر مقدّس را در طشتی زیر سرپوشی قرار داده و بر آن بساط شطرنج را پهن نمودند و یزید لعنه الله برای شطرنج بازی نشست

۱- کافی:۶/۴۳۷ ح۱۳، وسائل الشیعه:۱۷/۳۱۹ ب۱۰۲ ح۲۲۶۵۲.

۲- من لایحضره الفقیه:۴/۴۱۹ ح۵۹۱۵، عیون أخبارالرّضا:۲/۲۲ ب۳۰ ح۵۰، جامع الأخبار:۱۵۳ فصل۱۱۴، دعوات راوندی:۱۶۲ ح۴۴۷، وسائل الشیعه:۲۵/۳۶۳ ب۲۷ ح۳۲۱۳۳، بحارالأنوار: ۴۴/۲۹۹ ب۳۶ ح۲.

ص:۱۹۵

و از امام حسین و پـدر و جدّ گرامش به مسـخره کردن یاد می کرد و هرگاه که نوبت بازی حریفش می شد، آبجو می نوشـید، تا اینکه سه مرتبه آبجو نوشید و زیادی آن را بر زمین کنار طشت ریخت.

هر که از شیعیان ما (اهل بیت) می باشد، دامان خود را از گناهِ نوشیدن آبجو و بازی با شطرنج، پاک نگاه دارد.

و هرکس که نگـاهش به آبجو و یـا به شـطرنج افتاد، بایـد امام حسـین را یاد کنـد و یزیـد و آل زیاد را لعنت نمایـد، بـدین سـبب خداوند گناهان او را محو(نابود) می نماید، گرچه به شماره ستارگان باشد.

تذکّر: آبجو نوشیدن و شطرنج بازی نمودن، کار یزید است و آنان که او را دوست می دارند، ولی آنان که سنگ حسین فاطمه را به سینه می زنند هرگز با یزید و کار او میانه ای ندارند.

۱۱- مؤمن و شطرنج...!!!

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِاللَّهِ عَنِ اللَّعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ فَقَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَمَشْغُولٌ عَنِ اللَّعِبِ.(۱)

عبدالواحد می گوید: از امام صادق در مورد بازی کردن با شطرنج سؤال کردم؛ فرمود: مؤمن از این بازی روی گردان است.

۱۲- در معرض غضب خداوند...

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: بَیْعُ الشِّطْرَنْجِ حَرَامٌ وَ أَکْلُ ثَمَنِهِ سُحْتٌ وَ اتِّخَاذُهَا کُفْرٌ وَاللَّعِبُ بِهَا شِرْکٌ وَ السَّلَامُ عَلَی اللَّاهِی بِهَا مَعْصِیَهٌ وَ کَبِیرَهٌ مُوبِقَهٌ وَ الْخَائِضُ فِیهَا یَدَهُ کَالْخَائِضِ یَدَهُ فِی لَحمِ الْخِنْزِیرِ لَا صَلَاهَ لَهُ حَتَّی یَغْسِلَ یَدَهُ کَمَا یَغْسِلُهَا مِنْ مَسِّ لَحْمِ

۱- قرب الإسناد:۸۱، خصال:۱/۲۶ ح۹۲، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۰ ب۱۰۲ ح۲۲۶۵۶، بحارالأنوار: ۷۶/۲۳۰ ب۹۸ ح۲.

ص:۱۹۶

الْخِنْزِیرِ وَ النَّاظِرُ إِلَیْهَا کَالنَّاظِرِ فِی فَرْجِ أُمِّهِ وَ اللَّاهِی بِهَا وَ النَّاظِرُ إِلَیْهَا فِی حَالِ مَا یُلْهَی بِهَا وَ السَّلَامُ عَلَی اللَّاهِی بِهَا فِی حَالَتِهِ تِلْکَ فِی الْإِثْمِ سَوَاءٌ وَ مَنْ جَلَسَ عَلَی اللَّعِبِ بِهَا فَقَدْ تَبَوَّأَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ وَ کَانَ عَیْشُهُ ذَلِکَ حَسْرَةً عَلَیْهِ فِی الْقِیَامَهِ وَ إِیَّاکَ وَمُجَالَسَهَ اللَّاهِی وَ الْمَغْرُورِ بِلَعِبِهَا فَإِنَّهَا مِنَ الْمَجَالِسِ الَّتِی بَاءَ أَهْلُهَا بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ یَتَوَقَّعُونَهُ فِی کُلِّ سَاعَهٍ فَیَعُمُّکَ مَعَهُمْ.(۱)

امام صادق فرمودند: فروختن شطرنج و خوردن پول آن حرام و گرفتن آن کفر، و بازی با آن شرک است و سلام کردن به بازی کننده با آن، معصیت و گناه بزرگ و نابودگر است. هرکس دست خود را به آن آلوده کند، مانند کسی است که دست خود را به گوشت خوک آلوده نموده باشد؛ نماز ندارد مگر اینکه دست خود را بشوید (تطهیر نماید) و تماشاگر آن مانند کسی است که به شرمگاه مادرش نگاه کند و سرگرم شونده وبیننده وسلام کردن(سلام کننده) به شطرنج باز در هنگام بازی با شطرنج، همه در گناه با یکدیگر یکسان هستند.

و هرکس در مجلس شطرنج بازی، برای بازی کردن بنشیند، حتماً جایگاه خود را آتش قرار داده، و این خوشی (اندک) در روز قیامت برای او حسرت خواهد بود. و بپرهیز از کسی که شطرنج بازی می کند و به بازی با آن مغرور شده، زیرا این مجلس از مجالسی است که غضب خدا اهلش را فراگرفته و هر لحظه، در معرض نزول غضب الهی هستند، آنگاه تو را نیز همراه با ایشان فرا می گیرد.

۱۳- آنجا که نور رحمت الهی نمی تابد...

عَنِ النَّبِیِّ أَنَّهُ قَالَ: مَلْعُونٌ مَنْ جَرَّ اللَّعْبَ بالإسْتِرِیقِ یَعْنِی الشِّطْرَنْجَ.(۲)

۱- وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۳ ب۱۰۳ ح۲۲۶۶۴، بحارالأنوار:۷۶/۲۳۴ ب۹۸ ح۱۳.

۲- مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۳ ب۸۱ ح۱۵۱۹۰- ۵.

ص:۱۹۷

پیامبر می فرماید: کسی که بازی خود را به شطرنج بکشاند (شطرنج بازی کند)؛ مورد لعنت (دور از مهر خدا) است.

۱۴- محروم از نظر لطف او

دَخَلَ رَجُلٌ مِنَ الْبَصْرِيِّينَ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ فَقَالَ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي أَقْعُدُ مَعَ قَوْمٍ يَلْعَبُونَ بِالشِّطْرَنْجِ وَ لَسْتُ أَلْعَبُ بِهَا وَ لَكِنْ أَنْظُرُ فَقَالَ: مَا لَكَ وَ لِمَجْلِسٍ لَايَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى أَهْلِهِ.(۱)

مردی از اهل بصره بر امام موسی کاظم وارد شد و عرضه داشت: فدایت شوم! من با گروهی که شطرنج بازی می کنند می نشینم و بازی نمی کنم تنها نگاه می کنم (آیا اشکال دارد؟) آن حضرت فرمود: تو با مجلسی که خدا به اهل آن نظر رحمت نمی اندازد؛ چه کاری داری؟!...

۱۵- دور از یاد خدا...

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: مَنْ كَانَ نَاطِقاً فَكَانَ مَنْطِقُهُ لِغَيْرِ ذِكْرِاللَّهِ عَزَّوَجَلَّ كَانَ لَاغِياً وَ مَنْ كَانَ صَامِتاً فَكَانَ صَمْتُهُ لِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ كَانَ سَاهِياً. ثُمَّ سَكَتَ فَقَامَ الرَّجُلُ وَانْصَرَفَ.(۲)

امام رضا می فرماید: مردی خدمت امام باقر شرفیاب شده و عرض کرد: ای اباجعفر! درباره شطرنج که با آن بازی می کنند چه می فرمایید؟ حضرت فرمود: پدرم علی بن الحسین به من خبرداد از پدرش حسین بن علی از پدرش امیرالمؤمنین از پیامبرخدا که آن حضرت فرمود: کسی که سخنی می گوید که یاد خدا نباشد، لاغی(بیهوده گو) است و اگر ساکت باشد

۱- کافی:۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج... ح۱۲، وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۲ ب۱۰۳ ح۲۲۶۶۱.

۲- کافی:۶/۴۳۷ باب النرد و الشطرنج... ح۱۴:...عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِي بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الرِّضَا قَالَ:جاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ فَقَالَ:يَا أَبَا جَعْفَرٍ مَا تَقُولُ فِي الشِّطْرَنْجِ الَّتِي يَلْعَبُ بِهَا النَّاسُ؟ فَقَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي عَلِي بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِي عَنْ أَمِيرِالْمُؤْمِنِينَ قَالَ:. وسائل الشیعه:۱۷/۳۲۰ ب۱۰۲ ح۲۲۶۵۳.

ص:۱۹۸

و سکوتش هم برای یاد خدا نباشد، غافل است. سپس حضرت سکوت فرمودند، و آن مرد برخاست و رفت.

توضیح: کسی که سخن گفتن و نگفتن او برای خدا نباشد، از یاد خدا دور است. اینجا سخن گفتن بدل از فعل است. حتّی از یاد خدا دور می کند مرا، در حالی که من بدون او هیچ و پوچم و نظر رحمت اوست که مرا ارزشمند می کند.

۱۶- آنجا که او همه را می بخشد...

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ فِی کُلِّ لَیْلَهٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ عُتَقَاءَ مِنَ النَّارِ إِلَّا مَنْ أَفْطَرَ عَلَی مُسْکِرٍ أَوْ مُشَاحِنٍ أَوْ صَاحِبَ شَاهَیْنِ قَالَ قُلْتُ: وَ أَیُّ شَیْ ءٍ صَاحِبُ شَاهَیْنِ؟ قَالَ: الشِّطْرَنْجُ.(۱)

امام صادق می فرماید: در هر شب از ماه رمضان برای خدا آزاد شدگانی از آتش است مگر کسی که با نوشیدنی مست کننده افطار کند، کسی که با مسلمانی کینه توزی کند و صاحب شاهَیْن و آن شطرنج می باشد.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: یَغْفِرُ اللَّهُ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ إِلَّا لِثَلَاثَهٍ: صَاحِبِ مُسْکِرٍ أَوْ صَاحِبِ شَاهَیْنِ أَوْ مُشَاحِنٍ.(۲)

امام صادق می فرماید: درماه رمضان خداوند (همه را) می آمرزد، مگر سه کس را: شراب خوار، شطرنج باز وکسی که با مسلمانی کینه توزی کند.

۱۷- محروم از مهر سلام

أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ أَنْ یُسَلَّمَ عَلَی أَرْبَعَهٍ عَلَی السَّکْرَانِ فِی سُکْرِهِ وَ عَلَی مَنْ یَعْمَلُ التَّمَاثِیلَ وَ عَلَی مَنْ یَلْعَبُ بِالنَّرْدِ وَ عَلَی مَنْ یَلْعَبُ بِالْأَرْبَعَهَ عَشَرَ وَ أَنَا

۱- کافی:۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج... ح۵، من لایحضره الفقیه:۲/۹۸ ح۱۸۳۹، تهذیب الأحکام: ۳/۶۰ ب۴ ح۶، أمالی شیخ طوسی:۶۹۰ مجلس ۳۹ ح۱۴۶۸- ۱۱.

۲- کافی:۶/۴۳۶ باب النرد و الشطرنج... ح ۱۰

ص:۲۰۰

أَزِیدُکُمُ الْخَامِسَهَ أنْهَاکُمْ أنْ تُسَلِّمُوا عَلَی أصْحَابِ الشِّطْرَنْجِ.(۱)

امیرالمؤمنین علی می فرمایند: پیامبرخدا از سلام کردن به چهار نفر نهی فرمود: ۱- مِیگسار در هنگام مستی۲- بت تراش ۳- کسی که با نرد بازی می کند ۴- و کسی که با اربعه عشر بازی کند؛ و من پنجمین را می افزایم: و شما را باز می دارم از سلام کردن به اهل شطرنج (کسانی که به نحوی شطرنج را به عرصه زندگی خود راه داده اند).

سَمِعْتُ عَلِیّاً یَقُولُ: سِتَّهٌ لَا یَنْبَغِی أنْ تُسَلِّمَ عَلَیْهِمْ الْیَهُودُ وَ النَّصَارَی وَ أصْحَابُ النَّرْدِ وَ الشِّطْرَنْجِ وَ أصْحَابُ خَمْرٍ وَ بَرْبَطٍ وَ طُنْبُورٍ وَ... (۲).

حضرت امیرالمؤمنین علی فرمودند: شش دسته هستند که جایز نیست به آنها سلام کنی: یهودی، مسیحی، صاحب نرد و شطرنج، مِیگسار و اهل تار و طنبور (نوازندگان و...) و... .

عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أبِیهِ قَالَ: لَاتُسَلِّمُوا عَلَی الْیَهُودِ وَ لَاعَلَی النَّصَارَی وَ لَاعَلَی الْمَجُوسِ وَ لَاعَبَدَهِ الْأوْثَانِ وَ لَاعَلَی مَوَائِدِ شُرَّابِ الْخَمْرِ وَ لَاعَلَی صَاحِبِ الشِّطْرَنْجِ وَالنَّرْدِ وَ... (۳).

حضرت امام محمّدباقر فرمود: به یهودیان،مسیحیان، مجوسیان، بت پرستان، می خواران، اهل شطرنج و نرد و... سلام نکنید.

۱- خصال:۱/۲۳۷ ح ۸۰، مشکوه الأنوار:۱۹۸ فصل۴، وسائل الشیعه:۱۲/۴۹ ب۲۸ ح۱۵۶۱۳، بحارالأنوار:۷۳/۸ ب۹۷ ح۳۲ وص۳۵۶ ب۶۷ ح ۲۳.

۲- خصال:۱/۳۳۰ ح۲۹، مشکوه الأنوار:۱/۱۹۸فصل۴، وسائل الشیعه:۱۲/۵۰ ب۲۸ ح۱۵۶۱۶ و ص۷۹ ب۴۹ ح۱۵۶۹۳، بحارالأنوار:۷۳/۹ ب۹۷ ح۳۴ و ص ۳۴۰ ب۶۷ ح ۱۰.

۳- خصال:۲/۴۸۴، روضهالواعظین:۲/۴۵۸ مجلس فی ذکر إفشاء السلام...، مشکاه الأنوار:۱۹۸ فصل۴، وسائل الشیعه:۱۲/۵۱ ب۲۸ ح۱۵۶۱۷، بحارالأنوار:۷۳/۹ ب۹۷ ح۳۵و ج ۸۱ ص۳۰۹ تحقیق أنیق... ح۳۵، مستدرک الوسائل:۱/۳۸۲ ب ۱۰ ح۹۲۳- ۱.

ص:۲۰۱

عَنْ أبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: السَّلَامُ عَلَی اللَّاهِی بِالشِّطْرَنْجِ مَعْصِیَهٌ وَ کَبِیرَهٌ مُوبِقَهٌ وَاللَّاهِی بِهَا وَ النَّاظِرُ إلَیْهَا فِی حَالِ مَا یُلْهَی بِهَا وَ السَّلَامُ عَلَی اللَّاهِی بِهَا فِی حَالَتِهِ تِلْکَ فِی الْإِثْمِ سَوَاءٌ.(۱)

امام جعفرصادق می فرماید: سلام کردن به کسی که با شطرنج، بازی می کند، نافرمانی خدا و گناهی بزرگ و نابودکننده است. شطرنج باز و تماشاگرآن (شطرنج) هنگام بازی و سلام کننده به شطرنج باز در هنگام بازی، در گناه یکسانند.

قَالَ الصَّادِقُ: اللَّاعِبُ بِالشِّطْرَنْجِ مُشْرِکٌ وَ السَّلَامُ عَلَی اللَّاهِی بِهِ مَعْصِیَهٌ.(۲)

امام جعفرصادق فرمودند: شطرنج باز مشرک است و سلام کردن به کسی که با آن (شطرنج) سرگرم باشد، گناه است.

توضیح: امام صادق می خواهند یک نکته لطیف را به تو و من بگویند: الزامی نیست که برای حرام بودن بازی با شطرنج، قید برد وباخت را به آن اضافه کنیم، یعنی حتّی اگر... هم...؟ یعنی خودت حسابش را بکن وقتی نگاه کردن به آن، خرید و فروش آن، شرکت در محفل آن و سلام کردن به اهل آن و همنشینی با آنان حرام باشد، آیا می توان قید با برد و باخت یا بدون آن را به شطرنج بازی اضافه نمود؟... و به آن لباس اسلام پوشاند؟...

۱۸- غیبتش روا

فقه منسوب رضوی:... وَ لَا غِیبَهَ لِلْفَاجِرِ وَ شَارِبِ الْخَمْرِ وَ اللَّاعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ

۱- بحارالأنوار:۷۳/۱۰ ب۹۷ ح۴۳.

۲- عوالی اللّآلی:۲/۱۱۱ ح۳۰۶، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۳ ب۸۲ ح۱۵۱۹۴- ۳.

ص:۲۰۲

وَالْقِمَارِ.(۱)

در فقه منسوب به امام رضا آمـده است:...فاجر(گناه کار)، فاسق (آنکه اظهار به گناه می کنـد)، شـرابخوار، شـطرنج باز و قمارباز (حرمت) غیبت ندارند.

۱۹- گواهی اش ناروا

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِاللَّهِ يَقُولُ: لَا تُقْبَلُ شَـهَادَهُ صَاحِبِ النَّرْدِ وَ الْأَرْبَعَهَ عَشَرَ وَ صَاحِبِ الشَّاهَيْنِ يَقُولُ لَا وَ اللَّهِ وَ بَلَى وَ اللَّهِ، مَاتَ وَ اللَّهِ شَاهٌ وَ قُتِلَ وَ اللَّهِ شَاهٌ وَ مَا مَاتَ وَ مَا قُتِلَ.(۲)

علاء بن سیابه می گوید: شنیدم امام صادق می فرمود: گواهی صاحب نرد (قمارباز) و دوزباز و صاحب شـطرنج(شطرنج باز) قبول نمی شود (عـدالت ندارنـد)، (شـطرنج باز) می گویـد": نه به خـدا سوگنـد و بله به خدا سوگند، به خدا سوگند شاهی مُرد و به خدا سوگند شاهی کشته شد ".درحالی که نه مُرد و نه کشته شد.

عَنِ الصَّادِقِ:...وَ لَا تُقْبَلُ شَهَادَهُ شَارِبِ الْخَمْرِ وَ لَا شَهَادَهُ اللَّاعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ وَ النَّرْدِ وَ لَا شَهَادَهُ الْمُقَامِرِ.(۳)

امام صادق می فرماید: گواهی شرابخوار، شطرنج باز، کسی که با نرد بازی می کند و قمارباز، قبول نمی شود.

توضیـح: او با شـطرنج بازی روح خویش را نابود می کنـد به طوری که دیگر راستی را نمی بینـد و نمی توانـد ببینـد و حتّی اگر هم ببیند، نمی تواند به زبان آورده

۱- - فقه الرّضا۲۰۵: ب ۳۰، بحارالأنوار:۷۲/۲۵۷ ب۶۶ ح۴۷ و ج۹۳ ص۲۷۵ ب ۳۲ ح ۱۹.

۲- کافی:۷/۳۹۶ ح ۹، من لایحضره الفقیه:۳/۴۳ ح ۳۲۹۱، تهذیب الأحکام:۶/۲۴۳ ب ۹۱ ح ۹، وسائل الشیعه: ۲۷/۳۸۰ ب۳۳ ح ۳۴۰۰۲.

۳- من لایحضره الفقیه: ۳/۴۰ ح ۳۲۸۲.

ص:۲۰۲

و بپذیرد... .

۲۰- از نشانه های آخرالزّمان

قَالَ أبُو عَبْدِ اللَّهِ: ... وَ رَأیْتَ الْقِمَارَ قَدْ ظَهَرَ وَ رَأیْتَ الشَّرَابَ یُبَاعُ ظَاهِراً لَیْسَ لَهُ مَانِعٌ وَ رَأیْتَ النِّسَاءَ یَبْذُلْنَ أنْفُسَهُنَّ لِأهْلِ الْکُفْرِ وَ رَأیْتَ الْمَلَاهِیَ قَدْ ظَهَرَتْ یُمَرُّ بِهَا لَایَمْنَعُهَا أحَدٌ أحَداً وَ لَا یَجْتَرِئُ أحَدٌ عَلَی مَنْعِهَا.(۱)

حضرت امام جعفر صادق (درباره علائم آخرالزّمان) فرمودند: ...و آنگاه که قماربازی و شراب فروشی را آشکارا ببینی، و زنان را ببینی که اندام خود را به کفّار ببخشند، مفاسد را آشکار ببینی و مشاهده کنی که هیچ کس از رهگذران، از آن (فساد) منع ننماید، و کسی جرأت نکند دیگری را از آن مفاسد بازدارد.

۱- کافی:۸/۳۶ - ۳۸ فی حَدِیثِ أبِی عَبْدِاللَّهِ مَعَ الْمَنْصُورِ ولعنه الله فِی مَوْکِبِهِ ح۷، وسائل الشیعه:۱۶/۲۷۷ ب۴۱ ح۲۱۵۵۴، بحارالأنوار:۵۲/۲۵۷ ب۲۵ ح۱۴۷.

ص:۲۰۳

قال الامام الصّادق علیه السّلام

لَیْسَ فی حَرامٍ شِفاءٌ

امام صادق علیه السّلام خطاب به پزشکی که برای

درمان بیماران از آبجو استقاده می کرد فرمودند:

شفا در چیزهای حرام نیست

کافی جلد۸ صفحه۱۹۳ حدیث۲۲۹ و بحارالأنوار جلد۵۹ صفحه۶۶ باب ۵۰ حدیث۱۹

غنا و موسیقی از دیدگاه قرآن کریم

ص:۲۰۴

ص:۲۰۵

ص:۲۰۶

ص:۲۰۷

آیه یکم-وَ لا تَقْفُ ما لَیْسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ کُلُّ أُولئِکَ کانَ عَنْهُ مَسْؤُلاً(۱)

ترجمه: و مبادا به دنبال چیزی که حقّانیّت آن را نمی دانی بروی، زیرا گوش و چشم و دل، همه را، بدان بازخواست کنند.

۱- مسعده بن زیاد می گوید: نزد امام صادق بودم که مردی به آن حضرت عرض کرد: پدر ومادرم به فدایت! من همسایگانی دارم و آنان کنیزکانی دارند که آواز می خوانند و با ابزار غنا (موسیقی) می نوازند؛ هرگاه به دستشویی می روم وآن صداها را می شنوم، ماندنم را طول می دهم تا آن صداها را بیشتر بشنوم، چگونه است؟ حضرت به او فرمودند: این کار را مکن. آن مرد گفت: به خداوند سوگند! من به سوی (مجلس) آنان نمی روم بلکه این صدایی است که با گوش خود می شنوم. امام صادق فرمودند: لِلَّهِ أَنْتَ أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ یَقُولُ: إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ کُلُّ أُولئِکَ کانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا؟ فَقَالَ: بَلَی وَاللَّهِ لَکَأَنِّی لَمْ أَسْمَعْ بِهَذِهِ الْآیَهِ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ مِنْ أَعْجَمِیٍّ وَ لَا عَرَبِیٍّ لَا جَرَمَ أَنِّی لَاأَعُودُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

۱- (۱۷) سوره اسراء:آیه ۳۷.

ص:۲۰۸

وَ أَنِّی أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فَقَالَ لَهُ: قُمْ فَاغْتَسِلْ وَ سَلْ مَا بَدَا لَکَ فَإِنَّکَ کُنْتَ مُقِیماً عَلَی أَمْرٍ عَظِیمٍ مَا کَانَ أَسْوَأَ حَالَکَ لَوْ مِتَّ عَلَی ذَلِکَ احْمَدِ اللَّهَ وَ سَلْهُ التَّوْبَهَ مِنْ کُلِّ مَا یَکْرَهُ فَإِنَّهُ لَا یَکْرَهُ إِلَّا کُلَّ قَبِیحٍ وَ الْقَبِیحَ دَعْهُ لِأَهْلِهِ فَإِنَّ لِکُلٍّ أَهْلًا.(۱)

تو را به خدا سوگند! آیا نشنیده ای که خداوند می فرماید: گوش و چشم و دل، همه را بازخواست کنند؟ گفت: آری؛ به خدا سوگند هرگز این آیه از کتاب خدا را نه از عجم و نه از عرب نشنیده بودم و بدرستی که دیگر چنین کاری را انجام نخواهم داد ان شاءالله و از خدا طلب مغفرت می کنم. حضرت فرمودند: برخیز و غسل کن و هرچه می خواهی درخواست کن، زیرا تو بر امر(گناه) بزرگی بودی، اگر در آن حال (بدون توبه و بازگشت) از دنیا می رفتی؛ در حالت بسیار بدی بودی. حمد و سپاس خداوند را بگو و از او درخواست توبه کن از انجام هر کاری که خدا را خوش نیاید، چرا که خداوند جز کارهای قبیح (زشت و پلید) را ناپسند نمی دارد و انجام هرگونه امر زشت و پلید را برای اهلش رها کن زیرا هر چیزی اهلی دارد.

آیه دوم-وَ اسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِکَ وَ أَجْلِبْ عَلَیْهِمْ بِخَیْلِکَ وَ رَجِلِکَ وَشارِکْهُمْ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ وَ عِدْهُمْ وَ ما یَعِدُهُمُ الشَّیْطانُ إِلاَّ غُرُور (۲)

ترجمه: و (ای شیطان) هرکس از آنان را که می توانی با صدا و ندای خود (غنا وموسیقی) دچار لغزش نما، و با سواران و پیادگان خود بر آنان بتاز، و در مال و فرزند با آنان شریک شو و به آنان وعده بده، و حال آنکه شیطان جز به غرور

۱- کافی:۶/۴۳۲ باب الغناء... ح ۱۰، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۱ ب ۸۰ ح ۱۵۱۸۲- ۲ و ۱۵۱۸۴ - ۴.

۲- (۱۷) سوره اسراء: آیه ۶۵

ص:۲۰۹

و فریب ایشان را وعده نخواهد داد.

آیه سوم- وَ ما خَلَقْنَا السَّماءَ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَيْنَهُما لاعِبِينَ

ترجمه: آسمان و زمین و آنچه را که میان آنهاست بازیچه نیافریده ایم.

آیه چهارم- لَوْ أَرَدْنا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْواً لَأَتَّخَذْناهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فاعِلِينَ

ترجمه: بر فرض محال اگر می خواستیم سرگرمی اتخاذ کنیم آن سرگرمی را از نزد خود می گرفتیم.

آیه پنجم- بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْباطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذا هُوَ زاهِقٌ وَ لَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ(۱)

ترجمه: بلکه ما به وسیله حق بر سر باطل می کوبیم تا آن را نابود سازد وآن باطل به نابودی کشیده می شود، و وای بر شما از آنچه توصیف می کنید.

۲- عبد الاعلی می گوید: از امام صادق درباره غنا سؤال کردم و گفتم: می گویند که پیامبرخدا رخصت داده اند که بگویند (ترانه ای به این مضمون را بخوانند"): ما آمدیم شما را ما آمدیم شما را، ما را خوش آمد بگویید، ما را خوش آمد بگویید تا شما را خوش آمد گوییم "آن حضرت فرمودند: كَذَبُوا إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ: وَ ماخَلَقْنَا السَّماءَ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَيْنَهُما لاعِبِينَ لَوْ أَرَدْنا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْواً لَاتَّخَذْناهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فاعِلِينَ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْباطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذا هُوَ زاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ. ثُمَّ قَالَ: وَيْلٌ لِفُلَانٍ مِمَّا يَصِفُ رَجُلٌ لَمْ يَحْضُرِ الْمَجْلِسَ.(۲)

دروغ می گویند، بدرستی که خداوند می فرماید: (به ترجمه آیه توجه کنید)

۱- (۲۱) سوره انبیاء: آیات ۱۷الی۱۹.

۲- کافی:۶/۴۳۳ باب الغناء... ح۱۲، دعائم الإسلام:۲/۲۰۶ فصل۴ ح۷۵۳، وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۷ ب۹۹ ح۲۲۶۰۸، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۶ ب۷۹ ح۱۵۱۶۴- ۵.

ص:۲۱۰

سپس فرمودند: وای به حال فلانی از آنچه نسبت می دهد (مقصود حضرت کسی بود که درآن مجلس حضور نداشت و این سخن دروغ را به پیامبر بسته بود).

آیه ششم- ذلِکَ وَ مَنْ یُعَظِّمْ حُرُماتِ اللَّهِ فَهُوَ خَیْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَ اُحِلَّتْ لَکُمُ الْأَنْعامُ إلأ ما یُتْلی عَلَیْکُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ(۱)

ترجمه: همچنین هرکس دست از حرام بردارد، نزد پروردگارش برای او بهتر است. و چهارپایان بر شما حلالند مگر آنهایی که برایتان خوانده شده. پس، از پلیدی از بت ها (بت پرستی) و سخن باطل و دروغ اجتناب ورزید.

۳- ابوبصیر می گوید: از امام صادق درباره سخن خداوند عزّوجل فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ سؤال کردم، فرمود: مقصود از آن (سخن ناروا) غنا است.(۲)

۴- زید شحّام گوید: از امام صادق سؤال کردم درباره سخن خداوند عزّوجل: فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ، حضرت فرمودند: الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشِّطْرَنْجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ.(۳)

مقصود از پلیدی از بت ها(بت پرستی)، شطرنج و مقصود ازسخن ناروا، غناست.

۵- از امام صادق سوال شد از فرمایش خداوند عزّوجلّ:فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ، فرمود: الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشِّطْرَنْجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ...إِیَّاکَ وَ الضَّرْبَ بِالصَّوَانِیجِ فَإِنَّ الشَّیْطَانَ یَرْکُضُ مَعَکَ وَ الْمَلَائِکَهَ تَنْفِرُ

۱- (۲۲) سوره حج: آیه۳۱.

۲- کافی:۶/۴۳۱ باب الغناء... ح۱، وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۳ ب۹۹ ح۲۲۶۰۲.

۳- کافی:۶/۴۳۵ باب النرد و الشطرنج...ح۲و۷، وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۳ ب۹۹ ح۲۲۵۹۵ و ص۳۰۸ ح۲۲۶۱۹ و ص۳۱۸ ب۱۰۲ ح۲۲۶۴۶.

ص:۲۱۱

عَنْکَ وَ مَنْ بَقِیَ فِی بَیْتِهِ طُنْبُورٌ أرْبَعِینَ صَبَاحاً فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ.(۱)

آن حضـرت فرمودند: مقصود از پلیدی از بت ها(بت پرستی)، شـطرنج و مقصود از سـخن ناروا، غنا است... و مبادا با آلات موسیقی بنـوازی چرا که شـیطان همراه بـا تـو پـایکوبی کنـد و فرشـتگان از تـو دوری کننـد. و هرکس چهـل روز در خـانه خود طنبور (ابزار موسیقی) نگه دارد به سوی غضب خداوند بازگشته است.

۶- برخی از اصـحاب امام صادق از حضـرت نقل می کننـد که درباره فرمایش خداونـد متعال:وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ فرموده اند: مقصود از سخن ناروا، غنا (آوازه خوانی و نوازندگی) است.(۲)

۷- امام صادق می فرمایند: وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ الْغِنَاءَ وَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ عَنْ جَمِیعِ ذَلِکَ لَفِی شُغْلٍ.(۳)

مراد خداوند از اینکه فرمود: از سخن ناروا بپرهیزید غنـاست و همانا مؤمن از انجام دادن تمامی این کارها به کار دیگر (از باطل روی گردان) است.

۸- عبدالأعلی می گوید: از امام صادق در مورد فرمایش خداوند متعال فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ پرسش نمودم، فرمود: مقصود از پلیـدی از بت هـا (بت پرستی)، شـطرنج و مقصود از سـخن نـاروا، غنـا است. عرض کردم: کلام پروردگار متعال: وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ فرمود: از جمله آن (سخنان بیهوده) غناست.(۴)

۱- من لایحضره الفقیه:۴/۵۸ باب حد شرب الخمر و... ح۸۰۹۳.

۲- وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۳ ب۹۹ ح۲۲۶۰۱.

۳- مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۴، ۷۸- باب تحریم الغناء حتی فی القرآن و... ح۱۵۱۵۳- ۱۳.

۴- دعائم الإسلام:۲/۲۰۷فصل۴ح۷۵۷،وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۸ب۹۹ح۲۲۶۱۳ و بحارالأنوار:۷۶/۲۴۵ ب۹۹- الغناء... ح۲۰، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۲۲ ب۸۱ ح۱۵۱۸۶- ۱.

ص:۲۱۲

۹- برخی اصحاب ازامام صادق درباره فرمایش خداوند متعال:فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ نقل کرده اند که فرمود: مقصود از پلیدی از بت ها(بت پرستی)، شطرنج و مقصود از سخن ناروا، غنا است.

۱۰- شیخ بزرگوار ابن بابویه می نویسد: وَإِیَّاکَ وَالْغِنَاءَ فَإِنَّ اللَّهَ تَوَعَّدَ عَلَیْهِ النَّارَ وَ الصَّادِقُ: یَقُولُ شَرُّ الْأَصْوَاتِ الْغِنَاءُ وَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی: وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ وَهُوَ الْغِنَاءُ وَ قَالَ: وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیُضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ بِغَیْرِ عِلْمٍ وَ یَتَّخِذَها هُزُواً أُولئِکَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِینٌ وَ لَهْوُ الْحَدِیثِ فِی التَّفْسِیرِ هُوَ الْغِنَاءُ.(۱)

تو را از غنا برحذر می دارم زیرا خداوند متعال برای انجام آن وعده آتش داده است و امام صادق فرمود: پلیدترین صداها، صدای غناست و خداوند متعال فرموده است:وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ از گفتار ناروا بپرهیزید که همان غنا است و فرموده است: وَ مِنَ النَّاسِ... و از میان مردم... و لهوالحدیث در تفسیر، همان غنا است.

و ابن عباس و ابن مسعود روایت کرده اند درتفسیرسخن خدای تعالی:وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ و کلام پروردگار متعال:وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ أَنَّهُ الْغِنَاءُ که مقصود از هر دوی آنها غنا می باشد.(۲)

۱۱- حضرت امام علی هادی ازپدرانش نقل می فرماید که از امام صادق درباره کلام خداوند متعال:فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

۱- مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۴ ب۷۸ ح۱۵۱۵۶- ۱۶.

۲- عوالی اللّآلی:۱/۲۴۴ فصل ۹ ح۱۷۳، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۵ ب۷۸ ح۱۵۱۵۸- ۱۸.

ص:۲۱۳

پرسیده شد، آن حضرت فرمود: «الرِّجْس» شطرنج است و «قَوْلُ الزُّورِ» غناست.(۱)

آیه هفتم- وَ الَّذینَ لا یَشْهَدُونَ الزُّورَ وَ إذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کِراماً(۲)

ترجمه: و آنـان (بنـدگان ویژه ی خداونـد) که به دروغ شـهادت نمی دهنـد و چون بر ناپسـندی بگذرنـد به شـتاب از آن دوری می جویند.

۱۲- از امام صادق پیرامون کلام خداوند متعال:وَالَّذِینَ لاَیَشْهَدُونَ الزُّورَ سؤال شد، فرمود: غناست.(۳)

و در برخی کتابها اضافه بر غنا، مجالس لغو نیز ذکرشده است.(۴)

۱۳- محمّـد بن أبی عبّاد که آشـکارا به خواننـدگی و نوازنـدگی گوش می داد و آبجو می خورد می گویـد: ازامـام رضـا دربـاره سِمـاع (گوش دادن به آواز و موسـیقی) سؤال کردم، فرمود: اهل حجاز را نظری (رأیی) است و آن داخل در باطل (ناروا) است، آیا نشنیده ای که خداوند می فرماید:وَ إذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کِراماً و چون بر ناروایی گذرکنند به شتاب از آن دور شوند؟(۵)

۱۴- ابوایّوب خرّاز می گویـد: به مدینه رفتیم و نزد امام جعفرصادق، به ما فرمود: «کجا بارنهاده ایـد؟» گفتیم: نزد فلانی که دارای نوازنـدگان و خواننـدگان است. فرمودند: «گرامی باشـید.» پس به خداوند سوگند ما گمان کردیم که به ما فرمود بفرمایید، به سوی ایشان بازگشتیم و عرض نمودیم که اینکه فرمودید

۱- بحارالأنوار:۷۶/۲۴۴ ب۹۹ ح۱۷.

۲- (۲۵) سوره فرقان: آیه۷۳.

۳- کافی:۶/۴۳۳ باب الغناء...ح۱۳، وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۴ ب۹۹ ح۲۲۵۹۸.

۴- بحارالأنوار:۷۶/۲۴۰ ب۹۹ ح۳ و۵ از تفسیر قمّی: وَ مِنَ النَّاسِ... قَالَ: الْغِنَاءُ وَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ جَمِیعُ الْمَلَاهِی.

۵- وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۸ ب۹۹ ح۲۲۶۱۲.

ص:۲۱۴

گرامی (کرام) باشید، مقصود شما را نفهمیدیم، فرمودند: آیا نشنیده اید که خدا می فرماید:وَ إذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کِراماً و چون بر ناروایی گذرکنند به شتاب از آن دور شوند؟(۱).

۱۵- از امام صادق دربارهٔ فرمایش خداوند متعال:وَ الَّذِینَ لا یَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کِراماً سؤال شد؛ فرمود: از جمله آن غنا و شطرنج است.(۲)

آیه هشتم-وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یَشْتَری لَهْوَ الْحَدیثِ لِیُضِلَّ عَنْ سَبیلِ اللّهِ بِغَیْرِ عِلْمٍ وَیَتَّخِذَها هُزُواً اُولئِکَ لَهُمْ عَذابٌ مُهینٌ (۳)

ترجمه: برخی از مردم خریدار سخنان بیهوده (غنا) هستند تا (بدینوسیله) مردم را از راه خدا گمراه کنند و قرآن را به مسخره می گیرند. آنان کسانی هستند که عذابی خوار کننده برایشان است.

۱۶- از امام باقر و امام صادق و امام رضا روایت گردیده است که دربارهٔ فرمایش خدای متعال:وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یَشْتَری لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیُضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ بِغَیْرِ عِلْمٍ وَ یَتَّخِذَها هُزُواً اُولئِکَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِینٌ فرمودند: از جمله آن (سخنان بیهوده) غناء است.(۴)

۱۷- از امام صادق در مورد سخن خداوند متعال سؤال شد:وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یَشْتَری لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیُضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ... فرمود: امام باقر فرمود: هُوَ الْغِنَاءُ وَ قَدْ تَوَاعَدَ اللّهُ عَلَیْهِ بِالنّارِ. آن غنا می باشد، و همانا خداوند برای آن وعده آتش

۱- کافی:۶/۴۳۲ باب الغناء... ح۹، وسائل الشیعه:۱۷/۳۱۶ ب۱۰۱ ح۲۲۶۴۲.

۲- دعائم الإسلام:۲/۲۰۸ فصل ۴ ح۷۶۳، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۳ ب۷۸ ح۱۵۱۴۷- ۷.

۳- (۳۱) سوره لقمان: آیه ۷.

۴- وسائل الشیعه:۱۷/۳۱۰ ب۹۹ ح۲۲۶۱۸ از تفسیر مجمع البیان.

ص:۲۱۵

داده است.(۱)

۱۸- در کتاب فقه منسوب به امام رضا آمده است: إعْلَمْ أنَّ الْغِنَاءَ مِمَّا وَعِدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ فِی قَوْلِهِ: وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِيثِ....

بدان! غنا از گناهانی است که خداوند در کلام خود برای (انجام دادن) آن، وعده آتش داده، آنجا که فرموده است: برخی از مردم خریدار سخنان بیهوده (غنا) هستند، تا مردم را بدینوسیله از راه خدا گمراه کنند و قرآن را به سخره می گیرند. عذابی خوارکننده برای آنهاست(۲).

۱۹- محمّد بن مسلم می گوید: شنیدم امام باقر می فرمودند: غناء از گناهانی است که خداوند برای انجام آنها وعده آتش داده است، و این آیه را تلاوت فرمودند: وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِعِلْمٍ وَ يَتَّخِذَها هُزُواً أُولئِکَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِينٌ(۳).

۲۰- قال الإمام الباقر: الْغِنَاءُ مِمَّا وَعِدَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْهِ النَّارَ وَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَ يَتَّخِذَها هُزُواً أُولئِکَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِينٌ (۴).

امام باقر فرمودند: همانا غنا از چیزهایی است که خداوند متعال در کلامش برای انجام دادن آن وعده آتش داده است. و این آیه را تلاوت فرمودند: وَ مِنَ

۱- مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۲ ب۷۸ ح۱۵۱۴۲- ۲.

۲- بحارالأنوار:۷۶/۲۴۶ ب۹۹- الغناء... ح۲۳، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۳ ب۷۸ ح۱۵۱۴۹- ۹.

۳- کافی:۶/۴۳۱ باب الغناء... ح۴، من لایحضره الفقیه:۴/۵۸ باب حد شرب الخمر و...، وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۴ ب۹۹ ح۲۲۵۹۹.

۴- کافی:۶/۴۳۱ باب الغناء... ح۴، وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۴ ب۹۹ح۲۲۵۹۹، مستدرک الوسائل: ۱۳/۲۱۳ ب۷۸ باب تحریم الغناء حتی فی القرآن ح۱۵۱۴۹- ۹

ص:۲۱۶

النَّاسِ مَنْ یَشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیُضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ بِغَیْرِ عِلْمٍ وَ یَتَّخِذَها هُزُواً أُولئِکَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِینٌ

۲۱- امام صادق فرمود: غنا همان «لَهْوَ الْحَدِیثِ» در کلام خداوند متعال است که فرمود:وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْتَرِی لَهْوَالْحَدِیثِ لِیُضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ(۱).

۲۲- حسن بن هارون می گوید: شنیدم امام صادق فرمودند: مجلس غنا مجلسی است که خداوند متعال به اهل آن مجلس نظر رحمت نمی اندازد و از مجالسی است که (خداوند) درباره اش فرموده است:وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیُضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ(۲).

۲۳- وَشّاء می گوید: شنیدم امام رضا فرمودند: از امام صادق درباره غنا سؤال شد، حضرتش فرمود: غنا همان است که خداوند درباره اش فرمود:وَمِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیُضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ(۳).

آیه نهم- وَاقْصِدْ فِی مَشْیِکَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِکَ إِنَّ أَنْکَرَالْأَصْواتِ لَصَوْتُ الْحَمیرِ(۴)

ترجمه: (از نصایح حضرت لقمان به فرزندش است که فرمود:) در رفتارت (راه رفتن) راه میانه را برگزین و صدایت را فرود آور، زیرا ناخوش ترین نواها صدای خران است.

۲۴- افتخار جهان تشیّع شیخ محمّد بن الحسن الحر العاملی صاحب کتاب شریف «وسائل الشیعه»، در کتاب ارزشمند خود «الإثنی عشریّه فی الردّ علی الصّوفیّه»

۱- کافی:۶/۴۳۱ باب الغناء... ح۵، وسائل الشیعه:۱۷ص۳۰۵ ب۹۹ ح ۲۲۶۰۰.

۲- کافی:۶/۴۳۳ باب الغناء... ح۱۶، وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۷ ب ۹۹ ح ۲۲۶۰۹.

۳- کافی:۶/۴۳۲ باب الغناء... ح۸، وسائل الشیعه:۱۷ص۳۰۶ ب۹۹ باب تحریم الغناء...ح۲۲۶۰۴.

۴- (۳۱) سوره لقمان: آیه ۲۰.

ص:۲۱۷

ازجمله آیاتی که درحرمت غناء(موسیقی) ذکرمی فرماید آیه:إِنَّ أَنْکَرَ الْأَصْواتِ لَصَوْتُ الْحَمیرِ می باشد و می نویسد: به روایت برخی از علمای ما منظور از این صدا غناست.

آیه دهم-وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیْها وَ تَرَکُوکَ قائِماً قُلْ ما عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَهِ وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقینَ(۱)

ترجمه: و چون تجارتی را دیدند و یا صدای آوازی (غنا، موسیقی) را شنیدند به سوی آن رفته و تو را (در حال ایراد خطبه جمعه) ایستاده رها می کنند و از گرد تو پراکنده می شوند، بگو: آنچه نزد خداست از سرگرمی و تجارت بهتر است، و خدا بهترین روزی دهندگان است.

۲۵- امام صادق از پدران خود نقل نموده است که فرمودند: همچنان که پیامبر در روز جمعه ای ایستاده خطبه نمازجمعه را ایراد می فرمودند، و درآن نزدیکی بازاری بود که به نام بطحاء نامیده می شد و بَنو سُلَیم در آن برده ها و شتران و گوسفندان خود را برای فروش می آوردند و در چنین اوقاتی و هنگام ازدواج خود، تنبک و تار (موسیقی) می نواختند، و چون مردم می شنیدند به سوی آنها می رفتند و پیامبرخدا را ایستاده رها می کردند، پس خداوند آنها را به این سبب سرزنش فرمود و این آیه را فرستاد:وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیْها وَ تَرَکُوکَ قائِماً قُلْ ما عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَهِ وَ اللَّهُ خَیْرُ الرَّازِقِینَ(۲).

محدّث بزرگ جهان تشیّع علّامه ملّا محمّد باقر مجلسی می فرماید: فرمایش

۱- (۶۲) سوره جمعه: آیه۱۲.

۲- مستدرک الوسائل:۶/۲۴ ب۱۴ ح۶۳۴۶- ۳.

ص:۲۱۸

خداوند متعال: وَ إذا رَأوْا تِجارَةً أوْ لَهْواً مقصود از «لهو» همان طبل است و گفته شده است که مقصود از آن آلات موسیقی است، و معنای «إنْفَضُّوا إلَيْها» یعنی از کنار تو پراکنده شوند و به سوی آن بروند.(۱)

۲۶- تفسیر مجاهد و ابویوسف یعقوب بن ابی سفیان از ابن عبّاس در مورد کلام خداوند متعال:وَ إذا رَأوْا تِجارَةً أوْ لَهْواً انْفَضُّوا إلَيْها وَ تَرَكُوكَ قائِماً نقل کرده اند که: دحیه کلبی در روز جمعه ای از شهر شام غذا آورده بود و در محلی به نام احجار الزّیت بار انداخت، سپس برای آگاهی مردم به طبل نواخت؛ پس از شنیدن آن صداها مردم از پیرامون رسول خدا پراکنده شدند و تنها حضرت علی و امام حسن و امام حسین و حضرت فاطمه و سلمان و ابوذر و مقداد و صُهَیب، کس دیگری نماند و رسول خدا را ایستاده بر روی منبر ترک نمودند، آنگاه حضرت فرمود: لَقَدْ نَظَرَ اللَّهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إلَى مَسْجِدِي فَلَوْلَا الْفِئَةُ الَّذِينَ جَلَسُوا فِي مَسْجِدِي لَأُضْرِمَتِ الْمَدِينَةُ عَلَى أهْلِهَا وَ حُصِبُوا بِالْحِجَارَةِ كَقَوْمِ لُوطٍ.

بدرستی که خداوند در روز جمعه به مسجدم نظر فرمود و همانا اگر نبودند گروهی که در مسجد من باقی ماندند، هرآینه شهر بر اهل آن آتش می گرفت و (اهل شهر) مانند قوم لوط سنگباران می شدند.

و درباره آن گروه که در مسجد ماندند این آیه نازل گردید:رِجالٌ لا تُلْهيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَ إقامِ الصَّلاهِ وَ إيتاءِ الزَّكاهِ يَخافُونَ يَوْماً تَتَقَلَّبُ فيهِ الْقُلُوبُ وَ الْأبْصارُ مردانی که تجارت و خریدوفروش آنها را از یاد خدا و ادامه نماز ودادن زکات بازنمی دارد، آنان از روزی که دلها و دیده ها دگرگون می شوند

۱- بحارالأنوار:۲۲/۵۹ ب۳۷ تفسیرالآیات.

ص:۲۱۹

بیم دارند(۲) . (۱)

۲۷- در تفسیر شریف علیّ بن ابراهیم قمی آمده است: پیامبر در روز جمعه ای در حال ایراد خطبه بودند؛ در آن هنگام کاروان آذوقه ای وارد شهر شد و جلوی آن گروهی بود که به دف و دیگر ابزار موسیقی می نواختند، مردم نمازگزار با شنیدن آن صدا، نماز را رها کردند و برای تماشای آنها (از مسجد) بیرون رفتند، آنگاه خداوند متعال این آیه را نازل فرمود:وَ إذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إلَيْها وَ تَرَكُوكَ قائِماً قُلْ ما عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَهِ وَ اللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ(۳).

غنا و موسیقی از دیدگاه اهل بیت

۱- نهی الهی

۱- - (۲۴) سوره نور: آیه ۳۸.

۲- بحارالأنوار:۸۶/۱۹۵ تبیین...ح ۳۹.

۳- تفسیر قمّی:۲/۳۶۷ س۶۲، بحارالأنوار:۲۲/۷۲ ب۳۷ ح۲۴.

ص:۲۲۰

ص:۲۲۱

قال رسول الله: إنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الدَّفَّ وَ الْكُوبَهَ وَ الْمَزَامِيرَ وَ مَا يُلْعَبُ بِهِ.(۱)

پیامبر اکرم فرمودند: همانا خداوند دف زدن و طبل زدن و بازی با آنچه (از ابزار موسیقی) با آن بازی می شود را حرام نموده است.

۲- نهی نبوی

قال رسول الله: أنْهَى اُمَّتِى عَنِ الزَّفْنِ وَالْمِزْمَارِ وَعَنِ الْكُوبَهِ وَ الْكِنَّارَاتِ(الكُبُوبَات).(۲)

پیامبر اکرم فرمودند: امّت خود را از رقصیدن و نی زدن و طبل زدن وتنبک زدن باز می دارم.

نَهَى رَسوُلُ اللِه عَنِ اللَّعِبِ بِألنَّردِ وَ الشِّطرَنجِ وَ الكُوبَهِ وَ العُرطَبه وَ هِىَ الطُّنْبُورُ وَ الْعُودُ... (۳).

۱- مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۸ ح ۱۵۱۷۰- ۱۱.

۲- کافی:۶/۴۳۱ باب الغناء... ح۷، دعائم الإسلام:۲/۲۰۷ ح۷۵۴، وسائل الشیعه:۱۷/۳۱۴، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۷ ح ۱۵۱۶۵- ۶.

۳- من لایحضره الفقیه:۴/۳ ح۴۹۶۸، أمالی شیخ صدوق:۴۲۴ مجلس ۶۶ ح ۱.

ص:۲۲۲

رسول خدا از بازی کردن با نرد و شطرنج و طبل و طنبور و دیگر ابزارهای موسیقی... نهی فرمودند.

۳– مأموریّتی الهی

قال رسول الله: إنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بَعَثَنِی رَحْمَهً لِلْعَالَمِینَ وَ لِأَمْحَقَ الْمَعَازِفَ وَالْمَزَامِیرَ وَ اُمُورَ الْجَاهِلِیَّهِ.(۱)

پیامبر اکرم فرمودند: بدرستی که خدا مرا رحمتی برای جهانیان، به پیامبری مبعوث فرمود و مرا برانگیخت تا آلات موسیقی و نی ها و امور زمان جاهلیّت (کفر) را از میان ببرم.

قال رسول الله: إنَّ اللَّهَ تَعَالَی بَعَثَنِی هُدًی وَ رَحْمَهً لِلْعَالَمِینَ وَ أمَرَنِی أنْ أمْحُوَ الْمَزَامِیرَ وَ الْمَعَازِفَ وَ الْأوْتَارَ وَ الْأوْثَانَ وَ اُمُورَ الْجَاهِلِیَّهِ.إلَی أنْ قَالَ: إنَّ آلَاتِ الْمَزَامِیرِ شِرَاؤُهَا وَ بَیْعُهَا وَ ثَمَنُهَا وَ التِّجَارَهُ بِهَا حَرَامٌ.(۲)

پیامبر اکرم فرمودند: خداوند متعال مرا برای هدایت و رحمت برای عالمیان به پیامبری برانگیخت، مرا امر نمود که نی ها و آلات موسیقی و تارها و بتها وامور زمان جاهلیّت (کفر) را از میان ببرم... همانا خرید و فروش و پولی که (در این راه) داد و ستد می شود و تجارت با ابزار موسیقی حرام است.

۴– نردبان فحشاء

قال رسول الله: الغِناءُ رُقیَهُ الزِّنیَ.(۳)

پیامبر اکرم فرمودند:غنا افسون زِناست.

توضیح: شیطان با این تزویر به سوی اعمال منافی عفّت فرا می خواند. و همان

۱- کافی:۶/۳۹۵ باب شارب الخمر... ح ۱، بحارالأنوار:۷۶/۱۲۵ ح ۴.

۲- مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۹ ح۱۵۱۷۵– ۱۶.

۳- جامع الأخبار:۱۸۰.

ص:۲۲۳

چیزی که از آن می ترسیدیم، جامعه را فرا خواهد گرفت و دیگر کسی پایبند به اصول اخلاقی نخواهد بود. و این است تابلوی علامت به سوی ناکجاآباد...

۵- مانند شکوفه؟!...

قال الإمام الباقر: الغِناءُ یُنْبِتُ النِّفاقَ فی القَلبِ، کَما یُنبِتُ النخلُ الطَلْعَ(۱).

امام باقر فرمودند: موسیقی و آوازه خوانی در دل دورویی می کارد همچنان که درخت خرما شکوفه می زند.

۶- آشیانه دو رویی

قال الإمام الصّادق: الغِناءُ عُشُّ النِّفاقِ.(۲)

امام صادق فرمودند: آوازه خوانی و موسیقی، آشیانه دورویی است.

۷- تهی دستی

قال الإمام الصّادق: الغِناءُ یوُرِثُ النِّفاقَ، و َیُعَقِّبُ الفَقرَ.(۳)

امام صادق فرمودند: آوازه خوانی و موسیقی، دورویی و تهیدستی به بار می آورد.

۸- پست ترین مخلوق

قال الإمام الصّادق: مَجْلِسُ الْغِنَاءِ مَجْلِسٌ لَا یَنْظُرُ اللَّهُ (عزّوجَلّ) إلَی أهْلِهِ، وَ الغِناءُ أخبَثُ ما خَلَقَ اللهُ (تَعالَی)، وَ الْغِنَاءُ یُورِثُ النِّفَاقَ وَ یُعْقِبُ الْفَقْرَ.(۴)

امام صادق فرمودند: مجلس موسیقی و آوازه خوانی، مجلسی است که خدای متعال بر اهل آن نظر رحمت نمی اندازد (رحمت الهی شامل حال آنها نمی شود)؛

۱- دعائم الإسلام:۲/۲۰۸ فصل ۴ ح ۷۶۱.

۲- کافی:۶/۴۳۱ کتاب الأشربه، باب الغناء ح۲ و در علل الشرائع و ثواب الأعمال مانند آن آمده است.

۳- خصال:۱/۲۴ ح۸۴.

۴- دعائم الإسلام:۲/۲۰۷ فصل ۴ ح۷۵۶.

ص:۲۲۴

و موسیقی و آوازه خوانی بدترین و پلیدترین آفریدگان خداوند هستند، موسیقی و آوازه خوانی دورویی و تهی دستی به بار می آورد.

۹- حرام محض

قال الإمام الصّادق: إنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ الصِّنَاعَةَ الَّتِی هِیَ حَرَامٌ کُلُّهَا الَّتِی یَجِی ءُ مِنْهَا الْفَسَادُ مَحْضاً نَظِیرَ الْبَرَابِطِ وَالْمَزَامِیرِ وَالشِّطْرَنْجِ وَ کُلِّ مَلْهُوٍّ بِهِ وَ الصُّلْبَانِ وَ الْأَصْنَامِ وَ مَاأَشْبَهَ ذَلِکَ مِنْ صِنَاعَاتِ الْأَشْرِبَهِ الْحَرَامِ وَمَایَکُونُ مِنْهُ وَفِیهِ الْفَسَادُمَحْضاً وَلَا یَکُونُ مِنْهُ وَ لَا فِیهِ شَیْ ءٌ مِنْ وُجُوهِ الصَّلَاحِ فَحَرَامٌ تَعْلِیمُهُ وَ تَعَلُّمُهُ وَ الْعَمَلُ بِهِ وَ أَخْذُ الْأَجْرِ عَلَیْهِ وَ جَمِیعُ التَّقَلُّبِ فِیهِ مِنْ جَمِیعِ وُجُوهِ الْحَرَکَاتِ کُلِّهَا.(۱)

امام صادق فرمودند: و همانا خداوند متعال کار و ابزاری را حرام کرده است که تمام (کاربرد و مصرف) آن حرام است و جز در راه فساد کاربرد ندارد؛ مانند تارسازی و نی سازی و شطرنج سازی و هر آلت لهو دیگری و همچنین حرام فرموده است ساختن صلیب ها و بت ها و شبیه آن ها، مانند نوشیدنی های حرام و آنچه که از آن و در آن جز فساد نیست و از آن و در آن چیزی از کاربردهای سالم نباشد. آموختن آن و آموزش دادن آن و کار کردن با آن و مزد گرفتن برای آن و همه کاربردهای آن و هرگونه حرکتی با آنها حرام است.

۱۰- آموزش کفر...

قال الإمام الصّادق: لَا یَحِلُّ بَیْعُ الْغِنَاءِ وَ لَا شِرَاؤُهُ وَ اسْتِمَاعُهُ نِفَاقٌ وَ تَعَلُّمُهُ کُفْرٌ.(۲)

امام صادق فرمودند: خرید و فروش (آلات) موسیقی حرام است و گوش دادن به آن دورویی و آموختن آن (همسان) کفر است.

۱۱- پای کوبی شیطان...

۱- وسائل الشیعه:۱۷/۸۳ ح۲۲۰۴۷.

۲- دعائم الإسلام:۲/۲۰۹ فصل ۴ ح۷۶۷.

ص:۲۲۵

قال رسول الله: مَا رَفَعَ أحَدٌ صَوْتَهُ بِغِنَاءٍ إلَّا بَعَثَ اللَّهُ شَيْطَانَيْنِ عَلَى مَنْكِبَيْهِ يَضْرِبَانِ بِأعْقَابِهِمَا عَلَى صَدْرِهِ حَتَّى يُمْسِکَ(۱).

پیامبراکرم فرمودند: هیچ کس صدای خود را به آوازه خوانی بلند نمی کند مگر اینکه خداوند متعال دو شیطان را می فرستد که بر شانه هایش بنشینند و با پاشنه هایشان به سینه او بکوبند تا هنگامی که از آوازه خوانی بازایستد.

۱۲- نفرین کبوتران

قال الإمام علیّ: تَدْعُوا عَلَى أهْلِ الْمَعَازِفِ وَ الْقِيَانِ وَ الْمَزَامِيرِ وَ الْعِيدَان.(۲)

امام امیرالمؤمنین علی فرمودند: کبوتر راعبی (نوعی کبوتر) بر نوازندگان موسیقی و ترانه خوانان و نی زنان و تار زنان لعنت می فرستد.

۱۳- نا امن و بی نور

قال الإمام الصّادق: بَيْتُ الْغِنَاءِ لَا تُؤْمَنُ فِيهِ الْفَجِيعَهُ وَ لَا تُجَابُ فِيهِ الدَّعْوَهُ وَلَايَدْخُلُهُ الْمَلَکُ.(۳)

امام صادق فرمودند: خانه ای که درآن آوازه خوانی شده و موسیقی نواخته می شود، خانه ای است که از وقوع حوادث ناگوار ایمن نیست، دعا در آن مستجاب نمی شود و هیچ فرشته ای وارد آن نمی شود.

۱۴- غضب الهی

نَروی أنَّهُ مَنْ أبْقَى فِي بَيْتِهِ طُنْبُوراً أوْ عُوداً أوْ شَيْئاً مِنَ الْمَلَاهِي مِنَ الْمِعْزَفَهِ

۱- جامع الأخبار:۱۵۴.

۲- وسائل الشیعه:۲۱/۴۴۳ ح۲۷۵۳۶.

۳- کافی:۶/۴۳۳ ح۱۵، دعائم الاسلام:۲/۲۰۸ فصل۴ ح۷۶۲: بَيْتُ الْغِنَاءِ بَيْتٌ لاـ تُؤْمَنُ فِيهِ الْفَجِيعَهُ وَ لا تُجَابُ فِيهِ الـدَّعْوَهُ وَ لا تَـدْخُلُهُ الْمَلائِکَهُ، وسائل الشیعه:۱۷/۳۰۳ ب۹۹ ح۲۲۵۹۴، مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۳ ب۷۸ ح۱۵۱۴۶- ۶.

ص:۲۲۶

وَالشِّطْرَنْجِ وَ أَشْبَاهِهِ أَرْبَعِينَ يَوْماً فَقَدْ باءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ فَإِنْ مَاتَ فِي أَرْبَعِينَ مَاتَ فَاجِراً فَاسِقاً وَ مَأْوَاهُ النَّارُ وَ بِئْسَ الْمَصِيرُ.(۱)

از امام رضا روایت شده که فرموده اند: هرکس در خانه خود یکی از ابزارهای موسیقی و شطرنج و مانند آنها را چهل روز نگهدارد به غضب خدا گرفتار آید، اگر در آن مدّت بمیرد، فاجر (گناه کار) و فاسق (کسی که آشکارا گناه می کند) مرده است و جایگاه او آتش است و چه بد جایگاهی است.

۱۵- حشرنوازنده و...

قال رسول الله: يُحْشَرُ صَاحِبُ الطُّنْبُورِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ هُوَ أَسْوَدُ الْوَجْهِ وَ بِيَدِهِ طُنْبُورٌ مِنَ النَّارِ وَ فَوْقَ رَأْسِهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ بِيَدِ كُلِّ مَلَكٍ مِقْمَعَهٌ يَضْرِبُونَ رَأْسَهُ وَوَجْهَهُ وَ يُحْشَرُ صَاحِبُ الْغِنَاءِ مِنْ قَبْرِهِ أَعْمَى وَ أَخْرَسَ وَ أَبْكَمَ وَ يُحْشَرُ الزَّانِي مِثْلَ ذَلِكَ وَ صَاحِبُ الْمِزْمَارِ مِثْلَ ذَلِكَ وَ صَاحِبُ الدَّفِّ مِثْلَ ذَلِكَ.(۲)

پیامبراکرم فرمودند: اهل طنبور(نوازنده و شنونده و...) روز قیامت در حالی محشور می شوند که روسیاه هستند وطنبوری از آتش به دست دارند وهفتاد هزار فرشته از بالای سر با عمود آهنین بر سر و صورت آنها می زنند.

آوازه خوان، کور و کر و گنگ از گورش محشور می گردد و زناکار و نوازنده نی و نوازنده دف نیز با این حالت محشور می شوند.

۱۶- نشانه آخر الزّمان

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ: حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ حَجَّهَ الْوَدَاعِ فَأَخَذَ بِحَلْقَهِ بَابِ الْكَعْبَهِ وَ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَلَيْنَا: عَاشِرَ النَّاسِ أَ لَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْرَاطِ السَّاعَهِ ؟قَالُوا: بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَهِ إِضَاعَهُ الصَّلَوَاتِ و...وَ تَظْهَرُ الْكُوبَهُ وَ الْقَيْنَاتُ

۱- فقه الرّضا۲۸۲: ب۴۵.

۲- بحار الأنوار:۷۶/۲۵۳ ح۱۲ و مستدرک الوسائل:۱۳/۲۱۵ ح۱۵۱۷۶- ۱۷.

ص:۲۲۷

وَالْمَعَازِفُ وَ الْمَيْلُ إِلَى أَصْحَابِ الطَّنَابِيرِ وَالدُّفُوفِ وَالْمَزَامِيرِ وَ سَائِرِ آلَاتِ اللَّهْوِ أَلَا وَ مَنْ أَعَانَ أَحَداً مِنْهُمْ بِشَيْ ءٍ مِنَ الدِّينَارِ وَ الدِّرْهَمِ وَ الْأَلْبِسَهِ وَ الْأَطْعِمَهِ وَ غَيْرِهَا فَكَأَنَّمَا زَنَى مَعَ أُمِّهِ سَبْعِينَ مَرَّهً فِي جَوْفِ الْكَعْبَهِ فَعِنْدَهَا يَلِيهِمْ أَشْرَارُ أُمَّتِي وَ تُنْتَهَكُ الْمَحَارِمُ وَتُكْتَسَبُ الْمَآثِمُ وَ تُسَلَّطُ الْأَشْرَارُ عَلَى الْأَخْيَارِ وَ يَتَبَاهَوْنَ فِي اللِّبَاسِ وَ يَسْتَحْسِنُونَ أَصْحَابَ الْمَلَاهِي وَ الزَّانِيَاتِ فَيَكُونُ الْمَطَرُ قَيْظاً وَ يَغِيظُ الْكِرَامُ غَيْظاً وَ يَفْشُو الْكَذِبُ وَتَظْهَرُ الْحَاجَهُ وَتَفْشُو الْفَاقَهُ فَعِنْدَهَا يَكُونُ أَقْوَامٌ يَتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ لِغَيْرِاللَّهِ فَيَتَّخِذُونَهُ مَزَامِيرَ وَ يَكُونُ أَقْوَامٌ يَتَفَقَّهُونَ لِغَيْرِ اللَّهِ وَ يَكْثُرُ أَوْلَادُ الزِّنَى وَ يَتَغَنَّوْنَ بِالْقُرْآنِ فَعَلَيْهِمْ مِنْ أُمَّتِي لَعْنَهُ اللَّهِ وَ ... فَأُولَئِكَ يُدْعَوْنَ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ الْأَرْجَاسَ وَ الْأَنْجَاس.(۱)

پیامبر در حجّه الوداع حلقه در کعبه را گرفتند، رو به مردم کردند و فرمودند: ای مردم! آیا شما را به نشانه های ساعت (آخرالزّمان) خبر دهم؟ گفتند: آری. فرمود: از نشانه های ساعت است: تباه نمودن نمازها و... و طبل ها، زنان آوازه خوان، ابزارهای موسیقی و میل به نوازندگان طنبور و دف و نی و سایر آلات موسیقی آشکار شود.

آگاه باشید هر که آنها را به دینار و درهمی (ازنظرمالی) و یا پوشاک و غذایی ویا غیر از این ها کمک کند؛ گناهش مانند کسی است که با مادر خود در درون کعبه هفتاد مرتبه زنا نموده باشد. در آن هنگام بدترین امّتم آنها را سرپرستی کنند و حرمت ها هتک گردد و گناهان کسب شوند، شرورترین افراد بر نیکوکاران چیره گردند، با پوشاک خود بر یکدیگر فخر فروشند و نوازندگان و اهل فساد و زنان بی عفّت را نیکو بشمارند، آنگاه باران (به جای رحمت) بلا خواهد بود و...

۱- مستدرک الوسائل:۱۱/۳۷۲ ح۱۳۲۹۴- ۱۱.

ص:۲۲۸

و دروغ گفتن آشکار گشته، نیازمند فراوان شود و تهی دستی آشکار گردد، آن زمان گروه هایی قرآن را برای غیر خداوند بیاموزند و آن را به آواز بخوانند و گروه هایی علم فقه را بیاموزند برای غیر خداوند و زنازادگان زیاد شوند و قرآن را با آواز بخوانند، پس آنگاه از (سوی) امّتم لعنت خدا برآنان باد و... آنان در ملکوت آسمانها و زمین نجس ها و آلوده ها خوانده می شوند.

سخن پایانی

ص:۲۲۹

ای کاش همه ما معنای گناه را می فهمیدیم. چهار حرف بیشتر ندارد ولی چهار ستون بدن را می لرزاند. چه چیز بدتر از این است که خدا نگاه لطف خود را از من بگیرد؟ یا نه، من به او پشت کنم و نخواهم بپذیرم که او برای من نیکویی را می پسندد؟... نخواهم ببینم که او مرا پاک می خواهد، برای خودش بدون غل وغش، تا امروز دنیایم آباد باشد و وسیله ای برای آباد شدن زندگی جاودانه ام، فراهم سازم؟!...

براستی مگر زور و زر دنیا چه چیزی با خود دارد و چقدر ارزش و دوام دارد که من بخواهم احساس در سایه لطف خدا بودن را به آن بفروشم؟ آیا اگر همه دنیا از آن ما بود، حاضر نبودیم آن را بپردازیم تا خدا از ما راضی شود؟

فقط همین را بدانیم: برای آن مرد از آن سلاله پاک، یک قدم هم برداریم کافیست. اگر هر کدام از ما یک قدم بردارد، راهی نمانده، خوب بودن سخت نیست، امّا تلاش می خواهد و درک اینکه این یک قدم ها وظیفه ای است که باید

ص:۲۳۰

از عهده آن برآییم، خود حکایتی طولانی دارد، پس به جای حرف بهتر است به دنبال عمل برویم.

و در پایان تو را که می دانم قلبت از آن اوست و برای او می تپد به او می سپارم تا به من و ما بگوید: فرقی نمی کند که موسیقی چطور نواخته شود، تفاوتی نیست که مثلاً ـ مطرب باشد یا غیر آن. و هرگز در هیچ یک از جنگ های پیامبر اکرم، امیرالمؤمنین، امام مجتبی و حضرت سیّدالشّهداء طبل و دهل نبوده و این ابزار در میان دستهای آلوده طرف مقابل بوده است. و بگوید اگر خدای ناکرده همراه با نوای شیطانی موسیقی، قرآن تلاوت کردیم یا برای اهل بیت مرثیه سرودیم، خداوند را به صورت مضاعف نافرمانی نموده ایم.

کافی است نگاهی به ادیان نسخ و تحریف شده و پیروان فرقه های گمراه و گمراه کننده بیندازیم و توجّه کنیم که چه کسانی هستند که از این آلات استفاده می کنند.

خدا کند که بفهمیم، و اگر فهمیدیم به لطف او، خدا کند که وارد راه شویم، و اگر وارد راه شدیم به لطف او، خدا کند رهایش نکنیم، باز هم به لطف او... .

وَ آخِرُ دَعْوانا أنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمینَ

و صلّی الله علی محمّد و آله الطّاهرین و لعنه الله علی أعدائهم أجمعین

حیدرحسین التربتی الکربلائی عفی الله عن والدیه و عنه آمین

جمادی الآخر ۱۴۲۸ ه.ق

ص:۲۳۱

غلام و بنده آنم که قطب ارض و سماست به یمن مقدم و تدبیرش این جهان برپاست

امام ، حجّت موجود ، مهدی موعود که از طفیل وجودش حیات ما برخاست

ز غیب او چه اگر دل به نیمه جان آمد ولی شمیم ولایش به دوست جان افزاست

چو دل به او بسپردم دگر نگیرم پس که ارتداد و تلوّن ز پیروان هواست

کجا روم ز که گیرم که اوست منبع فیض

هم اوست مرشد و هم رهنما و باب هداست

از سروده های مرحوم آیه اللّه حاج شیخ جواد خراسانی

کتابنامه

ص:۲۳۲

القرآن الکریم، کلام الله.

نهج البلاغه: الإمام أمیرالمؤمنین علی بن أبی طالب(شهادت سال ۴۰ه).

چاپ دارالمعرفه- بیروت.

و تحقیق صبحی الصالح، نشر دارالأسوه، اوقاف چاپ اول ۱۴۱۵ه.

الف

الإثنی عشریّه فی الرّدّ علی الصّوفیّه= نقدی جامع بر تصوّف: المحدّث الجلیل الشیخ محمّد بن حسن الحرّ العاملی(ت۱۱۰۴ه)، مترجم: عباس جلالی، انتشارات انصاریان- قم، چاپ اول۱۴۲۵ه.

الإحتجاج: احمد بن علیّ بن ابی طالب الطبرسی(ت ۵۶۰ه)،منشورات دارالنّعمان نجف اشرف.

إرشاد القلوب: حسن بن ابی الحسن محمّد الدیلمی(از علمای قرن هشتم)، نشر

ص:۲۳۳

رضی- قم، چاپ دوم۱۴۰۹ه.

و دارالأسوه، تهران، ۱۴۱۷ه .

الإستبصار: محمّد بن حسن الطوسی(ت ۴۶۰ه)، دارالکتب الإسلامیّه- تهران.

أعلام الدّین: الواعظ الدیلمی(ت ۸۴۱ه) مؤسسه آل البیت- قم، چاپ اول.

إعلام الوری: امین الاسلام فضل بن حسن الشیخ الطبرسی(ت۵۴۸ه)، انتشارات دارالکتب الاسلامیه- قم، چاپ سوم.

الأمالی: الشیخ الصدوق محمّد بن علیّ بن حسین بن بابویه القمّی(ت ۳۸۱ه)، مکتبه الإسلامیّه، ۱۳۶۲ش.

الأمالی: ابوجعفر محمّد بن حسن الطوسی(ت ۴۶۰ه)، دارالثقافه- قم، چاپ اول ۱۴۱۴ه.

و مؤسّسه بعثت- قم، چاپ اول ۱۴۱۴ه.

ب

البرهان فی تفسیر القرآن: المحدِّث الجلیل السیّد هاشم بن سلیمان البحرانی (ت۱۱۰۷ه)، مؤسّسه بعثت- قم، چاپ اول۱۴۱۵ه.

بحارالأنوار: العلّامه محمّدباقر المجلسی(ت ۱۱۱۱ه.ق)، دار الکتب الإسلامیّه تهران، چاپ چهارم ۱۳۶۲ش.

و مؤسّسه الوفاء- بیروت، ۱۴۰۳.

بصائر الدّرجات: محمّد بن حسن الصفّار(ت ۲۹۰ه)، انتشارات کتابخانه آیهالله مرعشی نجفی، چاپ دوم.

ت

ص:۲۳۴

التّبیان فی تفسیرالقرآن: محمّد بن حسن الطوسی(ت ۴۶۰ه)،مکتبه الأمین- نجف اشرف، ۱۳۸۱ه.

تحف العقول: حسن بن علی الحرّانی(قرن چهارم)، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم ۱۴۰۴ هجری.

تذکره الفقهاء: العلّامه حسن بن یوسف الحلّی(ت۷۲۶ه)، چاپ سنگی مکتبه المرتضویّه- قم.

تفسیر إبن کثیر: اسماعیل بن کثیر القرشی الدمشقی(ت۷۷۴ه)، چاپ دار المعرفه بیروت، ۱۴۰۲ه.

تفسیر صافی: محمّد بن حسن بن شاه مرتضی الفیض الکاشانی(ت۱۰۹۱ه)، مکتبه الصّدر- تهران، چاپ اول۱۴۱۵ه.

تفسیر القمّی: علی بن ابراهیم القمّی(ت۳۲۹ه)، مؤسّسه دارالکتاب- قم، چاپ سوم ۱۴۰۴ه.

تفسیر نورالثّقلین: شیخ عبد علی بن جمعه العروسی الحویزی(ت۱۱۱۲ه)، تحقیق: سیّدهاشم رسولی محلّاتی، چاپ و نشر مؤسّسه اسماعیلیان- قم.

تفسیر العیّاشی: محمّد بن مسعود العیّاشی(ت ۳۲۰ه)، چاپخانه علمیه- تهران، ۱۳۸۰ هجری.

تهذیب الأحکام: محمّد بن حسن الطوسی(ت ۴۶۰ه)،دارالکتب الإسلامیه- تهران چاپ چهارم.

ص:۲۳۵

ث

ثواب الأعمال و عقاب الأعمال: الشیخ الصدوق محمّد بن علی بن بابویه (ت ۳۸۱ه)، نشر رضی ۱۳۶۴ش.

ج

جامع الأخبار: محمّد بن محمّد السبزواری(قرن هفتم)، مؤسّسه آل البیت قم.

الجامع لأحکام القرآن: محمّد بن احمد انصاری القرطبی(ت ۶۷۱ه)، دارإحیاء التراث العربی- بیروت،۱۴۰۵ه.

الجعفریّات(الأشعثیات): محمّد بن محمّد بن اشعث الکوفی(قرن چهارم)، چاپ مکتبه نینوی الحدیثه- تهران.

جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام: محمّد حسن النجفی(ت ۱۲۶۶ه)، نشر دارالکتب الإسلامیّه - تهران.

و مؤسّسه المرتضی العالمی- بیروت.

خ

الخرائج و الجرائح: قطب الدّین الراوندی(ت ۵۷۳ه)، مؤسّسه امام مهدی- قم، چاپ اوّل ۱۴۰۹ه.

الخصال: الشیخ الصدوق محمّد بن علی بن بابویه(ت ۳۸۱ه)، جامعه مدرّسین

حوزه علمیّه- قم.

ص:۲۳۶

الخلاف: محمّد بن حسن الطوسی(ت ۴۶۰ه)، تحقیق: سیّد جواد شهرستانی و سیّد علی خراسانی و شیخ محمّد مهدی نجف، مؤسّسه نشر اسلامی- قم، چاپ اوّل ۱۴۱۷ه.

د

دعائم الإسلام:نعمان بن محمد التمیمی المغربی(ت۳۶۳ه)، دارالمعارف- مصر، چاپ دوم ۱۳۸۵ ه.

الدّعوات = سلوه الحزین: قطب الدّین الراوندی(ت۵۷۳ه)، چاپ انتشارات مدرسه امام مهدی- قم، چاپ اول ۱۴۰۷ هجری.

ر

رازشطرنج: سعید رمزی(معاصر)، نشر یوسف فاطمه- مشهدمقدّس، چاپ چهارم ۱۳۸۵ش.

رجال الکشّی= إختیار معرفه الرّجال: الشیخ أبوجعفر الطوسی(ت ۴۶۰ه)، شرح و تعلیق: میرداماداسترآبادی، تحقیق: سیّد مهدی رجایی، مؤسّسه آل البیت قم، چاپ اوّل۱۴۰۴ه.

الرّوضه البهیّه فی شرح الّلمعه الدّمشقیّه: شهید ثانی زین الدّین بن علی الجبعی العاملی(شهید در۹۶۶ه)، چاپ های متعدّد.

روضهالواعظین: الشهید محمّد بن فتّال النیشابوری(شهید در۵۰۸ ه)، منشورات

ص:۲۳۷

رضی- قم.

و چاپ مکتبه المصطفوی- قم، ۱۳۷۷ه.

و نشر دلیل ما- قم، چاپ اوّل۱۴۲۳ه.

ز

زبده البیان فی أحکام القرآن: ملّا احمد مشهور به محقّق اردبیلی(ت۹۹۳ه)، کنگره محقّق اردبیلی، چاپ اوّل ۱۳۷۵ش.

س

سلسله الینابیع الفقهیّه:علی اصغر مروارید(معاصر)، مؤسّسه فقه الشّیعه- بیروت، چاپ اول ۱۴۱۰ه.

ش

شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام: ابوالقاسم جعفر بن محمّد الحلّی (ت۶۷۲ه)، دارالأضواء- بیروت، ۱۴۰۳ و سایر چاپ ها.

شرح نهج البلاغه: عبدالحمید بن ابی الحدید المعتزلی(ت۶۵۶ه)، چاپ دار احیاء الکتب العربیّه، ۱۳۸۵ه.

ص

الصّحاح تاج اللّغه و صحاح العربیّه: اسماعیل بن حمّاد الجوهری(ت۳۹۸ه.ق)،

ص:۲۳۸

دارالعلم للملّايين بيروت، چاپ دوم ۱۴۰۴ه.

ع

العدد القويّه لدفع المخاوف اليوميّه: عليّ بن يوسف الحلّی، برادر علّامه حلّی (قرن هشتم هجری)، کتابخانه آیهالله مرعشی نجفی، چاپ اول ۱۴۰۸ه.

علل الشّرائع: الشيخ الصدوق(ت۳۸۱ه.ق)، چاپخانه حیدریّه- نجف اشرف، ۱۳۸۶ه.

عوالی اللّآلی العزیزیّه فی الأحادیث الدّینیّه: ابن ابی جمهور الأحسائی (ت۸۸۰ه)، تحقیق مجتبی عراقی، نشر سیّدالشّهداء- قم، چاپ اول۱۴۰۵ه.

عیون أخبارالرّضا: الشیخ الصدوق(ت۳۸۱ه)، نشر مؤسّسه اعلمی- بیروت.

غ

غرر الحکم: عبدالواحد الآمدی التمیمی(ت۵۵۰ه)، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه- قم، چاپ اول ۱۳۶۶ش.

الغیبه: محمّد بن الحسن الطوسی(ت۴۶۰ه)، مؤسّسه المعارف الإسلامیّه- قم، چاپ اول۱۴۱۱ه.

ف

فقه الرّضا: تحقیق مؤسّسه آل البیت، چاپ کنگره جهانی امام رضا.

فقه القرآن: سعید بن عبدالله، القطب الراوندی(ت۵۷۳ه.ق)، کتابخانه آیهالله

ص:۲۳۹

مرعشی نجفی، چاپ اول ۱۳۹۷ه.

ق

قرب الإسناد: عبدالله بن جعفر الحمیری القمّی(قرن سوّم هجری)، کتابخانه نینوا تهران.

و چاپ مؤسّسه آل البیت- قم.

ک

الکافی: ثقهالإسلام أبوجعفر محمّد بن یعقوب بن اسحاق الکلینی الرازی (ت۳۲۹ه)، دارالکتب الإسلامیّه- تهران، چاپ سوم۱۳۸۸ه.

کشف الغمّه: علیّ بن عیسی بن ابی الفتح الإربلی(ت۶۹۳ه)، دارالأضواء بیروت، چاپ دوم ۱۴۰۵ ه.

کشف المحجّه: السیّد ابوالقاسم علی بن موسی بن جعفر بن طاووس الحلّی (ت۶۶۴ه)، تحقیق: شیخ محمّد حسّون، نشر مکتب الإعلام الإسلامی- قم.

کنزالفوائد: ابوالفتح محمّد بن علی الکراجکی(ت۴۴۹ه)، انتشارات مکتبه المصطفی- قم.

کنز العرفان فی فقه القرآن: مقداد بن عبدالله السیوری(ت۸۲۶ه)، کتابخانه نوید اسلام- قم، چاپ اول ۱۴۲۲ه.

کمال الدّین و تمام النّعمه: الشیخ الصدوق(ت۳۸۱ه)، مؤسّسه نشر اسلامی- قم، ۱۴۰۵ه.

ص:۲۴۰

م

المبسوط: شیخ محمّد بن حسن الطوسی، چاپ مکتبه مرتضویّه.

المقنع: محمّد بن علی بن حسین بن بابویه القمّی الصدوق(ت۳۸۱ه)، نشر مؤسّسه امام هادی- قم.

المقنعه: الشیخ المفید محمّد بن محمّد بن نعمان العکبری البغدادی(ت۳۱۴ه)، نشر جامعه مدرّسین، قم- ایران.

متشابه القرآن: محمد بن علی بن شهر آشوب المازندرانی(ت۵۸۸ه)، انتشارات بیدار،۱۳۲۸ش.

مجموعه ورّام= تنبیه الخواطر و نزهه النواظر: ورّام بن ابی فراس المالکی الأشتری(ت۶۰۵ه)، دارالکتب الإسلامیّه- تهران.

المحاسن: شیخ احمد بن محمد بن خالد البرقی(ت۲۸۰ه)، نشر دارالکتب الإسلامیّه.

مجمع البیان فی تفسیر القرآن: فضل بن حسن بن فضل الطوسی(ت۵۶۰ه)، نشر مؤسّسه اعلمی- بیروت.

مسائل علیّ بن جعفر و مستدرکاتها: علیّ بن جعفر الحسینی العلوی العریضی (ت۲۱۰ه)، تحقیق مؤسّسه آل البیت، چاپ اول ۱۴۰۹ه.

مسالک الأفهام فی شرح شرائع الإسلام: الشیخ الشهید الثانی، زین الدّین بن علی بن احمد العاملی(شهید در سال۹۶۶ه)، چاپ مؤسّسه المعارف الإسلامیّه- قم، ۱۴۱۴ه.

ص:۲۴۱

مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل: الحاج میرزا حسین النوری الطبرسی (ت ۱۳۲۰ه)، مؤسّسه آل البیت - قم، ۱۴۰۷ه.

مستطرفات سرائر: محمد بن ادریس الحلی(ت۵۹۸ه)، جامعه مدرسین حوزه علمیه- قم، چاپ دوم ۱۴۱۱ه.

مشکوه الأنوار فی غررالأخبار: ابوالفضل علی طبرسی(وفات در اوایل قرن هفتم)، مؤسّسه آل البیت- قم.

معانی الأخبار: الشیخ الصدوق محمّد بن علیّ بن حسین بن بابویه القمّی (ت ۳۹۱ه)، تصحیح علی اکبر غفّاری، نشر مکتبه صدوق- تهران، ۱۳۷۹ه.

مکارم الأخلاق: ابونصرحسن بن فضل الطبرسی(از علمای قرن ششم)، منشورات شریف رضی.

و چاپ جامعه مدرّسین قم.

منتخب الأنوار المضیئه: سیّد علی بن عبدالکریم النیلی النجفی(در سال۸۰۳ هجری زنده بوده است)، تحقیق و نشر مؤسّسه امام هادی- قم، ۱۴۲۰.

من لا یحضره الفقیه: الشیخ الصدوق(ت ۳۸۱ه)، نشر جامعه مدرّسین حوزه علمیّه- قم، چاپ دوم۱۴۰۴ه.

منیه المرید فی آداب المفید والمستفید: الشّهید الثّانی زین الدّین بن علی بن احمد العاملی الشامی(ت۹۶۵ه)، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه عملیه- قم، چاپ اول ۱۴۰۹ه.

ص:۲۴۲

ن

النوادر: احمد بن محمّد بن عیسی الأشعری القمّی(وفات در غیبت صغری)، مؤسّسه امام مهدی- قم، ۱۴۰۸ه.

النوادر: فضل الله بن علی الراوندی(از علمای قرن ششم هجری)، تحقیق و نشر مؤسّسه امام مهدی- قم.

النهایه فی غریب الحدیث و الأثر: مبارک بن محمّد الجزری، إبن الأثیر (ت۶۰۶ه)، چاپ اسماعیلیان- قم، ۱۳۶۴.

نهج الحق و کشف الصّدق: العلّامه حسن بن یوسف بن علی بن مطهّر الحلّی (ت۷۲۹ه)، چاپ چهارم، منشورات دارالهجره- قم.

و

وسائل الشّیعه إلی تحصیل مسائل الشّریعه: محمّد بن حسن الحرّ العاملی (ت۱۱۰۴ه)، تحقیق مؤسّسه آل البیت- قم ، چاپ اوّل ۱۴۱۱ه.

فهرست آیات

ص:۲۴۳

ص:۲۴۴

... وَ مَنْ یُطِعِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ یُدْخِلْهُ جَنّاتٍ ...۴۸)) فتح: ۸۱ ۱۳

إِنّا هَدَیْناهُ السَّبیلَ إِمّا شاکِراً وَ إِمّا کَفُوراً۷۶)) انسان: ۴ ۱۳

فَلَوْ لا إِذْ جاءَهُمْ بَأْسُنا تَضَرَّعُوا وَ لکِنْ ...۶)) انعام: ۴۴ ۱۴

وَ ما کانَ لِیَ عَلَیْکُمْ مِنْ سُلْطانٍ إِلاّ أَنْ دَعَوْتُکُمْ...۱۴)) ابراهیم۱۴ ۲۳ :

وَ ذَکِّرْ فَإِنَّ الذِّکْری تَنْفَعُ الْمُؤْمِنینَ۵۱)) ذاریات: ۵۶ ۱۶

گفتار ربا

آیه یکم:الَّذینَ یَأْکُلُونَ الرِّبا لا یَقُومُونَ ... (۲) بقره: ۲۷۵ ۲۹

النّارُ یُعْرَضُونَ عَلَیْها غُدُوًّا وَ عَشِیًّا وَ ... (۴۰) غافر: ۴۶ ۲۹

السّاعَهَ أدْهی وَ أمَرّ (۵۶) قمر: ۴۷ ۲۹

آیه دوّم:یَمْحَقُ اللّهُ الرِّبا وَ یُرْبِی الصَّدَقاتِ... (۲) بقره: ۲۷۶

آیه سوّم: إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ... (۲) بقره: ۲۷۷ ۳۸

آیه چهارم: یاأَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ذَرُوا... (۲) بقره: ۲۷۸ ۳۸

آیه پنجم:فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّهِ وَ... (۲) بقره: ۲۷۹ ۴۳

آیه ششم:وَ إِنْ کانَ ذُو عُسْرَهٍ فَنَظِرَهٌ إِلی مَیْسَرَهٍ... (۲) بقره: ۲۸۰ ۴۴

آیه هفتم:وَ اتَّقُوا یَوْماً تُرْجَعُونَ فیهِ إِلَی اللّهِ... (۲) بقره: ۲۸۱ ۴۹

آیه هشتم:یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا لاتَأْکُلُوا الرِّبَوا... (۳) آل عمران: ۱۳۰ ۵۰

آیه نهم:وَ اتَّقُوا النّارَ الَّتی اُعِدَّتْ لِلْکافِرینَ (۳) آل عمران: ۱۳۱ ۵۰

آیه دهم:وَ أطیعُوا اللّهَ وَ الرَّسُولَ لَعَلَّکُمْ تُرْحَمُونَ (۳) آل عمران: ۱۳۲ ۵۰

آیه یازدهم–وَماآتَیْتُمْ مِنْ رِباً لِیَرْبُوَا... (۳۰) روم: ۳۹ ۵۰

آیه دوازدهم–وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَکْثِرُ (۷۴) مدّثر: ۷ ۵۳

گفتار حجاب

الَّذینَ یَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِی الْاُمِّی ...۷)) اعراف: ۱۵۸۷۷

آیه یکم: قُلْ لِلْمُؤْمِنینَ یَغُضُّوا مِنْ أبْصارِهِمْ... (۲۴) نور: ۳۱ ۷۹

ص:۲۴۵

آیه دوم: ﴿وَ قُلْ لِلْمُؤْمِناتِ یَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِنَّ...﴾ (۲۴) نور: ۳۲ ۸۴

آیه سوم:﴿وَ الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ اللأتی لا یَرْجُونَ...۲۴) ﴾ نور: ۶۱ ۸۶

آیه چهارم- ﴿یَا نِسَاءَ النَّبِیِّ لَسْتنُّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ...۳۳) ﴾ احزاب: ۳۳ ۹۲

آیه پنجم- ﴿وَقَرْنَ فی بُیُوتِكُنَّ وَ لَاتبرَّجْنَ...﴾ (۳۳) احزاب: ۳۴ ۹۲

آیه ششم- ﴿یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا...﴾ (۳۳) احزاب: ۵۴ ۹۳

آیه هفتم- ﴿یا أَیُّهَا النَّبِیُّ قُلْ لِأَزْواجِكَ وَ بَناتِكَ وَ...﴾ (۳۳) احزاب: ۶۰ ۹۳

﴿یا أَیُّهَا النَّبِیُّ إِذا جاءَكَ الْمُؤْمِناتُ یُبایِعْنَكَ عَلی أَنْ...۶۰) ﴾ ممتحنه: ۱۳ ۱۰۲

﴿الَّذینَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصیبَةٌ قالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا...۲) ﴾﴾ بقره: ۱۵۷ ۱۱۳

﴿ذُرِّیَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمیعٌ عَلیمٌ ۳) ﴾ آل عمران: ۳۵ ۱۲۰

گفتار ریش تراشی

﴿وَ لَأُضِلَّنَّهُمْ وَ لَأُمَنِّیَنَّهُمْ... وَ لَآمُرَنَّهُمْ فَلَیُغَیِّرُنَّ...۴) ﴾ نساء: ۱۲۰ ۱۵۹

گفتار شطرنج

آیه یکم- ﴿یَسْئَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَیْسِرِ...۲) ﴾ بقره: ۲۲۰ ۱۷۳

آیه دوم- ﴿یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیْسِرُ...۵) ﴾ مائده: ۹۱ ۱۷۳

آیه سوم- ﴿ إِنَّما یُریدُ الشَّیْطانُ أَنْ یُوقِعَ بَیْنَكُمُ... ۵) ﴾ مائده: ۹۲ ۱۷۴

آیه چهارم-﴿...فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ...۲۲) ﴾ حج: ۳۱ ۱۷۹

آیه پنجم- ﴿وَ الَّذینَ لا یَشْهَدُونَ الزُّورَ وَ...۲۵) ﴾ فرقان: ۷۳ ۱۸۳

آیه ششم-﴿إِذْ قالَ لِأَبیهِ وَ قَوْمِهِ ما هذِهِ التَّماثیلُ...۲۱) ﴾ انبیاء: ۵۳ ۱۸۴

آیه هفتم- ﴿وَ لا تَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَیْنَكُمْ بِالْباطِلِ وَ...۲) ﴾ بقره: ۱۸۹ ۱۸۶

گفتار غنا و موسیقی

آیه یکم-وَ لا تَقْفُ ما لَیْسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ ...۱۷)) اسراء: ۳۷ ۲۰۷

آیه دوم-وَ اسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِکَ...۱۷)) اسراء: ۶۵ ۲۰۸

ص:۲۴۶

فهرست موضوعات

ص:۲۴۷

ص:۲۴۸

(۲)

حجاب از دیدگاه قرآن و عترت

ص:۲۴۹

ص:۲۵۰

ص:۲۵۱

ص:۲۵۲

(۳)

ریش تراشی از دیدگاه قرآن و عترت

(۴)

شطرنج از دیدگاه قرآن وعترت

ص:۲۵۳

ص:۲۵۴

ص:۲۵۵

ص:۲۵۶

دعای فرج

درباره مرکز

بسمه تعالی
هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ
آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟
سوره زمر/ ۹

مقدمه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:
۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:
۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲.ارتباط با مراکز هم سو
۳.پرهیز از موازی کاری
۴.صرفا ارائه محتوای علمی
۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه ای
اصفهان
WWW
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹